

ΑΡΤΕΜΗΣ ΠΟΥΤΕΤΣΗ—ΜΑΝΕΚΑ «ΠΑΙΔΙΚΗ ΜΟΡΦΗ»
(Ακουαρέλλα—Διαστάσεις: 0,35X0,45)

ΉΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΤΟΣ Θ'

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1960

ΤΕΥΧΟΣ 101ον

ΑΣ. Κ. ΣΚΑΦΙΔΑ

ΠΡΩΤΗ ΚΑΙ ΜΟΡΦΑΙ ΤΟΥ 1821

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ ΓΟΥΣΙΟΥ ΧΑΤΖΗΠΕΤΡΟΣ.

Σε ένα γραφικό και κατάφυτο από πεύκα, καστανιές και πανήγυρες όξινης γης της θριλικής Πίνδου, που χωρίζεται από τη Θεσσαλία από την Ήπειρο, είναι εγκαταστημένα από απροσδιόριστα χρόνια πέντε ή έξι χωριά, γνωστά με το όνομα προπτόταμος, από το ομώνυμο και ξαπόστα ποτάμι Ασπροποτάμο ή Ασπρο, το διασχίζει, τον άρχαίο Άχελαιο, ο όρος στα παλαιότερα χρόνια λέγονταν (1) για την μεγάλη ταχύτητα, με την οποία τρέχουν τα γάργαρα νερά του. Στα πάνω χωριά συμπεριλαμβάνονται τα Μοχώρια, με μεγαλύτερο χωριό τα Κιτσάνα και σ' αυτά έχει εγκαταστασθή από τριακόσια χρόνια ή Φάρα των Αργοναυτών, που προέρχονται από την Αργοναυτία και τα Ξυλοχώρια, με μεγαλύτερο χωριό την Τύρα και τα Βλαχοχώρια ονομαστά μεγάλα χωριά το Γουδίσι, Καστανιά, το Χαλίσι, την Κρασιά, Βεττερόνικο, τον Κλεινοβό, το Περιοϊτά. Τα χωριά αυτά του Ασπροποτάμου, ανά από τα μεγάλα κέντρα και με πρώτες συγκοινωνίες, αν και στα περισσότερα μιλούσαν τη βλάχικη διάλεκτο, πριν την επανάσταση του 1821 είχαν διατηρήσει ελληνική παροδία και ελληνική συλλαβική και τόσο μάλιστα θεωρή, ώστε πο-

λύ πριν ξεσηκωθεί ή άλλη υποδοκιωμένη Ελλάδα για να αποτινάξει τον Τούρκο ζυγό, είχαν κατορθώσει σε μια μακρονη εποχή να δημιουργήσουν πραγματική δημοκρατία, χάρις σ' ένα όνομαστό και γενναίο όπλαρχηγό, τον Νικόλα Μεγδάνη, που ξεκινώντας από το βλαχόφωνο Πισοδάρι της Φλώρινας, έδρασε στην άρχη στην προφέρεια Κοζάνης κι' αργότερα στην Δυτική Θεσσαλία. Για τον γενναίο και ατρόμητο αυτόν όπλαρχηγό, που στάθηκε προσάγγελος για την απελευθέρωση της Θεσσαλίας και όλης της υποδοκιωμένης πατρίδας μας ασχολήθηκα από τις στήλες καθημερινής εφημερίδας των Τρικυλλίων πριν από 5—6 χρόνια. Και όταν έπλησίαζε το πλήρωμα του χρόνου οι κάτοικοι του Ασπροποτάμου βρέθηκαν πανέτοιμοι για τον απελευθερωτικό αγώνα. Τέσσερις γενναίοι, όπλαρχηγοί, ο Νικόλας Στουρνάρης από τα Κούτσανα, ο Γρηγόρης Λιακαπής από το Κλεινοβό, ο Νάσιος Μάνταλος από τα Χάσια και ο Χρησόδουλος Γούσιου Χατζηπέτρος(1) από το Βεττερόνικο, εκήρξαν την επανάσταση στην Δυτική Θεσσαλία, το βέρος του 1821 και έπολέμησαν έναντιον του κατακτητού.

(1) Το όνομα Γούσιος είναι υποκοριστικό του «Στέργιος» Τέγος, Τεγούσιος, Γούσιος στην Βλάχικη γλώσσα.

(1) Θόας από το ρήμα θέω = τρέχω.

Τοῦ Χριστόδουλου Γ. Χατζηπέτρου ἡ οικογένεια ἦταν πρὶν ἀπὸ πολλὰ χρόνια μία ἀπὸ τὶς μεγαλύτερες καὶ ἐξέχουσες τοῦ Βεττερνίκου καὶ ἀρχηγὸς ὑπῆρξεν ὁ Χατζῆ—Πέτρος, διάσημος προεστὸς στὸ τιμῆμα αὐτὸ τοῦ Ἀσπροποτάμου. Τὸ ἀξίωμα αὐτὸ διατηρήθηκε ἐπὶ διακόσια περίπου χρόνια στὴν οικογένεια αὐτὴ καὶ μέχρι τοῦ 1813, ὅποτε τὸ ἀφῆρεσε ἀπὸ τὸν πατέρα τοῦ Χριστόδουλου Γούσιο ὁ περιβόητος Ἀλῆ Πασσᾶς, πού εἶχε ὑπαγάγει τὴν Θεσσαλία στὴν ἐπιτροπεία του. Ὁ Γούσιος Χατζηπέτρος ὅμως δὲν εἶχε ἀνάγκη τοῦ ἀξιώματος τοῦ προεστοῦ, γιατί εἶχε πάρα πολλὰ πῆματα, χωρὶά ὀλόκληρα τοιαύτῃα καὶ κοπάδια ἀπὸ γιδοτρόφια, καθὼς καὶ ἀπὸ ἀγέλες ἀπὸ μεγάλα ζῶα. Κτήμα τοῦ Γούσιου Χατζηπέτρου ἦταν τὸ Βαθύροφμα, πού τοῦ ἔδινε ἐτήσιο εἰσόδημα 13.000 γρόσια. Κτήματα δικὰ του ἦταν ἐπίσης τὸ Βαροῦρι καὶ ἡ Μισιτίσα, τὸ Λογίτσι στὴν πεδιάδα Τριζαλῶν καὶ εἶχε μερίδια στὸ Καρνεσί καὶ στὴν Βαλτιᾶ. Εἶχε δὲ μεγάλα καὶ μεγατοπροεξέχοντα γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη σπῖα στὸ Βεττερνίκο καὶ στὴν Πόρτα, τρεῖς νεοαμύλους, ἕνα μαντάνι, δύο δροιστέλλες, ὀγδόντα στρέμματα ἀμπέλια καὶ δύο μαντριά χειμερινά. Ὅταν ἐξεραγή ἡ ἐπανάσταση τοῦ Γούσιου Χατζηπέτρου διήρασαν οἱ Τούρκοι τέσσαρες χιλιάδες γιδοτρόφια καὶ ἑκατὸ ἑβδομηῆντα ἀλογομοίωνα. Γιὰ γυναῖκα ὁ Γούσιος Χατζηπέτρος πῆρε τὴν θυγατέρα τοῦ Νικολοῦ Δημάκη Ξανθῆ, ἀπὸ τὴν ὁποία ἀπέκτησε τὸν Σταθάκη, τὸν Πετράκη, τὸν Γιαννάκη καὶ τὸν Χριστόδουλο. Ὁ Νικολὸς Δημάκης ἦταν γιὸς τοῦ ἀρχοντα Δημάκη ἀπὸ τὸ Χαλίκι—τέσσαρες ὥρες ἀπὸ τὸ Μέτσοβο— καὶ τὶς ἄλλες δύο θυγατέρες του τὶς πάντρεψε μὲ τὸν Τουρτοῦρη καὶ τὸν Κωλέττη ἀπὸ τὸ Συραζό, τὸν πατέρα τοῦ Ἰωάννου Κωλέττη, προθητικοῦ ἀρχότρου τῆς Ἑλλάδος. Καὶ ἀφοῦ ἀνέφρασε τὴν οικογένεια Δημάκη ἀπὸ τὸ Χαλίκι (1) θεωρῶ σκόπιμο νὰ ἀσχοληθῶ μὲ μιὰ συζηλονιστικὴ τραγωδία, πού

(1) Ἀπόγονος τῆς οικογενείας Δημάκη ἀπὸ τὸ Χαλίκι ἦταν καὶ ὁ προεστὸς τοῦ Μετσόβου Γεώργιος Δημάκης, ἐκλεγείς καὶ βουλευτὴς Μετσόβου μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσή του.

ἀπὸ ὑπαιτιότητά του ἔλαβε χώραν καὶ τὴν μαρτυρὴν ἐκείνη ἐποχὴ καὶ πού στείλω ὅτι λίγαι ἀπὸ τοὺς ἀναγνώστῃς γνωρίζουν. Νὰ πῶς τὴν περιγράφει ὁ στασιῶς :

Κατὰ τὰ ἔτη 1768—1770, ὅταν μὲ ὑποκίνησιν τῶν Ρώσων ἐπὶ αὐτοκρατεῖ Ἀζατερίνης τῆς Β' ἐπανάστασε ἡ Πλόνησος κατὰ τῆς Τουρκικῆς κυριαρχοῖ Φανατικοὶ ὀθωμανοὶ τῆς Λαρίσης βαν ἀπὸ τοὺς πρώτους μέρος στὴν ἐσωτεία τῆς Πύλης κατὰ τῆς Πελοποννή ὑπὸ τὸν Λαοῦαῖο Ὀθωμανὸ Ὁκ Μπέη.

Γενικὰ ἐξ αἰτίας τῆς ἐπανάστα τῆς Πελοποννήσου ἐξεμάνησαν τόσο οἱ Τούρκοι κατὰ τῶν Χριστιανῶν, ἤρχισαν ἐναντίον τοὺς ἀμείλικτη κατὰ ξι, ἐκδικούμενοι ἔτοι τὶς ἡττες στὸν ναβι καὶ στὸν Πρεσιέ. Τρεῖς σατραπτεχαν τὴν ἔδρα τοὺς στὴν ἐρημιωθεῖσα συναντία τῶν καταδιώξεων Λάρισα ἀφ' ἐνὸς μὲν στρατολογουσαν ἐμνηγοκὼ γιὰ τὸν πόλεμο, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐροῦσαν μῆπως τὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα ταδοθῆ καὶ στὴ Λάρισα, ἀπὸ τοὺς ὁτωλοῖς τῶν Θεσσαλικῶν βουνῶν.

Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἡ Λάρισα εἶδε ἕνα φρικῶδες θέαμα. Ὁ σατραπτε—Πασσᾶς, προεμῆνον νὰ λύση μιὰ φορὰ μετὰξὺ τοῦ Τριζαλικοῦ προῖ Δημάκη μὲ ἄλλους ἀρχοντας τῶν Τελων, πού ἐξήτησαν τὴν ἐπέμβασί τοπεν ὅτι θὰ ἐκέριζε τὴν ὑπόθεσι ἐ ἀπὸ τοὺς ἐνδιαφερομένους, πού θὰ ἴνε στὴ Λάρισα τοὺς περισσετέρους σπιανὰς μάρτυρες. Ἐπει τρεῖς χιλ Τριζαλικοὶ ἔφθασαν στὴ Λάρισα σὴ 9 Μαρτίου τοῦ 1770 ὡς μάρτυρο μπῆχαν στὴν αὐλὴ τοῦ δικαστηρίου, ἀμέριμνοι ἀρχισαν νὰ συζητοῖν γ διαφορά τοὺς. Τότε ὁ ἀμιογαρῆς Πασσᾶς διέταξε νὰ σφαγοῦν ὅλοι οἱ καλικοί. Ἐντὸς μιᾶς ἡμέρας ἐσφάγη 000 Τριζαλικοί, ἄλλοι μέσα στὴν τοῦ δικαστηρίου καὶ ἄλλοι στοὺς δα ἡ δὲ Λάρισα γέμισε πῶματα, ἐνῶ μα τῶν σφαγέντων Τριζαλικῶν πρὸς τὸν Πηνειόν. Ἀλλὰ καὶ οἱ Λαο Χριστιανοὶ δὲν ὑφίσταντο λιγώτερο τύρια γιὰτὶ οἱ Γενίτσαροι καὶ οἱ Σ

ς, συνηθισμένοι να σκοτώνουν, έτουφέ-
ξαν κάθε μέρα 10—20 Χριστιανούς, των
ποίκων οι περιουσίες έδιμείοντο. Φόνοι
πόων πολιτών και ιδιαίτερος έκ των εν-
ριστοτέρων συνέβαιναν καθημερινώς, όσοι
ατ' αυτούς κατώρθωσαν να επιζήσουν
είναι γυμνοί και άστεγοι. Ο προϊχόν-
ς Δημάκης είδοποιηθείς ασφαλώς από
υθροκαν φίλον του έσπευσε να αναχωρή-
η από την Λάρισαν κρυφά και με τον
μό του Νικολό να καταφύγη εις τὸ Μέ-
σοβο, όπου βρήκε άσυλο, γιατί ησχίον τό-
τ᾽ έξαιρετικά προνόμια, τὰ όποια είχε
ρηγήσει τὸ 1659 ὁ Σουλτᾶνος Μεχμέτ
Δ' εις τὸν Μετσοβίτην μεγαλοκτηνοτρό-
ν Κυριάκον Φλόκαν. Παρέμειναν εκεί
οι δύο πατέρας και γιός, στὸ άρχον-
τὸ τοῦ άρχοντα Κρίκκη τέσσαρες μῆ-
ς(1). Έδωκε πίστη άργότερα σὲ κά-
τιον επίσημον Τουρκοῦ των Τουρκαίων,
τον του, ὅτι δέν διατρέχει κανένα κίνδυ-
ν και γύρισε εἰς τὰ Τριγκάλα, όπου έξε-
τάθηξε από τοὺς Τουρκοὺς με άποκεφα-
μὸ μαζί με τὸν γιὸ του Νικολό τὴν
ν Τουλίου τοῦ 1770, ὡς δήθεν διατε-
ν εις σχέσεις μετὰ των άναστατών, ὅ-
ς προσκίπτει από τὸ έξῆς σημεῖωμα ἐπι-
ς Λαυσαϊκοῦ, πὸ βρισκεται εις τὴν
νικήν Βιβλιοθήκην Ἀθηνών... «1770
λίον 17, ὁ Θεοβίσης μπουλούμπασης
όπως τὸν μακαρίτην κύρ Δημάκην ὁ-
με τὸν υἱὸν του Νικολόν εις τὸ σπίτι
ς, οἱ όποιοι έστάθησαν γέροντες Τρικ-
ου. Έπειτα έγινε γέροντας ὁ κύρ Σπά-
Δημουλάς». Τὴν μετάβαση τοῦ κύρ
κή και τοῦ γιου τοῦ Νικολοῦ εις τὸ
σοβο δέν παρέλειψε ν' άποθανάτιση ἡ
ατικὴ μοῦσα στὸ άκόλουθο τραγοῦδι:

ας Πασαῶς διαβαίνει, κι' άλλος ξερχε-
(ται,

Τριγκάλα πηγαίνουν μέσ' τὸν κα-
(σαμπά,

εύουν τοὺς γέροντους απ' τὰ Τριγκ-
(γάλα,

εύουν τὸν Δημάκην απ' τ' Ἀσπροπό-
(ταμο,

ως τρέχει και πινει τὰ ψηλά βουνα

ς τοῦ Κρίκκη τὰ σαράγια, μέσ' τὸ Μέ-
(σοβο,

Ψητὰ είχε 'ς τὸ τραπέζι και γλυκά κρασιά,
κι' ὀλίγο τρώει και πίνει και δέν χαίρεται,
κι' ὁ Νικολός ὁ γιός του τὸν παρηγοραει
—Γιατί δέν τρώς άφέντη, και δέν χαί-
(ρεσαι;

τὰ σπίτια κι' αν μᾶς κάρουν, άλλα φτιά-
(νοῦμε,

αν μᾶς γυρέφουν γρόσια, φλωριά τοὺς
(δίνουμε,

τὰ πρόβια αν μᾶς πάρουν, άλλα παιρ-
(νοῦμε

ᾶς εἶν' καλά οἱ Βλάχοι 'ς τ' Ἀσπροπό-
(ταμο.

Τίτρεφα από τὴν παρέκβαση αὐτή, για
τὴν όποία θὰ με δικαιώσουν ασφαλώς οἱ
άναγνώστες μου, καιρός να γυμνάσουμε στὸν
έγγονο τοῦ Νικολοῦ Δημάκη, τὸν Χριστό-
δουλο Χατζηπέτρο, στὸν όποιο εἶναι άφιε-
ρωμένο τὸ σημεῖωμα μου αὐτό.

Από τὰ τέσσερα παιδιὰ του, πὸν έξε-
παίδευσε ὁ Γούσιος Χατζηπέτρος τὸ μεγα-
λύτερο, τὸν Σταθάκη εκράτησε κοντὰ του
για να επιβλέπη τὰ κτήματά του και τὰ
ποιμνία. Τὸν Πετράκη έστειλε στὴν Βιέν-
νη και τὸν Γιαννάκη στὰς Σέρρας τῆς
Μακεδονίας χάριν έμπορίου, γιατί τὴν έ-
ποχή εκείνη αἱ Σέρραι άπαπελοῦσαν σπου-
δαῖον έμπορικὸν κέντρον. Ἀργότερα πῆ-
γε και ὁ Χριστόδουλος στὰς Σέρρας για
να συμπληρώση τὴν εκπαίδευσί του στὴν
περίφημη σχολή των.

Τὴν εποχή εκείνη διεξήγετο μεγάλο
έμπόριο βαμβακρεσῶν, τὰ όποια έστέλλον-
το από τὰς Σέρρας στὴ νΒιέννη δια ξη-
ρᾶς με καραβάνια από ἄλογα. Παρόμοιο
έμπόριο διεξήγετο και μεταξὺ Ἀμπελωσί-
ων και Βιέννης από βαμβακρεσὰ εἶδη και
μεταξὺ Μετσόβου— Βελιγραδίου— Βιέν-
νης από μάλλινα έφαντά, πὸν μετέφεραν
Μετσοβίτες καρατζήδες, ὅπως ὁ Γιαννά-
κας, ὁ Βάγγας, ὁ Μπέριος και ἄλλοι. Τὸν
Φεβρουάριο τοῦ 1918 πηγαίνοντας στὰ
Γιάννενα λόγω επιστρατεύσεως διενυκτέ-
ρεια εις τὸ Χάνι Σαῖτ Πασαῶ —μεταξὺ
Μωλωνασίου και Μετσόβου. Έκεἰ έγνώρι-
σα τὸν Μετσοβίτη Νικόλα Κοτζαμάνη ἡ-
λικίας 85 ετών, πὸν βοήθησε τὸν γιὸ
του στὶς δουλειές τοῦ χανιοῦ. Μοῦ δυηγή-

1) Τὸ εν λόγω άρχοντικὸ Κρίκκη διε-
τάθηξε μέχρι τοῦ 1940.

θηκε τότε ότι στα νεανικά του χρόνια ταξίδευσε ως υπηρέτης στο καραβάνι του Μετροβίτη Γιαννάκα έως την Βιέννη(1) μέσω Βαλβραδίου και μού περιέγραψε λεπτομερώς το δραμαλόγιον. "Άλλος Μετροβίτης κερατζής ο Κώστας Σεκαράς, του οποίου επίσημη ή κόρη του ηλικίας 75 ετών τώρα, ταξίδεψε 2—3 φορές στο Βουκουρέστι της Ρουμανίας. Στάς Σέρρας ο Χριστόδουλος Χατζηπέτρος πληροφορήθηκε ότι στην Βιέννη εύρισκετο ο Μέγας Ναπολέων, κηρύττοντας τον έαυτόν του απειλευθερωτήν των εθνών και επιθυμώντας να παρουσιασθῆ στον ισχυρόν αυτόν αυτοκράτορα έπεισε τον αδελφό του Γιαννάκιον να τον αφήσει να μεταβῆ εἰς Βιέννην μαζί με άλλους συμπατριώτας του. Μόλις έφθασε στην πρωτεύουσα ο Χριστόδουλος —τό 1812— έπεισε τους συνταξιδιώτας του "Έλληνας να παρουσιασθούν εις τόν Ναπολέοντα και να ζητήσουν από μέρους του υποδούλου Έλληνισμού την απειλευθέρωση τῆς Ελλάδος. Ο Χριστόδουλος επί κεφαλῆς τῆς επιτροπῆς —ἦτο τότε μόλις 18 ετών— προσεφώνησε τόν αυτοκράτορα και μεταξύ τῶν άλλων εἶπε τὰ ακόλουθα :

«Ἰκεταίω τὴν ὑμετέρα Μεγαλειότητα ὑπὲρ τῆς Πατρίδας μου τῆς Ελλάδος. Μὴ παρίδητε τὴν δέησιν στεναζόντων λαῶν χάριν κατακτητικῶν δικαιωμάτων». Ο Ναπολέων σαρμηνηθεὶς πρὸ πάντων ἀπὸ τοὺς τρόπους καὶ τὴν ζωηρότητα τοῦ νεωτέρου ἀπὸ τοὺς ἀποτελοῦντας τὴν ἐπιτροπὴν, τοῦ Χατζηπέτρον, ὑποσχέθηκε νὰ ἐνδιαφεροθῆ γιὰ τὴν ὑποδουλωμένην Ἑλλάδα, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς εἰρήνης στὴν Γαλλίαν. «Θὰ προσπαθῆσω προσέδῃτε, εἴτε διὰ τῆς πειθοῦς εἴτε διὰ τῆς βίας νὰ δώσω εἰς τὸ δουλωμένο ἔθνος τῶν Ἑλλή-

(1) Τὰ μάλλινα καὶ βαμβακερὰ εἶδη πού μετέφεραν στὴν Βιέννη οἱ κερατζῆδες τὰ ἐξέθεταν στὸ ἐπημελητήριο ἐμπορευμάτων, πού στεγαζόνταν σ' ἓνα θολωτὸ τεράστιο κτίριο, σιμὰ στὴν Ἑλληνικὴ ἐκκλησίᾳ τῆς Ἁγίας Τριάδος. Σώζεται ὡς τὰ σήμερα τὸ κτίριο αὐτὸ καὶ εἶναι κοσμικὴ ταβέρνα. Ἀπὸ τὴν Βιέννη φόρτωναν φέσια, μεταξωτὰ ὑφάσματα, τσόχες, ὠρολόγια καὶ ἐργαλεῖα γιὰ ξυλουργοὺς καὶ πολλὰ ἄλλα εἶδη ἐμπόριου.

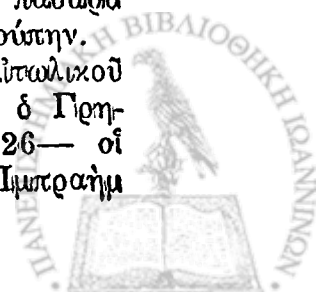
νων καλύτεραν καὶ μεγαλύτεραν ἀπὸ ὑποτιμῆν ἄνεξαρτησίαν. Ο νεαρός ὑπηρετὸς παρέμεινε στὴν Αὐτοκτοία κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ ἐπισκέφθηκε Φιοῦμε καὶ τὴν Τεργέστη. Ἡ διαμονὴ ἐκεῖ παρατόθη ἐπὶ ἓνα περίπου ἔτος γνώρισε τότε πολλοὺς φιλογενοὺς συμπατριώτας του με τοὺς ὁποίους συνέζητ γιὰ τὴν ἀπλευθέρωση τῆς Ἑλλάδος ἔπλασε μαζί μ' αὐτοὺς τὰ ταλαιωρότερον νεῖρα. Κατὰ τὸ 1813 ἐπέστρεψε στὴν πατρίδα του καὶ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ὁ πατήρ τος Ἄλῆ Πασσᾶς παρεχώρησε πάλι ο οἰκογένεια τοῦ Γούσιου Χατζηπέτρον ἀξίωμα τοῦ προεστοῦ καὶ γι' ἀσφάλειαν ζήτησε ἀπὸ τόν Χατζηπέτρον νὰ τοῦ στείλῃ τόν Χριστόδουλον στὴν αὐλή του Γιάννενα (εὐσημὸς ομηρία). Μόλις 1817 δέχθηκε ὁ Χριστόδουλος νὰ μὴ βῆ στὰ Γιάννενα, ὅπου ὁ Ἄλῆ Πασσᾶς διώρισε δεύτερο γραμματέα του καὶ το περιλάξε ἀρχετὲς περιποιήσεις. Εἰς αὐτὴν τοῦ Ἄλῆ Πασσᾶ ὑπηρετοῦσαν ἐποχὴν ἐκείνη ὁ Γεώργιος Τουρτοῦρης ὁ Ἰωάννης Κωλέτης, πρῶτοι ἐξάδελφοί τοῦ Χριστόδουλου Χατζηπέτρον ἐκ μητρὸς καὶ ἀπ' αὐτοὺς ἐμνήθηκε ἀργότερα τὴν Φιλικὴ Ἐταιρεία ὁ Χριστόδουλος 1819. Ὅταν τέλος τὸν Φεβρουάριον 1820 ὁ Τύραννος Ἄλῆ Πασσᾶς ἀποκρίθηκε ἀπὸ τόν Σουλτάνον Μαχμουτ Σουλτανικὰ στρατεύματα ἐστάλησαν ἐπὶ τὸν του, οἱ ὀπλαρχηγοὶ τῆς Δυτικῆς Ἰσουλίας, Στουρνάρης, Λιακατᾶς, Μάντ καὶ Γιάσος ἐτοιμάσθησαν ὅσο μποροῦν στρατολογούντες καὶ ἐκμεταλλευόμενοι τὸν Τύραννον. Μόνον ὁ Ἀνδρουτσοῦς καὶ Καρναϊσκᾶκης ἔμειναν πιστοὶ τότε εἰς Ἄλῆν, ἐνῶ οἱ ἀνωτέρω τέσσαρες ὄχι μὴ δὲν τὸν ἐβοήθησαν στὴν δύσκολη θέσιν τούναντίον ἄφησαν ἐλευθέρως τὴν ἐπὶ τὰ Σουλτανικὰ στρατεύματα καὶ ἔσαν ἀπὸ τὰς διόδους τῆς Πίνδου —τὰ Κόλ, Κλείνοβο Κόλ.— στὴν πεδὸν τῶν Ἰωαννίνων. Τότε ὁ Χριστόδουλος μύησε τὸν Στουρνάρον καὶ τὸν Γουλιέλμινον —πὺ εὐρίσκετο στὴν αὐλή Ἄλῆν γιὰ νὰ ἰδῇ τὴν ἀδελφὴν του Δέσπιν στὴν Φιλικὴ Ἐταιρεία. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνη ὁ πατήρ τος τοῦ Χριστόδουλου Χατζηπέτρον ἀνέλαβε ὑπὸ ὠρικμένους ὄρους

βοήθεια τροφίμων τῶν ὑπὸ τὸν Πασσάτην Σουλτανικῶν στρατειμάτων. Μετὰ τὴν ἀποτυχία τῶν πρώτων Σουλτανικῶν στρατειμάτων ἐναντίον τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ, ὁ Σουλτάν Μαχμούτ τὸ 1821 διώκε τὸν Χουρσίτ Πασσᾶν τῆς Πελοποννήσου ἀρχιστρατήγου τῶν στρατειμάτων ἐναντίον τοῦ Ἀλῆ. Ὅταν ὁ περιβόητος Χουρσίτ εἶχε διαβῆ τὸν Ζυγὸ τοῦ Μετσώου καὶ ἐβάδιζε κατὰ τῶν Ἰωαννίνων, ὁ ἀσπασίας Χατζηπέτρος, πού εἶχεν ἐπιθέσει ἐπὶ τὴν γαστήρα του τὸ Βεττερνίκο, κήρυξε διὰ τοῦ ἀνταρτικῶ σώμα ἀπὸ Παπασιωτῶν καὶ μαζί με τὸν Νικολάου Στουρνάρη, τὸν Λιακατά, τὸν Μάντακα καὶ τὸν Γάτσο τῶν Ἀγραφῶν ἐκήρυξε ἐπανάστασιν τῆς Θεσσαλίας ἐναντίον τοῦ Σουλτάνου μετὰ ἀρχηγὸ τὸν Στουρνάρη. Κατὰ τὴν ἐκείνην ἰστορίαν ὁ Χατζηπέτρος τὴν τοποθεσίαν «Πρόδρομος» καὶ ὅταν οἱ Τούρκοι τῶν ἐγκαταλείποντες ἐπετέθησαν ἐναντίον του, αὐτὸς οἱ ἄνδρες του ἐπολέμησαν μετὰ αὐτοῦ ἐπὶ ἑξ ὁλόκληρες ὥρες καὶ ἀπέκρουσε τὴν ἐπιθετικὴν ἐπιθέσειν. Ἀργότερα ὁ Χουρσίτ Πασσᾶς ἔστειλε καὶ ἄλλας παπασιωτικὰς δυνάμεις κατὰ τῶν ἐπαναστασιῶν ἀπὸ τῆς διαβάσεως τῆς Πίνδου — Πύργου—Γαρδίκι—Πόρτα— καὶ οἱ Θεσσαλοὶ ἐπαναστάται ἀναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν ἐπίθεσιν καὶ νὰ συμπτυχθῶν εἰς τὸ ἐσωτερικόν, μετὰ ἀποτέλεσμα ἐπιβλαβέστερον χωρὶς τοῦ Ἀσπροποτάμου κληρονομηθῶν καὶ νὰ καταστραφῶν ἐπὶ τῆς Πύργου. Τὸ ἐπόμενον ἔτος 1822 ἐπὶ κεφαλῆς σώματός του, πού συντηροῦσε μετὰ ἰδιοκτησίαν, πληροφόρηθεις τὴν εἰσοδικίαν τοῦ Σουλτάνου Πασσᾶ, βγήκε πάλιν ἐπὶ τὸν ἀσπασίας καὶ ἐπολέμησε ἐπὶ δέκα ἡμέρας συνεχεῖς ὥρες ἐπὶ στενῆς τῆς Πύργου. Ἐξαντλήσας ὁμως τροφίμα καὶ πολεμικὰ ἀναγκάσθηκε νὰ συμπτυχθῆ ἐπὶ τὸν Πύργον. Τὸ 1823 ἔλαβε μέρος ἐπὶ τῆς Κρήνης Βούρας μαζί με τὸν Λιακατά καὶ τὴν ἄλλων ἑλληνικῶν ὀπλων. Βλέπων ὁμως στενὸν τὸ στάδιον δράσεως ἀπέλειπε τὴν Θεσσαλία καὶ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ἀσπασίας του ἀπῆλθε ἐπὶ τὴν Ἰταλία, ὅπου πληροφόρηθεις τὴν ἀσπασίας βοήθειαν τῶν πολλοπολεμικῶν ἐπὶ τὸν Ἰταλικὸν Ἕλληνα ὑπὸ τοῦ Ἰμπερατοῦ Παύλου, ἔστρεψεν ἐκεῖ καὶ ἐπεφυημοῦμενος

ἀπὸ ὄνους τοὺς ἐκεῖ ὀπλορηγγοὺς εἰσῆλθε εἰς τὸ Φρουρίον, ὅπου ἐπὶ ἑβδομηντα ἡμέρας καὶ νύκτες ἐπολέμησε μετὰ πείσμα ἐναντίον τῶν ἐπιτιθεμένων ἐχθρῶν. Οἱ ἔξω ἀπὸ τὸ Νεόκαστρον εὐρισκόμενοι Ἕλληνες στρατιῶται, νομίσαντες ὅτι οἱ πολιορκούμενοι ἐξημελήθησαν σωματικῶς, ἔστειλαν ἄλλες δυνάμεις πρὸς ἀντικατάστασιν καὶ τοιοῦτοῦ ὅμοιο ὁ Χατζηπέτρος ἐξῆλθε ἀπὸ τὸ Φρουρίον ἀβλαβῆς καὶ μετὰ τοὺς ἄνδρας του κατέφυγε εἰς τὴν Καλάμιας. Πρὶν ὅμως συνελθῆ ἀπὸ τῆς κακουχίας τῆς πολιορκίας καὶ τοὺς ἐπιβλαβεῖς ἀγῶνας πῆρε ἐπιστολὰς τῶν συμπολεμιστῶν του Καραϊσκάκη καὶ Τζαβέλλα νὰ ἀπεύσῃ εἰς τὸ πολιορκούμενον Μεσολόγγι ἀπὸ τὸν Κιουταχῆ γιὰ νὰ ἐνισχύσῃ τὴν Φρουράν, πού ἀγωνίζετο ἐναντίον μεγαλυτέρων ἐχθρικῶν δυνάμεων. Ὁ Χατζηπέτρος ἔσπευσε τότε μετὰ τοὺς ἄνδρας του εἰς τὸ Μεσολόγγι, ὅπου διαβίβησε Φρουράρχος τῆς Κλείσουθας. Μαζί με τὸν Χατζηπέτρον ἐφθισαν τότε ἐκεῖ εἰς βοήθειαν τοῦ κινδυνεύοντος Μεσολογγίου καὶ ἄλλοι, ὅπως ὁ στρατηγὸς Σιαδημάς, ὁ ἀντιστρατηγὸς Β. Τάτσης καὶ ὁ χιλίαρχος Γιαννάκης Στράτος.

Ἀπὸ τῆς πολλῆς κακουχίας τοῦ πολέμου ὁ Χατζηπέτρος ἠσθένησε σοβαρὰ καὶ μεταφέρθη εἰς τὸ Μεσολόγγι, γιὰ νὰ ὑποβληθῆ ἐν θεραπείᾳ ἀπὸ τοὺς γιατροὺς τῆς Φρουράς. Ἡ Κλείσουθα, τῆς ὁποίας τὴν ὑπεράσπισιν εἶχεν ἀναλάβει τὸ σῶμα τοῦ Χατζηπέτρον, εἶναι ἕνα νησίον, πού ἀπέχει ἕνα μίλι ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι, νοτιο—ἀνατολικῶς. ἔχει ἐκκλησίαν ἐπὶ τὸ ὄνομα τῆς Ἁγίας Τροάδος. Γύρω ἀπὸ τὴν σκέπη τῆς ἐκκλησίας οἱ ἄνδρες τοῦ Χατζηπέτρον ἀνήγειραν προμαχῶνας καὶ πρὸ κατωτῆς ἐκκλησίας ἔκτισαν πρόχωμα, ὅπου ἐτοποθέτησαν τέσσαρα κανόνια. Ἡ Φρουρά ἀπετελεῖτο ἐπὶ ἑκατὸ τουφεκοβολιστῶν καὶ εἰκοσι πυροβολητῶν. Μετὰ τὴν μεταφορὰν τοῦ Χατζηπέτρον εἰς τὸ Μεσολόγγι γιὰ θεραπεία, καθήκοντα ἀρχηγοῦ Φρουράς ἀνέλαβεν ὁ Παναγιώτης Σωτηρόπουλος, ὑπεράσπιζε δὲ τὸ νησίον καὶ κατωτῆ πασσαίαν (πλοιάριον) ὑπὸ τὸν Κων(σταντῖνον) Τρικοῦτην.

Μετὰ τὴν κατάληψιν τοῦ Αἰτωλικοῦ καὶ τοῦ Ντολιμᾶ, πού ὑπερέσπιζε ὁ Πρωτόφρων Λιακατάς —28 Φεβρ. 1826— οἱ δύο Πασσάδες Κιουταχῆς καὶ Ἰμπερατῆ

ύστερα από προσωπική συνεννόηση ἐστράφησαν κατά τῆς Κλείσουβας. Ἐπειδὴ ἄμωσ ὑποβλέποντο καὶ ἀλληλομισοῦντο, πρῶτος ἀνέλαβε τὴν ἐπίδραση ὁ Κιοιπαχῆς, καὶ τὸ πρῶτὸ τῆς 25ης Μαρτίου τοῦ 1826 μετέφερε αὐτοπροσώπως μέσα σὲ βάρκες ἔμπροσθ ἀπὸ τὴν Κλείσουβα δύο χιλιάδες Τούρκους καὶ Ἀλβανούς. Πρῶτὸν ὅμως φθάσαν οἱ Τούρκοι ἐπρόφθασεν ὁ Κίτσοζ Τζαβέλλα καὶ μπήκε στὸ νησί μὲ ἑνδεκά στρατιῶτες καὶ ἔτσι οἱ ὑπερασπιστὰὶ τῆς Κλείσουβας ἔγιναν 131. Μετὰ τὴν ἀφίξη τοῦ Τζαβέλλα διεκόπη καὶ ἕκαστη ἐπικοινωνία μὲ τὸ Μεσολόγγι. Οἱ Τούρκοι, ἀφοῦ ἐπλησίασαν ὅπου τὰ νερά ἦσαν ἱσχνά, ἔπεσαν στὴ θάλασσα καὶ προχωροῦσαν πρὸς τὴν Κλείσουβα κερδίζοντας μὲ τὰ χέρια τὰ πλοίαρια. Ἔτσι κατόρθωσαν μὲ μικρὰς ζημιὰς νὰ φθάσουν στὸ νησί καὶ νὰ ἀναγκάσουν τοὺς ὑπερασπιστὰς του νὰ ἐγκαταλείψουν τὰ προχώματα καὶ νὰ συγκεντρωθοῦν στὴν ὄροφὴ τῆς ἐκκλησίας, ἀπὸ τὴν ὁποία ἤρχισαν νὰ πυροβολοῦν. Οἱ Τούρκοι θεωροῦμενοι τότε ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ πυρά, ἀναγκάσθηκαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν Κλείσουβα καὶ νὰ πέσουν στὴν θάλασσα. Εἰς μάτην προσπαθοῦσαν οἱ Τούρκοι ἀξιωματικοὶ νὰ πειθαναγκάσουν τοὺς στρατιῶτες των νὰ ξαναγυρῶσιν εἰς τὸ νησί καὶ ὁ φιλότιμος Κιοιπαχῆς ριψοκινδυνεύοντας τότε νὰ ἐμφυχώσῃ τοὺς στρατιῶτες του ἐπιληρώδη στὸ πόδι. Οἱ Τούρκοι στρατιῶτες πανικόβλητοι ἐμβῆκαν εἰς τὰ πλοίαρια των καὶ ἐπανῆλθαν εἰς τὸ στρατόπεδόν των. Γεμῆτος χαρᾶ ὁ Ἰβραήμ γιὰ τὴν ἀποτυχία τοῦ ἀντιπάλου του Κιοιπαχῆ ἀνέλαβε αὐτὸς τὸν ἀγῶνα, διέταξε καὶ ἀπεβιβάσθηκαν εἰς τὰ πλοίαρια τρεῖς χιλιάδες Ἀραβες καὶ καλέσας τὸν Χουσεῖν μπέη, τὸν ἐκπροσηγητὴ τοῦ Βασιλαδίου, «Ἴδου τοῦ εἶπαν ἡ ὥρα νὰ δεῖξοιμὲ πόσο ἡμεῖς ὑπερέχοιμὲ ἀπὸ τοὺς ἄλλους» τὸν ἐνηγκαλίσθη καὶ τὸν ἐπροβόδησε. Ὁ Χουσεῖν μπέης ἐκίχλωσε ὅλο τὸ νησί οἱ δὲ ὑπερασπιστὰὶ ἀναγκάσθηκαν ν' ἀφίχθουν πάλι τὸ προχώμα καὶ νὰ συγκεντρωθοῦν ὅλοι μέσα στὴν ἐκκλησία, στὴν ὄροφὴ τῆς. Ἐκινδύνευσαν τότε ὅλοι νὰ γίνωιν ἀνάσπαστοι, γιὰτὶ ἦσαν πολὺ λίγοι, ταῦς ἔσασε ἄμωσ μία εἴστοχη του εφρακοβολῆ τοῦ ἀρχηγοῦ των Σωτηροπούλου, ὁ ὁποῖος παρατηρήσας ὅτι οἱ ἐχθροὶ

ὕψικουαν καὶ ἐφοβοῦντο ἕνα Ἀραβαξιοματικόν, ἐτουφέκισεν αὐτὸν δύο φορές καὶ τὸν ἐφόνευσε. Ὁ φονευθεὶς ἦν Χουσεῖν μπέης καὶ οἱ στρατιῶτες του κατεταράχθησαν καὶ κατέφυγαν εἰς τὰ πλοία των, τὰ ὁποῖα ὠθοῦσαν πρὸς τὰ ἔχοντας τὰ νῶτα των πρὸς τὴν Κλείσουβα. Ἀφοῦ ἐξεκινώθη τὸ νησί ἀπὸ τοὺς Ἀραβας, οἱ καταφυγόντες στὴν ἐκκλησίαν γύρισαν καὶ κατέλαβαν τὸ προχώμα ἤρχισαν πυροβολοῦντες ἐπὶ τοῦ σωροῦ ἐχθρῶν, αἱματοχρωματίσαντες κατὰ τὸ ιστορικόν τὰ νερά τῆς λίμνης!! Χίλιοι ἄνθρωποι πτώματα ἔπλεον εἰς τὰ νερά, μία χυδαία βολὴ ἔκοψε εἰς δύο τὴν σπαθὴ τοῦ Τζαβέλλα, τὴν ὁποία κρατοῦσε γὰρ καὶ παρωμοῦσε τοὺς συμπολεμιστὰς εἰς τὸν ἀγῶνα. Ἄς σημειωθῇ ὅτι οἱ πλοῖα ἀπὸ τοὺς ὑπερασπιστὰς τῆς Κλείσουβας προήρχοντο ἀπὸ τὰ χωριά τοῦ στρατοπέδου, μισθοδοτούμενοι ἀπὸ Χουροπόδουλο Χατζηπέτρον.

Ἐφθάσε τέλος ἡ μοιραία ἡμέρα τῆς ιστορικῆς ἐξόδου τῶν ἐλευθέρων πολιτῶν τοῦ Μεσολογγίου, ὁπότε ὁ Χατζηπέτρος ἐπὶ κεφαλῆς τετρακοσίων ἀνδρῶν πολεμιστῶν ἐξῆλθε ξιφῆρης ἀπὸ τὴν Κλείσουβα. Συνήντησεν ὅμως τὸσον μεγάλην πίεσιν, ὥστε ἀπὸ τοὺς τετρακοσίοις διασώθησαν 91 ἄνδρες καὶ ὁ ἄλλος ἄνθρωπος ἐφθάσε μὲ τὸ τιμῆμα του εἰς τὸ πλοῖον, ὅπου ἤρχισαν νὰ καταφθάνουν τὰ ἄλλα στρατιωτικὰ τιμῆματα τῆς φρουρᾶς τοῦ Μεσολογγίου μὲ ὅσους ἄνδρες σώθησαν. Ἐπειδὴ ἀπὸ μικρὰ διόστην Πελοπόννησον ὁ Χατζηπέτρος ἐξείτευσε μὲ τοὺς ἄνδρες του εἰς τὴν Ἀθήνην καὶ ἐτέθη ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ γενεάρχου Γεωργίου Καραϊσκάκη καὶ ἑτέρος τῆς ἐκστρατείας κατὰ τῆς Ἀθήνης καὶ εἰς διάφορες ἄλλες μάχας καὶ ἐπὶ τὸ δεξιὸν χεῖρ του. Ὁ Χριστόδουλος Χατζηπέτρος γιὰ τὴν μεγάλην του γενναίαν, τὴν ἀπαράμιλλην εὐγένειαν καὶ πατριωτικὴν ἀξιοπρέπειαν ἐν συνδυασμῷ

(1) Ἡ κοπεῖσα εἰς δύο σπάθη τοῦ βέλλα ἀφιέρωθη στὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Τριάδας τῆς Κλείσουβας καὶ πληροφοροῦν ὅτι σώζεται ἐκεῖ.

τὴν σωματικὴν του διάπλυσιν ὠνομάσθηκα ἀπὸ τὸν ἀρχηγὸ του Καραϊσκάκη Βλαχόπουλης, γιατί ἦτο κοντοβλάχας. Τὴν ἡμέρα τοῦ τραυματίσθηκε θανάσιμα ὁ Καραϊσκάκης —22 Ἀπριλίου 1827— στὴν μάχην τοῦ Φαλήρου βρέθηκε δίπλα του μαζί με τὸν Κίτσο Τζαβέλλα. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Στρατάρχου τῆς Ροίμειας, ἀπὸ τοὺς ἀνωτέρους ἀξιοματικούς τοῦ Στρατεύματος ἐξελέγη μία διοικοῦσα ἐπιτροπὴ ἀπὸ πλείονους ἀξιοματικούς καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Κατσηπέτρου ἦτο τὸ πρῶτον τῆς ἐπιτροπῆς. Κατέφυγε ἀργότερον εἰς τὴν Πελοπόννησον, ποὺ διάφοροι ἀρχηγοὶ ἔσπευσαν νὰ καταλάβουν τὰ Φρούρια τῆς Ἀκροκορίνθου, καὶ νὰ ἐμπλακοῦν εἰς τὸν ἐπάραιτον ἐμφύλιον πόλεμον. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εὐρέθη ἐστὸ Ναύπλιον καὶ ὁ ἀδελφὸς τοῦ Κατσηπέτρου Γιαννάκης ὡς πληροξένσιος τῆς ὑπερῆς Θεσσαλίας τῆς Δ' Ἐθνοσυνελεύσεως —28 Ἰουνίου 1827— καὶ ἐτραυματίσθηκε στὸ ἓνα χεῖρον του σοβαρὰ γιὰ νὰ εἴη ἀνάπηρος σὲ ὅλην του τὴν ζωὴν. Ὁ τραυματισμὸς ἐγένετο ἀπὸ βλήμα πυροβόλου, καὶ ἔπεσε στὴν συνεδριάζουσα Ἐθνοσυνέλευσιν, μέσα εἰς τὸ Βουλευτήριον τοῦ Ναυπλίου. Ὁ Γιαννάκης Κατσηπέτρος ἔλαβε μέρος στὴν ἐπανάστασιν τῆς Μακεδονίας καὶ ὑποβλήθη ὡς γραμματεὺς τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐπανάστασεως Ἐμμανουὴλ Παπαῖ, πόρου ἀπὸ τὰς Σέρρας, τὸν ὁποῖον καὶ ἀπολύθη μετὰ τὸ οἰκτρὸν τέλος τῆς ἐπανάστασεως ἐκείνης στὰς Σποράδας Νήσους. Ὁ ἐμφύλιος πόλεμος ἐξηκολούθησε ἔτι περισσότερο καὶ εἰς μίαν δύσκολον περιπέτειαν ἀναγκάσθηκε νὰ γράψῃ σπὸν Θεόφροστον Καλοκοτρώνη τὸ ἀκόλουθον γράμμα:

«Ἀδελφε πατριῶτα Καλοκοτρώνη,

Ὅσον ἠγωνίσθημεν μετὰ τὸ μέσον τῆς θερνήσεως τώρα ἡμέρας δέκα, διὰ νὰ ἀξιώμεν τὴν εὐταξίαν εἰς τὴν ἐδῶ πόλιν ἀπὸ τῆς ἀδύνατον ἐπειδὴ οἱ Γραιβοὶ διεφένοντο καὶ διαφεντεύονται ἀναφανδὸν ἀπὸ τὸν ὄλιγον τινὰ ἄτομα τῆς Κυβερνήσεως τοῦ Βουλευτικοῦ. Τέλος πάντων τὸ πρῶτον ἠήτησεν εἰς τὰ ἄρματα καὶ ἐκ τούτου ἐπαύθησαν αἱ μάχαι, ὥστε ἔχομεν πρὸς ἡμέρας πολέμου ἀκαταπαύστως ἀπὸ τῶν ἡμερῶν μετὰ τὸν δούλεμα καὶ κανόνια. Ὅσον ἔχρησώμεθα νὰ στείλητε τὸν ἀδελφόν ἡμετον τὸν Γενναῖον μετὰ χίλους συντρόφους ἐδῶ.

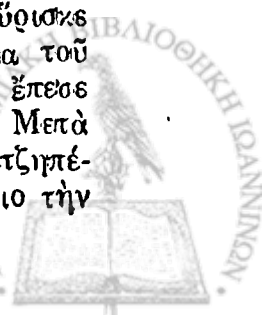
Ἐγραψάμεν καὶ εἰς τοὺς ἰδιούς μας εἰς Κορίνθον νὰ φθάσουν ὅσον τάχιστα. Τὰ ἴδια ἐγραψάμεν καὶ εἰς τὸν Γενναῖον καὶ μένουμεν μετὰ ὅλην τὴν εὐχολογίαν.

Ναύπλιον 30 Ἰουνίου 1827

Οἱ πατριῶται καὶ ἀδελφοὶ Κίτσοι Τζαβέλλας, Χριστόδουλος Χατσηπέτρος, Γεώργιος Γεροθανάσης, Γ. Νταγκλῆς, Γ. Βάγιας, Χρ. Περασιβός».

Μετὰ τὴν ἀφίξιν τοῦ Καποδίστρια εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ μὲν Τζαβέλλας διορίσθηκε Χιλιαρχὸς τῆς Α' Χιλιαρχίας καὶ ὁ Χατσηπέτρος τῆς Β' καὶ ἀμφότεροι ἀργότερον ἐπολέμησαν εἰς διαφόρους μάχας ἐναντίον τῶν Τούρκων στὴν Ναύπακτο, στὰ Σάλωνα, στὰς Θήβας καὶ εἰς τὴν σπουδαιότεραν ὅλων τὴν μάχην τῆς Πέτρας, ἡ ὁποία ἦτο καὶ ἡ τελευταία.

Στὴν ἱστορικὴ αὐτὴ μάχην ἀρίστευσε ἡ Χιλιαρχία τοῦ Χατσηπέτρου καὶ ὁ ἴδιος προσωπικῶς μπροστὰ στὰ βλέμματα τοῦ στρατάρχου Δημητρίου Ὑψηλάντου. Τόσον δὲ καλὰ ἐξετέλεσαν τὸ καθήκον των τότε οἱ Ἕλληνες ὥστε οἱ Τούρκοι, ἂν καὶ πολυπληθέστεροι ἠναγκάσθησαν νὰ υπογράψουν συνθήκην μετὰ ἐκωφελεῖς γιὰ τοὺς Ἕλληνας ὄρους καὶ ἐπιζητήσεις γιὰ τοὺς Τούρκους. Ὁ Χριστόδουλος Χατσηπέτρος ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἐπολέμησε μαζί μετὰ τὸν Νικολὸ Στουρνάση στὸν Πρόδρομο καὶ τὰ στενὰ τῆς Πόρτας —1821— συνδέθηκε μετὰ τὴν οἰκογένειαν τοῦ Στουρνάρη καὶ ἀγάπησε τρελλὰ τὴν δευτέραν θυγατέρα του τὴν Ρήνω, λόγω ὅμως τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων δὲν ἐτόλμησε νὰ ζητήσῃ τὸ χεῖρον τῆς ἀπὸ τὸν Στουρνάρη. Γιὰ τὸ συνοικεῖο αὐτὸ ἦσαν συμφωνη καὶ ἡ γυναῖκα τοῦ Στουρνάρη Μαρία ἀπὸ τὸ Ἀδραμῖτι, ὁ Στουρνάρης ὅμως δὲν συμφωνοῦσε κατ' οὐδένα λόγον γιατί δὲν χώνευε τοὺς βλάχους καὶ γι' αὐτὸν τὸν λόγον ἐφόσον διακοῦσαν αἱ πολεμικὲς ἐπιχειρήσεις τὴν ἀρραβώνισαν τὴν Ρήνω τρεῖς φορές μετὰ τὸν Ράγκο, τὸν Ἰσάκο καὶ τὸν Βαρνακιώτη. Ὁ γάμος τῆς Ρήμας μετὰ τὸν Βαρνακιώτη δὲν γίνονταν ἂν ὁ γαμπρὸς δὲν εὕρισκε οἰκτρὸ θάνατον κατὰ τὰ ἐρεῖσια τοῦ σπιτιοῦ του ἐπὶ Μεσολόγγι, ποὺ ἔπεσε στὴν πολιορκίαν ἀπὸ βομβαρδισμόν. Μετὰ τὴν ἔξοδον τοῦ Μεσολογγίου ὁ Χατσηπέτρος ἐφρόντισε καὶ ἔφερε στὸ Ναύπλιον τὴν

οικογένειαι τοῦ Νικολοῦ Στουρνάρη, πού βρίσκονταν τότε στὸν Κάλαμο τῆς Λευκάδας, καὶ τῆς ἐξησφάλισε τὰ μέσα διαβίωσης. Λόγω ὅμως τοῦ ἐσωτερικοῦ πολέμου καὶ τῆς μεγάλης ἀκαταστασίας δὲν μπορούσε νὰ σκεφθῆ τὸ ζήτημα τοῦ γάμου του μὲ τὴν Ρήνω τοῦ Στουρνάρη. Πέρισσαν δύο χρόνια καὶ ὁ Χατζηπέτρος, πού εἶχε γίνει Χιλίαρχος — συνταγματάρχης — στὸ μεταξὺ ἐφρόντισε νὰ πάρῃ ὁ Καποδιστριας ὑπὸ τὴν προστασίαν του τὴν οικογένεια τοῦ Στουρνάρη. Τότε ἀποφασίσθηκε καὶ ἐγένεν ὁ γάμος — Σ)θριος 1828 — καὶ ὁ Καποδιστριας ἐπισείκισε τὴ Ρήνα μὲ 3.000 γρόσια. Ὁ Χατζηπέτρος ἔκανε σάν τρελλὸς ἀπὸ τὴ χαρά του, ἀλλὰ καὶ ἡ Εἰρήνη δὲν ἦταν λιγώτερο εὐτυχισμένη. Ἐπειτα ἀπὸ τόσα χρόνια φανέρωσε τὴν ἀγάπη της στὸν Χριστόδουλο. «Χρέος μου ἦταν νὰ ὑποταχθῶ στὸν πατέρα μου καὶ στὴ μάννα μου» τοῦ εἶπε. Μὰ ἐσένα μόνο ἀγαποῦσε. Σ' ἀγαποῦσα ἀπ' τὴ στιγμή πού σὲ εἶδα νὰ μπαίνης στὸ καπὶ μας στὸ Βαλκάνι, καὶ νὰ φωνάζης στὸν πατέρα μου: «Καπετὰν Νικόλα βίρα τοὺς ἐχθροὺς καὶ εἴμαστε ὅλοι μαζί σου». Ὅποιον ἄλλον νάπαιρνα θὰ πέθαινα ἀπὸ τὴ λύπη μου. Μὰ ἡ Ρήνω πέθανε πρόωρα ἀφήνοντας δύο παιδιά στὸν Χριστόδουλο, πού εἶχε γίνῃ στρατηγὸς πιά. Ὁ πρόωρος θάνατος τῆς Ρήνας στοίχισε πάρα πολὺ στὸν Χατζηπέτρο καὶ ἐπὶ πολὺ διάστημα ἦταν ἀταρτηγώτος γιὰ τὸν χαμὸ τῆς γυναίκας του. Μὲ τὸν ἐρχομὸ τοῦ βασιλέως Ὁθωνοῦ στὴν Ἑλλάδα ὁ Χατζηπέτρος διορίσθηκε ἀρχηγὸς καὶ τετραρχῆς τῆς Φάλαγγος, πού ἤδρευε στὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου Πελάγους καὶ σὲ τιμῆμα τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος. Τὴν σπουδαίαν αὐτὴν θέσιν διετήρησε μὲ πᾶσαν ἀξιοπρέπειαν ὁ Χατζηπέτρος καὶ δὲν ἀκούσθηκε κανένα παράπονο οὔτε ἐναντίον του οὔτε κατὰ τῶν ἀξιωματικῶν του, γιὰτὶ πληροφοροῦμενος τις πολλὰς καὶ μεγάλας ἀνάγκαι τὴν ἐποχὴ ἐκείνη τῆς ἐθνικῆς ἀναστηρωτικῆς ἐφρόντιζε μὲ κάθε μέσον νὰ τὴς θεραπεύῃ ἐγκαίρως προκαλώντας μὲ τὴν συμπαιροφά του τὸν σεβασμὸ καὶ τὴν εὐγνωμοσύνη τῶν καταϊκῶν. Οὐδέποτε δ' ἔκαμε ἀντάρτικον κίνημα, ὅπως τόσοι ἄλλοι ἀγωνισταὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, οὔτε ἐπὶ τῶν Κυβερνήσεων Ἰωάν.

νου Καποδιστριαίου, Αὐγουστίνου ἀντιβαλέως καὶ Ὁθωνοῦ καὶ δὲν ἐμόλυνε οὔτε ὄνομά του οὔτε τὸ σπαθὶ του μὲ ἀδελφικαῖμα ἢ μὲ ἀρπαγὴ ἢ ἀπειθεία. Ἐγκαταθεθεὶς ἀργότερα στὰς Ἀθήνας ἐγένε ἰνδαλμα τῆς παρρηφῆμης κοντέσσας Τζέ Θεοτόκη, ἀπὸ τὴν ὁποία ἀγαπήθηκε πά πολύ. Ἡ γυναῖκα αὐτὴ γεννήθηκε στ Ἀγγλία ἀπὸ πλουσίους γονεῖς, ἦταν ραισιόατη μὲ ἐπιβλητικὸ ἀνάστημα καὶ εἰσσοια χάρη καὶ μὲ τὸ ἀφθονο χοῖμ πού διέθετε, ἔλαβε ρωμαντικὰς συνήθε ἀπὸ τὴν νεότητά της καὶ τὴς διετήρησε ἀπὸ τὴ μεσόλοπο ἡλικία. Ἀφοῦ ἔχασσε τὸν ἔρωτα εἰτὴ Δύση, ἀποφάσισε τὸν δοκιμῆσθ καὶ στὴν Ἀνατολή. Πίστὴν Κέρκυρα ὅπου παντρεύθηκε σὲ τὸ γάμο τὸν Κερκυραῖο εὐπατριδὴ Νικό Θεοτόκη. Τὸν βαρέθηκε ὅμως ὕστερα καὶ κἀμποσο καιρὸ καὶ κατέβηκε στὰς Ἀνας, ὅπου μόλις εἶδε γιὰ πρώτη φορὰ Χατζηπέτρο, τὸν ἀγάπησε παράφορα, καὶ τὸν εὑρισσε τὸν τελειότερο καὶ ἄριτερο ἄνδρα. Συνεδέθηκε τότε μαζί του γιὰ νὰ μπορῇ νὰ τὸν βλέπῃ χωρὶς νὰ πκαλῆ ὑπόνοιαι τοῦ ἔκτισε ἕνα καπτάκι πέναντι ἀπὸ τὸ δωρὸ της καὶ τὸν ἐγκαστήσεν ἐκεῖ. Συνέζησε ἡ θεόπρελλη α Ἀγγλίδα ἀρκετὰ χρόνια μὲ τὸν Χατζηπέτρο, ἀπὸ τὸν ὁποῖο δὲν ἀπεχωρίζετο πστὸὺς περιπάτους, στὶς ἐκδρομὰς, στὰ ξεῖδια, πού ἔκανε μέσα στὸ Κράτος, νωδεῖόνταν πάντοτε ἀπὸ τὸν στρατ Χατζηπέτρο. Ἦτο δὲ τῷ ὄντι, γράφει τοῖος ἱστορικὸς, εἰςχώριστον θέσμια νὰ πη τις ἐπὶ λαμπροῦ μεγαλοπρεποῦς ἀρκοῦ καὶ χρυσοστολιστοῦ ἵππου καθεζομέ ἀληθῆ ἀμαξόνα καὶ παρ' αὐτὴν καλπὰτα ἐπὶ ὁμοίου ἵππου ἔλληνα φοστανελλερον καὶ χρυσοστόλιστον, ἔχοντα σιμῆαν ἀναστήματος ὅσω τελείαν τῶσω καὶ γαλαπρεπῆ. Τρότους δὲ ὅσω ἀφελὶςσω καὶ χαρίεντας, ψυχὴν ὅσω γεννῆτόσω καὶ σιμπαθητικὴν καὶ φιλάνθρωπ Βλέπον τις ἀμφοτέρους ἱπεύοντας ἐνθήναις ἠδελὸν ὑποθέσει ὅτι τὸ τελειον ὀχλῶν τοῦ Ταμῆσεως εἶσε τὸ τελειον ὀχλῶν τοῦ Ἀχελώου ἐν τῇ πατριδὶ Ἀσπασίας καὶ Ἀλκιβιάδου!». Μὲ τοια προσόντα καὶ χαρίσματα ὁ Χατζηπέτρο ὅπως ἦτο φυσικόν, ἀγαπήθηκε πάντοτε

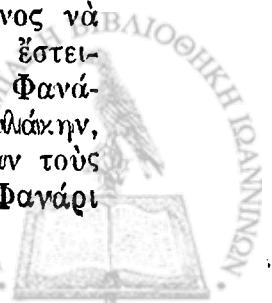
ὁ ὅλους στὰς Ἀθήνας, συμπολιτευομένους αἱ ἀντιπολιτευομένους καὶ περισσότερο ἀπὸ τὸν βασιλέα Ὄθωνα, ὁ ὁποῖος τὸν προέβασε εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ ὑποκροατήγου καὶ τὸν προσέλαβε ὑπασπιστὴν του.

Γιὰ τὴν ἐκτίμησιν πού ἔτρεφε ὁ Ὄθων πρὸς τὸν Χατζηπέτρο ὅταν τὸ 1854 ἐξεργήσῃ ὁ Κομισαζὸς πόλεμος καὶ ἀποφάσισεν ἀποδιδῆναι τὸν γῶνα γιὰ τὴν πραγματοποίησιν τῆς Μεγάλης Ἰδέας, ἐστράφη πρὸς τὴν ὑπασπιστὴν του Χατζηπέτρο καὶ τὸν ἔταξε νὰ κηρύξῃ τὴν ἐπανάστασιν στὴν προίκα του τὴν Θεσσαλίαν κατὰ τῶν Τούρκων. Μόλις ἔγινε γνωστὸ τότε ὅτι ἤτοισάντο νὰ ἐκστρατεύσῃ εἰς τὴν Θεσσαλίαν ὁ Χατζηπέτρος, πολλοὶ Ἕλληνες ἔσπευσαν νὰ τεύχῃ ὑπὸ τὰς διαταγὰς του. Μεταξὺ αὐτῶν συγκαταλέγεται καὶ κάποιος λοχίας κάλαος Λεωτσάκος, ὀνόματι, πού ὑπηρετοῦσε τὴν ἐποχὴν ἐκείνην στὴ Φρουρὰ Χαλκίδος. Ὁ ἐν λόγῳ Λεωτσάκος μὴ δυνηθεὶς ἐκτελεσθῆναι κανονικῶν ἀδειῶν ἀπὸ τὴν προϊστάμενην ἀρχήν, παραλαβὼν ὀλοκληροῦν τὸν ἄρμα του ὀπλισμένον ἐδραπέτευσε καὶ ἔβη νὰ τεύχῃ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Χριστοφίδου Χατζηπέτρο. Καὶ οἱ δύο αὐτοὶ ἄνθρωποι ἔσπευσαν καὶ εἰσῆλθαν ἀπὸ ὄρεινὰς ὁδοῦς εἰς τὸν Θεσσαλικὸν κάμπον, ὁ μὲν Χατζηπέτρος περιστοιχιζόμενος ἀπὸ ἄτακτα στοιχεῖα, ὁ δὲ Λεωτσάκος ἀπὸ τοῦ ἀντιπλοῦ τοῦ λόχου του. Ἡ πρώτη μάχη τῶν ἡλλήνων ἀνταρτῶν μετὰ τοὺς Τούρκους ἐπιπτώτες ἔγινε εἰς τὸ χωρίον Λουτρόν. Ἐτακτοὶ ἦσαν οἱ Ἕλληνες καὶ 12.000 Τούρκοι καὶ ἡ μάχη διήρκεσε δέκα τρεῖς ὡρες. Ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἐφθάρησαν 700, ἐνῶ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας ἐβλήθησαν 14 καὶ 16 ἐτραυματίσθησαν.

Ἡ δευτέρα μάχη ἔλαβε χώραν εἰς τὴν ἐπαύριον τὴν Καρδίτσαν πεδιάδα καὶ εἰς αὐτὴν οἱ Τούρκοι ἦσαν 15.000 ἄριστα ἐφορμημένοι μετὰ πυροβολικὰ, ἵππικὰ, πεζικὰ καὶ ἄτακτα στοιχεῖα. Ἄτακτοι καὶ ἀσυντάκτοι οἱ Ἕλληνες ἀντέταξαν ἰσχυρὰν ἀντίστασιν κατὰ τῶν Τούρκων καὶ ἀργότερα ἔσπευσαν νὰ καταλάβουν δι' ἐφόδου τὸ χωρίον Φαναρίου. Ἐστεροῦντο ὅμως κατὰ τὴν ἡμετέραν ἢ ἄλλης ἐκπονητικῆς μηχανῆς καὶ γιὰ τὸ μισθικὸν ἀπ' αὐτοὺς παρέμειναν ὑποχρεωμένοι τὸν Τσιγκουράκον, Πετροπολιτῆν, καὶ ἄλλους διὰ νὰ παλοοικήσουν τὸ Φανάριον,

ὁ δὲ Χατζηπέτρος μετὰ τὸν Λεωτσάκον κατέλαβαν τὰ Μεγάλα Καλύβια, πού ἀπέχουν μίαν ὥραν ἀπὸ τὰ Πουγκάλια. Ἀναγκάσθησαν ὅμως νὰ σταματήσουν ἐκεῖ καὶ νὰ μὴ προχωρήσουν πρὸς τὰ Πουγκάλια γιὰτὶ μεσολαβοῦσεν ὁ Πηνεῖός (Σαλαμιβοιά) τὸν ὁποῖον δὲν μποροῦσαν νὰ περάσουν χωρὶς πλοίαρια (βάρκες). Ἐπηρεολοῦθησε ἀπὸ τὸν ἄγων ἐπὶ δέκα ἑννέα ἡμέρας μεταξὺ τῶν Τούρκων, πού ἐνισχύθησαν ἀπὸ τὴν Λάρισα, Πουγκάλια καὶ Καρδίτσα καὶ τῶν Ἑλλήνων, πού δὲν ἔλαβαν καμμιὰ δυστυχῶς βοήθεια τότε. Οἱ Ἕλληνες ἦσαν 2.500 καὶ οἱ Τούρκοι ἐνισχύθησαν τότε καὶ ἀπὸ Αἰγυπτιακὸν σῶμα—ἀφραπάδες. Οἱ Ἕλληνες ἐξέμια ὀρειτικὴν ἐπίθεσιν κατέλαβαν τὸ χωρίον Βελέσι, τέσσαρες ὡρες ἀπὸ τὰ Μεγάλα Καλύβια καὶ ἐναντίον των ἐπετέθησαν οἱ ἀφραπάδες καὶ Μπασιμπαζοῦκοι (ἄτακτοι), κατώρθωσαν ὅμως νὰ κρατήσουν τίς θέσεις των καὶ ὅταν ἐφθασε βοήθεια ὑπὸ τὸν Χατζηπέτρο ἔκλεισαν ἀντεπίθεσιν καὶ ἔπειτα ἀπὸ ἀδιώκοι μίαν ἑνδεκά ὡρῶν ἐπέφεραν τὴν κατατροπὴν εἰς τοὺς ἐχθρούς ὥστε ἐκθροῦσαν ὀκτακόσια τουφέκια καὶ παλάσκες καὶ 16 τίμπανα (ταμποῦρα μεγάλα). Ἀπὸ τὸ Βελέσι ὁ Χατζηπέτρος προήλασε πρὸς τὴν Καλαμπάκα, ἀφοῦ ἐξησφάλισε τὰ νῶπα του μετὰ στρατιωτικὰ ἀποσπάσματα, τὰ ὁποῖα κατέλαβαν τὰς διόδους πρὸς τὰ Μετέωρα καὶ τὸ Κασσάκι, ἐνῶ ὁ Λεωτσάκος κατέλαβε μερικὸν λόφον καὶ ὠχυρώθηκε εἰς αὐτόν, πού ἐκτείνονταν ἀπὸ τὴν Καλαμπάκα μέχρι Σαλαμιβοιάς, διακίμας τοιοῦτοτρόπως τὴν συγκοινωνίαν τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ Τούρκων μετὰ τὴν Ἑπαιρὸν.

Οἱ Τούρκοι τῶν Πουγκάλων καταδιώκοντας κατὰ πόδας τοὺς Ἕλληνας ἐπετέθησαν μετὰ μεγάλην ὀρμὴν ἐναντίον των, πρὶν κατορθώσουν νὰ ὀχυρωθῶν καλά εἰς τὰς θέσεις των οἱ τελευταῖοι, ἀποδεκατισθέντες ὅμως ἀναγκάσθησαν νὰ ζητήσουν νέας βοήθειες ἀπὸ τὴν Φρουρὰ τῶν Πουγκάλων. Καὶ ὁ Χατζηπέτρος ἐπίσης εὐρεθεὶς σὲ δύσκολη θέσιν, γιὰτὶ ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ μάχεται κατὰ δεκαπλασίον ἐχθρῶν, ἔστειλεν ἀνθρώπους καὶ ἐκάλεσεν ἀπὸ τὸ Φανάριον τοὺς Τσιγκουράκον, Πετροπολιτῆν, Πλαπούταν καὶ ἄλλους, πού ἐφθάναν τοὺς ὀκτακόσιους. Οἱ πολιορκοῦντες τὸ Φανάριον

ἔλυσαν τὴν πολιορκία καὶ ἔτρεξαν προθύμως εἰς τὴν πρόσκλησιν τοῦ Χατζηπέτρου καὶ ὅταν ἔφθασαν στὶς ὑπώρειες τοῦ Κόζακκα συνεννοήθησαν μὲ τὸν Λεωτσάκω καὶ τὸν Χατζηπέτρο καὶ πῆραν διαταγὴ νὰ μὴ περᾶσουν τὴν Σαλαμβριά, ἀλλὰ νὰ συγκεντρωθοῦν καὶ νὰ εἶναι ἕτοιμοι γιὰ ταύτοχρονη ἐπίθεσι, αὐτοὶ μὲν ἀπὸ τὰ νότια, ὁ δὲ Χατζηπέτρος καὶ ὁ Λεωτσάκος ἀπὸ τὰ ἔμπροσθεν, μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ θέσουν τοὺς Τούρκους μεταξὺ δύο πυρῶν καὶ νὰ τοὺς καταστήσουν ἀπὸ πολιορκητὰς εἰς πολιορκουμένους. Τὴν ἐπομένη ὁμοῦς φάνηκε μεγάλη ἐπιχειροῦσα τῶν Τούρκων ὁδεύουσα ἀπὸ τὰ Τριγκάλα. Ὁ Λεωτσάκος τότε, ἀφήσας ἱκανοὺς ἄνδρες πρὸς φύλαξιν τῶν θέσεων, κατέβηκε χωρὶς νὰ φανῆ στὴν πεδιάδα καὶ κατέλαβε τὸν ἰσοβαλεὶο τῆς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Στεφάνου. Οἱ ἐρχόμενοι ὁμοῦς ἐκ Τριγκάλων Τούρκοι ὑποπέθνησαν τὴν ἐνέδρα, παρέκαμψαν τὸν δρόμον καὶ κατακρήνωσαν στὶς ὄχθες τῆς Σαλαμβριάς χωρὶς νὰ μπορέσουν νὰ ἐπιχωρήσουν μὲ τοὺς ἔξω τῆς Καλαμπάκας στρατοπεδευμένους Τούρκους, ἀπὸ φόβου μὴ ὑποστοῦν ἐπίθεσι ἀπὸ τοὺς ἄνδρες τοῦ Λεωτσάκου. Οἱ Ἕλληνες ποὺ ἦσαν στρατοπεδευμένοι στὶς ὑπώρειες τοῦ Κόζακκα—δεξιὰ ὄχθη τῆς Σαλαμβριάς— ὅταν διεπίστωσαν ὅτι ἀπέτυχε τὸ στρατήγημα τοῦ Λεωτσάκου καὶ ἀντιόμοιοι νὰ εἰδῶν στὰ χέρια μὲ τὸν ἐχθρό, ἀγανάκτησαν ἐναντία τῶν ἀσχηγῶν των, γιατί δὲν ἐπέτρεπαν μοναμορεῖς ἐπιθέσεις. Πενήντα τότε Μανιάτες παρακοίσαντες τότε τὴν διαταγὴ ἐτέθησαν σὲ κίνησι κατὰ τῶν Τούρκων τῶν ἐκ Τριγκάλων καὶ ἔρχοντα καὶ κρυπτόμενοι ἀπὸ τὰ χόρτα ἔφθασαν ἕως τὶς ὄχθες τῆς Σαλαμβριάς. Ὅταν ἀντελήφθησαν ὅτι μποροῦσαν νὰ βιάσων ἀπὸ ἐκεῖ τὸν ἐχθρόν, ἐνόμισαν ἀνανδρίαν νὰ ἐπιστρέψουν στὶς θέσεις των ἀπαρακτοί. Ἐπιπροβόλησαν λοιπὸν ὅλοι τοὺς διὰ μιᾶς κρυπτόμενοι κατὰ τῶν Τούρκων, ἀκόμα μιὰ ὄρθια καὶ ἐτόλπισαν σὲ φυγὴ. Οἱ Τούρκοι ὅταν εἶδαν ὅτι οἱ πυροβολήσαντες Ἕλληνες ἦσαν λίγοι, ἀνέβηκαν στὰ ἄλογά των, διέβησαν τὴν Σαλαμβριά καὶ ἄρχισαν τὴν καταδίωξι καταρθώσαντες νὰ περιοικώσουν καὶ νὰ ἀπομονώσουν τοὺς ὀλίγους ἐκείνους γενναίους. Οἱ τελευταῖοι ἀφοῦ ἐπε-

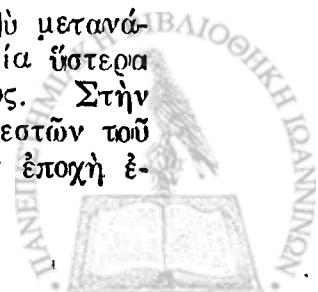
σαν πάλι κατὰ γῆς καὶ κρυπτόμενοι ροιὰ μέσα στὰ χόρτα ἀπάρησαν ὄχι τὸν τὸν ἐπίπλους, ἀλλὰ καὶ τοὺς περιοίτους πεζοὺς Τούρκους, ποὺ ἐπετέθη τότε ἐναντίον των. Παρέμειναν ἐκεῖ τὴν ἡμέρα οἱ Ἕλληνες κρυπτόμενοι, ἀ καὶ οἱ Τούρκοι ἐσταμάτησαν τὴν καταδίωξι, μολὶς ὁμοῦς νύκτωσε οἱ ἡρώες μας, ὅρις νὰ πυροβολήσουν, γιὰ νὰ μὴ δῶσ στόχο, ὥρμησαν μὲ κοπτερά ὄργανα χέρια καὶ κατώρθωσαν νὰ ἀνατρέψ τοὺς Τούρκους καὶ νὰ σωθοῦν φθάνοι στὶς πρώτες θέσεις των σχεδὸν ἀδίκαι Δύο μόνον ἀπ' αὐτοὺς ἐτραυματίστη καὶ δύο ἄλλοι ἐκινδύνευσαν νὰ πνιγοῦν νὰ αἰχμαλωτισθοῦν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ἔσσαν στὸ τέλος ἀπὸ ἄλλους ποὺ ἔσπει εἰς βοήθειάν των! Τὴν ἐπομένη θῆν 1ου 1854 οἱ Τούρκοι φοβούμενοι μὴ κληθοῦν ἐκκαμιν γενική ἐπίθεσι ἐναντῶν ἀνταρτῶν.

Τότε ὁ Λεωτσάκος μὲ τοὺς ὀλίγους πτωχοὺς καὶ ὁ Χατζηπέτρος μὲ τοὺς πτωχοὺς διεκρίθησαν καὶ ἐπετέλεσαν θαυτα ἡρωϊσμοῦ. Καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν παρέμειναν στὶς θέσεις των ἀτάραχοι κρούοντες τὶς ἐπιθέσεις τοῦ ταμπλικῶ πὸ Ἀραπαδες στρατοῦ, ἰππικῶ καὶ πβολικῶ τῶν Τούρκων καὶ ἀτάπων. Ὅμοῦς ἐνύκτωσε ἐπετέθησαν μὲ τόση ὥστε οἱ Τούρκοι ἀναγκάσθησαν νὰ σουν τὶς κωνὲς καὶ τὲς ἀποσκευὲς καὶ νὰ τραποῦν σὲ ἀταπτη φυγὴ πρὸ Τριγκάλα. Πέντε κανόνια ἐκνείωνσαν οἱ Ἕλληνες, πολλὰ μικρὰ ἄπλα καὶ ἄπολλοὺς αἰχμαλώτους καὶ ὄλους τοὺς τματίες των, ποὺ βρέθησαν μέσα στὴν κληρία, τοὺς ὁποίους περιοικωθήσαν μποροῦσαν οἱ Ἕλληνες. Πτώματα δὲ ὄπλα τῶν Τούρκων ἐπὶ πολλὲς μέρες σκε κανέναν στὸν δρόμο Καλαμπάκας Τριγκάλων. Ἐπει ἡ Καλαμπάκα ἔπεσε χέρια τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι, ἀν καχαν ὠρετὰ πολεμοφόδια, θὰ μεταρῶν νὰ καταλάβουν καὶ τὰ Τριγκάλα τότε Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ μὲν Τούρκοι ἔλνὲς ἐνισχύσεις ἀπὸ τὸν Βόλο καὶ ἀπὸ Ἡπειρο ὑπὸ τὸν Τσέλιο—Πίτσαρη στὰς ἀρχὰς τοῦ Ἰουνίου ἐπετέθησαν τῶν Ἑλλήνων καὶ κατέλαβαν ἕνα ὄχι πὺ κατεῖχαν Ἰδραῖοι καὶ Κρήτες,

ἰ περὶ τὸν Χατζηπέτρον καὶ Λεωτσάκον
 νεκλήθησαν ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερ-
 ρήσεως μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Δυτικῶν Δυνά-
 εων — Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας — κατάλη-
 ν τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Πειραιῶς. Κα-
 ἰ τὴν τελευταίαν αἰτὴν μάχην ἐτραυμα-
 ἰσθίεν ὁ ὀπλορχηγὸς Καταραχιάς —
 αρακατσάνος κλέφτης — καὶ οἱ Ἕλληνες
 ἠ ἦσαν στὲς ὑπὸρειες τοῦ Κόζακα ἀ-
 γκάσθησαν νὰ ἀποσυρθοῦν στὶς κορυφές
 ἠ μετὰ πορείαν τεσσάρων ἡμερῶν ἔφθα-
 ἰν εἰς Φουρνᾶν καὶ Καρπενήσιον καὶ ἀπ’
 εἰ εἰς Λαμίαν. Ὁ Χατζηπέτρος, πού εὐ-
 σκετο εἰς τὴν Καλαμπάκα, ἀφοῦ ἀχρήστευ-
 τὰ κανόνια καὶ τὰ ἔριξε εἰς τὴν Σαλαμι-
 ἠ (Πηνεῖος) ἀποσύρθηκε εἰς τὰ Μετέω-
 ἠ καὶ ἀπὸ τὰ γνωστά του μονοπάτια τῆς
 ἠκῆς πατρίδας του ἔφθασε εἰς τὴν Ἑλληνο-
 ἠοικτικῶν σύνορα καὶ μετὰ εἰς τὴν Λαμία —
 ἠθήνας. Καθ’ ὅλην τὴν πορεία ἐκείνη τοῦ
 ἠφιλάχθηκε θεομισθία ὑποδοχὴ ἀπὸ τοὺς
 ἠτοίχους τῆς ἐλεύθερης Ἑλλάδας. Τὴν ἰ-
 ἠορικὴ αἰτὴ μάχην τῆς Καλαμπάκας δὲν
 ἠέλειπε ν’ ἀπαθανάτιση ἢ δημοτικὴ μαῦ-
 ἠ εἰς τὸ ἀκόλουθο τραγούδι:

ἠ σκούζεις μαῦρε κόρακα, τί σκούζεις
 (τί φωνάζεις;
 ἠ γὰ διψᾷς γιὰ αἵματα, μήνα καὶ γιὰ
 (κουφάρια;
 ἠ γὰ ψηλὰ στὸν Κόζακα, ψηλὰ εἰς τὸ μο-
 (ναστήρι,
 ἠ ἀγνάντευε τὴ ποταμιὰ, κατὰ τὴν Κα-
 (λαμπάκα.
 ἠ ἰδῆς μαυροῦλα καὶ καπνὸ, ν’ ἀκούσης
 (πῶς βροντᾶνε
 ἠτόπια τῶν κισσῶν, τὰ Τούρκικα
 (μουσκέττα,
 ἠ αἰσθῆς καὶ τοὺς Ἕλληνες, νὰ ἰδῆς τὸν
 (Χατζηπέτρο,
 ἠ τρέχουν μὲ τὴν φωτιά, μὲ τὰ σπα-
 (θια εἰς τὰ χέρια,
 ἠ καταραχιάς ἐγούγιαξε, ψηλ’ ἀπ’ τὸ μο-
 (ναστήρι.
 ἠ ἔτα Χατζηπετροῦ μου, νὰ κλείσουμε
 (τοὺς δρόμους
 ἠ νὰ τὲς ξεπατώσουμε τὶς δώδεκα χι-
 (λιᾶδες.
 ἠ Πουν χιλιάδες ζωντανούς, χιλιάδες θα-
 (νατώνουν.
 ἠ κ’ ἐμπιμπὰ κ’ ἄδες τέσσαρες καὶ κολαγιά-
 (δες ἕξι) —

“Ὅπως ἀνέφερα εἰς τὴν ἀρχήν, τὸ ἐκστρατευτι-
 κὸ σῶμα τοῦ Χατζηπέτρον ἀποτελεσθῆκε
 ἀπὸ ἄτακτα στοιχεῖα καὶ ἀνάμεσα σ’ αὐτὰ
 ἦσαν πολλοὶ Σαρακατσαναῖοι, οἱ ὁποῖοι
 βρέθησαν εἰς τὸ στοιχεῖο τοὺς τότε. Ἀρκετοὶ
 ἐπίσης Σαρακατσαναῖοι κατετάχθησαν ὑπὸ
 τὸν στρατηγὸν Θεωφάνη Γρίβα καὶ ἔδρα-
 σαν εἰς τὴν Ἠπειρο, ὅπου ἕκατο καὶ πλέον
 χωριά κατεστράφησαν καὶ μαζὶ μ’ αὐτὰ
 τὸ Μέτσοβο. Μετὰ τὴν ἐπιστροφήν τοῦ Χα-
 τζηπέτρον εἰς τὴν Ἀθήνας οἱ Σαρακατσα-
 ναῖοι ἀντάρτες — πού εἶχαν συνηθίσει εἰς τὴν
 εὐκόλῃ ζωῇ τοῦ ἀντάρτη — ἐδυσκολεῖσθαι
 νὰ γυρίσουν εἰς τὰ εἰρηνικὰ τῶν ἔργα, τὴ
 βροχὴ δηλαδὴ ξένων κοπαδιῶν ἀπὸ γιδο-
 πρόβατα. Γιὰ τὸν λόγον αὐτὸ οἱ περισσότε-
 ροι ἀπ’ αὐτοὺς συναρρόθησαν τότε λη-
 στρικῆς σιμημορίας καὶ ἀρχισαν νὰ ληλαι-
 νονται ὀλόκληρον τὴ Θεσσαλίαν καὶ περισ-
 σότερον τὴν περιφέρειαν Τρικυκίων. Λη-
 στεῖες, αἰχμαλωσίαι ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν
 ἀπὸ τὶς εὐπορὲς οἰκογένειες γιὰ ξαγορά,
 φόνοι, ἐμπρησμοὶ σπιτιῶν καὶ χωριῶν ἦ-
 σαν εἰς τὴν ἡμεροσία διάταξη. Τέτοια μεγά-
 λη ἀναταραχὴ καὶ ἀναστάσις δὲν εἶχαν
 δοκιμάσει ἄλλη φορὰ τὰ ὠμορφα χωριά
 τοῦ Ἀσπροποτάμου καὶ οἱ βλάχοι — βλα-
 χόφωνοι — κτηνοτρόφοι ἀναγκάσθησαν νὰ
 κρησπύσουν τὲς οἰκογένειες καὶ τὰ κοπά-
 δια τῶν στοὺς κάμπους, ὅπως ἀκριβῶς
 εἶπεν εἰς τὸν σιμημοριτοπόλεμον. Σὲ μιὰ τέτοια σκλη-
 ρὴ καὶ ἀφόρητὴ κατάστασις πού δημιου-
 γήθη τότε ἀπὸ τοὺς Σαρακατσαναῖους
 κλέφτες, οἱ προεστοὶ ὅλων σχεδὸν τῶν χω-
 ριῶν τοῦ Ἀσπροποτάμου ἀναγκάσθησαν νὰ
 στείλουν ὑπομνήματα — ἀποστολὰς —
 εἰς τὸν Σουλτᾶνον εἰς τὴν Πόλιν καὶ νὰ ζητήσουν
 νὰ ἐκπομπισθοῦν ὅλες οἱ Σαρακατσάνικες
 οἰκογένειες τῆς Θεσσαλίας εἰς τὴν Ἀνατολι-
 κὴ Ρωμανίαν — εἰς τὸν Αἴμον — ὅπου πρὶν ἀ-
 πὸ ἐβδαιμῆνα χρόνια ὁ περιβόητος Ἀλῆ
 Πασσᾶς εἶχε ἐκποτίσει ὅλους τοὺς συγγε-
 νεῖς καὶ φίλους τῶν Κατσαντωναίων, ἀπό-
 γονοι τῶν ὁποίων ἰσχυρίζονται ὅτι εἶναι
 οἱ Σαρακατσαναῖοι, πού βρισκονται ἐγκα-
 τεστημένοι εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν
 καὶ εἰς τὴν Δυτικὴν Θράκην καὶ πού μετανά-
 στευσαν ἐκεῖ ἀπὸ τὴν Βουλγαρίαν ὕστερα
 ἀπὸ τοὺς Βαλκανικοὺς Πολέμους. Στὴν
 προσπάθειαν ὅμως αὐτὴ τῶν προεστῶν τοῦ
 Ἀσπροποτάμου ἀντιτάχθη τὴν ἐποχὴ ἐ-

κείνη ὁ προύχοντας τῶν Τρικαλῶν Γάζης Παναγιώτου Χατζῆς ἢ Χατζηγάκης, βλάχος ἀπὸ τὸ Περτοῦλι, πὺ κατεῖχε ἐξαιρετικὴ θέση στὰ Τρίκαλα. Ὁ ἐν λόγῳ Χατζηγάκης ὑπῆρξε μέλος τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας καὶ προσέφερε μεγάλες ὑπηρεσίες εἰς τὸ Ἔθνος. Ὁμιλῶν ἀπταιστως τὴν Τούρκικη γλῶσσα καὶ λόγῳ τῶν εὐγενικῶν τρόπων του συνδεόμενος μὲ τοὺς ἐκαστοτε Πασσάδες τῶν Τρικαλῶν καὶ τῆς Λαρίσης μὲ φιλίαν κατώρθωσε νὰ τοὺς ἐπηρεάξῃ ὅσο κανένας ἄλλος στὲς διάφορες ἀποφάσεις, πὺ ἐπαιροῦν γιὰ νὰ λύσουν σοβαρὰ ζητήματα πὺ παρουσιάζοντο. Ὁ Χατζηγάκης εὗρισκε σκληρότατο καὶ ἀπάνθρωπο τὸ μέτρο τῆς ἐκτοπίσεως τῶν οἰκογενειῶν, τῆς ὁποῖας ὁ δισέγγονός του κ. Ἀλέκος Χατζηγάκης, λόγιος καὶ συγγραφεύς, ἀναβιβάζει σὲ τρεῖς χιλιάδες ἤτοι 15—20 χιλιάδες ἄτομα. Τὸ μέτρον ὅμως αὐτὸ τῆς ἐκτοπίσεως ἦταν καὶ ἀντεθνικό, γιὰτὶ οἱ Σαρακατσαναῖοι αὐτοὶ ἐκτοπιζόμενοι στὴν Βουλγαρία διέτρεχαν τὸν σοβαρὸ κίνδυνο νὰ ἐκλαθισθοῦν μιά μέρα. Κατώρθωσε λοιπὸν ὁ Χατζηγάκης νὰ τορπιλίση τὴν ἐνέργεια αὐτὴ τῶν Κοτζαμπάσηδων καὶ παροικίῳ ἐπέτυχε νὰ ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὸν Σουλτάνον ἀμνηστία γιὰ ὅσους θὰ παρουσιάζοντο καὶ θὰ προσκυνοῦσαν κατὰ τὰ Τούρκικα ἔθνη. Μὲ τὴν πολιτικωτάτη αὐτὴ ἐνέργεια ἔπεισε πολλοὺς Σαρακατσαναίους κλέφτες —ληστῆς— νὰ παρουσιασθοῦν στὸν Πασσά τῶν Τρικαλῶν καὶ νὰ πάρουν ἄφεση ἀμαρτιῶν. Ἀπὸ τὸ περιστατικὸ αὐτὸ χρονολογεῖται ὁ σύνδεσμος τῶν Σαρακατσαναίων τῆς Θεσσαλίας μὲ τὴν ἀρχοντικὴ οἰκογένεια τοῦ Χατζηγάκη, πὺ συνεχίζεται ὡς τὰ σήμερα. Τὰ ἐπιτιθέμενα γεγονότα ἔχουν ἀπαθανάτισθῃ στὸ ἀκόλουθο διμοτικὸ τραγοῖδι :

«Ἐσεῖς βουνά, ψηλά βουνά, βουνά τ' Ἀ-
 (σαρακατσαναίου)
 τοὺς βλάχους τί τοῖς κάματα, τοὺς Σα-
 (σαρακατσαναίους;
 Ἄρτζονγάλια ρίχνουν στὰ χωριά, ε' ὄλα
 (τὰ βλαχοχώρια.
 Γιαννίνας ἀπὸ τὴν Κρανιά, Χοῆτος ἀπ'
 (τὸ Γαοδίσι,
 Δημάκης ἀπ' τὴν Καστανιά, Τάκης ἀπ'

(τὴν Βεντίστα,
 τοὺς βλάχους γιὰ νὰ διώξουνε, τοὺς
 (σαρακατσαναίους,
 Γάζης Χατζῆς δὲν γράφεται, Γάζης
 (τὸ Περτοῦλι,
 γιὰτ' εἶναι μ' ὄλους κοιμπάρια, τοὺς
 (ὄλους κοιμπάρους,
 τοὺς ἔχει βαπτίσει τὰ παιδιὰ, τοὺς
 (στεφανώσει,
 καὶ πιστικοὺς στὰ πρόβατα, τοὺς ἔχει
 (τὰ πρόνια(1)».

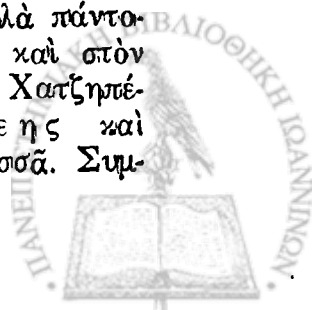
Ἄλλὰ καὶ ὅσοι ἀπὸ τοὺς ἀτάκτους καλοῦνθηναν τὸν Χατζηπέτρο στὴν ἐλευθερὴ Ἑλλάδα δὲν πῆραν καμμιὰ ἱκανοποίησιν ἀπὸ τὸ ἐπίσημο Κράτος, πὺ χροῶσε τότε νὰ τοὺς παράσῃ ἀμέριστη τῆ δικῆ καὶ ὑλικῆ ἐνίσχυσή τῆς. Βρέθη τότε ἀρκετοὶ ἀπ' αὐτοὺς στὴν ἀδήριτη νύγκη νὰ παρεκτραποῦν σὲ ἀρταγές, στεῖες καὶ φόνους ἀκόμα γιὰ νὰ ζήσουν τὸ ὑποτέλεσμα τῆς δημιουργηθείσης θεοῦ καταστάσεως ἦτο πολλοὶ ἀπὸ πολεμιστὰς τοῦ Λοιπῶν καὶ τῆς Καλακας νὰ καταδικασθοῦν ἀπὸ τὰ κροῦσε δικεῖα εἰς θάνατον διὰ τῆς λαϊκῆ μου!! Ἄλλοι πῖο φιλήσοχοι κατέγαν στὸ πῖτι τοῦ Χατζηπέτρο γιὰ φῶν ἓνα κοιμάτι ψοφί... ἄλλὰ πὺ παρεκέρσαν τὰ οικονομικὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τόσα νησιὰ στόματα. Καὶ Χαζνέ —σαυρό— ἂν εἶχα ἔλεγε μειδιῶντας ὁ τζηπέτρος δὲν θὰ ἔφθανε νὰ θρέψωσους ἀνθρώπους! Ὅπως καὶ στὰ πγοῦμενα ἔγραφα ὁ Χατζηπέτρος συντησε μὲ δικὰ του χροῦματα τὸ σῶμα, πὺ κατεστῆσε γιὰ τὸν ἀγῶνα. Μετὰ τὸ τέλος τῆς ἐπαναστάσεως, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ματα στὴν Θεσσαλία, πὺ τὰ ἐδήμιεσε Τούρκοι, ὁ Χατζηπέτρος ἐδαπάνησε καὶ τὴν διώρεια τοῦ ἀγῶνα ἓνα ἐκατόριο ἐπικασίες χιλιάδες ἐξασκῆτια ἐξτέσσερα γρόσια (1.700.664) ὅπως πῖπει ἀπὸ ὑπόμνημά του, πὺ ὑπέβαλε τὴν ἐπιτροπὴν ἀποζημιώσεως τῶν ἐπὶ ἱεροῦ ἀγῶνος ἐκδουλεύσεων καὶ θυσῶν ἦτοι ἄλλες τόσες ἑλληνικὲς δραχμῆς

(1) Ἡ οἰκογένεια Χατζηγάκη διατηρεῖ γάλην κτηνοτροφία μὲ Σαρακατσαναίους πάνθηδες ὡς τὰ σήμερα.

ἐποχή ἐκείνη. Ὁ Χατζηπέτρος ἐθλίβετο καὶ ἔκλαιε ὅταν ἐπληροφορεῖτο ὅτι δικὸς του συμπολεμιστὴς ὠδηγήθη εἰς τὴν λαμπρότητα, δὲν ἠμποροῦσε ὅμως νὰ ἀντιδράσῃ, γιατί εἶχε καταστραφῆ οἰκονομικῶς. Μόνον οἱ κυβερνῶντες θὰ ἠμποροῦσαν νὰ σώσουν τῆμα στὶς ἐκτελέσεις ἀνθρώπων τοῦ ἔχυσαν τὸ αἷμα των γιὰ τὴν πατρίδα, πεδείχθησαν ὅμως ἀνάξιοι τῶν μεγάλων κείνων περιστάσεων καὶ ἴσως νὰ μὴ εἶχαν μάσει τὸ ὄπλο ποτὲ στὰ χέρια των οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι κατὰ τὴν διάρκειά τοῦ Ἀΰου. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐσχηματίσθη ἰσχυρὰ ἀντιπολίτευσις κατὰ τοῦ Βασιλέως Ὁλωνος, ὁ Χατζηπέτρος ὅμως ἔμεινε οὐδέθερος καὶ δὲν ἀνείχετο εἰς τὴν διαμάχην αὐτήν. Ὅταν ἀργότερα ἐξεροάγη ἐπανάστασις στὸ Ναύπλιον ὁ Χατζηπέτρος προσπαθεῖς νὰ στρατολογήσῃ καὶ νὰ σπεύσῃ εὐθὺς κατὰ πλῆξιν αὐτῆς, ἐξετέλεσε τὸσον ἔργον καὶ μὲ συνείδηση τὸ στρατιωτικὸν κείνο ἔργον, ὥστε οὔτε ἡ Κυβέρνησις, οὔτε οἱ ἐπανοστάται, ταῖς ὁποῖους ἐπολέμησαν, ἐτόλμησαν νὰ τὸν κατηγορήσουν. Οὐ μετὰ τὴν ἐκθρόνισή τοῦ Ὁλωνος ἔλαβεν ἐνεργητικὸ μέρος εἰς τὰ ἐπακολουθήσαντα τότε γεγονότα, τὶς παρεμποδίσθη τῶν τῆς Κυβερνήσεως ὅσον καὶ τῆς ἀντιπολίτευσως καὶ οὐδέποτε ἐνέκρινε βίαια πράξα. Μὲ τὴν σφίξιν τοῦ βασιλέως Γεωργίου τοῦ Α' ὁ Χατζηπέτρος ἐδόξασε τὸν ἑαυτὸν γιὰ τὴν σωτηρίαν τῆς Πατρίδας ἀπὸ τῆς μεγάλης περιπέτειας καὶ γιατί ἐπροέβλεπε αὐτὴν μὲ τὴν ἐκνοσὴν τῆς μετὰ τῆς Ἑπταετίας. Ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος διώρισεν αὐτὸν μὲν Χατζηπέτρον ἐπίτιμον ὑπασπικὴν του καὶ τὸ μεγαλύτερον παιδί του τὸν Πέτρον διαγγελέαν τοῦ πατέρα του.

Τόσον ὁ Χριστόδουλος Χατζηπέτρος, ὡς καὶ ὁ υἱὸς του Εὐθύμιος οὐδέποτε ἔλαβαν χροίαν τῆς Βασιλικῆς εἰνοίας. Ὁ Εὐθύμιος δὲ μετὰ καιρὸν ὁ βασιλεὺς Γεώργιος ἔλαβεν ἕνα μίαν ἐπανάστασις τῆς Κρήτης μετέβη εἰς Παρισίους, Λονδίνον καὶ Πετρούπολιν ἕνα ἐνὸς μὲν διὰ νὰ ἐκλέξῃ τὴν μέλλουσαν βασιλίσσάν τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλ' ἕνα διὰ νὰ βολιδοσκοπήσῃ τὸς διαθέσεις τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, παρέλαβε μαζί του καὶ τὸν ἀγαπητὸν του ὑπασπιστὴν Χριστόδουλον Χατζηπέτρον μὲ τὴν κάταρα φουστανέλλα του ντυμένον. Ὅταν

τὸν εἶδε ὁ Ναπολέων ὁ Γ' τόσον μεγαλοπρεπῆ καὶ ὠραῖον τὸν ἠρώτησε γιὰ τὴν ἡλικίαν του. «Δυσκολευεῖται, ἀπήντησε ἀφελῶς ὁ Ἕλληνας ἀγωνιστὴς, ματαίως ἐπρόσβηνσα παρὰ τῷ μεγάλῳ θεῷ σας τὸ 1812 εἰς Βιέννην ὑπὲρ τῆς ἀτυχοῦς Πιτριδὸς μου, ἤδη ἰκετεύω τὴν ὑμετέραν Μεγαλειότητα ὑπὲρ αὐτῆς τε τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς ἀτυχεσπέρας ταύτης Κρήτης. Μὴ παρίδητε τὴν δέησιν στεναζόντων λαῶν χάριν κατακτητικῶν δικαιωμάτων. Ἡ Θεία Πρόνοια μόνον τὴν προστασίαν τῶν πεσομένων λαῶν ἀμείβει δι' ἀληθοῦς δόξης καὶ ἀθανασίας. Εἶθε ὁ Ὑψιστος νὰ προστατεύῃ τὴν τε Πατρίδα σας καὶ τὴν Κρήτην ἀπήντησεν ὁ Μονάρχης, τὸ Γαλλικὸν Ἔθνος καὶ ἡ δυναστεία μου θὰ ἐπευφημήσωμεν». Τὸ πρωὶ τῆς 29ης Ὀκτωβρίου τοῦ 1869 βρέθηκε νεκρὸς στὸ κρεβάτι του ἀπὸ καρδιακοῦ ἀποπληξία, ἤτοι πέθανε σὲ ἡλικίαν 75 ἐτῶν. Ὁ πατέρας τοῦ Χατζηπέτρον πέθανε σὲ ἡλικίαν 104 ἐτῶν καὶ ὁ παπποῦς του σὲ ἡλικίαν 118 ἐτῶν!! Ὁ θάνατος τοῦ Χατζηπέτρον προεκάλεσε μεγάλη θλίψιν εἰς τοὺς κατοίκους τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Πειραιῶς καὶ ἀμέτρητο πλῆθος συνώδευσε τὸ λείψανόν του μέχρι τοῦ τάφου του. Ἐκεῖ ὁ Δήμαρχος Ἀθηνῶν Τιμοθέων Φιλίμων ἐξεκώμησε συγκινητικώτατον ἐπιτάφιον λόγον, ἐξέσφρασε τὸν πατριωτισμὸν του τὸν ἄδολον, τὴν γενναϊότητά του καὶ τὰς μεγάλας ψυχικὰς ἀρετὰς τοῦ ἀνδρός. Ὁραῖον καὶ συγκινητικὸν ἐπίσης λόγον ἐξεκώμησε καὶ ὁ καλλιεπὴς ρήτωρ Δημήτριος Πανταζῆς, εἰς τὸ μνημόσυνόν του, ποὺ ἐτελέσθη τὴν 7ην Δεκεμβρίου τοῦ ἰδίου ἔτους εἰς τὸν Μητροπολιτικὸν Ναὸν τῶν Ἀθηνῶν. Ὅπως προκύπτει ἀπὸ ὅσα ἀνέφερα ἔως ἐδῶ ὁ στρατηγὸς Χριστόδουλος Χατζηπέτρος δὲν εἶχε πατέρα ὀρμητικὸν ἢ κλέστην, ἀλλὰ πλούσιον προεστό. Κατὰ συνέπειαν δὲν ἀσχίθημεν στὰ ὄπλα καὶ δὲν ἐδοκίμασε σκληροαγωγίαν στὰ παιδικὰ του χρόνια, ἀπεναντίας ἔζησε μὲ ἄνεση καὶ μὲ εὐκαρῆν. Καὶ ὅμως δὲν ἀναδείχθη κατώτερος ἀπὸ ἐκείνους ποὺ μεγάλωσαν στὰ ὄπλα καὶ στὶς κατοικίαις, ἀλλὰ πάντα τε στάθηκε πρῶτος στὸς μάχας καὶ στὸν ἠρωτισμό. Ἀπὸ τοῦ Ἑλληνας ὁ Χατζηπέτρος ὀνομάσθη Βλαχόμπεης καὶ ἀπὸ τοῦ Τούρκου Χατζή—Πασσᾶ. Συμ-

πολεμήσας ἀρκετὰ χρόνια μετὸν Καραϊσκάκη, τὸν μεγαλύτερον στρατηγὸν τοῦ μεγάλου ἐκείνου ἀγῶνος. ἐμιμήθηκε ὄχι μόνον τὴν ἑλληνοπρέπεια καὶ τὴν γενναιοδωρία ἐκείνου, ἀλλὰ καὶ τὴν στρατιωτικὴν εἰρηνολογία καὶ φρασσεολογία του, ἂν μὴ τὴ βωμολοχία, τὸ «βρὲ ποιητῶν παλληκαρῶ μοι» ἦταν ἡ συνηθεστάτη φράσι στὰ στόματα ὄλων σχεδὸν τῶν στρατηγῶν τοῦ ἀγῶνος, περιοσώτερο δὲ εἰς τὰ στόματα τοῦ Κραϊσκάκη καὶ τοῦ Χατζηπέτρου, ὅταν ἀπεινθύνονταν ἐπὶ φίλους καὶ συμπατριώτας των. Ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς του ὁ Γιαννάκης πληροξοῖσιος τῆς Δυτικῆς Θεσσαλίας στὴν Ἀ' Ἐθνοσυνέλευση ἔγινε παρανόμοια τῆς πτωχαϊᾶς, ποὺ ἐξεργάγη εἰς τὸ ἀπικατέλιον «Ἐθνομία» μετὸ ὁποῖον ἐταξείδειε σὲ ἡλικίαν 97 ἐτῶν, ὁ δὲ νεώτερος ὄλων Πετρούκης ἐχορηγίατισε ἐπὶ πολλὰ χρόνια Ἰτατίης.

Ἀπόγονοι τοῦ Χριστόδουλου Χατζηπέτρου ἦσαν ὁ Χρήστος, διατελέσας ἱτασπιστῆς τοῦ βασιλέως Γεωργίου τοῦ Α' τὸν ὁποῖον συνόδευσε τὸ 1907 εἰς τὰ Τριγκάλα μετὰ τὴν μεγάλην πλημμύρα ποὺ τὰ ἔπληξε τότε καὶ ὁ Κακός, ἐλεγείας κατ' ἐπανάληψη βουλευτῆς Τριγκάλων καὶ φωνεθεὶς σὲ μονομαχία ἀπὸ τὸν τότε ἱτασιγὸ τῶν Ἑλληνισσαοτικῶν καὶ Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως Στάης. Ὅταν ἕστερα ἀπὸ κάμποσα χρόνια ὁ Στάης ἐπιστρέφων ὡς ἱτασιγὸς ἀπὸ τὰ Μετέωρα ἠθέλῃσε νὰ ἐπισκεφθῆ τὰ Τριγκάλα, παρ' ὀλίγον νὰ ληστωροσθῆ ἀπὸ τοὺς Τριγκαλινοὺς(1) ποὺ σιγητῶντες ἀνέμτες εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν ἄρχισαν νὰ τὸν γιοιχαῖζοιν καὶ νὰ τὸν ἀπειλοῦν μετὰ ξύλα. Οὔτε μίαν ἀμαξαδὲν βρέθηκε ἐκεῖ νὰ τὸν παραλάβῃ καὶ νὰ τὸν μεταφέρῃ στὴν πόλιν καὶ ἀναγκάσθηκε περιστοιχιζόμενος ἀπὸ ἰσχυρὰ στρατιωτικὴ συνάδεια νὰ φθάσῃ περὶ εἰς τὸ κτίριον τῆς Ἐθνικῆς Γραμματείας γιὰ νὰ ἀναχωρήσῃ πρῶτὸ πρῶτὴν ἐπαμένην γιὰ τὸν Βόλο. Οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως Τριγκάλων σὲ ἔνδειξι τιμῆς καὶ εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν ἐλευθέρων συμπατριώτην των Χρ. Χατζηπέ-

τρο, ἔστησαν τὸ 1955 μαρμαρίνη προτομὴν τοῦ εἰς ἓνα ἐπίκαιρον σημεῖον τῆς ἀσιδεροδρομίου(2). Κατ' ἔτος δὲ τὴν π.

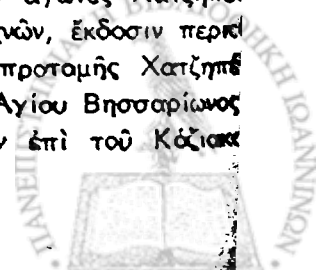
(2) Ἡ ἀνέγερσις τῆς μαρμαρίνης προτομῆς τοῦ Χατζηπέτρου εἰς τὰ Τριγκάλα ὀλεται κατὰ μέγιστον μέρος εἰς τὸν διανοον ὀδοντίατρον καὶ ἐξαιρετικὸν φυσιολογικ. Ἀχιλέα Καρανάσιον ἀπὸ τὸ Γαοδίκι Ἀσπροποτάμου. Ὁ δραστήριος καὶ ἀκόστος αὐτὸς ἀπιστήμων πρὸ τοῦ δευτέρου τ' κοσμίου πολέμου ἐγκατασταθεὶς εἰς τὴν ῤυσαν ἱδρυσεν ἐκεῖ τὸ «Τμήμα Γραμμάτων Τεχνῶν» καὶ ἀργότερον τὸν Ἐκδρομικὸν Μορφωτικὸν Ὀμιλον Λαρίσης. —ΕΜΟΛ. ἑμασπῆς τοῦ ποιητοῦ τοῦ βουνοῦ καὶ τῆς ἰνῆς Κώστα Κρυστάλλη ὁ κ. Καρανάσιος νέλαθε τότε τὴν ἰδέαν νὰ ἀνεγείρῃ εἰς Θεσσαλικὴν Μητρόπολιν τὴν προτομὴν του. ναλαθῶν μετὰ ὑπέρμετρον ζῆλον νὰ φέρῃ εἰς ῤας τὸ ἐν λόγῳ δύσκολον καὶ σοβαρὸν ἔνέπτυσε καταπληκτικὴν δραστηριότητα τὴν εὐδωσὶν του.

Ὑστερα ἀπὸ κόπους πολλοὺς κατῶρ νὰ σιγκεντρώσῃ τὸ ἀπαιτούμενον χρημαποσὸν δι' ἐράνου μετὰ τῶν κατοίκων Λαρίσης καὶ τὴν 21ην Ἰανουαρίου τοῦ εἰς τὴν ἔξωθι τῆς Λαρίσης γραφικωτάτη ποθεσίαν Ἀλκαζάρ ἐτελέσθησαν παρουσίλων τῶν ἀρχῶν τῆς πόλεως καὶ πλήθους σμευ τὰ ἀποκαλυπτῆρια τῆς μαρμαρίνης τομῆς τοῦ ποιητοῦ Κρυστάλλη, φιλοτεχσῆς ἀπὸ τὸν διάσημον γλύπτην Νίκον Γγαντῆν. Κάτω ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ ποιητῆχει χαραχθῆ ὁ τελευταῖος στίχος ἀπὸ Σταυραετό:

«Πᾶρε με ἀπάνου στὰ βουνά, τὶ θὰ με φ
(κάμπες).

Μετὰ τὴν κατοχὴν ὁ κ. Καρανάσιος ἰτεστάθηκε σὰ Τριγκάλα καὶ τὸ 1945 ἔτὸν Ἐκδρομικὸν καὶ Μορφωτικὸν Ὀμιλον κάλων —ΕΜΟΤ, ὅστις ὑπὸ τὴν φωτεινῆσῖαν του ἀπετέλεσε πραγματικὰ θαύματα πραγματοποιοῖσῃσε 387 ἐκδρομῆς εἰς διὰ μέση τῆς Ἑλλάδος, 56 διαλέξεις, 12 σῖλιες, 42 φιλικῆς βραδυῆς —χοροὶ μετὰ χνικὸ περιεχόμενον— 6 ἀγῶνες Χατζηπέτρου 15 ἐκθέσεις καλῶν τεχνῶν, ἔκδοσιν περὶ «Μετέωρα» ἀνέγερσιν προτομῆς Χατζηπέτρου Εἰκοσοστάσιον Πύλης Ἀγίου Βησσαρίωνος ὀρειβατικὸν καταφύγιον ἐπὶ τοῦ Κόζιασε

(1) Ὁ χαράσσων τὰς γραμμάς αὐτάς, μαθητῆς τοῦ Γυμνασίου Τριγκάλων τότε, ὑπῆρξε αὐτόπτης μάρτυς τοῦ ἱστορικοῦ ἐκείνου ἐπεισοδίου.

την η δευτέραν Κυριακήν του 'Ιουνίου, παρουσία των πολιτικών και στρατιωτικών αρχών και πλήθους κόσμου λαμβάνει χώραν ωκαία και συγκινητική έσοπή εις τὸ ροζ αυτό. Προηγείται άγιοςμὸς ὑπὸ τοῦ προποδίου και τῶν ἱερέων τῆς πόλεως, ακολουθεῖ λόγος ὑπὸ ρήτορος, ποὺ ἐξαίρετην πατριωτικὴν δρασιν τοῦ ἀνδρός, παραγγέλλονται ὑπὸ μαθητῶν πατριωτικὰ προγράμματα και εις τὸ τέλος τελούνται ἀγωγὴ τὰ («Χατζηπέτρεια») δρόμοι 3.000 μέτρων και ποδηλατοδρομιῶν 15.000 μέτρων, μετ' ὅ ἡ Φιλαρμονικὴ τῆς πόλεως ἀνακοινῶν τὸν Ἐθνικὸν Ὕμνον. Τὸ 1958 ἡ ὡς ἡ έσοπή ἐπλασιώθη με γενικὴν φωταγωγησιν τῆς πόλεως και με ἄλλες πανηγυρικὰς ἐκδηλώσεις, με χοροδιασκή συναυλίαν δηλαδὴ και με διδασκαλία ἀρχαίου ἑλληνικοῦ δράματος ὑπὸ μαθητῶν και μαθητριῶν τῶν Γυμνασίων Τρικκάλων. Τε-

λεταίως 1738 μέτρα, φιλολογικὲς σελίδες ἀπεστάλην φιλολογικὸν περιοδικὸν «Μετέωρος», ἐν ἡμερήσιον τύπον τῶν Τρικκάλων, Φιλολογικὸν ἡμερησίον Παλαμᾶ και Ξενοπούλου, ἔθνικὲς ἀπελευθερώσεως Μεσολογγίου και Δωδεκανήσων, ἑορτὴν Πυρῶν διὰ τρίτην φοράν, ἡμερησίον Τουριστικὸν ὁδηγοῦ (δὶς) τῆς Δυτικῆς Θεσσαλίας κ.λ.π. κ.λ.π.

Τελευταίως ἐκλήθη εις τὰ Τρίκαλα ὑπὸ τοῦ ΕΜΟΤ ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Βασ. Ἐξαρχος, ὅστις ἔκαμε ἀνεκδοκὴν διάλεξιν ἐνώπιον πλήθους ἀκροατηρίου τὴν 5ην Ἰουνίου ἐ.ἔ. 1960.

Ἐκλήθη προσωπικῶς στὶς περισσότερες ἀρχαίαις Ἑλλάδα ἐκδρομὲς, στὶς ὁποῖες δὲν ἔλειπε νὰ ὁμιλῇ στοὺς ἐκδρομείς, γιὰ τὴν ἀξία τῶν ἀρχαιολογικῶν ἰδίως τόπων. Ἀπόμαστος πράγματι ἄνθρωπος ὁ κ. Ἀχ. Καρανάσιος.

τελευταίως ὑπὸ τοῦ κ. Καρανάσιου προέδρου τοῦ ΕΜΟΤ, ἀπεφασίσθη ἡ μεταφορὰ τῆς πρώτης προτομῆς τοῦ Χατζηπέτρου εις τὴν γενέτειράν του τὸ Βεττερονίκον και ἡ παραγγελία δευτέρας τοιαύτης μεγαλυτέρας και ἐπιβλητικωτέρας, ποὺ θὰ στηθῆ ἄργότερον εις ἄλλο καταλληλότερον μέρος τῆς πόλεως. Με εἰσήγησιν τοῦ ἰδίου Καρανάσιου τὸ χωρίον Βεττερονίκον μετωνομασίθηκε Χατζηπέτριον.

Ὁ Στρατηγὸς ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ ΓΟΥΣΙΟΥ ΧΑΤΖΗΠΕΤΡΟΣ

ΚΑΘΩΣ ΧΑΡΑΖΕ Η ΛΕΥΤΕΡΙΑ*

Διακόπτουμε για λίγο τὸ Ἀρχεῖο Χρηστίδη, γιὰ νὰ παρατηρήσουμε ὅτι, καὶ ἐν κάθε φορᾷ Διευθύνται τῆς Α' Διευθύνσεως, ἦταν καὶ αὐτοὶ — ὅπως ἐν καιρῷ σημειώσαμε — ἀξιωματικοὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ: Ὅπως ὁ Τσουργώτης, μετὰ τὸ ἐπώνυμο τοῦ ὁποίου ὁ Δῆμος Ἰωαννινοῦν, τιμώντας τὴν μνήμη του, ὀνομάτισε ἓνα δρόμο τῆς πόλεως. Ὁ Δημ. Φλωριάς, ἀργότερα Στρατηγὸς καὶ βουλευτὴς Σερρών, ὑπηρετήσας καὶ τὸ Μακεδονικὸν ἀγῶνα. Γιὰ τὸ Θεόδωρο Μανέτα, εἶναι περιττὸ νὰ παρατηρήσουμε ὅτιδὴποτε. Ὁ ὑποδιευθυντὴς τῆς Ἀγ. Διευθύνσεως Μιχ. Λάντος, ἦταν ὁ γνωστὸς φιλορητορικὸς Κερκυραῖος λόγιος καὶ δημοσιογράφος, πού προσέφερε σπουδαιότατες ὑπηρεσίες κατὰ τοὺς προαπελευθερωτικοὺς τῆς Ἠπείρου χρόνους.

Συνεχίζουμε τὸ Ἀρχεῖο :

« Ὁρκὸς ἐταίρων » :

« Ὁρκίζομαι ἐπὶ τοῦ Ἱεροῦ Εὐαγγελίου, ὅτι ἀρρυσιοῦμαι ὀλοφύγως εἰς τὸ ἔργον τῆς Ἡ. Ἐ., χάριν τοῦ ὁποίου ὑπόσχομαι, παραβλέπων πᾶν ἰδιωτικὸν συμφέρον, νὰ προσκινδυνεύσω, προσφέρον τὴν συνδρομὴν μου μετ' αὐταπαρνήσεως καὶ θέτων ἐμαυτὸν ἀπέναντι παντὸς κινδύνου, ἐν περιπτώσει δὲ ἀπιστίας μου ἢ πρᾶξασως τῆς ἐπιβεβλημένης εἰς τὸ ἔργον τῆς ἐταιρίας ἐχεμυθείας, καὶ ἂν ἀκόμη παύσω ὢν μέλος αὐτῆς, νὰ ὑφίσταμαι τὰς συνεπειὰς τοῦ περὶ ποινῶν ἄρθρου, καὶ νὰ εἶμαι ἐπιζατάρατος ». (σελ. 10).

« Ὁρκὸς ἀδελφῶν » :

« Ὁρκίζομαι ἐπὶ τοῦ Ἱεροῦ Εὐαγγελίου, εἰς τὸ ὄνομα τῆς μιᾶς ἀδαιορέτου καὶ

ὁμοουσίου Ἁγίας Τριάδος, ὅτι θέλω νὰ βάλω πᾶσαν προσπάθειαν καὶ θυσίαν πραγματοποιήσῃν τοῦ Ἱεροῦ σκοποῦ Ἡ. Ἐ., ἥτοι τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς σφραγῆς ἡμῶν πατρίδος Ἠπείρου, καὶ ἐν τηρήσει ἀπόλυτον ἐχεμύθειαν περὶ σκοποῦ καὶ τοῦ ἔργου τῆς Ἡ. Ἐ., ἐν περιπτώσει φανῶ ἐπίορκος, νὰ ὑφίσταμαι συνεπειὰς τοῦ περὶ ποινῶν οἰκείου στικτοῦ ἄρθρου καὶ νὰ εἶμαι ἐπιζατάρατος ». (σελ. 11).

« Ὁρκὸς ἐλευθερωτοῦ » :

« Ὁρκίζομαι ἐπὶ τοῦ Ἱεροῦ Εὐαγγελίου, εἰς τὸ ὄνομα τῆς μιᾶς καὶ ἀδαιορέτου καὶ ὁμοουσίου Ἁγίας Τριάδος, ὅτι χάρις καὶ τὴν τελευταίαν θανάτου τὸς μου, πρὸς ἀπελευθερώσιν τῆς πατρίδος Ἠπείρου ὅταν διαπραχθῇ τούτο, καὶ ὅτι θέλω τηρήσει ἐν τῇ ἐχεμύθειαν περὶ τοῦ σκοποῦ καὶ ἔργου τῆς ἐταιρείας, ἐν ἣ δὲ περιφραγῶ ἐπίορκος νὰ ὑφίσταμαι τὰς συνεπειὰς τοῦ περὶ ποινῶν μυστικοῦ ἄρθρου καὶ εἶμαι ἐπιζατάρατος ».

« Ὁρκὸς τοῦ ἐταίρου ἐδίδοτο ἐν τοῦ ὑποδιευθυντοῦ τῆς Ἀγ. Διευθύνσεως Μ. Λάντου καὶ τοῦ Προέδρου τοῦ Τμήματος ». (σελ. 12).

« Ὁρκὸς τοῦ ἀδελφοῦ, ἐδίδοτο Ἱερῶ Ναῶ τῆς Μητροπόλεως, ὑπὸ τὴν ἐπιμέλειαν Παπαγεώργη Λαδά ἀπὸ Κόρινθου καὶ ἐνώπιον τοῦ ἐταίρου Γούσια Χατ πρόεδρου, ἐπὶ τοῦ Ἱεροῦ Εὐαγγελίου ».

« Ὁρκὸς τοῦ ἐλευθερωτοῦ ἐδίδοτο ἐπὶ Ἱερῶ Ναῶ Ἁγίας Αἰκατερίνης ».

* Συνεχίζεται ἀπὸ τὸ προηγούμενο σελ. 689.

οῦ ἱερέως Παπαθανάση ἀπὸ Κοτσελιὸ ἐ-
 ἰ τοῦ Ἱεροῦ Ἐὐαγγελίου κάτωθι τοῦ ὁ-
 οῖου ἦσαν διασταυρωμένα δύο ἐγχειρίδια
 αἱ πάντοτε ἐν καιρῷ νικτοῦς.

»Ο Ναὸς τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης κα-
 ῶς καὶ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως, κάθε
 ἄββατο βράδυ, ἦταν πραγματικὸν προ-
 ἴνημα χωρικῶν προσερχομένων ἵνα ὁρ-
 σθῶσιν καὶ λάβωσι τὸ βάπτισμα τοῦ πρα-
 ιατικοῦ Ἑλληνοῦ πατριώτου. (σελ. 13).

»Ἀλλὰ καὶ αἱ μεταξύ των διαφοραὶ
 ἰ ἔριδες, εἴτε ποινικῆς φύσεως, εἴτε πο-
 κῆς, ἐδικάζοντο ὑπὸ ἐπιτροπῆς καὶ αἱ
 φάσεις των ἐξετελοῦντο ὑπὸ τοῦ σώμα-
 τος τοῦ Καπετάν Βορηᾶ.

»Τοσοῦτος ἦτο ὁ ἐνθουσιασμός τῶν με-
 ῶν χωρικῶν, ὥστε εἰς βραχὺ διά-
 ῶμα, ὅλα τὰ κοράσια τὰ ὁποῖα δίκην
 ἄβας ὑπηρετοῦν εἰς τὰ τουρκικὰ σπή-
 ῶ, ἀπεσύρθησαν, αἱ δὲ σχέσεις τῶν χωρι-
 ῶν τοιφλίκοιῶν μετὰ τῶν γαιοκτημό-
 ῶν διεκόπησαν· κατάπληκτοι δὲ οἱ Τοῦρ-
 ῶ ἔλεγον εἰς τοὺς χωρικοὺς. —Μωρὸ
 ῶμιέ, σᾶς πῆραν ἄερα τὰ μυαλὰ ἀπὸ τὸν
 ῶρτέση (ἐννοοῦντες τὸν Πουτέση) ἄλ-
 ῶκαὶ οἱ χωρικοὶ μετὰ θάρρους ἀνταπῆρ-
 ῶ. —Ἀρκετὰ μᾶς ροικῆξατε τὸ αἷμα
 ῶ ἢ ὥρα, σύμφωνα μὲ τὰ γραπτὰ τοῦ
 ῶου Κοσιᾶ. (σελ. 18).

»Οἱ διάφοροι τομεῖς τῆς ὑπαίθρου χώ-
 ῶ, οἱ σύνδεσμοι μετὰ τῶν τομέων καὶ
 ῶς Διευθύνσεως καὶ τοῦ σώματος, αἱ
 ῶδες ἀδελφῶν ὡς καὶ οἱ κύκλοι τῶν ἐ-
 ῶρωτῶν, εἶχον τελείως ὁργανωθεῖ, ὁπό-
 ῶ ἄντιπρονοησία τῶν τελευταίων τούτων,
 ῶσε εἰς τὸ σημεῖον νὰ ἀρνηθῶσι τὴν
 ῶβολὴν φόρων εἰς τὸ Τουρκικὸν Κράτος
 ῶ δι' ἀντιπροσωπειῶν, ὅτε μὲν εἰς τὴν
 ῶ Διεύθυνσιν, ὅτε δὲ ἀπ' εὐθείας εἰς τὸ
 ῶτρον (ἄγνωστον πόθεν πληροφορηθέν-
 ῶ τὴν ἔδραν τοῦ Κέντρου καὶ τοῦ προέ-
 ῶ αὐτοῦ) ἐζήτησαν ὄπλισμόν· ἀλλὰ καὶ
 ῶλιτικῆ κατάστασις λίαν θολορὰ καὶ
 ῶεῖνή.

»Ἐυροισκόμεθα εἰς τὸ ἔτος 1906, ὅποτε
 ῶκομιτὰ τῶν διαφόρων ἐθνοτήτων ἦ-
 ῶ εἰς ὑψίστην δρᾶσιν, ταυτοχρόνως δέ,

διαταγῆ τοῦ Κέντρου ἐντελλόμεθα νὰ με-
 ταφέρωμεν τὰ ὄπλα ἐκ Καλαριτῶν. (σελ.
 19). Τὰ ὄπλα ἐκ Καλαριτῶν εἰς Ἰωάννι-
 να καὶ μεταφορὰ τούτων, ἀποφάσει τῆς
 ῶς Διευθύνσεως, ἀνετέθη εἰς τὸν ἐχέμυ-
 ῶν καὶ ἀποφασιστικὸν ἑταῖρον Ἀριστοτ.
 Χρηστίδην.

»Ἡ διανομὴ τῶν ὄπλων ἐντὸς τῆς πό-
 λεως εἰς τινὰς τῶν ἀδελφῶν καὶ εἰς τοὺς
 κύκλους τῶν ἐλευθερωτῶν, ἀνετέθη εἰς
 τὸν Ἀλέξανδρον Λειβαδέα καὶ Νικόλα
 Μαῖον.

»Ἡ μεταφορὰ ἐκ Ντουραχάνης διὰ τῆς
 λίμνης (λέξι) δυσανάγνωστη) εἰς Λαφι-
 σταν καὶ ἡ διανομὴ τούτων εἰς τοὺς κύ-
 κλους τῶν ἐλευθερωτῶν τῆς ὑπαίθρου χώ-
 ρας, ἀνετέθη εἰς τὸν Νικόλαον Μαῖον.

»Τὸ δυσκολώτερον ἔργον τῆς μεταφο-
 ρᾶς συνίστατο εἰς τὴν ἐχεμύθειαν, εἰς τὴν
 ἐκλογὴν προσώπων, καὶ εἰς τὴν προσωρι-
 νὴν τοποθέτησιν πρὸς διανομὴν ἔργον ἄ-
 ποικλειστικῶς τοῦ ἱατροῦ Ἀριστοτέλους
 Χρηστίδου. (σελ. 20).

(Στις σελίδες 21, 22, 23 τοῦ χειρό-
 γραφοῦ, βιογραφικὰ τοῦ ἰδίου σημειώμα-
 τα).

»Μεταφορὰ ὄπλων ἐκ Καλαριτῶν. —
 Ἐπίσημη μυστικότης καὶ ἀφθαστος πατροκο-
 τισμός κύκλων ἐλευθερωτῶν Κράτης καὶ
 Μπρακιμαδίου (Καστρίτης).

»Πρὸς μεταφορὰν τῶν ὄπλων ἔπρεπε
 νὰ διοργανωθῆ εἰδικὴ ὑπηρεσία ἐξ ἐμπί-
 στων κυροτῆδων, συνοδευομένων πάντοτε
 ἀπὸ ἓνα ἢ δύο κύκλους ἐλευθερωτῶν, ἄν-
 δερῶν ἐπιλέκτων καὶ ἀποφασισμένων ν' ἀ-
 ποθάνωσι ἀλλὰ ὄχι νὰ παραδώσωσι στοὺς
 Τούρκους ὄπλα ἐν ζωῇ.

»Γιὰ τὴν ταχύτεραν μεταφορὰν καὶ
 γιὰ μεγαλυτέραν ἀσφάλειαν, ἐχρησιμοποι-
 ῶθησαν δύο δρόμοι μεταφορᾶς α) ὁδὸς
 Καλαριτῶν—Ἅγιος Ἀπόστολος—Κρά-
 ψη—Μονὴ Τζιόρας—Μονὴ Ντουραχάνη
 —Λίμνη Ἰωαννίνων—Λαφίστα. (σελ.
 24), β) ὁδὸς Καλαριτῶν—Κερίνα—
 Τόρα Κράτης—Καστρίτσα—Ἰωάννινα.

»Γιὰ τὰ εἰσερχόμενα εἰς Ἰωάννινα,
 ἔπρεπε νὰ ἐξευρεθῆ προσωρινὴ ἀποθήκη
 καὶ ὡς τοιαύτη ἐξελέγη ὁ Παλιόμυλος
 Ἀσθεσᾶ, καὶ νῦν ἀλευρόμυλος, ἀριστερὰ

τῶν σφαγείων, μεταβληθέντος τούτου εἰς οἰνοπνευματωποιεῖον, μετ' οἰνοπνευματωποιῶν τὸν ἐκ τοῦ χωρίου Τρισίτινον Βασιλείον Νταρίτσην (ψευδώνυμον Βάχχος).

»Τιμὴ καὶ ἔπαινος εἰς τὸν πρόεδρον δ' αὐτῶν ἀδελφῶν Χαράλαμπος Σταφυλᾶν, ἐργασθέντα μετ' κίνδυνον ζωῆς καὶ αὐτοθυσίας διὰ τὴν ἀποθήκευσιν τῶν ὄπλων καὶ τῶν φουσιγγίων.

»Τιμὴ καὶ δόξα εἰς τὸν ἀποθανόντα Βασιλείον Νταρίτσην (λέξι δυσανάγνωστη· πιθανότατα, «μετέπειτα») Παπαβασιλῆν, ὅστις μετ' κίνδυνον ζωῆς ἐδέχθη τὴν ἀποθήκευσιν ἐν τῷ οἰνοπνευματωποιεῖον του (σελ. 25) καὶ τοιοῦτοτρόπος, ἐνῶ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ μαγαζιοῦ ἦσαν τοποθετημένα μεγάλαι κάρδιαι καὶ βαρέλια γεμάτα ἀπὸ νεροῦ τῆς λίμνης, κάτοθεν τῶν βαρέλιων καὶ ὑπὸ τὴν γῆν ὑπόγειαι στοαὶ περιέχονται ὅπλα βραχύκανα γκρά καὶ κάσες φουσιγγίων γκρά.

»Τὸ μυστικὸν ἐγνώριζον οἱ ἐξῆς: Ἀριστοτέλης Χρησιδῆς, Ἀλέξανδρος Λεωθαδῆς, Νικόλα Μάιος, Χαράλαμπος Σταφυλᾶς καὶ Βασίλης Νταρίτσης. Τοσαύτη μυστικότης ὑπῆρξεν ὥστε κάτωθι τοῦ στρατόντος καὶ εἰς ἀπόστασιν 100 βημάτων, ἦσαν ἀποθηκευμένα (300) τριακόσια ὅπλα βραχύκανοι γκράδες καὶ 30 τριακόσια κάσες φουσιγγία ἐπὶ ἕξι μῆνας χωρὶς νὰ μάθουν οἱ Τούρκοι. (σελ. 26).

»Πρὸς μεταφορὰν τῶν ὄπλων τῆς πρώτης ὁδοῦ, ἐρησιμοποιήθησαν ὡς φρουρὰ οἱ κύνειοι ἐλευθερωτῶν Κράρης Γιάννη Σιάμου (ἀπόστρατος ἐπιλοχίας εἰζόντων τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ) Ἀχιλλεῖα Κόκκινου καὶ Γεώργη Παπαηλία, ἀποτελοῦμενοι ἀπὸ ἀνδρῶν τῆς ἀπολύτου ἐκλογῆς τῶν ἀρχηγῶν, παλληγγαρία πρώτης τάξεως, ἀποφασισμένα ν' ἀποθάνουν ἄλλ' ὄχι νὰ παραδώσουν ὅπλα.

»Πρὸς μεταφορὰν ὄπλων τῆς β' ὁδοῦ, ἐρησιμοποιήθησαν οἱ ἄνδρες τοῦ κύνειου ἐλευθερωτῶν Γ. Παπαηλία καὶ οἱ ἄνδρες τοῦ κύνειου ἐλευθερωτῶν ἐκ τοῦ χωρίου Μπραζιμαδίου (Καστρίτσης) ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Παπανικόλα ἐκ Καστρίτσης

(Ψευδώνυμον Παπαμολέκος).

»Ὅπλα προσοριζόμενα διὰ τὴν ὑπαὶ χωράν, διήρχοντο διὰ τῆς ὁδοῦ Καλαται — Κράρης — Μονῆς Τζιόρας — Νταρίτσην — Λίμνη Λαυρίστα.

»Ὅπλα προσοριζόμενα δι' Ἰωάννινα ἤρχοντο ἐκ Κωλαροῦτων — Κερίνα — Ἰωάννη Καστρίτση — Καστρίτση — Ἰωάννη (σελ. 27).

»Τιμὴ καὶ δόξα εἰς τοὺς ἀποθανόντους ἀρχηγούς κύνειου ἐλευθερωτῶν Κων Καναθιάρη καὶ Ἰωάννην Τζιαρᾶν, ἐσθέντας ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀνταμοιβῆς διὰ μεταφορὰν τῶν ὄπλων ἐκ Ντουρακίνη Λαυρίστα καὶ ἐκ Καστρίτσης εἰς Ἰωάννα.

»Τιμὴ καὶ ἔπαινος εἰς τὴν οἰκογένειαν Μήτρον — Κώστα ἐκ Κράρης καὶ Ρόμπα ἐκ Παλιγγῶρι, οἵτινες, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀνταμοιβῆς ἀλλὰ μετ' κίνδυνον ἰσχυρῆς ἐαυτῶν καὶ τῆς οἰκογενείας διέθεσαν τὰ μολύβια τῶν ἐπὶ ἕνα διὰ τὴν μεταφορὰν 2.500 μαζῶν γκρά καὶ 300 βραχέων, μετ' 100 κάσες σίγγια. (σελ. 28).

»Ἐπίσημη τιμὴ καὶ μέγιστος ἔπαινος εἰς τὸν διανομέα τῶν ὄπλων καὶ ἀρχηγὸν ἐλευθερωτῶν Νικόλαν Μάιον (Ιωάννην), ὅστις μετ' ἕνα ξερὸν δέσμα τῆς μήκους 1 ½ μέτρον, μετεβίβαζε, μετ' ἑκάστην τὴν βραχύκανα ὅπλα γκράδες τῆς προσοριζόμενης ἀποθήκης (παλιόμυλο σθαστῆ), εἰς τὰς οἰκίας ἀδελφῶν καὶ θεοφιλῶν, μπροστὰ στὰ μάτια τῆς τῆς ἀστυνομίας καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῶν κύνειων ἀγάδων, ἀφεντιῶδων καὶ ἀλβανῶν καστῶν βραχύκανον ὅπλον γκρά, διατετακμένον πρὸς ἡμίσειαν λίραν (55 γρόσια) διὰ κάλυψιν μεταφορᾶς 2.500 μαζῶν βραχέων καὶ 100 κάσες φουσιγγίων. (σελ. 29).

»Ἐπίσημη μεταφορὰ ὄπλων, συντάκτο μετ' ἀπόσπασμα κύνειου ἐλευθερωτῶν ἐκ Κράρης, εἰς ἐκ Καστρίτσης, σμέντη μετ' δύο ἀφιχθέντες φουσιγγία καὶ βραχύκανον ὅπλο γκρά εἰς τὰ χέρια

να χύσωιν τὸ αἷμα τῶν διὰ τὴν μεταφορῶν.

»Καὶ μία ποιητικότητα κατὰ τὴν μεταφορῶν τῶν ὄπλων εἰς Χάνι Λεῖκα.

»Ένας ἄλβανὸς ἀποθηκάριος τοῦ βυρδεφείου τῆς Σιαφάκας, κρημνισμένος ὄπλων ἐν τοῦ παραθύρου τοῦ διαμετρίου, παραθεύσας τῆς ὀπλαποθῆκης, εἶδε ριπτόμενον εἰς τινὰ βύρκα ὑπὸ τοῦ Γιάννη Σιάκου ἕναν σάκκον γεμάτον ἀπὸ φυσίγγια καὶ εἰδοποίησε τὴν τουρκικὴν ἀστυνομίαν, ἀλλὰ ἡ ἀστυνομία ἔφθασε ἀργά, ὅτε (σελ. 30) εἰδοποιήθη ἡ χωροφυλακή ἣτις ἔσπευσε ν' ἀποστείλῃ ἐν καιρῷ νυκτὸς ἀπόσπασμα ἐφίππου χωροφυλακῆς εἰς τὴν Λεῖκας, πρὸς καταδιώξιν καὶ σύλληψιν τῶν κραιπνοῦ.

»Ο Χαντζῆς τῆς Λεῖκας, Νικόλας Σιαφάκας ἐκ Κράφης, μεμνημένος ὡς ἀρχὸς οὐμῶν ἀδελφῶν, ἐτηγάνισε ψάρια ἰσοποταμοῦ καὶ τοὺς ἔφκιασε ταραμοσάκια καὶ μετὰ (3) τοεῖς οὐμῶν οὐμῶν, τοὺς πῦρε πῦρε. Ἐνῶ οἱ χωροφυλακῆς ἐκινῶντο οὐμῶν ἐντὸς τοῦ χανίου, ἔβλεπεν διηλθόν ἐκείνην τὴν νύκτα 10 δέκα φροσῶματα ὄπλων γροῦ καὶ 5 πέντε φροσῶματα κάσε φυσίγγιον.

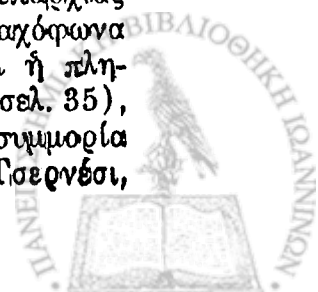
»Οἱ συναδεύοντες τὴν μεταφορῶν ἐρωτοῦνται, μικροῦ δεῖν θὰ ἐφόνευον τοὺς φροσῶντας χωροφυλακῆς, ἀλλὰ ἡ σωτῆρ ἑπέμβασις τοῦ Ν. Σιαφάκα ἔσωσε καταστάσιν. (σελ. 30).

»Καὶ ἕνα ἐπεισόδιον μετὰ τὸν Μουδῆρον Κράφης Ἄλῃ—Ἐφέντην.

»Ο Γ. Σιαφάκας, ἀρχηγὸς τοῦ κύριου ἐλευθερωτῶν Κράφης, εἶχε τοποθετηθῆσιν προσωρινῶς καὶ ἐν ἀγνοίᾳ τῆς οὐμῶν ἐφέντης εἰς τὴν χορταποθῆκην τοῦ Γιάννη Νίκου, δύο κάσε φυσίγγια, προσοριῶνα διὰ τὴν διανομὴν τῶν κραιπνοῦ. Ἡ φροσῶνα, μεταβάσα ἐν καιρῷ νυκτὸς τὴν χορταποθῆκην, μετὰ λάμπα ἀναμμένη γιὰ νὰ πάρῃ χόρτο, ἐξ ἀπροσεξίας ἐφώτισεν τὸ χόρτο καὶ ἐκῆν ὀμῶν φροσῶν ἡ χορταποθῆκη, καὶ ἀπὸ τῆ φροσῶν ἔβλεπε ἡ ἐπιτηροῦσιν τῶν φυσίγγιον φροσῶν. καὶ... μπῶ... μπῶ... μπῶ... Ἡ ἐπιτηροῦσιν αὐτῆς τῶν καιομένων φυσίγγιον, ἔβλησε τὸν Ἄλῃ Ἐφέντη καὶ ἔ-

σπευσε μετὰ δύο χωροφυλακῆς νὰ ἰδῆ τὴν σπῆναι (σελ. 31) ὅποτε ὁ ρηθῆς Γ. Σιαφάκας τὸν ἔβλεπε σπῆναι ἀγκυλιὰ τὸν Ἄλῃ.— Φροσῶνα Μουδοῦρι ἐφέντη, ἐδῶ εἶναι μεγάλου φροσῶντικῆς καίονται οἱ σαιτάνηδες, πῶμε ἀφέντη εἶναι κραιπνοῦ νὰ σκοτωθῆς ἀδικα.— Ἄλῃ—ἄλλῃ, μαρὲ Σιαφάκας τὸν μοιραρεμπέ, δὲν τὸν φροσῶναι ἀλλὰ τοὺς σαιτάνηδες τοὺς φροσῶναι πολὺ. Δυὸ οὐμῶν τῶν φροσῶν ἔβλεπε ὁ Σιαφάκας καὶ πρὸς νὰ μεθύσῃ τὸν Ἄλῃ Ἐφέντη καὶ νὰ τὸν βάλῃ νὰ κοιμηθῆ, καὶ αὐτὸς ἐμάζεψε τὸν κραιπνοῦ καὶ ὄμῃν τὴν νύκτα, ἐσκοῦντισε, ἐκαθάρισε τὴν πυροποληθεῖσαν ἀχυρῶνα καὶ τὴν φροσῶν, ὅτε ὁ πομῶν Ἄλῃς μετέβη μετὰ χωροφυλακῶν πρὸς ἐπιτεῶν φροσῶν τῆς ἀχυρῶνας, δὲν βροσῶν ἀπολύτως τίποτε καὶ συνεχάρη τὸν Σιαφάκην!!! (σελ. 32). Ἐπειρῶ ἀπὸ ὀμῶν ἐβδομάδας, ἔβλεπε σπῆναι Γιάννην ὁ Ἄλῃς, καὶ προσκαλέσας τὸν Χρηστίδην εἰς τὴν οὐμῶν του, ἵνα ἐπισκεφθῆ τὴν ὑστερομαρῆ οὐμῶν του, μετὰ ἄλλων, σπῆναι τέλος τοῦ εἶπε: —Γιατρὲ σπῆναι φροσῶν πολὺ οἱ Κραιπῆτες. ἔβλεπε τί μοῦ εἶπαν; —Σπῆναι ἀγῶνι μας, Μουδοῦρι Ἐφέντη; τί σοῦ εἶπαν; —Μοῦ εἶπαν ὅτι κραιπνοῦ τὰ φροσῶν τοῦ γιατροῦ ἀλλὰ ἐγὼ δὲν τὰ πιστεύω, δὲν θέλω νὰ σοῦ κραιπνοῦ καὶ ὄμῃν αὐτὰ εἶναι σπῆναι λῆξια. —Μῆν τὰ πιστεύεις Μουδῆρον Ἐφέντη, αὐτὰ εἶναι φροσῶν σπῆναι λῆξια. Νὰ ζῆσιν καὶ νὰ εἶναι καλὰ τὸ Ντουβλέτι. (σελ. 33).

»Δὲν παρῶν πολλοὶ μῆνες ἀπὸ τῆς μεταφορῶς καὶ τῆς διανομῆς τῶν ὄπλων, καὶ ἡ Ἀπὸ Διεθνήσιν, πληροφορεῖται ἐκ τῆς μιστικῆς κατασκευῆς, ὅτι τὸ Ρουμῶν—Ἄλβανικὸν κραιπνοῦ, συνεδριάσασιν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ναφουζ Γκιάτα, ἀπεφάσισε: 1) νὰ ἐνεργηθῶν συνεισφοραὶ ἐκ μέρους τῶν Τουρκαλβανῶν ἐξ ὧν 2.000 λίρας κατέβαλε ὁ ρηθῆς πρόεδρος Ναφουζ Γκιάτας, πικρῶν τοῦ χωρίου Ροδοτόβο, 2) μετὰ κραιπνοῦ τῆς συμμορίας Σκουμπραίων—Μποτσῶν ἐκ τῆς ἐπαρχίας Γροβενῶν, ἵνα δράσῃ εἰς τὰ βλαχῶνα χωρία τοῦ Βορείου Ζαγορίου καὶ ἡ πληροφορία ἦτον σαφεστάτη διότι (σελ. 35), μετὰ τινὰς ἡμέρας, ἐνεφανίσθη ἡ συμμορία εἰς τὰ χωρία Βωβοῦσα, Λάιστα, Τσερνέσι,

Φλαμπούραριον και με τὸ μαχαίρι στὸ λαίμω, ἐξεδίωξεν ὅλους τοὺς ἑλληνοδιδασκάλους και ἑλληνοδιδασκαλίσσας ἐκ τῶν βλαχοφώνων χωριῶν.

»Τοσοῦτον ἦτο τὸ θράσος τῆς συμμορίας, ὥστε ἀφοῦ ξεκαθάρισαν ὅλα τὰ χωριά, κατῆλθον εἰς τὸ Μέτσοβον και ἐκεῖθεν, διὰ Καπιτέραια και Ντουραχάνης, εἰσῆλθον εἰς τὰ Ἰωάννινα τῇ ἀνοχῇ τῶν Τουρκικῶν Ἀρχῶν, γενόμενοι δεκτοὶ με ἐνθουσιασμόν και χειροκροτήματα ἐκ μέρους τῶν Τουρκαλβανῶν και τουρκογιαννικῶν, παίροντας τὸν καφέ δις τῆς ἡμέρας εἰς τὸ γραφεῖον (σελ. 35) τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς χωροφυλακῆς ἦτοι Τσιανταριά Κομαντάν, Ζιά—Βέη.

»Ὅλοι οἱ ἐπιζῶντες, ἐνθουσιάζονται ἀκόμη τὴν φοβερὰν ταπεινώσειν τοῦ Ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων και τὸν ἐθνικὸν ἐξευτελισμὸν ὃν ἠσθάνθησαν οἱ Ἕλληνες κατὰ τὰς ἑξ ἡμέρας τοῦ μηνὸς Ἰουλίου 1906 καθ' ἃς οἱ πέντε συμμορίται, τρεῖς Σκοιμπραῖοι και δύο Μποτάσιδες, με ταῖς λερωμένες φοιτανέλλες, με τοὺς πνυχωτοὺς μανδύας και με περιστραφα εἰς τὴν ζώνη, προεφέροντο ἐν μέσει ἀγορᾶ, ἀνερχόμενοι και καταρχόμενοι τὸ σαράγι, ἐπισκεπτόμενοι τὸν Μεροκῆ Καϊμακίτη και τὸν ἀρχηγὸ τῆς χωροφυλακῆς (σελ. 36) Ζιά—Βέη.

Μία ἐβδομάδα ἀγωνία διήλθον τὰ Ἰωάννινα, καθ' ἣν τὰ σώματα και αἱ εἰρωναῖαι τῶν προερχόντων τῆς πόλεως και τῶν δημογερόντων τῆς Μητροπόλεως, ἐξετοξείοντο κατὰ τῶν Προξενικῶν (ἔτσι ἐκαλοῦντο οἱ μεμνημένοι τῆς Ἡπειρωτικῆς Ἐταιρείας).

»Ἀξίζει και μιὰ στοιχειοθεσία ἐν μυστικῇ συνεντεύξει μεταξὺ τοῦ ἱατροῦ Χρησιδῆ και τοῦ Κωστούλα Δόνου, κατέχοντος ὑψηλὰς θέσεις, και ἐν τῇ Διοικήσει και ἐν τῇ Μητροπόλει, ἐντιμότερος Κύριος, χρηστός ἀνὴρ και ἀγαθὸς Ἕλλην. Μυστικῇ συνάντησις ἐν τῷ ἰδιαιτέρῳ γραφεῖῳ τοῦ μακαρίτη Ζωῆ Παπανικολάου (Τηλεθῶα), ἐνθα συχνάκις ἐγίνοντο μυστικαὶ συνεδριάσεις τῶν Τμημάτων τῆς Αἰης Διευθύνσεως. (σελ. 37).

«Δόνος κατὰ τιν ἄλλων λέγει :

—Τοὺς εἶδες κύριε Χρησιδῆ; μέσα εἰς τὴν ἑλληνοκωτάτην πόλιν Ἰωαννίνων, νὰ

περιφέρονται πέντε λησταὶ ἄνω κάτω τὰ κομπούργια εἰς τὴν ζώνη; αὐτοὶ εἶναι ἐχθροὶ τοῦ ἑλληνισμοῦ και ὄχι οἱ Μητπολιτικοί. Σεῖς τί κάνετε;

—Χρησιδῆς : Ἰσομοιὴ κυρ Κωστούλα, ἔχετε ὑπομονὴν και θάρρος και ἰσχύος, ἀλλὰ μὴ φοβηθῆς.

«Δόνος : Ἐγὼ, δὲν φοβοῦμαι, οὔτε νεῖς τολμᾷ νὰ με πειράξῃ, οὔτε οἱ Τίκοι με ἰσκαπεύονται. Νὰ σᾶς ἰδοῦμε τί κάνετε.

»Τὴν προηγουμένην ἡμέραν, κατὰ συζήσεως τοῦ Διευθυντοῦ κ. Τσαρολῶ (Τσιριγώτη) τοῦ ὑποδιευθυντοῦ Νινία (Μιχαὴλ Λάνδου) τοῦ προσέδρου 20οῦ Τμήματος Ἀρ. Χρησιδῆ (σελ. 35) και τοῦ γραμματέως τῆς Αἰης Διευθύν. Ἀλεξάνδρου Λειβαδέως, εἶχε ἀποφασθῆ ἡ ἐξόντωσις τῆς συμμορίας, καθὼς κατὰ τὸ σχέδιον τῆς ἐξόντωσης ἡ δὲ ἐκτέλεσις τοῦ σχεδίου, εἶχε νατεθῆ εἰς τὸ ἐκτελεστικόν, ἦτοι εἰς δύο ἀρχηγούς τῶν κίβλων τῆς Νήσου Ἰωαννίνων Κ. Καναδιάρην και Ἰωάννη Τσιαφᾶν.

»Τὴν νύκτα τῆς 24 Ἰουλίου, μιὰ νύκτα σεληνόφωτον και δροσεράν, αἱ συμμορίται, ἀφοῦ ἔφαγαν και ἔπιαν εἰς τὰ εἰς τὴν δραμιτάταβαν (νῆν Κρυον) ἤρρισαν τραγουδοῦντες νὰ κατέρχα πρὸς τὸ χάνι Ντουραχάνης, γὰρ νὰ ῥοῦν τὸν ὀπλισμὸν τῶν τὸν ὁποῖον ἀφήσει και ἀπέλθωσι εἰς βόρειον Ζαγιά πρὸς συνέχισιν (σελ. 39) τοῦ ἔργου ἦτοι τὴν ἐξόντωσιν και καταδίωξιν ἑλληνοδιδασκάλων και ἑλληνοδιδασκασῶν και τρομοκρατῆων τῶν βλαχοφώνων Ἑλλήνων.

»Ἀλλὰ μόλις ἔφθασαν εἰς Καργῆ ἐνεδροῦντα παλληγάρια τῆς Νήσου Ἡ διαίρησ και Τσιαφᾶς, τοὺς ἐδέχθησαν ὀμοβροντῖαν γκαράδων αἱ ὀμοβροντῖαι δέχονται ἢ μία τὴν ἄλλην, και εἰς ὀμοβροντίας τῶν γκαράδων, οἱ σιμια ἀνταπῆντων διὰ τοῦ περιστροφῶν ἀπὸ γκαράδες: μπαῖ... μπαῖ, ἰρκοῖντο πιστολιές: τσαῖ... τσαῖ. τσιῖ. τσιῖ.

»Ἡ μάχη ἐξηκολούθησε ἐπὶ μιᾷ

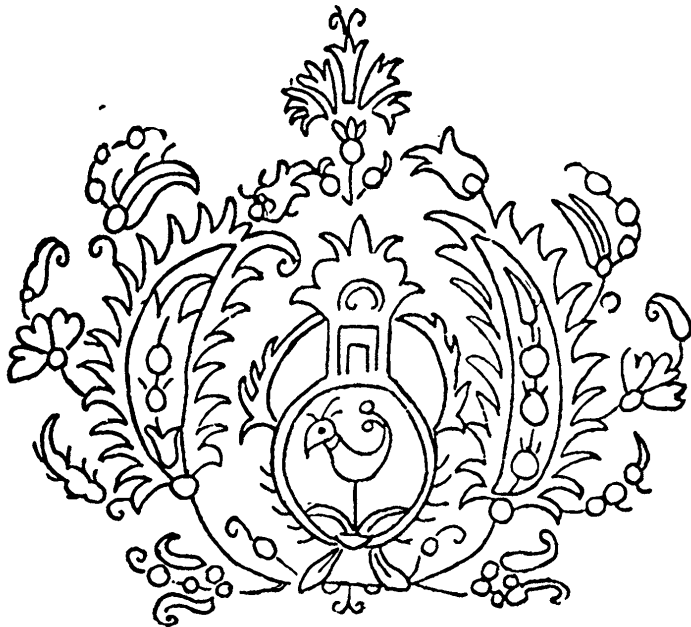
σειαν ὤραν, ὅποτε ἔπαυσαν νὰ ἀκούων-
οὶ πυροβολισμοὶ τῶν πιστολίων, τὸ δὲ
τῶν γραῶδων ἦτο τόσον εὐστοχόν, ὥ-
στε ἐφρονεῖσθαι τρεῖς καὶ δύο βαρέως
παρατισμένοι ἐντὸς τῆς λέμβου (σελ.
39), μεταφερθέντες κατὰ τὰς πρωῖνὰς ὡ-
ς, ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ βαρκάρη τῆς
πλοῦς εἰς τὸ Νοσοκομεῖον Κουραμπᾶς
ἐκτελεσθεῖσθε ἔνθα καὶ ἀπεβίωσαν μετὰ
τῆς ἡμέρας.

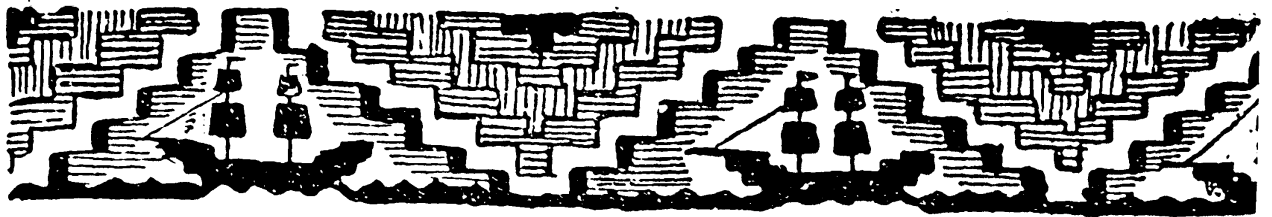
» Ἐλάχιστοι ἦσαν οἱ ἀπολαύσαντες τοῦ
ἐπιπέδου θεάματος τῆς ἐν τῇ λίμνῃ μάχης

καὶ ἦσαν ἐκεῖνοι οἵτινες ἐγνώριζον τὸν
χρόνον καὶ τὴν θέσιν τῆς ἐνέδρας πρὸς ἐ-
ξόντωσιν τῆς συμμορίας.

» Οὔτε ἀντιλήθησαν αἱ Τουρκικαὶ ἀρ-
χαί, ἀλλὰ τὴν πρωῖαν μετὰ τὴν ἀνατολήν
τοῦ ἡλίου καὶ μετὰ τὸ ραχάτι των, μετέβη-
σαν μετὰ πολυάριθμον στρατὸν καὶ δολιχό-
ρον τὴν χωροφυλακίαν, ἵνα συλλάβωσι τοὺς
δράστας δέροντες ἀνηλεῶς τοὺς νησιώτας.
(σελ. 41).

(Συνεχίζεται)

ΣΠΥΡ. ΜΟΥΣΕΛΙΜΗ

ΤΟ ΜΑΡΓΑΡΙΤΙ

(Ίστορική πραγματεία)

Περιγραφή τῶν φρουρίων

Στὸν πρῶτο Σουλῳτικὸ πόλεμο κατὰ τοῦ Χατζῆ πασᾶ τῶν Γιαννίνων (1732) ἔλαβαν ἐνεργὸ μέρος καὶ οἱ μπέηδες τοῦ Μαργαριτιοῦ, ἐποικινοῦμενοι ἀπὸ τοὺς Ένετοὺς.

Ὁ Χατζῆ πασᾶς ἄγοντας δέκα χιλιάδες στρατό, διοικούμενο ἀπὸ πέντε πασάδες, ἐπετέθηκε πρῶτα κατὰ τοῦ Μαργαριτίου, καὶ ἀφοῦ τὸ κέρωσε, τόκαψε, χωρὶς ν' ἀφήσει οὔτε τὰ τζαμιά, πλὴν ἐνοῦ ποῦ ἦταν σεβαστὸ στὴν περιοχή, στὴ θέση ποῦ βρῖσκεται σήμερα τὸ χτίριο τοῦ τυροκομείου.

Ἐπειτα ὁρμήσε κατὰ τοῦ Σουλίου. Τὸ πολιορκήσε ἐπὶ πέντε χρόνια (1732—37) καὶ ἔφυγε καταντροσιασμένος χωρὶς νὰ μπορέσει νὰ τὸ ὑποτάξει.

* * *

Ἀπέναντι ἀπὸ τὸ Μαργαρίτι στὴ ρίζα τοῦ ἄλλου βουνοῦ, βρῖσκεται τὸ Ἀληοράτι (τώρα Καταβόθρα). Αὐτοῦ βασιλεὺς (1760) ὁ Σουλεϊμάν (Σολομών) Τσαπάρης. Λέγω βασιλεὺς γιατί ἂν καὶ ἦταν ὑπάκουος τοῦ Σουλτάνου, στὴν περιφέρεια τούτη αὐτὸς ἦταν Σουλτάνος καὶ ἔκανε ὅτι θέλησε. Σὲ καιρὸ εἰρήνης διατήραγε μεγάλη φρουρὰ ποῦ τὸν φύλαγε. Καὶ σήμερα ἀκόμη στὸν πλάτανο ποῦ εἶν' ἀπέξω ἀπὸ τὸ ἀνάκτορό του, τὸ ὁποῖο ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓνα σωρὸ στίβια καὶ ὄνταδες, κατανηκμένα ριμάδια φαίνονται τὰ κερφιά στὸ κορμὶ τοῦ δέντρου ποῦ κρέμαγαν τ' ἄρματα τὰ παλληκάρια του (οἱ σωματοφύλακες). Σὲ ὥρα πολέμου συγκέντρωνε ὡς 6.000. Μὲ τόσοις κατέβηκε

στὴν Πελοπόννησο (1769) καὶ κατέστεινε τὴν ἐπανάσταση τοῦ Ὀσλόφ ριμάζο τὴ χώρα. Ὅταν γύρισε ἔφερε μαζί καὶ Μωραϊτοποῦλες σκλάβες. Μάλιστα νὰ τὸ σοῖ του οἱ ἄλλοι τὸν ἔλεγαν μιᾶς παιδί, ἐπειδὴ τὸν εἶχε κάμει μ' νη.

Τὸ 1772 συγκεντρώνει ὡς 12 χιλιάδες καὶ ἐπιτίθεται κατὰ τοῦ Σουλίου μετ' ὅχι καὶ τὸν Μαργαριτιώτη Μοῦζο τὸν Ἀλῆ—μπεη, μουσελίμη τῶν Γιων τὸν Λῶξ—μπεη ἀπὸ τὸ Ἀργυροάστρο Ὀσοῦ—μπεη ἀπὸ τὸ Τεπελένι, τὸν μετ—ῶγα ἀπὸ τὸ Καρβουνάρι καὶ Ἰσλάμ Πρόνιο ἀπὸ τὴν Παραμυθιά.

Ὁ Πρόνιος ἐπειδὴς ἦταν ἀδελφὸς τὸς (βλῆκαυς) μετ' οὗς Σουλῳτες, δὲ θέλε νὰ λάβει μέρος στὴν ἐπίθεση. Γιτὸ πῆρε ἀπὸς του ὁ Σουλεϊμάν στὴν Πιμθιά καὶ τὸν κατάφερε.

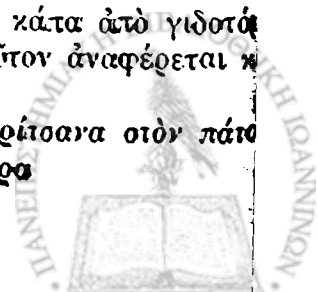
Περνώντας ὁ στρατὸς ἀπὸ τὴ Γ τοῦ Φαναριοῦ ἔκαψε τὴ μεγάλη ἐκὲ κτήσιὰ ποῦ εἶχε μέσα καὶ μιὰ ἀρχαὶ κόνα τῆς Παναγίας.

Στὸ Σούλι πιάνεται αἰχμάλωτος τοὺς Σουλῳτες μαζί μετ' 40 ὀπαδοὺς τὸ ἀφήνεται ἐλεύθερος ἀφοῦ ἔδωσε τὸ του (τὴ μπέσα) πὺς δὲ θὰ τοὺς ξαναμῆσει, πράγμα ποῦ κοάτησε κίβλας, δὲν ξαναπάτησε τὸ ποδάρι του ἐκεῖ, ἔξαγορὰ 1000 γνύφια. Οἱ Σουλῳτες νὰ τὸν ξευτελίσουν, ὅταν τὸν ἀπέλ τὸν ἔντυσαν μετ' μιὰ κάτα ἀπὸ γιδοτὰ

Στὸν πόλεμο τούτον ἀναφέρεται κτὴ τραγοῖδι :

»Στὴ βροῖση σὶὰ σερίσοανα σὶὸν πάτ
(τὴ χώρα

* Συνέχεια τοῦ προηγουμένου σ. 595. καὶ τέλος.

Μπουλομπεσιάδες κάθονται κι' όλο
(Μαργαριτώτες

Κι' αγνάτευαν τον πόλεμο, πώς πολεμᾶν
(στο Σούλι

Πώς πολεμᾶν μικρά παιδιά γυναῖκες με
(τις ρόκες

Πώς πολεμᾶει ἡ Τζαβέλλαινα σάν προῶ-
(το παλληκάρι

Σέρνει μονόβια στήν ποδιά στερνάρια
(στο ζωνάρι

Σέρνει και πανοφούσεκα τριγύρω στο
(κεφάλι.

Οἱ ἐπισιμότερες φάρες στο Μαργαρί-
την ἦταν: τοῦ Τσαπάρη πού ἔμνησκε στο
Μηρογάτι, τοῦ Γκησιτάρη, τοῦ Ρώϊμπα,
τη γενιῆ τοῦ Δαγκλῆ, τοῦ Γιαγιᾶ πρακτι-
κοῦ γιατροῦ, καί τοῦ Κασίμη.

Οἱ πρακτικοὶ γιατροὶ τοῦ Μαργαρι-
κοῦ ἦταν ὀνομαστοί. Περνοῦσαν στή για-
τρεία σέ πολλά καί τοὺς μεγαλύτερους ἐ-
στίμονες συναδέλφους τους. Γιατροεὐαν
πρακτικά με εἰδικὰ μαντζούνια, τὰ ὁποῖα
επισκεύαζαν οἱ γυναῖκες τους, πού εἶχαν
πῦρ κι' αἰτῆς ἀπὸ τοὺς ἄντρες τὸν τρό-
πο τῆς κατασκευῆς, κάθε νόσημα.

Αὐτοὶ πρῶτοι πρῶτοι γνώριζαν καί τὴ
πρακτικὴ δύναμη τῆς σημερινῆς κατα-
σκευασμένης πενεκιλίνης, γιατί ἔφκιαναν
αιφές γιατρικά καί μαντζούνια, στὰ ὁ-
ποῖα ἔρριχναν μέσα μουῦλλα ἀπὸ μουχλια-
μένο ψωμί καί θεράπευαν τὶς ἀρρώστειες.

Ξεχωριστὰ στὰ τραῦματα ἦταν ἀσυνα-
νιστοί. Με ἄλοιφες πού κατασκεύαζαν οἱ
οἱ καί με μουσαμένιους ἐπίδεσμοις, ἄ-
πὸ πρῶτα ἔμπυαζαν τὴν πληγὴ νὰ μὴ γί-
νεται γάγγραινα, πέταζαν με τὸ ἔμπυο, ὅλα
επισκευάσματα κόλλα, χωρὶς νὰ χειρουρ-
γῶν καί νὰ κόβουν χέρια καί ποδάρια, ὅ-
τι βραδιά κι' ἂν ἦταν. Ἀτός μου, με συν-
τή τους, κατασκεύασα ἄλοιφή κι' ἔβαλα
ἀδυσθεράτευτη πληγὴ πού εἶχα ἐξωτερι-
στ' αὐτὴ καί θεραπεύτηκα ἴσια.

Ἀπ' ὅλη τὴν Ἡπειρο, κι' ἀπὸ μακρῶ-
να, κουβαλοῦνταν ἀρρωστοὶ καί παιδια-
νοὶ καί θεραπεύονταν βρίσκοντας τὴν
ἴα τους.

Ἀπὸ τὶς γκρίνιες καί τὸ ἀλληλοφάγω-
τοῦ Τσαπάρη με τὸ Γκησιτάρη, στο τέ-
λευτὴ νικητῆς βγήκε ὁ ποῦτος κι' ἐπεκράτη-
σε ὅλη τὴν περιοχὴ, ὁ ὁποῖος καί παρῆ-

δωσε, ὁ Χασάν Τσαπάρης (1811) τὸ Μαργ-
γαρίτι στον Ἀλῆ Πασᾶ τῶν Γιαννίνων.

Τὴν ἐπανάσταση τοῦ Μουσταφᾶ πασᾶ
τῆς Σκόδρας κατὰ τοῦ Σουλτάνου (1831)
βοήθησαν κι' οἱ Τσαπαραῖοι, οἱ ὁποῖοι με-
τὰ τὴν καταστολὴ τῆς ἐξορίσθηκαν σπὴ
Σόφια τῆς Βουλγαρίας καί ἡ κολοσσιαία
περιοσία τους ἐδημεύτηκε.

Μετὰ τὴν ἐπιτροφή τους ἀπὸ τὴν ἐξο-
ρία στο Μαργαρίτι δὲ λάρωσαν, δὲν πε-
ριορίσθηκαν στὸ καίκαλό τους ἀλλὰ πάλι
ἔδωκαν φανὸ κι' ἔλαβαν μέρος, ὁ Χαμίτ
Τσαπάρης, σπὴν ἐπανάστασι τοῦ Γκιολέ-
κα (1847) κατὰ τῆς Τουρκικῆς ἀρχῆς, ὁ-
πότε μετὰ τὴν ἀποτυχία τῆς, ἡ φάρα τῶν
Τσαπαραίων ἐκηδεύεται ἀπὸ τὴν ὀργή
καί τὸ διωγμὸ τοῦ Σουλτάνου.

Τὸ γεγονός τοῦτο διέσωσε ἡ λαϊκὴ
μοῦσα με τὸ τραγοῖδι :

»Ποῖος δέλ' νικούσει κλάματα δάκρυα καί
(μοιρολόγια

»Διαβᾶι' ἀπὸ τὸ Νιέλβινο νικούσει μύ-
(ριες τζίκες

»Καί Τσαμισσοεζ χιλιαδαριῆς πού λέν τὰ
(μοιρολόγια

»Πού κλαῖνε τοὺς ἀγάδες τους, πού σκού-
(ζουν τὰ παιδιά τους.

»Ἀνάθεμά τὴν τὴν στιγμή καί τὴν πικρὴ
(τὴν ὥρα

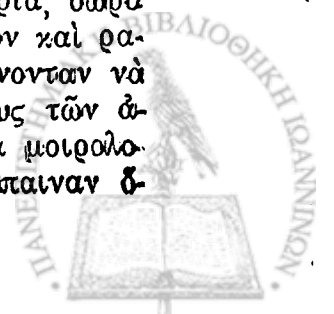
»Ποῦβαλαν τὴν κακὴ βουλή οἱ μπέηδες
(κι' οἱ ἀγάδες

»Τὴ μάυρη τὴν Ἀρβανιτιὰ νὰ σκώσουν
(στο ποδάρι

»Τοὺς Λιάπηδες ξεσήκωσεν ὁ Χόντρος
(κι' ὁ Γκιολέκας

»Τοὺς Τσαμίηδες ξεσήκωσεν Χαμίτης ὁ
(Τσαπάρης.

Τόσα ἦταν τὰ ἔγη, τὸ βιδ κι' ἡ δόξα
τῶν Τσαπαραίων πού ὅταν παντρεύονταν
ὁ Ἰσδράϊζ Τσαπάρης κι' ἔπαινε μπεποῦ-
λα ἀπὸ τὴν Κονίσπολη τ' ἀρῶικι πού πῆγε
νὰ πάρει τὴ νύφη ἀποτελιόνταν ἀπὸ
τρεῖς χιᾶδες καβαλλάρηδες. Τ' ἄλογα, τὰ
γελάδια, τὰ τραγιά καί τὰ κριάρια, δῶρα
τῶν καλεσμένων μπέηδων, ἀγάδων καί ρα-
γιαδων γιατί κι' αὐτοὶ ὑποχρεώνονταν νὰ
πηγαίνουν κωνίσκια στοὺς γάμους τῶν ἀ-
γάδων κι' οἱ γυναῖκες τους νὰ μοιρολο-
γοῦν τοὺς νεκροὺς ἀφέντες σκέπαιναν ὁ-

λον τὸν γάμο ἀπὸ τὸ Ἀληορίτι ὡς τὸ Μαργαρίτι.

Τοῦ Λιοῦλε (λιοῦλε=λιοῦλοῦδι) Τσαπάρη πού οὐθε γι' ἂν πήγαινε τὸν συνόδευε φρονιὰ ἀπὸ ὀγδοήντα ἀρματομένους (πολλοπάρσια) εἶχαν καὶ τραγοῦδι ἀρβανίτιζο πού ἐξιμνοῦσε τὶς ἀδραγαθίες του στίς διάφορες μάχες καὶ ἀρχήνας ἔτσι:

«Καθ' ἅλλα πάει σὸν πόλεμο
ὁ Λιοῦλε Τσαπάρης...»

* * *

Ἀρπαγὴ χειμηλίων

Στὰ ἀρχοντικά τῶν ἀγάδων τοῦ Μαργαρίτου, ἀκόμα καὶ στὸ Μέγαρο τοῦ Διοικητηρίου, ὑπῆρχαν πολλὰ παλιὰ χειμῆλια. Χαλιά, ἀκριβοσένητρα γάμια καὶ στρωσίδα, ἀσημοστόλιστα χαρσοφύλια, σπαθιά καὶ ζωνμποῦρες μὲ χρυσὰ χερούλια, ἐπιπλά μεγάλης ἀξίας, χρυσοσένητρα σέλλες καὶ ὑποσέφηματα πασάδων, ἀσημένια καὶ χρυσὰ ποτήρια καὶ πιάτα τεχνουργημένα, τὰ ὅποια πάρθηκαν σχεδὸν ὅλα κατὰ τὴν ἀπελευθέρωση. Ὁ Διοικητὴς τῶν πρώτων Ἑλλήνων στρατευμάτων, πού προπομπήκε καὶ παρέμεινε πολὺν καιρὸ στὸ Μαργαρίτι, λέγεται πὺς ἔκαμε τὴν ἀρχή.

Πρῶτα πρῶτα τοῦτος κατὰ τὴν ἀπελευθέρωση (1913) τῆς Θεσσαλίας μὲ τὴν παράκληση τῶν Τούρκων ἐπέδωσε τοὺς ἀντάρτες νὰ μποῦν πρώτοι στὸ Μαργαρίτι νὰ γάμουν λημοῦρες.

Ἔτσι οἱ ἀγάδες τοῦ χρεωστοῦσαν ἐβγολοσύνη γιὰ τὸ καιρὸ πού τοὺς ἔκαμε γι' αὐτὸς τοῦτο τὸ ἐμεταλλεύτηκε.

Ἔφερε τὴ γυναῖκα του καὶ τὸν ἀδερφὸ του κοντὰ του καὶ σὲ δεξιότητες καὶ γεύματα πού τοῦζαναν οἱ ἀγάδες ἰστοχρησμένοι, ὅτι παλῆτιμο ἔβλεπε στοὺς ὀνητάδες τὸ ζητοῦσε. «Τοῦτο μοῦ ἔμεινε στὴν καρδιά γι' ἤθελα νὰ μοῦ τὸ γὰρίζεις, νὰ τὸ ἔγω γιὰ θύμιση, ἐκείνο ἀρέσει στὴν καρδιά, τ' ἄλλο ἔμεινε μαρὰκι μεγάλο τοῦ ἀδερφοῦ γι' ἂν μπόρεις νὰ τοῦ τὸδινες».

Ἔτσι τὰ ἀρχοντικά τῶν ἀγάδων ἀρχισαν νὰ γυμνώνονται ἀπὸ γὰθς ἀρχαῖο χειμῆλιο πού εἶχαν.

Τόσα ἦταν τὰ ἔχη γι' ὁ πλοῦτος καὶ τέτλια ἦταν ἡ γλυθὴ τῶν ἀγάδων τοῦ Μαργαρίτου ὡς τὰ 1923 πού ἀπαλλοτριώθησαν τὰ χτήματά τους, ὥστε ὁ Γεωργίου Ρούσις διασπαρασσόμενος μιὰ βραδιά τὶς ταγρίστρες στὴν Πιθέεζα ἔσδαψε τὸ σα ὅση ἦταν ἡ ἀξία τῶν δυὸ χωριῶν, Λιγιάς καὶ Σκέμετου πού τὰ εἶχε χτήμα.

* * *

Σφρηζοφωλιά

Τὸ Μαργαρίτι, ἀπὸ τὴ θέση του, ἐξέντρο τῶν Τουρκομένων, καὶ τὸ πῆλ τῶν φανατισμένων Τούρκων, ἦταν ἡ φση, ἡ γοῖλὸνα γι' ἡ καρδιά τῆς Τουρκοῦ τῆς Τσαμουριάς, ἡ σφρηζοφωλιά τῆς περὶ γῆς. Κοκκινομυῖα σωστή.

Οἱ ἀγάδες του, μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ 1913, φρόντιζαν γι' ἐνεργετικὴν ἀποσπασθεῖ ἡ Τσαμουριά ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ νὰ προσορτηθεῖ στὴν Ἀίθια καὶ παρακινούσαν καὶ τοὺς ἄλλους ὀμθνεῖς του καὶ διέδιναν πὺς ἡ Τσαμουριά γίνετ Σουλτανάτο. Αὐτοῦ γι' αὐ σπαρακτοῦσαν στὸ ἐξωτερικὸ τοὺς ἰληνες καὶ διέδιναν μάλιστα καὶ μονιφύματα σχεδιασμένα ἀπὸ βαλτοῦς θρώπων του, γιὰ τὶς Ἑλληνικὲς ἀρχαῖων σάν ὁ γλέφους πού φωνάζει νὰ φροηθεῖ ὁ νοικοκύρης. Ἡ σύνδο τσιπουνῶν μὲ τοὺς ἄλλους μετέφες Ἀρβανιτιάς κρατιόνταν ἀναπόσπαστα γερά.

Ἡ Ἰταλία ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ἰπέπε τοὺς πόθους του καὶ ἡ προπαγάντης ὀργιάζε μέσα στὴν Τσαμουριά καὶ ἐξωτερικὸ. Σύμπαε τὴ σιὰ νὰ μείνουν δαυλιά τῆς ἀναμμένα γιὰ τοὺς δυὸ τῆς ἀνώτερους σκοποῦς γι' ὅχι γιὰ τὸ λὸ καὶ τὰ συμφέροντα τῶν Ἀρβανιτῶν πού ἐκαμῶνονταν πὺς προστάτευαν.

Γι' αὐτὸ κατὰ τὸ 1917, ὕστερα τὴν ἀποχώριση τῶν Ἰταλικῶν στρατευμάτων πού κατεῖχαν γιὰ μικρὸ διάστημα τὴν Ἡπειρο (πρῶτο παγκόσμιον πόλεμο) ὁ Ἰταλὸς συνταγματάρχης Μοννοσ, ὁ ὁποῖος ἀπέμεινε σάν πρόξενος θεν τῆς Ἰταλίας στὴν Τσαμουριά, Μαργαρίτι διῶλεξε γι' ἔκαμε ἔδρα προπαγάνδας του, καὶ, μὲ διαλέξεις πρώτορες προσπαθοῦσε νὰ ἀλλοιώσει

Εθνικό φρόνημα του ἀρβανιτοφώνου
ληθισμού.

Τις προθέσεις και καταστροφόμενα ἀν-
θρικά σχέδιά του ἀπέδειξε και ξεσκεπά-
σε ο ἡρωϊκὸς Παπαντριάς τῆς Καρτέρεζας
καὶ ἀντενεργώντας κατέστρεψε και διέλυ-
σε τούτα.

Οἱ Τουρκοτσάμηδες ἀπ' αὐτὸ τὸν εἶ-
αν καρφί στα μάτια τους και ὅταν βοή-
αν τὴν εὐκαιρία τὸ 1942, πὸν τὸν τόπο
κατεῖχε (δεύτερο παγκόσμιο πόλεμος)
καὶ ἡ φασιστικὴ Ἰταλία, φορώντας τὴν
ἀμιτανέζικη σοκίπαρα (φῆσι) σήκωσαν
δάρι και με τὴ συνεργασία και τὸ βοή-
η τῆς Ἰταλικῆς κοραμπιναρίας τῆς Μα-
ρακιᾶς τὸν δολοφόνησαν στα πρόθυρα
το χωριοῦ του στὶς 24 Ὀκτώβρη 1942.
κατέστρεψαν τὸ τρίπατο σπίτι του καθὼς
καὶ τὰ σπίτια τ' ὠραίου χωριοῦ, και τὰ
καὶ ἔργα τεκνα του, πὸν ἀποτελοῦσαν
πολλὲς πολιτικεῖς οὐρογένειες τὰ κατηγόρη-
αν στοὺς Ἰταλοὺς γιὰ συναργούς τῆς
ἑθνικῆς ἀντίστασης και με ψευτομάρτυρες
κατεδίκασαν σὲ ἑφτάχρονη εἰρκτὴ κλεί-
ντὰς τα στὶς θλιβερὲς φυλακὲς Μεσο-
γείου, ὅπου ἡ πείνα συντροφευμένη με
τὴ ψείρα, πὸν κοπαδιασμένη σουσοῦλα
ἔβασκε στο ἔδαφος και τὸ πάτωμα και
κατέστρεψε, ἀπ' αὐτὴ, ἀπὸ ἄσπρες εἶχαν γί-
μαῖρες, ἔστειλε κάθε μέρα σωρὸ τοὺς
πυρμένους και ξεψυχισμένους φυλακισμέ-
νους στὸν Ἄδη.

(Ἡ Ἐθνικὴ δράση τοῦ ἔθνομάρτυρα
Παναγιώτα περιέχεται στὴν ἱστορία μου
Παραμυθιάς, πὸν δημοσιεύθηκε στὸν
πρωτοβιβλιόγραφικὸ Ἄγωνα» τῶν Γιαννίνων
8).

* * *

Τ Ε Λ Ε Υ Τ Α Ι Ο Σ Χ Α Λ Α Σ Μ Ο Σ

Ο χαλασμός τοῦ Μαργαριτίου, ἡ ἐρή-
νη καὶ ἐρείπωση ἀποτελείωσε τὸν Αὐ-
το τοῦ 1944 ἀπὸ τοὺς Χριστιανοὺς
γύρω χωριοῦν, οἱ ὅποιοι ἀπὸ ἐκδίκηση
καὶ τὰ ὅσα ἔπαθαν ἀπὸ τοὺς Τούρκους
καὶ ἡ διάσπασμα τῆς Ἰταλογερμανικῆς κατο-
κῆς (1941—44), με τὴν φυγὴ τουτουνοῦν
στὴν Ἀλβανία γκρέμισαν τὰ παλάτια τῶν
καὶ τῶν καὶ ἐρήμωσαν τὰ σπίτια τῶν ἀ-
γῶν καὶ ἐκεῖ πὸν κρέμασαν οἱ μπότηδες

τ' ἄρματα κρέμασαν οἱ γύρτοι τ' ἄρμα-
να καὶ οἱ χωριάτες ἔκαμαν γιδουταῖλους
και γουαριῶν ἀκούρια τοὺς μουσαφισοντά-
δες (σαλόνια).

Τόση περιορισμένη ἦταν ἡ γνώση και
ἡ ἀνηξερία τῶν μεσογειοκῶν χωριοκῶν τῆς
Ἡλείρου, σχετικὰ με τὴ ζωὴ και τὰ πρά-
γματα τῶν κατοίκων τῶν πόλεων και τῶν
παραλιῶν, πὸν διηγοῦνται γιὰ τοὺς Ντου-
σκαριῶτες, (χωριὰ μεταξὺ τῶν ποταμῶν
Καλαμᾶ και Τήριας και τῶν βουνῶν Νε-
ροῦ Προβατινας και Σπάτας. Ὀνομαζόν-
ται ἔτσι ἀπὸ τοὺς ντουσκους, εἶδους δου-
κῶν, πὸν φυτρώνουν στα μέρη τους), οἱ ὁ-
ποῖοι πηγαιναν νὰ μετοικήσουν στα ἔρημα
ἀπὸ τοὺς κατοίκους τοὺς Σάββα (1944),
πὸν ὅταν προτῶειδαν, ἀπάνου ἀπὸ τὴ ρά-
χη τῶν Βραχανῶν, τὴ θάλασσα, τὴν πῆ-
ραν γιὰ ἀπέραντο κάμπο και τοὺς ἀφροὺς
τῶν γουαμάτων γι' ἄσπρα πρόβατα και φώ-
ναξαν: «Πατώ! κάμπος και πρόβατα!».
Ὅταν κατόπι ἔφτασαν και ζύγωσαν κοντὰ
καὶ εἶδαν πὸν δὲν ἦταν κάμπος ἀλλὰ νερό,
χάριξαν πολὺ καὶ εἶπαν μεταξὺ τους:
«Ἐδῶ εἶναι τόπος γιὰ γίδια, καὶ ὄχι στὴ
Ντουσκάρα. Θὰ τὰ χιλιάσουμε και θὰ τὰ
μιλλιάσουμε. Βοσκὴ ἔχουν, νερὸ ὅσο θέλουν.
Δὲ θὰ τὸ στερεῖονται ὅπως στο χωριό».

Και καθὼς ἦταν διψασμένοι ἀπὸ τὸν
μακρὴ δρόμο και δοκίμασαν νὰ πιοῦν, νὰ
ξεδιψάσουν, ἀποτραβήχτηκαν ἀναγουλια-
σμένοι λέγοντας: «Τοῦτο εἶν' ἀρμυρὸ, ὡ-
ρὲ τὸ ἔρημο!».

Κι' ὅταν πάλι εἶδαν καίτι στο λιμάνι
ρῶτησαν τὸν καπετάνιο νὰ μάθουν σὲ τι
δουλειὰ χρειάζεται ὁ στρίγερος(*) στὴ μέ-
ση τοῦ κοραβιοῦ.

Ἡ ἀνέχεια, ἡ λιτότητα και ἡ ἀνευκρα-
γία τῶν ἀνθρώπων τούτων, τοὺς ἔχει σα-
κατέψει σωματικὰ και πνευματικὰ.

* * *

Μαργαρίτι ὅπως ἦταν, πιά δὲν ξαναγι-
νεται. Πέθανε, καὶ οἱ πεθαμένοι δὲν ἀνα-
σταίνονται.

Μοιάζει μελισσοκορήνι πὸν τόφραε ἡ λά-

(*) (Στρίγερος ὀνομάζεται τὸ παλούκι
πὸν στήνεται στὴ μέση τοῦ ἀλωνιοῦ, στο ὁ-
ποῖο δένονται τ' ἄλογα και φέρουν γύρω του
κατὰ τὸ ἀλώνισμα).

λα κι' απόμειναν πεντέξη μυίγες λιγοζώντανες απέξω.

Στις έρειπωμένες βρύσες με τις σπασμένες κρύαλες, που τὰ νερά τους, αντί να βρίσκονται στα γκιούμια και τὰ ξυλοκάνατα τῶν κυράδων, σέπονται μέσα στα βούρλα και τὰ νερόχορτα, δὲν ἀκούονται πιά κατὰ τὰ βράδια τὰ γέλια και τὰ κακαρίσματα ἀπὸ τις σελιβαροντυμένες τουρκοπούλες, ἀλλὰ τὰ κοάσματα τῶν βαρυάχων και οἱ φωνές ἀπὸ τις νεροχελῶνες.

Σὲ μιὰ ἀπὸ αὐτὲς τις βρύσες, ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη, πρὸς τὴ «Μόρφη» διαβάσαμε τὴν ἐπιτυχή ἐπιγραφή ἐπὶ ἀσβεστολιθικῆς πλάκας

ΡΑΜΕΝΗ
ΝΑ ΕΧΗ Ο
ΛΑΖΙΤΟΤΡΟΣ
1868

Ἐπιγραφή :

Ἄνάπαψη νὰ ἔχει ὁ Διάξ (Ἡλίας).
Τὰ περισσότερα ὀνόματα τῶν Τούρκων
προέρχονται ἀπὸ τὴν Παλιὰ Διαθήκη)
Ντοῦρος.

Οἱ Τούρκοι συνήθιζαν νὰ χτίζουν βρύσες και πηγὰδια γιὰ νὰ πίνουν οἱ διαβάτες νερό.

Ραμένι νὰ ἔχει ὁ Διάξη Ντοῦρος που ἔχτισε τὴ βρύση, τοῖτη και πίνουν οἱ διαβάτες νερό και τὸν σχωρᾶνε.

Ραμένι νὰχει και τὸ παλιὸ Μαργαρίτι με τοὺς σπαχήδες, τοὺς πασάδες, τοὺς μπέρδες και τοὺς ἀγάδες. Κι' εἶθε ὁ Ἄλλᾶχ τοὺς συγχωρέσει γιὰ τὰ κακὰ που ἔκαναν στοὺς ἀνθρώπους κι' ὁ Μωχαμέτης τοὺς δεχτεῖ στοὺς χαρέμι τοῦ Παραδείσου με τις ὄμορφες ποῦντες και τὰ ριζοπίλιαφα.

Ἄπὸ τὰ γύρω τοῦ Μαργαριτιοῦ Χριστιανικὰ χωριὰ κατὰ τὴν Ἰταλογερμανικὴ κατοχὴ (1941—44) τὸ Σπαθαράτι και ἡ Σινίτσα πέρασαν τις πιὸ μελανότερες μέρες.

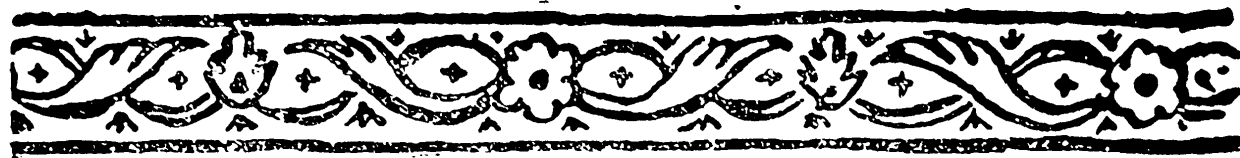
Και τὸ μὲν Σπαθαράτι κίηκε γιὰ πὴν φορὰ ἀπὸ τοὺς Ἰταλοὺς και Μαργαριτικῶτες Τούρκους, μετὰ τὸ φόνου τοῦ προχόντα τοῦ Μαργαριτιοῦ Γιασὶν Σαντίξ σὺν 6 Δεκέμβρη 1942 ἀπὸ τὸ Σπαθαρατιά Βασ. Μπαλοῦμη και ἔχτελέσθηκαν και ριζοκοὶ κάτοικοι που παρέμειναν στοὺς χωρὸς ὅπως ὁ πρόεδρος τῆς κοινότητος Βι Τσοῦμπης κι' ὁ ἐφημέριος παπά—Σπύρ Νεύτσης κι' ἄλλοι, και δεύτερη φορὰ ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς στίς 12 Αὐγούστου 1943 οἱ ὅποιοι και πῆσαν ὅλο τὸ ζωντανὸ τοῦ χωριοῦ, 350 γελᾶδια και 1500 γιὰ πρόβατα.

Τῆς δὲ Σινίτσας, οἱ Μαργαριτιά Τούρκοι προσπατειόμενοι ἀπὸ τὴ Γερμανικὴ φρουρὰ τῆς πόλης τους, ἔκαψαν στίς 11 Αὐγούστου 1943 περὶ τὰ δέκα σπίτια. Τὰ γυναικόπαιδα πρὸ τῆς εἰσόδου τῶν οἰκῶν εἶχαν καταφύγει ἀπάνου στοὺς βράχους τὴν Παλιὰ Σινίτσα, στὴ σπηλιὰ «Τοῦ τῶν Πεζουλιῶν» και γλύτωσαν.

Ἄλλο χωριὸ τῆς περιφερείας που πάθε ἀπὸ τοὺς καταχτητὲς εἶναι ἡ Ράβδα (τώρα Ἀνθοῦσα) ἔξω ἀπὸ τὴν Πάργα. Μετὰ τὴν σφοδρικὴν και τὴν διαβολὴν τῶν Τούρκων εἰσβάλλει σ' αὐτὴ τὴν αὐγὴ τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς τοῦ 1943 λόχοι τῶν ἀπὸ τὴν Πάργα και καίει δέκα ἑσπίτια. Οἱ κάτοικοι μπροστὰ στοὺς κίους και τὴν ἀτόγνωση ρίχνονται μ' ἀπόφραξη μετὰ τὰ ὀλίγα ὄπλα που εἶχαν σιμάσει, ἀπὸ τῶν Ἰταλῶν και τοὺς τρέπουν σὲ ἀτιμωμένη φυγὴ. Ἔτσι χάρη στοὺς θάνατος και τὴν λιηκαριὰ τῶν κατοίκων γλυτώνει τὸ χωριὸ ἀπὸ τὴν ολοκληρωτικὴν καταστροφὴν.

Οἱ σημερινοὶ κάτοικοι τοῦ Μαργαριτιοῦ δὲν εἶναι ντόπιοι, γεννητάτοι Μαργαρίτι, ἀλλὰ μετὰ τὴν φευγάλα καὶ ἔρπουσι τῶν Τούρκων γιὰ τὴν Ἄλβανικὰ μαζώματα ἀπὸ τὰ γύρω χωριὰ κι' ἀπὸ τὰ λαογενέστερα Σκαλαπανήσια.

ΠΑΥΡΟΥ ΙΩΣ. ΠΑΠΑΔΑΤΟΥ

ΑΙ ΣΛΑΥΙΚΑΙ ΔΙΕΙΣΔΥΣΕΙΣ ΕΝ ΑΓΙΩ, ΟΡΕΙ*

*Έτερον σοβαρὸν γεγονὸς τοῦ ἰδίου ἔτους, ἀπετέλεσεν ἡ μεταφορὰ τὴν 22αν Μαΐου 1874 δι' Αἰστριακοῦ πλοίου εἰς τὴν Μονὴν, τῆς σωροῦ τοῦ ἐν Θεσσαλονί-
 κῃ ἀποβιώσαντος Ρώσου Προξένου Ἰακουβότσαβο καὶ ἡ προβολὴ παρὰ τῶν Ρώσ-
 σων τῆς ἀξιώσεως πρὸς ταφὴν αὐτοῦ ἐντὸς τῆς Μονῆς. Ἡ ἀξίωσις φυσικὰ ἦτο ἐν-
 τελῶς παράλογος, διότι οἱ ἀποθνήσκοντες ἀδελφοὶ τῆς Μονῆς, ἐνεταφιάζοντο εἰς τὸ
 ἐκτὸς τῆς Μονῆς κοιμητήριον καὶ συνεπῶς δὲν ἦτο δυνατὴ ἡ ἀποδοχὴ τῆς Ρωσι-
 κῆς προτάσεως. Ὁ συνοδεύων τὸν νεκρὸν ὅμως Ρῶσος ἐν Μοναστηρίῳ Προξένος,
 ἀπευθυνθεὶς πρὸς τὸν καθηγούμενον, μὲ ὕφος ἀπο' υταρχικὸν καὶ αὐθάδες εἶπεν,
 «εἰ λαμβάνει τὴν ἄδειαν ἀπὸ τὸν Ἱερώνυμον καὶ τοὺς Ρώσσους» καὶ προσέθεσεν
 «θὰ τὸν ἐνταφιάσωμεν ἡμεῖς εἰς τὸ κτῆμα μας, ὅπερ εἶναι Ρωσικὸν καὶ κανένα δὲν
 ἀκούομεν οὔτε Πατριάρχην, οὔτε Κοινότητα». Πρὸ τῆς καταστάσεως ταύτης εὐρέ-
 θέντες οἱ Ἕλληνες ὑπεχώρησαν (1). *Εἰς τὰς ἐνεργείας τῶν ταύτας οἱ Ρῶσοι ἠθικῶς
 ἐνισχύοντο ὑπὸ τοῦ πρώην Μητροπολίτου Μενταπόλεως Νείλου (2).*

Ὁ Καθηγούμενος τῆς Μονῆς Γεράσιμος διὰ παντὸς τρόπου ἀνθίστατο εἰς τὰς πα-
 ρανόμους ἐνεργείας τῶν Ρώσων. Οὕτω διὰ τῆς ἀπὸ 25 — 8 — 1874 ἐπιστολῆς του
 πρὸς τὸν Οἰκουμεικὸν Πατριάρχην, ἀπέφερεν αὐτῷ σὺν τοῖς ἄλλοις «Εἶπον καὶ
 ἐπαναλαμβάνω, ὅτι οἱ ἀδελφοὶ Ρῶσοι οὐδὲν ἄλλο σκέπτονται εἰ μὴ πῶς νὰ ἀθετή-
 σωσι τοὺς κανόνας τῆς Κοινοβιακῆς Πολιτείας καὶ πῶς νὰ καταπατήσωσι τοὺς
 θεσμοὺς τοῦ Μοναχικοῦ βίου» (3). Διὰ τὰς ἐνεργείας τοῦ Μητροπολίτου Νείλου ἐπί-
 στης ἐγγραφεν εἰς τὸν αὐτὸν Πατριάρχην «καὶ ὡσεὶ μὴ ἤρρησαν ταῦτα πάντα πρὸς πίε-
 σιν καὶ καιάθλιψιν τῶν Γραικῶν», ἀλλὰ παρέλαβον σύμμαχον καὶ ὁδηγὸν τῶν τὸν
 Ἁγιον Πενταπόλεως κ. Νείλου, δι' οὗ ἐνθαρρυνόμενοι καὶ ὑποκρινόμενοι οὗτοι,
 ἐξασκοῦσι τῶν Γραικῶν τὴν ὀλοσχερῆ ἀποξένωσιν» (4). Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ
 ὅμως. Ὁ παραλήπτης τῶν ἐπιστολῶν τούτων Οἰκουμεικὸς Πατριάρχης Ἰωακείμ
 Β', ἐπιλήσιμων γενόμενος τῶν ὑποχρέωσέων του, ἠμαύρωσε τὸ ἐνδοξον τῶν προκα-
 τήτων του ὄνομα, οὔτινες δὲν ἐφοβήθησαν τὸ σκῆμα τοῦ κατακτητοῦ καὶ ἐγένε-
 το τυφλὸν τῶν Ρώσων ὄργανον.

II. Τὸ ἔτος 1875 καὶ ἡ κατάληψις τῆς Μονῆς.

*Ἔτερα ἐπεσόδια, μικροῦ περιεχομένου, συνεπλήρωσαν τὰς Ρωσικὰς φρικα-
 ρειότητας κατὰ τὸ ἔτος 1874. Καὶ ἰδοὺ: Τὸ ἀποφρὰς 1875 ἔτος ἀνέτειλεν. Εἶναι τὸ
 ἔτος ὅπερ ἔμελλε νὰ παραδώσῃ τὴν Μονὴν εἰς τὰς Ρωσικὰς χεῖρας.

Ὁ γηραιός, ἀλλὰ κραταιὸς καθηγούμενος τῆς Μονῆς Γεράσιμος, διὰ τῆς ἀπὸ
 1ης Μαρτίου 1875 ἐπιστολῆς του πρὸς τοὺς ἀπεσταλμένους τῆς Μονῆς ἐν Κων.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου σελ. 582.

1. Σμυρνάκης σελ. 218 καὶ 667, Μεταξάκης σελ. 86,

2. Σμυρνάκης σελ. 219,

3. Σμυρνάκης σελ. 219

4. Ἐπιστολὴ τῆς 10ης Φθιρίου 1875. Σμυρνάκης σελ. 220

σταντινουπόλει μοναχούς Ἀναστάσιον καὶ Δανιὴλ (1) ἔγραψε μεταξὺ τῶν ἄλλων «... Σῆς πληροφοροῦ θεικώτατα, διὰ αἱ τέσσαρες Μοναὶ Χελανδαρίου—Ζωγράφου—Σιμανόπετρας καὶ Ἀγίου Παύλου, ἐργάζονται καθ' ἡμῶν καὶ ὑπὲρ τῶν Ρώσων... Οὕτως ἐργάζονται νυχθημερόν οἱ ὑπηρέται τῶν Ρώσων μετ' αὐτῶν, μειωρόμενοι θεμιτὰ καὶ ἀθέμια πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν Ρώσων, ἵνα τοῖς παραχωρήσωσι ταξίδια εἰς τὴν Ἀγίαν Ρωσίαν. Διὰ τοῦτο προσπαθήσατε δλαὶς δυνάμει διὰ νὰ λυθῇ τὸ ζήτημα τοῦτο...» (2).

Πράγματι θλιβερὰν παρουσιάζει τὴν δημιουργηθεῖσαν κατ' ἀστάσειν ὁ ἐνάρτεος καθηγούμενος, οὐδόλως ὅμως ὑπερβιάλλει αὐτήν. Ἡ δημιουργηθεῖσα πνιγηρὰ ἀτμόσφαιρα δλονὲν καὶ περιέσφιγγεν αὐτὸν καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ πιστοὺς εἰς τὰς κελύσματα τῆς θρησκείας καὶ τὴς ἐπιδιώξεις τῆς φυλῆς μας. Ἀλλὰ ἡ ἀσθενὴς φωνὴ τοῦ ἐξηφανίζετο πρὸ τοῦ θορύβου, ὃν ἐδημιούργει τὸ Ρωσικὸν χρυσίον, δι' οὗ πτωχα συνειδήσεις Ἑλλήνων μοναχῶν ἐξηγοράζοντο.

Τὴν αὐτὴν ἐποχὴν οἱ Ρῶσοι ἀπεχώρησαν τῆς κοινῆς τραπέζης, ἀφοῦ βεβαίως προηγουμένως ἐγένοντο κύριοι τῶν κλειδῶν τῶν ἀποθηκῶν καὶ ἠδύναντο ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ καρπῶνται πάντων τῶν ἀγορῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ στερῶσιν τοὺς Ἑλληνας καὶ τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων. Πρὸ τοῦ φάσματος τῆς πείνης εὐρεθέντες οἱ Ἕλληνες, ὑπέβαλον ἔκκλησιν πρὸς τὴν Ἱερὰν Κοινότητα, ἵνα τοῖς παρὰσχῆ βοήθειάν τινα καὶ δυνηθῶσιν νὰ ἐπιζήσωσι τῆς ἐνσκηψάσης λαίλαπος. Ἐπίστυνον οἱ πτωχοί, διὰ τὰ ὑπῆρχον καὶ ἄνθρωποι ἐνδιαφερόμενοι διὰ τὴν τύχην των. Πράγματι ἡ Ἱερὰ Κοινότης, δι' ἐγγράφου τῆς πρὸς τὰς Ἱερὰς Μονὰς καθιστῶ γ.ωσιτὰ ἐν τῇ Μονῇ Ἀγίου Παντελεήμονος συμβαίνοντα καὶ προτρέπει αὐτὰς εἰς τὴν παροχὴν συνδρομῆς (3). Αὐτὸ ὅμως δὲν ἦτο ἀρκετὸν, διότι τὴν σθεναρὰν ἀντίδρασιν τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος εἰς τὰς Ρωσικὰς προσπαθείας, ἐξουδετέρωσεν ἡ φιλορωσικὴ πολιτικὴ τοῦ Πατριάρχου Ἰωακείμ Β' καὶ ἡ ἀδιαφορία περὶ τῆς τύχης τῆς Μελίτης ἐκ μέρους τῆς ἐλευθέρας Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως.

Τὴν 9ην Μαΐου 1875 ὁ καθηγούμενος Γεράσιμος ἀπέστειλεν ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀπισαλμένους τι. ἵνα γνωρίσωσι τὸ περιεχόμενον τῆς ἐπιστολῆς εἰς τὸν Πατριάρχην Ἰωακείμ Β', εἰς ἣν μεταξὺ ἄλλων ἔγραψε. «... Ἐξοστέρησαν ἤδη καὶ αὐτοῦ ἀκόμη τοῦ ὀλίγου καθαροῦ ἄριτου ὃν ἐλάμβανον διὰ μικρὰν παρηγορίαν τοῦ γῆραιός μου. Ἀλλὰ Ἐὐλογητὸς ὁ Πανάγαθος Θεός... Ἰ ἀπειθῆ ταῦτα τέκνα μου δὲν τὰ ἐπαίδευσεν ἡ Μήτηρ ἡμῶν Μεγάλῃ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ, ἐπειδὴ ἀνέμενε τὴν μετόνοιάν των ἕως τῶρα καὶ ἐπειδὴ δὲν μετανοοῦσι τὴν θερμοπαρακαλοῦμεν νὰ δώσῃ τέλος τουλάχιστον εἰς τὰ δεινοπαθήματά μας...» (4)

Τὴν ἐπομένην (10ην Μαρτίου) ὁ καθηγούμενος Γεράσιμος ἐτελείωσεν τὴν Κυρίαν Τὸ μόνον ἔρεισμα τῆς ἀντιδράσεως κατὰ τῶν Ρωσικῶν σχεδίων ἐξέλιξε καὶ ἐλευθέρᾳ πλέον ἠνοιγετο ἡ ὁδὸς πρὸς κατάληψιν καὶ τυπικῶς τῆς ἐξουσίας.

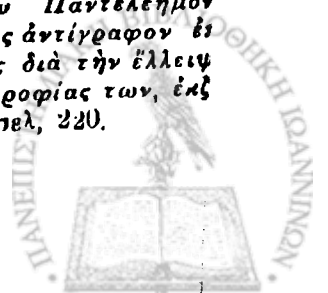
Ἀμέσως λοιπὸν οἱ Ρῶσοι ἐκινήθησαν πρὸς ἐκλογὴν ὁμογενοῦς των Καθηγουμένου. Ὁ πολὺς Ἱερώνυμος καὶ ὁ φίλος τοῦ Ρώσους προσκείμενος πρῶτην Παναπόλεως Νεῖλος, ὑπέδειξεν ὡς τοιοῦτον τὸν Ρῶσον Ἀρχιεπισκόπον Μακάριον ἀπουσιάζοντα τότε εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅστις καὶ ἐξελέγη τὴν 19 5 1875, ψ

1. Ὁ Δανιὴλ οὗτος εἶναι ὁ ἐν τῇ παρούσῃ μνημονεύμενος συγγραφεὺς τῆς Ἱστορικῆς μελέτης περὶ τῆς ἀναφύσεως διαφορᾶς ἐν τῇ Ι. Μ. Ἀγ. Παντελεήμονος.

2. Συμφ. ν. α. κ. η. σελ. 220

3. Τὸ κείμενον τῆς ἀποσταλθείσης τὴν 18—3—1875 συστάσεως τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος πρὸς τὰς Μονὰς ἔχει οὕτω «... Ἡ ἐν τῷ Ἱερῷ Κοινοβίῳ τοῦ Ἀγίου Παντελεήμονος Γροικικὴ ἀδελφότης, δι' ἀναφορᾶς τῆς πρὸς τὴν καθ' ἡμᾶς Ι. Κ. ἡς ἀντίγραφον ἐξοσνάπτομεν ἐν τῇ παρούσῃ, διεκτραγωδοῦσα τὴν λυπηρὰν θέσιν τῆς διὰ τὴν ἔλλειψιν καὶ καθυστέρησιν τῶν ἀπολύτως ἀναγκαίων τῆς διατηρήσεως καὶ ζωοτροφίας των, ἐκτετὶ τὴν συνδρομὴν καὶ ἀρωγὴν τῶν Ἱερῶν Μονῶν». Συμφ. ν. α. κ. η. σελ. 220.

4. Συμφ. ν. α. κ. η. σελ. 220—221, Μεταξάκης σελ. 76 ἐπομ.

φισθείς μόνον υπό τῶν Ρώσων. Ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἀμέσως, 185 τὸν ἀριθμὸν, υπέγραψαν πρὸς τὸν δι' οὗ ἀντιφρόνως εἰς τὴν παρόνομον ταύτην ἐκλογὴν, φοβηθέντες δὲ ἀποβολὴν τῶν ἐκ τῆς Μονῆς, ἐροῦσαν τὴν ἰδέαν τοῦ χωρισμοῦ, ἐπιδιώξαντες ἀνεπιτυχῶς νὰ ἐξαναγκάσωσι τοὺς Ρώσους νὰ ἐγκατασταθῶσιν εἰς τὴν Σκήτην Χρωμίτσα ἢ τὸ Παλαιομονάστηρον (1). Ἀτετάθησαν ὡσαύτως καὶ εἰς τὴν Μεγάλην τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν, ἣτις ἀπέφασιν, ὅπως ὁ νέος ἡγούμενος ἐκλεγῆναι ὑπὸ τῆς πλειοψηφίας, ἦν ὡς εἰκῶς εἶδον οἱ Ρῶσοι, Ἐξαρχία δὲ ὑπὸ τὸν Ἐπίσκοπον Νικαίας Ἰωαννίκιον καὶ Δέρκων Ἰωακείμ (2) ἤρχετο ἵνα παραστῆ κατὰ τὴν ἐκλογὴν καὶ ἐπιλύσῃ τὰς προκυπτούσας τυχὸν διαφορὰς, παρὰ τὰς ἀντιθέτους ὑποδείξεις τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου καὶ τὰς διαμνηστρίας αὐτοῦ (3).

Ἐκκινήσασα τὴν 10ην Ἰουνίου ἢ Ἐξαρχία, μετὰ τινος ἡμέρας ἀφίχθη ἐν Ἁγίῳ Ὄρει, κομίζουσα καὶ Σινοδικὸν Γράμμα, ἐν ᾧ προετρέποντο οἱ μοναχοὶ τῆς Μονῆς Ἁγίου Παντελεήμονος εἰς τὴν ἐκλογὴν νέου Καθηγουμένου ἐν ὁμοσίᾳ καὶ πλήρῃ ἀμεροληψίᾳ. Πρὸς ἐνίσχυσιν δὲ τῆς εἰρηνικῆς ταύτης τῆς Ἐξαρχίας ἀποστολῆς, θὰ ἀπέστειλε καὶ ἡ Ἱερὰ Κοινότης δύο μέλη της (4).

Ἀπὸ τῆς ἀφίξεως τῆς Ἐξαρχίας ἡ σατανικότης τῶν Ρώσων ἀποκορυφῶνται καὶ ἡ συμπάθεια τῆς Ἐξαρχίας πρὸς αὐτὸν παντοιοτρόπως ἐκδηλοῦται. Χάριν τῆς Ἱστορίας καὶ ἵνα ὁ ἀναγνώστης σχηματίσῃ πλήρῃ εἰκόνα τῶν Ρωσικῶν ραδιοφυγιῶν ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς δυναμείας τοῦ χουσίου τῶν ἀφ' ἑτέρου, θὰ προβῶμεν εἰς λίαν λεπτομεῆ περιγραφὴν τῶν διατρεξάντων (5).

Τὴν 20ην Ἰουνίου 1875 ἡ ἀποσταλεῖσα Ἐξαρχία ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Μοῦνην καὶ ἀνεχώρησε διὰ τὰς Κορυάς, ὅπου παρουσιασθεῖσα εἰς τὴν Ἱερὰν Κοινότητα ἐπέδειξε τὰ Πατριαρχικὰ αὐτῆς Γράμματα, παραλυβοῦσα δὲ τὰ δύο μέλη τῆς Κοινότητος, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Μοῦνην καταλύσασα εἰς τὰ διωμερίσματα τῶν Ἑλλήνων μοναχῶν, ἵνα μὴ παρεξηγηθῆ, δῆθεν. Τὴν ἐπομένην, συναθροισθέντων τῶν μοναχῶν τῆς Μονῆς, Ἑλλήνων τε καὶ Ρώσων, ἔμπροσθεν τοῦ Νάρθηκος τοῦ Καθολικοῦ Ναοῦ, ὁ ἐπίσκοπος Λαρίσσης ἀνέγνωσεν ἐπιστολὴν τῆς Ἐκκλησίας γεγραμμένην εἰς πνεῦμα μεροληπτικὸν καὶ ἀπομεμαρτυρημένον τῆς κυρίας ὑποθέσεως, τῆς ἀφορώσης τὰ δίκαια, καὶ τὰ ἀναμενόμενα ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀποτελέσματα. Ἴνα λάβωσι γνῶσιν δὲ οἱ Ρῶσοι μοναχοί, οἱ μὴ γνωρίζοντες τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἀνεγνώσθη ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ὑπὸ τινος Ρώσου διερμηνέως. Ἐν συνεχείᾳ ὁ Γραμματεὺς τῆς Ἱερᾶς Κοινοῦτος Ἀλέξανδρος, ἀνέγνωσε πρὸς τοὺς Ἑλληνας προτρεπτικὴν ἐπιστολὴν αὐτῆς πρὸς ἐκλογὴν Ἡγουμένου. Τέλος ὠμίλησε καὶ αὐτὸς ὁ Μητροπολίτης Λαρίσσης, πραινέσας τοὺς πάντας καὶ ἀπειλήσας αἰωνίους κολάσεις εἰς τοὺς μὴ συμμορφωθησομένους πρὸς τὴν ὀριστικὴν ἀπόφασιν τῆς Ἐκκλησίας, συνέστησε δὲ τὴν ἐνέργειαν ψηφοφορίας ἐν ἀγάπῃ καὶ εἰρήνῃ, ποιήσας μάλιστα κρησίν καὶ χωρίων τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῶν πράξεων τῶν Ἀποστόλων.

Τὴν ἐπομένην (22αν Ἰουνίου) οἱ Ἕλληνες μοναχοὶ μετὰ τῆς Γερωντίας αὐτῶν, προσῆλθον εἰς τὴν Ἐξαρχίαν καὶ ἐν ὀνόματι τῆς Ἑλληνικῆς ἀδελφότητος ἐδήλωσαν

1. Σ μ υ ρ ν ᾱ κ η ς σελ. 221 καὶ 664

2. Εἰς τὴν Ἐξαρχίαν συμπεριελήφθη καὶ ὁ ἐν Ἁγίῳ Ὄρει εὐρισκόμενος Μητροπολίτης Λαρίσσης Διορόθεος, ὅστις εὐρίσκετο ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μετὰ τοῦ Ἰωάννου Ἀριστοκλέους, μέλους τοῦ Δ. Ε. Μ. Σ. πρὸς τακτοποιησὶν τῆς Μονῆς Ἁγίου Παύλου, ἣτις λόγῳ τῶν ρωσικῶν διεισδύσεων ἐκινδύνευε νὰ ἀπωλεσθῆ. Βλ. Σ μ υ ρ ν ᾱ κ η ν σελ. 664.

3. Εἰς ἐπιστολὴν ὑπογεγραμμένην ὑπὸ 110 Ἑλλήνων μοναχῶν, σὺν τοῖς ἄλλοις ἀνεφέρεται «... ἐκ τῶν ἀνωτέρω κατάδηλον γίνεται, ὅτι ἡ μήτηρ ἡμῶν Ἐκκλησία οὐδαμῶς λαβὼν ὑπ' ὄψιν τὰ δίκαια ἡμῶν καὶ διὰ τῆς ἀποφάσεώς της πρὸς ἐκλογὴν Ἡγουμένου κριδῆλως ἐμφαίνει, ὅτι ἐκούσα παραδίδει τὸ Ἱερὸν τοῦτο Σκῆνωμα τοῖς Ρώσοις καὶ παλλοτριῶ τῶν νομίμων κατόχων, οἵτινες ὁμολογουμένως ἐσμὲν οἱ ὑποφαινόμενοι...» Βλ. Σ μ υ ρ ν ᾱ κ η ν σελ. 221

4) Σ μ υ ρ ν ᾱ κ η ς σελ. 665

5) Ὄς τὴν παρέχει ἡμῖν ὁ Σ μ υ ρ ν ᾱ κ η ς σελ. 222 ἐπ.

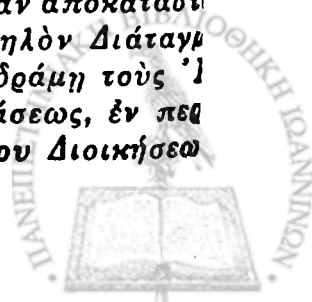
σαν, ὅτι οὐδαμῶς ἀποδέχονται τὴν περὶ ἐκλογῆς Ρώσσου Καθηγουμένου ἀπόφασιν τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' ἐπιμένουσιν εἰς τὴν ἐκλογὴν Ἑλληνοσ τοιούτου, οὐτινος διὰ κανονισμοῦ νὰ ἐξασφαλισθῶσι τὰ δικαιώματα. Οἱ Ἐξαρχοὶ καθ' ὑποβολὴν τῶν Ρώσσων, ἰσχυρίσθησαν, ὅτι ἡ παράλογος αὕτη ἀξίωσις εἶναι ἰδικὴ τῶν ἔμπνευσις καὶ δὲν εἶναι σίμφωνος μὲ τὴν γνώμην ὀλοκλήρου τῆς Ἑλληνικῆς ἀδελφότητος. Ἡ θρασεῖα αὕτη στάσις τῆς Ἐξαρχίας ἐξανάγκασεν ἅπαντας τοὺς Ἑλληνας μοναχοὺς, ὅπως εἰσέλθωσιν εἰς τὰ διαμερίσματα αὐτῆς, καὶ δηλώσωσιν, ὅτι δὲν δέχονται Ρώσσον Καθηγουμένον. Ἴνα ἀποδείξῃ ὁμως ἡ Ἐξαρχία τὴν μειοψηφίαν τῶν Ἑλλήνων ἔναντι τῶν Ρώσσων, ἔθεσεν ἐπὶ τῆς Τραπεζῆς, τὴν εἰκόνα τοῦ Ἀγ. Παντελεήμονος μετὰ δύο κηρίων ἀνημμένων καὶ ἐπ' αὐτῆς χάρτην, προσκαλέσασα ἅμα τοὺς Ἑλληνας μοναχοὺς, ἰδίαις χερσὶν νὰ δηλώσωσι τὴν ἐπιθυμίαν των. Οὕτω 123 Πατέρες, τῶν λοιπῶν ἀπουσιαζόντων εἰς τὰ δακοιήματά των, προσῆλθον καὶ ἐδήλωσαν, ὅτι δὲν ἐπιθυμοῦσι Ρώσσον Ἡγούμενον, ἀλλὰ Ἑλληνα μετὰ κανονισμοῦ κατοχυροῦντα τὰς ἐξουσίας του.

Μετὰ ταῦτα οἱ Ἐξαρχοὶ ἠτήσαντο παρὰ τῶν Ἑλλήνων τὰς κλείδας τοῦ Καθολικοῦ, ἵνα ἀναγνώσωσι συγχωρητικὴν εὐχὴν καὶ εἴπωσιν εἰς τοὺς μοναχοὺς ἂν θέλωσι νὰ λάβωσι μέρος εἰς τὴν ψηφοφορίαν διὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Ἡγουμένου. Οἱ Ἕλληνες ἠονήθησαν νὰ λάβωσι μέρος εἰς τὴν ἐκλογὴν Ἡγουμένου, ἡ Ἐξαρχία δὲ ἀδιαφορήσασα διὰ τὰ ἐπακόλουθα μίᾳ παρὰ τὴν ὑπόδειξιν τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου ἐνεργείας τῆς, ἀνῆλθεν εἰς τὰ διαμερίσματα τῶν Ρώσσων μοναχῶν, καὶ αὐθωρε προέβη εἰς τὴν ἐκλογὴν Ἡγουμένου. Εἰς τὴν ψηφοφορίαν ἔλαβον μέρος 400 Ρώσσοι, οἵτινες ἐψηφισαν ὑπὲρ τοῦ Μακαρίου, ὅστις πλέον ἐξελέγη ἐπ σήμεως Καθηγουμένος τῆς Μονῆς. Τὴν ἀπόφασιν ταύτην ἡ Ἐξαρχία ἀνήγγειλε διὰ κωδωνοκρουσιῶν

Μαθοῦσα τὸ γεγονός ἡ Ἱερὰ Κοινότης ἀνεκάλεσε τὰ μέλη τῆς. Ἡ Μονὴ διεμάρτυρήθη πρὸς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον καὶ τὸ Δ. Ε. Μ. Συμβούλιον, διὰ συγκινητικῆς ἐπιστολῆς, ἣν ὑπέγραψαν 171 Ἕλληνες, ἐτηλεγράφησε δὲ τὴν Θὴν Ἀυγούστου πρὸς τὸν Μέγαν Βεζύρην καὶ τὴν 16ην ἰδίου μηνὸς πρὸς τὸν Νομάρχην Θεσσαλονίκης, δηλοῦσα, ὅτι μόνον Ἑλληνα Ἡγούμενον ἀποδέχεται, ἀπέστειλε δὲ σχετικὴν ἐκθεσὴν πρὸς τὴν Μεγάλην Βεζυρίαν.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ Ἐξαρχία ἐξέλεξεν ἐπιτροπὴν μέχρι τῆς ἐλεύσεως ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τοῦ ἐψηφισμένου Ἡγουμένου Μακαρίου, συνισταμένην ἐκ τοῦ Ἱερομονάχου Ἱερωνύμου Ρώσσου καὶ τοῦ Ἱεροδιακόνου Ἰλαρίωνος Ἑλλήνος τῆς καταγωγῆς, ἐλεινοῦ καὶ αἰσχροῦ ὑποκειμένου, ἐμπροστωμένου μέχρις ὀστέων Ρωσσοφίλου ἰδέως, πρὸς διοίκησιν τῆς Μονῆς. **Ἡ Ἱερὰ Κοινότης, πρὸς ἣν ἀπετάθη ἡ Ἐξαρχία δὲν ἀνεγνώρισε τὴν ἐπιτροπὴν καὶ τὰς πράξεις αὐτῆς. Ἡ Ἐξαρχία ἀμέσως ἀνέφερεν εἰς τὴν Μεγάλην τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν, ἣτις διὰ τῆς ἀπὸ 21—8—1875 ἐπιστολῆς τῆς, ἐνετείλατο πρὸς τὴν Ἱερὰν Κοινότητα σὺν τοῖς ἄλλοις τὰ ἑξῆς:...** **Τὴν ἀναγνώρισιν τῆς μετὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Ἡγουμένου Μακαρίου ὑπὸ τῶν ἄνω Ἐξάρχων συσταθείσης καὶ μόνης γνησίας ἐπιτροπῆς, τῆς ὑπὸ τοῦ πνευματικοῦ Ἱερωνύμου καὶ τοῦ Ἱεροδιακόνου Ἰλαρίωνος συγκειμένης**

Τὴν παράδοσιν τῶν κλειδῶν εἰς ταύτην, τοῦ Καθολικοῦ καὶ τῆς μεγάλης Πύλης τῆς Μονῆς καθὼς καὶ ὄλων τῶν κειμηλίων αὐτῆς καὶ ἐν γένει τὴν ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης Διοίκησιν τῆς Μονῆς καὶ τὴν πρὸς αὐτὴν πειθαρχίαν καὶ ὑπακοὴν πάντων τῶν ἐν τῇ Μονῇ μοναζόντων καὶ διακονούντων. Καὶ ἐπειδὴ πρὸς ἐνέργειαν τούτων ἀπάντων καὶ τελείαν ἀποκατάστασιν τῆς ἡσυχίας τῆς Μονῆς, ἐξεδόθη καὶ ἐστάλη ἤδη Ὑψηλὸν Διάταγμα πρὸς τὸν Ἐξοχώτατον Νομάρχην Θεσσαλονίκης, ὅπως συνδράμῃ τοὺς Ἰξάρχους εἰς τὰ πρὸς ἐφαρμογὴν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἀποφάσεως, ἐν περὶ πτώσει καθ' ἣν ἠθέλον ζητήσῃ τὴν συνέργειαν τῆς ἐπιτοπλοῦ Διοικήσεως

διὰ ταῦτα δέον ὅπως καὶ ἡ Κοινότης ἡμῶν προσενεχθῆ συμφώνως μετὰ τῶν Ἐξάρχων ἐν πάσει πράξει, ἀφορώση τὴν τακτοποίησιν τῶν τῆς Μονῆς πραγμάτων. .»

Ἡ Ἱερὰ Κοινότης ἀμέσως ἀπέστειλε Γράμμα εἰς τὰς Μονὰς περὶ τοῦ πρακτικέου, 14 δὲ Μοναὶ ἀπέκρουσαν τὰς ἐνεργείας τῆς Ἐξαρχίας καὶ τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας(1).

Ἡ Ἐξαρχία πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν ἀποφάσεών της, ἠτήσατο τὴν συνδρομὴν τοῦ Νομάρχου Θεσσαλονίκης, παρὰ τοῦ ὁποίου ἀπεστάλη δύνσμις στρατιωτικὴ πρὸς ἐπιβολὴν τῶν θελήσεών της, ὑπὸ τὸν ἐν Καρουαῖς Καϊμακάμην, ὅστις φίλος τοῖς Ἑλλησι προσκείμενος ἔλεγεν εἰς τὴν Ἱερὰν Κοινότητα «Τὶ νὰ σῆς κάνω πατέρες, ἔ Πατριά—Ἐφ'νδης σῆς ἐπρόδωσεν».

Ἀμα τῇ ἀφίξει τοῦ Καϊμακάμη εἰς τὴν Μονὴν, οἱ Ἐξαρχοὶ ἔδωσαν ἐντολὴν νὰ διαρρήξῃ τὰς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων κεκλεισμένας πύλας, ἵνα εἰσέλθωσιν ἐντὶς τῆς Μονῆς. Οὗτος ὅμως εὐρὼν πρὸ τῶν πυλῶν κυματίζουσαν τὴν ἡμισέ'ηνον καὶ τὰς εἰκόνας τῶν Σουλτάνων ἀνηρτημένας, ἀνήγγειλεν αὐτῇ, ὅτι δὲν δύναται νὰ ἐκβιάσῃ τὰς πύλας, πρὸ τοῦ Ἱεροῦ Ἐμβλήματος τῶν Σουλτάνων. Ἡ Ἐξαρχία ὅμως διέταξε καὶ αὐτὴς αὐτὸν ὅπως καταβιβάσῃ τὴν σημαίαν καὶ ἐκβιάσῃ τὰς πύλας, πλὴν καὶ αὐτὴς οὗτος ἠρνήθη. Ἐμμένουσα παρὰ ταῦτα ἡ Ἐξαρχία εἰς τὴν ἀρχικὴν της ἀπόφασιν, διέταξε διὰ τρίτην φορὰν αὐτὸν ἐγγράφως καὶ ὑπ' εὐθύ η της ὅπως διαρρήξῃ ἀμέσως τὰς πύλας καταβιβάζων τὰ Ἱερὰ Ἐμβλήματα, ἐνῶ δὲ οὗτος ἦτο ἔτοιμος νὰ προβῆ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐντολῆς, Ἕλληνας τινεσ ἐφιάλτης, θραύσας τὴν ἄνω ὑαλόφρακτον θυρίδα τῆς παρὰ τὸ Εὐώνυμον μικρᾶς πύλης, εἰσῆλθεν διὰ αὐτῆς καὶ ἀνέωξεν ἔσωθεν τὴν μεγάλην πύλην δι' ἧς πλέον ἀκωλύτως εἰσῆλθεν ἡ Ἐξαρχία καὶ ἐπελήφθη τοῦ ἀπαισίου ἔργου της. Ἀμέσως κατέσχε τὰ ἀρχεῖα καὶ τὸ Σκευοφυλάκειον καὶ τὰ παρέδωκεν εἰς τοὺς Ρώσους. Ἐν συνεχείᾳ ἐξετόπισεν εἰς τὰς Ρωσσοφίλους Μονὰς, περὶ τοὺς εἴκοσι προΐσταμένους Ἕλληνας, τοῦτο δὲ διότι οἱ μὴ Ρωσσοφιλοὶ Μοναῖ, ὡς μὴ ἀναγνωρίζουσαι τὰς ἐνεργείας τῆς Ἐξαρχίας, δὲν δέχοντο τοὺς ὑπ' αὐτῆς ἐκτοπισθέντας.

Τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Ἰωακείμ, ἐξώρισεν εἰς τὴν Μονὴν τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας, τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει εὐρισκομένους ὑπηρετοὺς τῆς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος μοναχοὺς Δανιὴλ καὶ Ἀναστάσιον.

Θρηνοῦντες τὴν κακὴν τῶν μοῖραν καὶ ἀναθεματίζοντες τοὺς πάτρωνας τῶν ἰώσων Ἐξάρχους, ἑκατὸν εἴκοσι (120) Ἕλληνες μοναχοὶ ἐγκατέλειψαν ἀμέσως τὴν Ἱερὰν τῶν μετάνοιαν καὶ ἐτράπησαν εἰς ἕτερα Σκηνώματα, ἀφοῦ παρουσίᾳ τῶν Ἐξάρχων, τοῦ Πενταπόλεως Νείλου καὶ τοῦ Ἡγουμένου Σίμωνος Πέτρα Νεοφύτου τοῖς κατεβλήθη χρηματικὴν ποσὸν 58—150 ὀθωμανικῶν λιρῶν δι' ἀποζημίωσιν, ἀναλόγως τῶν ἐτῶν μοναχικοῦ βίου ἐκάστου.

Ἡ Ἐξαρχία παραμείνασα μέχρι τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Μακαρίου, προσέβη εἰς τὴν ἐνθρόνισιν αὐτοῦ καὶ ἀπεχώρησεν ἄκρως ἱκανοποιημένη.

Καὶ ἐνῶ ταῦτα ἐγένοντο ἐν Ἁγίῳ Ὄρει, εἰς τὴν Μεγάλην τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν, ὁ ἐπιφανὴς καὶ μέλος τοῦ Δ. Ε. Μ. Συμβουλίου Ἀντώνιος Ψυχάρης, ἐν 21ην Αὐγούστου 1875, εἰς κοινὴν Συνεδρίαν τῶν δύο Σωμάτων (Πατριαρχικῆς Συνόδου καὶ Δ. Ε. Μ. Σ.) ἀνέγνωσεν ἔξοχον ὑπόμνημα, ἀποκρούσας σθεναρῶς καὶ πρὸς τὴν ἐπικύρωσιν τοῦ ὑπὸ τῆς ἐννεαμελοῦς Ἐπιτροπῆς τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος ἀντιθέντος ἐν ἔτει 1874 Κανονισμοῦ «Ὡς μὴ ὄντως πανακειας τοῦ κακοῦ καὶ ἵνα μὴ ὑπαρχούσης ἀσφαλῶς ἐγγυήσεως διὰ τὸ μέλλον ἐνεκα τοῦ ἐμπολεύ-

1.—Αἱ μὴ δεχθεῖσαι τὴν πρότασιν τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος Μοναὶ ἦσαν αἱ Σλαυκαὶ, τῆς Μανδαρίου καὶ Ζωγράφου καὶ αἱ Ἑλληνικαὶ Ἁγίου Παύλου, Σταυρονικήτα καὶ Σίμωνος Μοναί.

οντος ἐχθροῦ» ὑπεδείκνυε δὲ τὴν ἀποβολὴν τῶν Ρώσσω ἐκ τῶν Εὐαγῶν Σκηνωμάτων τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου (1).

Τὴν 18ην Σεπτεμβρίου 1875 πέντε λαϊκὰ μέλη τοῦ εἰρημένου Συμβουλίου, ἐν οἷς καὶ ὁ ρηθεὶς Ψυχάρης, διεμαρτυρήθησαν, ἐκδόντα τὴν 20ην ἰδίου μηνὸς ἐντύπως τὴν διαμαρτυρίαν των, μὴ ἀποδεχόμενα ὄρους, οἷτινες δὲν ἐξησφάλιζον τὰ δικαιώματα τῶν Ἑλλήνων τῆς Μονῆς Ἁγίου Παντελεήμονος καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου.

Τὰ αὐτὰ ὡς ἄνω μέλη, τὴν 27ην Σεπτεμβρίου 1875, δι' ὑπομνήματός των ἀπεφάνθησαν, ὅτι ἡ πλειοψηφία πειράται νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἀδικαιολόγητον κα σκολιὰν αὐτῆς ἀπόφασιν, ἣτις τείνει πρὸς διαστροφὴν τῆς ἀληθείας καὶ ἀποπλάνησιν τοῦ Δημοσίου συμφέροντος. Τὰς διαμαρτυρίας ταύτας τοῦ Συμβουλίου «ἀτιχῶς ἀνεσκεύασε τὸ μίσθαρνον τότε Πατριαρχεῖον, ὅπερ ὑπῆρξεν ἡ κυρία αἰτία τῆ ἐκσλανώσεως τῆς ρηθείσης Μονῆς» (2).

III. Ἐπικύρωσις τῆς καταλήψεως ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ ἐπικύρωσις τῆς ἐκλογῆς τοῦ Ρώσου Ἀρχιμανδρίτου Μακαρίου, ὡς κληρονομημένου τῆς Μονῆς Ἁγίου Παντελεήμονος, ἐγένετο διὰ Πατριαρχικοῦ καὶ Συνδικοῦ Σιγιλιώδους γράμματος, ἐκδοθέντος ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἰωακείμ τοῦ Β' (3).

Οὕτως ἐνομιμοποιήθη ἡ πραξικοπηματικὴ τῆς Ἐξαρχίας ἐνέργεια καὶ ἐπιδιοπατήθησαν τὰ δίκαια τῶν Ἑλλήνων μοναχῶν τῆς μονῆς. Οἱ συνεργήσαντες εἰς ἀπαίσιον τοῦτο ἔργον κληρικοὶ ἀδιακρίτως βαθμοῦ, θὰ λογοδοτήσωσι κάποτε ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Ἐνώπιον τῆς Ἱστορίας σήμερον φέρουσι ἀκεραίαν τὴν εὐθύνην τι προδοσίας καὶ οὐδεὶς θὰ εὐρεθῇ νὰ δικαιολογήσῃ αὐτοὺς, διότι καὶ σήμερον ἀκόμ ἀκούεται εἰς τὰ ὦτα τῶν παλαιῶν ὁ βαρὺς ἤχος τοῦ ξένου ἀργυρίου, ὅπερ τὴν συνείδησιν αὐτῶν διέφθειρε. Διὰ τοῦτο ἐν δικαίᾳ ἀγανακτῆσει εὐρισκόμενος ὁ Συμρονάκης (4)

1.— Οὐκ ἦν ὁμοῦς ἀτυχῶς οὐδὲ φωνῆ οὐδὲ ἀκρόασις εἰς τοὺς ἐκ τοῦ χρυσοῦ κτηνωτῶν τὰ τ' ὦτα τὸν τε νοῦν τὰ τ' ὄμματα. Σ. μ. υ. ρ. ν. ἀ. κ. η. σ. σελ. 665

2.— Κατὰ τὴν ἐκφρασιν τοῦ Σ. μ. υ. ρ. ν. ἀ. κ. η. σ. σελ. 665

3.— Τὸ ἔγγραφον τοῦτο ὑπ' ἀριθ. πρωτ. 5453, μηνὸς Σεπτεμβρίου 1875 ἔχει ὡς ἔξῃ: Ἐπειδὴ συνέβη ἔσχατως ἐκδημῆσαι πρὸς Κύριον τὸν χρηματήσαντα ἡγούμενον τῆς Ἱερῆς ταύτης Μονῆς Γερῶσιμον, Ἐξαρχικὴν ἐνεργίαν ἀποστολὴν συγκειμένην ὑπὸ τῶν Ἱερῶν τάτων Μητροπολιτῶν τοῦ τε Νικαίας κὺρ Ἰωαννικίου καὶ τοῦ Δέρκων Ἰωακείμ, ὅπως τὴν ρηθεῖσαν μεταβῶσιν Ἱερὸν Μονὴν. Ἄμα μὲν τὴν Ἐκκλησιαστικὴν ἀπαράτρεπτον κοινότητα ἀπόφασιν πρὸς κατάπαισιν τῶν σκανδάλων καὶ ταραχῶν, εἰσάγουσα ὁμόνοιαν καὶ ῥῆσιν, προσκαλέσθημι δὲ συγχρόνως πάντας τοὺς τῆς Μονῆς Πατέρας πρὸς ἐκλογὴν ἐν εὐθέσει καὶ ἀμεροληψίᾳ ἡγούμενου, ὑπο τὴν ἐποπτεῖαν τῆς Ἐξαρχίας καὶ τὴν παράστασιν ἐκ τῆς Κοινότητος τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἐκλελεγμένων ἀντιπροσώπων. Τούτων δὲ πάντων καλῶς γεγονότων καὶ αἰσίως συντελεσθέντων, ἐξελέγη διὰ μεγάλης πλειοψηφίας ἡγούμενος ὁ ὁσιατὸς ἐν Ἱερομονάχοις καὶ Ἀρχιμανδρίτῃς κὺρ Μακάριος, ἀνὴρ συνετός καὶ ἀρετῆς βραβεύων, ὅστις καὶ διὰ κοινῶν ἀναφορῶν συνεστήθη ὡς ἀξιὸς καὶ ἱκανὸς διακυβερνήτης θεορέστως τὸ Ἱερὸν αὐτὸ Σκήνωμα.

4.— Ὡς δ' ἂν καὶ ὁποῖος τῶν ἀπάντων Ἱερῶν ἡ λαϊκός, γλώμης σκαιότητι καὶ ἀζωνοῖα νικόμενος τολμήσῃ ποτὲ κρυφίως ἢ φανερώς, ἀμέσως ἢ ἐμμέσως, λόγῳ ἢ τρόπῳ ταραχῆν καὶ ἀνωμαλίαν καὶ σύγχισιν ἐμποῖσθαι τῇ κοινοβιακῇ τάξει καὶ ἁρμονίᾳ τῆς Ἱερῆς ταύτης Μονῆς, ἢ φυλετικὰς καὶ προνομιακὰς ὀξιώσεις ἐξασκῆσαι θελήσῃ ἀντικανονικῶς: διακολῦσαι τὴν ἐν ἰσότητι δικαιωμάτων ἀπόλαυσιν πάντων τῶν ἐνασκούμενων Πατέρων ἰδιοποιηθῆναι τὴν ἐν κοινῇ τῇ ἀδελφότητι διαφερόντων ἢ ἐνόχλησιν καὶ ἐπήρησιν ἐπενεγκῶν καθ' οἷονδὴ ποτε τρόπον τῷ Ἱερῷ τοῦτο Κοινοβίῳ καὶ τοῖς ἐν αὐτῷ ἤδη τε καὶ εἰς τὸ μετὰ κοινοβίους πατέρας καὶ ὅλους βουλευτῆς ἀνατρέψαι μέχρι κεφαλῆς ἐν τῷ παρόντι συνοδικῶς ἐκπεφρασμένα, ὁ τοιοῦτος ὁλοῖας τάξεως καὶ ἂν εἴη καὶ βαθμοῦ ἀφωρισμένος. Ὁ Κωνσταντινουπόλεως Ἰωακείμ, ὁ Κυζικίου Νικόδημος, ὁ Πισσηδεῖς Καισάρης, ὁ Λήμνου Ἰωακείμ Γρεβενῶν Κύριλλος, ὁ Κώου Γερμανός, ὁ Χυλκιδόνος Καλλίνικος, ὁ Λαρίσης, Νεόφυτος Βελεγράδων Ἀνθίμος, ὁ Σισανίου Ἀμβρόσιος, ὁ Νικαίας Ἰωαννίκιος, ὁ Δέρκων Ἰωακείμ Βλ. Συμρονάκη σελ. 227 καὶ Δανιήλ σελ. 53 ἐπ. Μεγ. πλ. 263—269.

4. Βλ. Σ. μ. υ. ρ. ν. ἀ. κ. η. σ. σελ. 221—222.

αναφωνεῖ «ὅτι πάντες οἱ Συνοδικοί καὶ τίνα μέλη τοῦ Δ.Ε.Μ. Συμβουλίου δαυιλῶς δωροδοκηθέντες, ἐκ ποδῶν ἐποιήσαντο πάντα τὰ κυριαρχικὰ δίκαια τῶν ἐν τῇ Μονῇ Ἑλλήνων Πατέρων καὶ ἔγνωσαν, ἵνα τοσοῦτον ἀτασθάλως ἐκδιάσουσι τὸ ἐν τῇ Μονῇ Ἑλληνικὸν στοιχεῖον ἀπλῶς καὶ μόνον, ὅπως ἐκπληρωθῶσιν αἱ δοθεῖσαι αὐτοῖς ὑποχρεώσεις διὰ τὸ χρυσίον, ὅπερ εἶχον λάβει—καὶ ἐπιλέγει— Φρίκη διὰ τοὺς τερατουργήσαντας τὰ τοιαῦτα ἐφιάλτας. Ἀνασκαφείη ἡ κόνις αὐτῶν» (1).

Καὶ ὄντως, πάντες οἱ συνεργήσαντες εἰς τὸ ἀποτρόπαιον ἔγκλημα, μετὰ τὸν θάνατόν των καὶ μετὰ τριετίαν, ὅτε συνήθως γίνεται ἡ ἀνακομιδὴ τῶν ὀστέων αὐτῶν, εὗρέθησαν ὡς ἐνεταφιάσθησαν, ἀλύωτοι, ἀκέραιοι καὶ τυμπανιαῖοι. Οὕτως εὗρέθησαν ὁ πνευματικὸς Ἱερώνυμος, ὁ Μακάριος καὶ οἱ λοιποὶ Ἕλληνες καὶ Ρῶσσοι μοναχοί, ὡς καὶ ὁ πρῶην Πενταπόλεως Νεῖλος (2) Παραλλήλως ὅμως πρὸς τὰς προδοτικὰς καὶ ἀπεχθεῖς, ὡς εἶδομεν, ἐνεργείας, ἐπεδείχθησαν καὶ ἀρεταὶ τῶν Ἑλλήνων πατέρων, οἵτινες σθεναρῶς ἀντέδρασαν εἰς τὸν ἐκσλαυισμόν τῆς Μονῆς, πράξεις δὲ ἀξίαι παντὸς ἐπαίνου μαρτυροῦσι τὸν διατηρηθέντα εἰς τὴν καρδίαν τῶν μὴ ὑποκίψάντων εἰς τὴν λάμπιν τοῦ ρωσικοῦ χρυσοῦ, Ἐθνικὸν παλμόν. Οὕτως, ὡς πράξιν παντὸς ἐπαίνου ἀξίαν, μνημονεύομεν τὴν τοῦ Ἐπιστάτου τῆς Μονῆς Ἐσφιγμένου Ἱερομονάχου Σοφρονίου, ὅστις ἀπέρριψε καταφρονητικώτατα χιλίας Ὀθωμανικὰς λίρας, ἅτινας οἱ Ρῶσσοι τοῦ προσέφερον, ἵνα σφραγίσῃ ἔγγραφον ἀσορῶν συμφέροντα αὐτῶν.

Σημειωτέον δέ, ὅτι καὶ ὁ Ἠγούμενος τῆς Μονῆς Ἐσφιγμένου κατεδιώχθη ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἰωακείμ Β' λόγῳ τῆς ἐρρομένης στάσεως τῆς μετανοίας αὐτοῦ κατὰ τὴν ἐπίλυσιν τοῦ Ρωσικοῦ ζητήματος, ἀλλ' ἀπηλλάγη ὅμως φιλοδωρήσας αὐτὸν διὰ 200 Ὀθωμανικῶν λιρῶν (3).

Ἐπίσης κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον οἱ μοναχοὶ τῆς Μονῆς Ἁγίου Παντελεήμονος ὑποθηρικτὰς εἰς τὰς ἀντιδράσεις των εἶχον τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν Μονῶν Ἐσφιγμένου. Γρηγορίου, καὶ Κωνσταμονίτου (4).

Κύριος λοιπὸν πρωτεργάτης τῆς ἐκσλανώσεως τῆς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος ἦτο ὁ Πατριάρχης Ἰωακείμ Β' καὶ οἱ περὶ αὐτῶν ἀργυρώητοι.

Ὁ κύριος ὅμως μοχλὸς τῶν Ρωσικῶν προσπαθειῶν ἦτο ὁ πολὺς Ἰγνάτιεφ, τραπεζὸς τὸ ἐπάγγελμα, ὅστις ἀπὸ τὸ ἔτος 1864 ἀνέλαβε τὴν Ρωσικὴν Πρεσβεΐαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀνὴρ φιλόδοξος καὶ θρασύς, δεξίνους διπλωμάτης καὶ μισέλληνος τὸ ἔπακρον (5). Οὗτος κρυπτόμενος ὀπισθεν τοῦ Πατριάρχου Ἰωακείμ καὶ τῶν ῥωσῶν τῆς Μονῆς Ἁγίου Παντελεήμονος, ἐκίει κατὰ τὸ εἰς τὴν Πατρίδα του ἀποστέλλον τοὺς ἰθύνοντας ἐν τῇ Μονῇ ταύτῃ ὁμοφύλους του.

Ἡ εὐθύνη ὅμως τῆς παραδόσεως τῆς Μονῆς εἰς χεῖρας τῶν Ρῶσσων βιβρύνει εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα, διότι οὐχὶ μόνον οὐδεὶς τῶν τότε πολιτικῶν ἀντέδρασε κατὰ τῶν Ρωσικῶν σχεδίων, ἀλλὰ ἡ ὑπὸ τὸν Κουμουνδοῦρον πολιτικὴ μερὶς καὶ φιλορωσικὴν πολιτικὴν. Ὁ ἴδιος ἀγορεύων ἐν τῇ Βουλῇ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1875, κατειρωνεύετο τοὺς κήρυχθέντας ἐναντίον τῆς Ρωσσίας, τὴν δὲ 17ην, Ἀπριλίου 1875 ἀπηύθυνεν ὑπόμνημα πρὸς τὸν Βασιλέα διὰ τοῦ ὁποίου «ἔκρινεν ἀσυμμάχον πρὸς τὸ συμφέρον τῆς χώρας τὴν Ἐξωτερικὴν πολιτικὴν του (6) καίτοι

1. Βλ. Δανιήλ σελ. 39—50.

2. Βλ. Σμυρνάκη σελ. 665.

3. Βλ. Σμυρνάκη σελ. 227.

4. Σμυρνάκης σελ. 224.

5. Νάλτσας: Συνθήκη Ἁγίου Στεφάνου σελ. 8. Ἀσπρέας τ. Γ' σελ. 58 ἀποπερὶ αὐτὸν διπλωμάτην κολυμήχανον, πανολαυιστὴν καὶ ἀμείλικτον ἐχθρὸν τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

6. Νάλτσας Σ. Α. Στεφάνου, σελ. 10 καὶ 51. Γ. Ἀσπρέας τ. ΙΙ. σελ. 101.

ἡ ἀντιπάθεια ὀλοκλήρου τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους ἦτο βαθυτάτη κατὰ τοῦ ἐπιζητουμένου ἐπικράτησιν ἐν τῇ γεροσνήσῳ Σλαυϊσμοῦ (1).

IV Ἐνοια τῆς καταλήψεως τῆς Μονῆς.

Εὐθύς με ἀ τὴν κατάληψιν τῆς Μονῆς ὁ Στρατηγὸς Ἰγνάτιεφ, ἔγραφε τὴν 18ην Δεκεμβρίου 1875 πρὸς τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις φίλον του Πνευματικὸν Ἀρχιμανδρίτην Ἀντωνῖνον «Ἐν Ἀγίῳ Ὄρει ἐξέδησα ἐξ ὀλοκλήρου τὸ ζήτημα» (2). Καὶ εὗρίσκετο ἐν ἀπολύτῳ δικαίῳ. Διὰ τῆς καταλήψεως τῆς Μονῆς ταύτης, ἠνοίγετο πλέον ἐλεύθερα ἡ ὁδὸς πρὸς εἴσοδον εἰς τὰ λοιπὰ Ἱερὰ Σκηνώματα, εἰς τὰ πλεῖστα τῶν ὁποίων τὸ Ρωσικὸν στοιχεῖον, ἢ ἡ προπαγάνδα αὐτῶν ἢ οἱ ὑπάρχοντες Ρῶσσοι μοναχοὶ εἶχον ἀρκετὴν προπαρασκευὴν ἐνεργῆσαι καὶ δημουργῆσαι φιλικὴν πρὸς τοὺς Ρώσσους ἀτμοσφαιρὴν καὶ ἔδαφος εὐκὸλον πρὸς κατάκτησιν. Ἡ κατάληψις αὕτη ἐδημιούργησεν ἐν Ἀγίῳ Ὄρει ἰσχυρὸν κέντρον Ρωσικῆς ἐνεργείας (3), οὐχὶ μόνον πρὸς ἐπέκτασιν τούτων ἐν αὐτῷ, ἀλλὰ πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν μελ' οἰτικῶν ἐπὶ τῆς λοιπῆς Βαλκανικῆς καὶ τῆς Μέσης Ἀνατολῆς ἐπιδειώξεων των, διότι «Ὁ Ἄθως ἐξ ὅλων τῶν δόσεων εἶναι κτήσις πρώτης ἀξίας διὰ πᾶν Κράτος σκεπτόμενον νὰ γίνῃ κληρονόμος τῆς Μεγάλης ἀσθενοῦς» (4), τὸ δὲ Ρωσικὸν Μοναστήριον ἀπὸ τῆς καταλήψεώς του ὑπὸ τῶν Ρώσων ἤρχισεν ὑπὸ τῶν ξένων θεωρούμενον ὡς πολιτικὸν πρακτορεῖον κεκαλυμμένον ὑπὸ θρησκευτικὸν πέπλον (5).

Ἐνῶς διὰ τοὺς Ρώσσους ἡ κατάληψις τῆς Μονῆς τοῦ Ἀγίου Παντελεήμονος ἐσήμαινε σοβαρὰν ἐπιτυχίαν εἰς τὰς ἐπιδειώσεις των, λόγον δὲ ἀναγνωρίσεως καὶ προστασίας τῶν ἐν Ἀγίῳ Ὄρει Ρώσων μοναχῶν, διὰ τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος, τὸ ὁποῖον τότε ἐξήρχετο ἐκ τῶν ἀγίων του λόγῳ διαχωρισμοῦ τοῦ ἐνδιαφέροντος, τῶν Μεγάλων δυνάμεων «Νάνοι» καὶ «Ἄποιν καὶ ἀκέφαλον Κρατῆδιον» (6) ἀπετέλει ὑλικήν, ἀλλὰ προπαντὸς ἠθικὴν καταστροφὴν, διότι ἡ ἐδραίωσις τῶν Ρώσων ἐπὶ τοῦ Ἀγίου Ὄρους, τοῦ ὁποίου ἡ Ἑλληνικότης οὐδέποτε ἠμφισβητήθη ἀνὰ τοὺς αἰῶνας καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἡ Ἑλληνικὴ πνευματικὴ ἐπιρροή κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας οὐδόλως ἐξέλειπεν, ὡς ἀνελλιπῶς ἀσκηθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἁ-

1. Νάλτσα Σ., Α. Στεφάνου, σελ. 46. Λάσκαρη: Διπλωματικὴ Ἱστορία Εὐρώπης σελ. 187. Πρὸβλ. καὶ Μεταξάκη, σελ. 68 ἐπ.

2. Μεταξάκη, σελ. 42—43. Ὅμοίως βλ. εἰς σελ. 68 ἐνεργείας τοῦ στρατηγοῦ Ἰγνάτιεφ πρὸ καὶ μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Μονῆς τοῦ Ἀγίου Παντελεήμονος ἐπὶ θρησκευτικῶν ἀποκλειστικῶς ζητημάτων. Βλ. ἐπίσης εἰς σελ. 71 ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς, εἰς ἣν οὗτος ἀποκαλεῖ τοὺς Ἑλληνας μοναχοὺς ἀγωγιάτας. (Ὁ Πατριάρχης ἤδη ἐξετάζει τὸ ζήτημα, — τῆς Μονῆς τοῦ Ἀγίου Παντελεήμονος Ἄθω, — τὸ ὁποῖον λαμβάνει δυσάρεστον διὰ τοὺς ἀγωγιάτας ἔκβασις).

3. «Διὰ τῆς ὑπὸ τῶν Ρώσων καταλήψεως τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Ἀγίου Παντελεήμονος δὲν ἀπώλετο διὰ τοὺς Ἑλληνας ἀπλῶς μία κυρίαρχος Μονὴ ἔχουσα κτήματα ἱκανὰ καὶ μετόχια καὶ οἰκουμένη ὑπὸ πλείονων ἢ 100 Ἑλλήνων Πατέρων. Ἡ ἀρνητικὴ καὶ ἠθικὴ ζημία ὑπῆρξεν πολλῶ μείζον τῆς θετικῆς ὑλικῆς. Διὰ τῆς καταλήψεως ταύτης ἐδημιουργήθη ἐν τῷ Ὄρει ἰσχυρὰ ἐπικράτεια Ρωσικῆ καὶ ἰσχυρὸν κέντρον Ρωσικῆς ἐνεργείας. Ρωσικὴ ἰδρύθη νῦν ἐν Ὄρει Μονὴ κυρίαρχος ἀντιπροσωπευομένη ἐν τῇ Ἱερᾷ Κοινότητι καὶ ἀποτελοῦσα μέλος τῆς ἀμφικτυονίας τῆς Ἀγιορειτικῆς, συμπράττουσα ἐν αὐτῇ μετὰ τῶν δύο ἐτέρων Σλαυικῶν Μονῶν (τῶν Βουλγαρικῶν Μονῶν τοῦ Ζωιγράφου καὶ τοῦ Χελανδαρίου)... τὸ πολιτικὸν ἔρεισμα αὐτῆς εἶναι ἢ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ρωσικὴ Πρεσβεία καὶ τὸ ἐπὶ τῇ Ἐξωτερικῶν Ὑπουργεῖον τῆς ἰσχυρᾶς Ρωσικῆς αὐτοκρατορίας, ἠθικὴ δὲ δύναμις ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας, ἡ εὐσέβεια τοῦ Ὀρθοδόξου λαοῦ καὶ κλήρου τῆς Ρωσσίας καὶ μάλιστα τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας... Ἡ Μονὴ Ἀγίου Παντελεήμονος εἶναι διηνεκῆς κίνδυνος διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν ἐν τῷ Ὄρει... Π. Καραολίδης: Ἡ Ἐνεστώσα κατάστασις ἐν Ἀγίῳ Ὄρει σελ. 94—95.

4. Μεταξάκης: σελ. 93.

5. Μεταξάκης: σελ. 93.

6. Χρ. Νάλτσας: Μακεδονικὸν Ζήτημα σελ. 27.

νωτάτου πνευματικῷ ὄργανον τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας, τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, συνέπεια εἶχε τὸν κλονισμόν τῶν ἐπὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους Ἑλληνικῶν δικαιωμάτων καὶ τὸν βαθμιαῖον παραμερισμόν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐνδιαφέροντος. Καὶ ἂν ἀκόμη ἡ Ἑλᾶς ἡμέραν τινα ἐπανεκτεῖ τὴν Ἑλληνικὴν Μακεδονίαν, τὸ Ἅγιον Ὄρος ὑπὸ τῶν Ρώσων κατεχόμενον, θὰ ἀπετέλει διαρκῆ ἀπειλήν καὶ ἀκένωτον πηγὴν σοβαρῶν ἐρίδων (1).

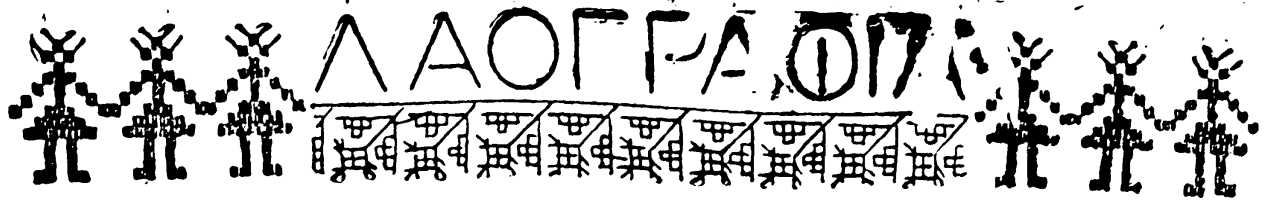
Εὐτυχῶς ἐκ τοῦ γεγονότος τῆς καταλήψεως τῆς Μονῆς, ἐξήχθη τὸ δίδαγμα διὰ τοὺς ἐπερχομένους, ὅτι εἰς τὴν δύναμιν τοῦ λάμποντος χρυσοῦ δὲν δύναται τὰ ἀντιδράση ἢ πτωχὴ συνείδησις σεβαστῆς μερίδος τῶν μοναχῶν, ἢ ἀντιμετώπισις δὲ τοῦ μεγάλου τούτου κινδύνου ἀπετέλεσε τὸ κύριον μέλημα τῶν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ἰθυόντων, δεξιῶς δὲ χειρισθείσης τῆς Ἐθνικῆς ἐν προκειμένῳ ὑπεθέσεως, κατωρθώθη ἡ διατήρησις ἀλωβήτου τοῦ Ἑλληνικοῦ χαρακτῆρος τοῦ Ἁγίου Ὄρους, μετὰ τῶν χρόνων τῶν Βαλκανικῶν πολέμων, ὅτε αἱ Ἑλληνικαὶ δυνάμεις ἀπελευθερώσαντες αὐτό, ἐγκατέστησαν τὴν Ἑλληνικὴν κυριαρχίαν, ἣτις ἐν συνεχείᾳ διὰ διεθνῶν συνθηκῶν ἀνεγνωρίσθη (2).

(Σ υ ν ε χ ί ζ ε τ α ι)

1. «Ἡμῖν διαφέρει νὰ ἐξετάσωμεν τὸ περὶ Ρωσικῆς ἢ Σλαυικῆς κατικτήσεως τοῦ Ἁγίου Ὄρους ζήτημα ὑπὸ ἔποψιν καθαρῶς θρησκευτικῆν, ἐκκλησιαστικῆν καὶ ἐθνικῆν. Ὑπὸ τοιαύτην λοιπὸν ἐξετάζοντες ἔποψιν ἐρωτῶμεν: Τί ἤθελε σημαίνει διὰ τὸν Ἑλληνισμόν, διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, διὰ τὴν τιμὴν, δόξαν καὶ ὑπόληψιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ὀρθοδοξίας Ἅγιον Ὄρος, τὸ κείμενον ἐπὶ τῆς ἑλληνοκωτάτης Μακεδονικῆς ἀκτῆς, ἐν τῇ ἑλληνοκωτῆ Χαλκιδικῇ καὶ ἐν τῷ ἑλληνοκωτῆ Αἰγαίῳ, Ἅγιον Ὄρος τὸ ἐπὶ χίλια ἔτη ἑλληνοκωτάτον, τὸ ἀδιωσπάζως συνδεόμενον μετὰ ἐκκλησιαστικῆς καὶ Ἐθνικῆς ἱστορίας τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς μεγίστης ἀκμῆς τοῦ Βυζαντινοῦ μέχρι τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος τοῦ 1821, τοιοῦτον Ἅγιον Ὄρος περιερχόμενον ὀλοσχερῶς εἰς Σλαύων χεῖρας καὶ σλαυικὸν καθιστάμενον, κεκαλυμμένον διὰ Ρωσικῶν Μοναστηρίων, ἀντηχοῦν ὕμνους καὶ δεήσεις Σλαυικὰς. Ὅπόσον μεγάλη θὰ ἦτο ἡ ἠθικὴ ἔπιση τοιοῦτου Ἁγίου Ὄρους ἐπὶ τὴν ἄλλην Χαλκιδικὴν, ἐπὶ τὴν Βουλγαρόφωνον Μακεδονίαν, καὶ δὴ καὶ ἐπὶ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος. Ὅποια ὀλοχύνῃ δὲν ἤθελε καλύπτει τὴν παρούσαν Ἑλληνικὴν γενεὴν ἀπέναντι τῆς ἱστορίας τῆς Ἐθνικῆς καὶ Ἐκκλησιαστικῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους. Δὲν ἤθελεν εἶσθαι τὸ τοιοῦτον Ἅγιον Ὄρος μεγαλοπρεπὲς μνημεῖον υἱώνιον τῆς ἐσχάτης ἠθικῆς καταπτώσεως τῶν Ἑλλήνων, ἅμα δὲ καὶ πηγὴ διηνεκῶν κινδύνων ἠθικῶν διὰ τὴν Μακεδονίαν; Δὲν ἤθελεν εἶσθαι ἄμιος καὶ ἐπονειδιστος ἄρνησις τῆς Ἐθνικῆς ἱστορίας καὶ τῆς ἱστορικῆς συνειδήσεως; Ἀλλ' ἐὰν θετικῶς τε καὶ ἀρνητικῶς ἀποδεικνύηται τρανώτατα ἢ ὑπὸ πολλοὺς ἐπόψεις διὰ τε τὸ παρὸν καὶ διὰ τὸ μέλλον οπουδαιότης τοῦ Ἁγίου Ὄρους διὰ τὸν Ἑλληνισμόν, ἀνάγκη νὰ ἐξετασθῇ σοβαρῶς καὶ ἐπισταμένως τίνες οἱ ἀπειλοῦντες τὴν πολυτίμητον ταύτην διὰ τὸ ἑλληνοκωτῆσθαι κίνδυνοι καὶ διὰ τίνων μέτρων τελεσφόρων δύνανται νὰ προληφθῶσιν οὗτοι». Καρολίδης. Ἡ Ἐνεστῶσα κατάστασις ἐν Ἁγίῳ Ὄρει σελ. 14.

2. Ὁ Χρ. Κτενᾶς: Τὰ ἐν Ἁγίῳ Ὄρει Ἱερὰ Καθιδρύματα καὶ ὁ διέπων αὐτὰ ὀργανισμὸς σελ. 12 κατηγορεῖ τοὺς «*Ταγοὺς τοῦ Ἁγίου Ὄρους καὶ τῶν Μονῶν ὡς στερουμένους Ἐθνικοῦ ἔρματος*» ἀδίκως ὅμως διότι εἶναι εἰς αὐτὸν γνωστοὶ οἱ ἀγῶνες τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος πρὸς ἀπομάκρυνσιν τοῦ Ρωσικοῦ κινδύνου καὶ κατὰ τὴν κατάληψιν τῆς Μονῆς Ἁγίου Παντελεήμονος καὶ κατὰ τὴν Πρεσβευτικὴν Συνδιάσκεψιν τοῦ Λονδίνου τοῦ 1913. Πεισμων καὶ ἐμπισθῆς καὶ οἱ τὴν ἀλήθειαν ἵνα κατηγορήσῃ προσωπικοὺς τοῦ ἐχθροῦ. Οὕτω πράττει καὶ ἐν συνεχείᾳ (σ 15) ὅπου ἀποκαλεῖ τοὺς προϊσταμένους τῶν Μονῶν ἀδελφάγους.

ΠΑΡΑΣΚΕΥΑ Ι. ΜΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Ο ΨΑΡΑΣ ΚΙ' Ο ΒΑΣΙΛΙΑΣ (Παραμύθι της Έπαρχίας Βοΐου)

Μιά φορά κι' έναν καιρό ένας Βασιλιάς ντύθηκε απλά ρούχα και βγήκε στην πολιτεία να γυρίσει. Περιοπατώντας και κάνοντας χάσι, έφτασε στο λιμάνι. Εκεί ανταμώνει έναν άνθρωπο που κάθονταν στο μώλο και μ' ένα μικρό καλάμι ψάρευε. Στέκει ο Βασιλιάς κοντά του και περιμένει τώρα να δει τι θα πιανε.

Περνάει μιά ώρα, δύο, τρείς — τίποτα. Τοῦ Βασιλιά τούρχουνταν να πη κάτι για να ξεσπάσει ο θυμός του απ' την άτυχία, μα έβλεπε πως ο άνθρωπος αυτός ήτανε ολίτοια άτάραχος—και λοιπόν, μοιλιώνε ο Βασιλιάς κι' έλεγε μέσα του:

«Κάνε ύπομονή! 'Ο ίδιος δέ θυμώνει καθόλου για την άτυχία του!».

Και έκαμνε ύπομνή και περιμένε πάλι να δει τί, τέλος πάντων, θα πιάσει έτοιτος ο ψαράς που στέκει σαν κολώνα έδω δά, ώρες και ώρες κάτω απ' τον ήλιο! 'Ηρθε μεσημέρι. 'Ο Βασιλιάς κόντενε να λυγοθυμίσει απ' την όρθοστασία, απ' τον ήλιο που πουροοίφλιζε, κι' απ' την πείνα που πήρε να τον θεριίξει. "Ανοιξε, λοιπόν, το στόμα του και τον ρώτησε:

—"Όλα καλά, άνθρωπέ μου! Μα δέ θα πιά να φάς; 'Ηρθε πιά μεσημέρι. . .

Τόν κίτταξε ο άνθρωπος και χουίς να ξέρη πως είναι ο Βασιλιάς, του λέει:

—Και γιατί τάχα μένω έδω; Για να πιάσω κανένα ψάρι και είτε να το πουλήσω και ν' αγοράσω άλλα πράματα χρειζοίμενα, είτε να το πιάω στο σπίτι μου να το μαγειρέψω ή γυναίκα μου και να το φάμε με τα παιδιά μας. 'Εγώ δέν είμαι Βασιλιάς να τρώω όταν θέλω—και νάχω στο σπίτι μου να τρώνε όταν θέλουν. . .

—Καλά, έσύ μείνε—κάνε τη δουλειά σου. Μα ό,τι θα πιάσης ώσπου να βασιλέ-

ψη ο ήλιος, να το φέρης στο παλάτι να το αγοράσω. Γιατί εγώ είμαι ο Βασιλιάς

—Μπά! Βασιλιά μου! Καλά, Βασιλιά μου! Θα σου το φέρω—έκαμε ο άνθρωπος ταραγμένος.

Ποτέ σου δέν ξέρεις με ποιόν μιλάς!

Λοιπόν, ώσπου να βασιλέψη ο ήλιος, ψαράς είχε πιάσει ένα μικρό ψαράκι. Πάει στο παλάτι:

—Βασιλιά μου, πολλά τα έτη σου! Να αυτό το ψαράκι μονάχα έπιασα. . .

—"Ε! να το ζυγίσουμε. . .

Το βάζουν στη ζυγαριά, βγάξει ο Βασιλιάς μιά χουσή λίρα, την άπιθώνει ο ζυγαριά για δοάμι. Το ψάρι ήτανε βαίτερο. Βάζει κι' ένα φλουράκι, ηρθε σωσ—σωστά.

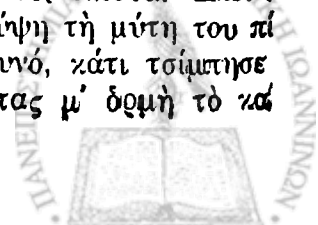
—Πάρε αυτήν τη λίρα κι' αυτό φλουράκι και άμε στο καλό. . . Αύριο θα πιάσης, πάλι φέρτο μου να τ' αγοράσω!

Με τα χρήματα του Βασιλιά ο άνθης που αυτός αγοράσε ένα σωρό καλοΐδια: στο σπίτι του πέρασαν χουσή Πασχαλιά τους περίσσεψαν ναχουν να τρών και' μιά βδομάδα ακόμα.

Την άλλη μέρα, ώσπου να βασιλέψη ήλιος, ο ψαράς έπιασε δύο ψάρια. Τα π στο Βασιλιά, τα βάζουν στη ζυγαριά—λοιπόν, δύο χουίφτες χουσές λίρες πήρε τα ψάρια του αυτή τη φορά.

—"Άμε στο καλό! Αύριο τι θα πιάσης, πάλι φέρτο μου να τ' αγοράσω.

Μιστήρια πράματα που γίνονται ο κόσμος! "Ακου να δης. . . "Ός το δειλι ο ψαράς δέν είχε πιάσει τίποτα. Εκεί έκαμε ο ήλιος να κρήψη τη μύτη του πιά απ' το αντίκρυνό βοινό, κάτι τοίμπησε δόλωμα, και τραδώντας μ' όρημ το κα

μι, φράαπ! ἀγκίστρωσε τὸ μάτι ἐνὸς ψαριοῦ!

Τὸ πάει στὸ Βασιλιά:

—Σήμερα, Βασιλιά μου, ψάρευα ἕνα μάτι ψαριοῦ μονάχα!

—Βάλτο στὴ ζυγαριά...

Ὁ Βασιλιάς ἀπιθώνει ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά τὸ πιὸ μικρὸ φλουριάκι ποῦ εἶχε στὴ τζέπη του. Μπά! τὸ μάτι τοῦ ψαριοῦ ζύγισε βαρύτερα. Ἀπιθώνει καὶ μιὰ λίρα, μπά! τίποτα... Ἄιντε κι' ἄλλη μιὰ λίρα, κι' ἄλλη, κι' ἄλλη, κι' ἄλλη—πάλι τίποτα!

Νά! καὶ μιὰ χούφτα λίρες, κι' ἄλλη μιὰ, κι' ἀκόμα μιὰ—τίποτα, τίποτα!

Γιομίζουν τὴ ζυγαριά ὡς πάνω λίρες—ἀδιαφόρητα!

Ἀλλάζουν τὴ ζυγαριά. Παίρνουν μιὰ θεόρατη ζυγαριά. Καὶ δόστσι νὰ φκιαρίζουν τὶς λίρες ἀπ' τὸ μέρος τῶν δραμιῶν.

Τὸ μάτι τοῦ ψαριοῦ ζύγισε πάντα πιὸ βαρῦ!

Ἀλλάζουν κι' αὐτὴ τὴ ζυγαριά...

Κουβαλοῦνε πιά μὲ τὰ φορτιὰ τὶς λίρες, τὰ φλουριά, τὰ διαμαντικά...

Μέρα βραδάζει, μέρα ξημερώνει αὐτὴ ἡ δουλειὰ γίνεται.

Ἀδειασαν ὀλότρω οἱ στέρνες τοῦ Βασιλιά ἀπ' τοὺς θησαυροὺς του, μὰ τὸ μάτι τοῦ ψαριοῦ ἦταν ἀσήκωτο!

Κόντευε νὰ σκάσει ὁ Βασιλιάς...

Κάποιος οὐμβουλιάτοράς του λέει τότε:

—Ἄς ξηλώσουμε ἕνα σπῖτι, νὰ τὸ ρίψουμε πάνω στὴ ζυγαριά!

Γίνεται κι' αὐτὸ—πάλι τίποτα! Κι' ἄλλο σπῖτι, πάλι τίποτα!

Ἀρχίζουν νὰ ξηλώνουν δρόμους, γεφύρια, ἐκκλησίες, σχολεῖα—τίποτα, τίποτα!

Παίρνουν νὰ ξηλώνουν τὸ μᾶλο.

—Ἔεε! σταματᾶτε, φωνάζει ὁ Βασιλιάς. Καθὼς πᾶμε ὅλα θὰ τὰ ρημάξουμε, καὶ τί τὸ διάφορο; Κάλιο νὰ φωνάξουμε τοὺς πιὸ Σοφοὺς τοῦ Βασιλείου, νὰ ξηγήσουν τί γίνεται ἐδῶ!

Βάζουν διαλαλητές, ἔρχονται οἱ Σοφοί, βλέπουν, θιασιμένονται, καί... μολώνουν! Τί νὰ ποῦν; Πῶς νὰ τὸ ξηγήσουν;

Στερνὰ ἦρθε κι' ἕνας γέροντας, μιὰ πιθαμὴ ἄνθρωπος—ἕνα χούφταλο! Ἔσκυψε κάτω, πῆρε μιὰ χούφτα χῶμα καὶ τὸ ἔριξε πάνω στὸ μάτι. Τότε ἔγειρε ἡ ζυγαριά καὶ βρόντηξε ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά. Γὰ φλουριά κι' οἱ λίρες, κι' ὅλα τὰ πάντα ἀπ' τὸ βρόντηγμα πετάχτησαν σπὸν ἀέρα, μῦλια μακρὰ...

—Κατάλαβα! Κατάλαβα! φώναξε ὁ Βασιλιάς. Τὸ μάτι εἶναι ἀνυπόταγο. Καὶ μόνο μιὰ χούφτα χῶμα τὸ χορταίνει ἀπὸ ὅλα!...

ΜΥΑΛΟ ΕΧΩ ΠΑΡΑΔΕΣ ΔΕΝ ΕΧΩ!... (Παραμῦθι)

Μιὰ φορὰ κι' ἕναν καιρό, ἐδῶ ποῦ τὰ λέμε, ζοῦσε ἕνας ἄνθρωπος θεόφτωχος. Τὶ νὰ κάμη γιὰ νὰ περάσει τὸν ψεύτικον τοῦτο κόσμον; Ὅτι καὶ νὰ στοχάζονταν τᾶφηνε στὴ μέση πρὶν τ' ἀρχινήσει, γιὰτὶ ἔβλεπε πὼς χρειάζονταν λεφτὰ—κι' αὐτὸς δὲν εἶχε δεκαρίτσα τσακιστή!

Τὸ λοιπὸν, συλλόγιασε ἀπὸ δῶ, συλλόγιασε ἀπὸ κεῖ, βροῆκε στερνὰ πὼς ναί! δὲν εἶχε λεφτὰ, εἶχε ἄμωξ μπόλικον μυαλό, κι' ἀποφάσισε νὰ γίνῃ ἔμπορος, γυρολόγος. Θὰ πῆτε: «Γιὰ νὰ γίνῃ κανένας ἔμπορος ἡ γυρολόγος δὲ χρειάζονται παραδάκια».

—Πῶς! Πῶς!

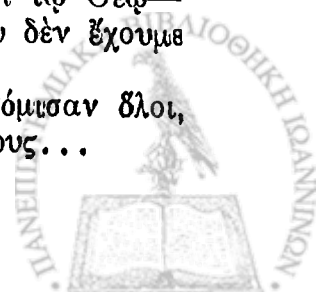
—Ἀμ' τότε;

—Αὐτουνοῦ μονάχα δὲν τοῦ χρειάζονταν παραδάκια! Ναί, μάτια μου... Γιατί,

ὅπως τὸ εἶπαμε—καὶ μὴ τὸ ξεχνᾶτε!—τοῦ λόγου του εἶχε μπόλικον μυαλό, καὶ θὰ ποιλοῦσε μυαλό, δικό του προῶμα...

Πηγαίνει σ' ἕνα χωριό: «Μυαλό πουλωῶωω! Μυαλό πουλωῶωωω!...», γύρισε ὅλες τὶς στράτες καὶ τὶς ροῦγες, σὲ κανέναν δὲ χρειάζονταν ὥστε ν' ἀγοράσει! Βροῖσκανε κιόλας πὼς τὸ μυαλό ποῦ εἶχανε τοὺς ἔφτανε καὶ τοὺς περίσσευε. Γέλασαν, τὸ λοιπὸν, μαζί του καὶ εἶπαν: «Πολὺ ἔξυπνος ἄνθρωπος! (Δηλαδή, πολὺ μπουφρος!). Πάει νὰ μᾶς πουλήσῃ μυαλό ποῦ ἔχουμε κι' ἔχουμε—Δόξα Σοι τῷ Θεῷ—καὶ νὰ μᾶς πάρῃ λεφτὰ, ποῦ δὲν ἔχουμε καὶ δὲν ἔχουμε!».

Τοῦτα τὰ λόγια τὰ ξεστόμισαν ὅλοι, σὰ νὰ τοὺς εἶχανε δρμηνεμένους...

Αὐτοῦ δὰ παρακάτω, βγαίνοντας ἀπ' τὸ χωριό, τὸν πῆρανε καὶ δυὸ μυξάρικα μὲ τὶς πέτρες: «Νά σου καὶ τούτη, νά σου καὶ τὴν ἄλλη, πού ἦρθες νά μᾶς πουλήσης μυαλό!».

Τόβαλε στ' ἀπόδια, ἔφτασε σ' ἄλλο χωριό.

—Μυαλό πουλωῶωω! Μυαλό πουλωῶωω!...

Κι' ἐκεῖ τὰ ἴδια. Πάει σ' ἄλλο χωριό, χειρ—χειρότερα!

Παντοῦ ὁ κόσμος μόνο μυαλό εἶχε πού τοῦ περίσσευε, καὶ δὲν εἶχε καθόλου παραδες!

Ἔ! μὲ τὰ πολλὰ φτάνει καὶ στὴν πολιτεία. Γυρνᾷει στοὺς δρόμους πάνω—κάτω, περνᾷει τσαρσιά καὶ μπέζεστενία καὶ διαλαλεῖ: «Μυαλό πουλωῶωω! Μυαλό πουλωῶωω!...» Κανένα ἀγοραστής!

Περνάει κι' ἀπ' τὸ παλάτι, ἀκούει ὁ Βασιλιάς.

—Μπρέ! λέει. Γιὰ φωνᾶξετε τοῦτον τὸ γυρολόγο πού πουλάει μυαλό...

Τὸν φωνάζουν.

—Πῶς κι' ἔτσι καταπιάστηκες μὲ τούτη τὴν πρᾶμᾶτεια; τὸν ρωτᾷει ὁ Βασιλιάς.

—Τὶ νάκαμνα; Παραδες δὲν ἔχω, μυαλό ἔχω, εἶπα νά πουλήσω μυαλό καὶ νά μῶσω παραδες.

—Καὶ πῶς πῆγε ἡ ποίληση;

—Ἄστα, Βασιλιά μου, μεγάλη κεσᾶτια... Τὸ κακὸ εἶναι πού δὲ μπορῶ ν' ἀλλάξω ἐπάγγελμα! Ὅ,τι καὶ νά σκεφτῆς, θέλει λεφτά...

—Θὰ σοῦ δώσω ἐγὼ λεφτά, τοῦ λέει ὁ Βασιλιάς, ν' ἀλλάξης ἐπάγγελμα, μὰ πού γνωριστήκαμε!... Πόσα σοῦ χρειάζονται;

—Σαράντα χιλιάδες μου φτάνουν.

—Πάρε ὀγδόντα χιλιάδες!

—Ἄ! πά, πά, πά! Ὀγδόντα χιλιάδες, Βασιλιά μου, εἶναι πολλές, τὸ χρέος γίνεται μεγάλο.

Βίρτου, δόστου, δὲν πῆρε τὶς ὀγδόντα χιλιάδες, πῆρε μονάχα τὶς σαράντα.

—Νά σὲ ὑπογράψω κι' ἓνα χαρτί, Βασιλιά μου, γιὰ τὸ χρέος.

—Βρὲ φύγε ἀπὸ δῶ! Θὲς φέρτες, θὲς μὴ τὶς φέρνεις...

—Εὐχαριστῶ πολύ, εὐχαριστῶ πολύ, ἔ-

γὼ δανεικὲς τὶς παίρνω καὶ θὰ σοῦ τὶς γυσω μὴ τῶν ἡμερῶν.

Γέλασε ὁ Βασιλιάς.

—Καλά, καλά, κάνε ὅ,τι καταλοβαίεις. Ἄιντε, ὦρα σου καλὴ τώρα...

Μὲ τὶς σαράντα χιλιάδες, αὐτὸς πάει κι' ἀγοράζει ὅσες ψάδες βρίσκονταν στὴν πολιτεία. Δὲν ἄφησε ψάδα γιὰ ψάδα. Ἀγοράζει καὶ κάμποσους τενεκέδες γιὰ νεροκουβάλημα καὶ κάμποσες σκοῦπες. Νά, τ βρῆκε ν' ἀγοράση!...

Κάτω στὸ λιμάνι ἓνα καράβι θᾶφενγε γιὰ μὴ ἄλλη πολιτεία ὅπου γίνονταν τρανὸ πανηγύρι, καὶ λοιπόν, φόρτωναν ἔμποροι λογιῶν τῶ λογιῶ πρᾶμᾶτειες πού θὰ τὶς πῆγαιναν νά τὶς πουλήσουν ἐκεῖ Νάβλεπες τί, καὶ νά διαμείνουσαν! Πιάνει τὸν καπετάνιο τοῦ καραβιοῦ καὶ τοῦ λέει: «Ἔχω νά φορτώσω κι' ἐγὼ τόσες χιλιάδες ψάδες. Πόσο κάνει τὸ ναῦλο;» — «Τόσο» — «Πᾶρτο!».

Βίρα τὶς ψάδες, γεμίζει τ' ἀμπάρου Καταπόδι ἓνα τσοῦρομο ἔμποροι μεταξὶ τῶν καὶ χροισαφικῶν.

—Ὅλα εἶναι φίσκα ἀπὸ ψάδες! Ἂμπορῶ νά σᾶς πάρω, τοὺς λέει ὁ καπετάνιος.

—Ἄμάν! Χανόμαστε!

—Τὶ νά σᾶς κάμω;

—Νά πῆς σ' αὐτὸν πού ἔχει τὶς ψάδες νά ξεφορτώσῃ καὶ τοῦ δίνουμε μὴ μεγάλη ἀποζημίωση.

—Νά τοῦ πῶ!

Τοῦ εἶπε. Ἔ! στάθηκε ἀδύνατο. Ὅχι κι' ἂν τοῦ δώσανε οἱ ἔμποροι, αὐτὸς τίποτα. Στὸ τέλος σκέφτηκαν οἱ ἔμποροι ν' ἀγοράσουν ὅλες τὶς ψάδες του καὶ νά ῥίξουν στὴ θάλασσα, νά κάμουν τόπο καὶ νά βολέψουν τὶς πρᾶμᾶτειες τους.

Ἄμ' δέ! Τὶς ψάδες του δὲν τὶς παλοῦσε, τὶς ἦθελε...

Τοῦδωσαν διπλά, τριπλά, τετραδιπλά μὰ δὲν καταλάβαιναν πῶς τὶς ψάδες τὶ δὲν τὶς παλοῦσε.

Ὅλοι εἶπανε: «Μουρλὸς γιὰ δέσιμο ναὶ ὁ φονταρᾶς!».

Κάποτε τὸ καράβι σήκωσε ἀγκυρὰ. γνωστικοὶ ἔμποροι μὲ τὰ μεταξωτὰ καὶ χροισαφικὰ ἔμειναν, καὶ ὁ μουρλὸς μὲ τὶς ψάδες, τὶς σκοῦπες καὶ τὰ τενεκέδια ταξείδευε...

Φτάνουν σ' ένα μέρος, λέει ο άνθρωπος:

—Πιάσε λιμάνι, καπετάνιο, σ' εκείνα τὰ ισώματα, ἐγὼ θὰ ξεμπαρκάρω ἐδῶ. Στὸ γυρισμὸ νάχης τὸ νοῦ σου, πάλι νάρθης νὰ μὲ πάρης.

Πιάνουν λιμάνι, ξεφορτώνουν τὶς ψάθες καὶ τ' ἀποδέλωπά του. Προτοῦ κινήσῃ καλὰ—καλὰ τὸ καράβι, δίνει φωτειὰ στὶς ψάθες: «Μπού! Μπού! Μπού! Μπού!» οἱ φλόγες ἔφτασαν στὸν οὐρανό...

—Βρὲ τὸ μούρλιακα!

Κάηκαν οἱ ψάθες, ὁ κάμπος γιόμισε μιὰ πίδαμὴ στάχτη.

Τώρα, λέει, ἤξερε ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ὅλες τὶς συνήθειες τῶν ζώων καὶ τῶν πουλιῶν Ἀπ' τὴν Ἀφρικὴ, μέσα ἀπὸ κάτι ζουγγλες γεμάτες μαντέμια μαργαριταρῶν, τὴν ἄλλη μέρα πρωτὶ—πρωτὶ, θὰ περνοῦσε πάνω ἀπ' τὸν κάμπο ἕνα κοπάδι παράξενον πουλιῶν, τραβώντας γιὰ τὰ βορεινά.

Τόντις, τὴν ἄλλη μέρα πρωτὶ—πρωτὶ, φάνηκαν νάρχονται ἀπὸ τὰ βόθη τ' οὐρανοῦ πέρα κύματα—κύματα τὰ πουλιά. Φτάνουν πάνω ἀπ' τὸν κάμπο, κάμνουν κύκλους, κύκλους, καὶ χαμηλώνουν, χαμηλώνουν, κι' ὕστερα κατεβαίνοντας στὴ γῆ μπροστάρια! χώνονται στὴ στάχτη, ἀναποικουλιούνται, στριφογυροῦν καὶ πράκα! πράκα! πράκα! χτυποῦνε τὰ φτερά τους.

Ἄκου νὰ δῆς! Στὰ φτερά τους ἦσαν κολλημένα μὲ λάσπη διαμάντια. Καθαρίζοντας καὶ πέφτοντας ἡ λάσπη, ἔπεφταν καὶ τὰ διαμάντια! Στρώθηκε μὲ διαμάντια ὁ κάμπος...

Σὰν ἔφυγαν τὰ πουλιά, παίρνει καὶ μαζεύει μὲ τὶς στοῦπες ὅλη τὴ στάχτη καὶ τὰ διαμάντια ἀντάμα. Κουβαλάει μὲ τὰ τενεκέδια νερό, τὰ κάνει λάσπη καὶ τὴ λάσπη τοῦθλα. Ἐνα, δυὸ, τρία, δέκα, ἑκατὸ, πεντακόσια, χίλια τοῦθλα... Μέσα στὰ τοῦθλα χιλιάδες διαμάντια σὰν καρῦδια—μάτια μου, ματάκια μου! Κόβει καὶ χίλια ἄλλα τοῦθλα σκέτα καὶ τὰ βάνει σημάδι.

Νὰ μὴ τὰ πολυλογοῦμε, τέλειωσε τὸ τανηγύρι πού εἶπαμε, κίνησε νὰ γυρίσῃ τὸ καράβι. Περνώντας ἀπ' τὸν κάμπο βλέπουν κάποιον ἀνεβασμένον σ' ἕναν ἀψηλὸ

σωρὸ νὰ τοῦς κάμνῃ σινιάλο.

—Ὁ μουρλὸς θάνατ, λένε. Ἄς πᾶμε νὰ τὸν πάρουμε.

Φτάνουν κοντά.

—Ἔχω νὰ φορτώσω καὶ τοῦτα τὰ τοῦθλα. Πόσο κάνει τὸ ναῦλο; ρωτᾷ τὸν καπετάνιο.

—Τόσο!

—Πᾶρε τὰ διπλά!

Οἱ ἔμποροι γούρωσαν τὰ μάτια τους.

—Βρέ, παναθεμάτον! Μουρλὸς γιὰ τ' ἀνάθεμα εἶναι!

Φορτώνουν τὰ τοῦθλα, κινοῦν. Στὸ ταξιίδι τοῦς πιάνει θάλασσα. Τὸ καράβι φόβος ἦταν νὰ βουλιάξῃ.

—Νὰ ρίξουμε σαβούρα στὴ θάλασσα! φωνάζει ὁ καπετάνιος.

—Τὰ τοῦθλα στὴ θάλασσα! Τὰ τοῦθλα στὴ θάλασσα! φωνάζουν κι' ἔμποροι.

—Τί ἔκαμε λέει; Καὶ δὲ ρίχνετε ὅσα ὑφάσματα, ὅσα κρυσταλλένια, ὅσα δέρματα, ὅσα χαλιά σᾶς ἔμειναν ἀπούλητα;

—Βρὲ ἀμάν!

—Τί ἀμάν; Ἄν θέλετε νὰ ρίξετε τὰ τοῦθλα μευ στὴ θάλασσα, ὑπογοῦντε πρώτα ἕνα χαρτὶ πὼς θὰ μὲ πληρώσετε τὴν ἀξία τους!

—Μπράαααααααααα...!

Σὰν ἔγινε αὐτό, ρίχνει τὰ χίλια σημαδεμένα τοῦθλα, ὦωωωωω! ἦρθε τὸ καράβι στὰ συγκαλά του.

Φτάνουν στὴν πολιτεία. Πάει καὶ νοικιάζει στὸ μεγαλύτερο δρόμο τὸ καλύτερο γωνιακὸ μαγαζὶ γι' ἀποθήκη καὶ κλείνει μέσα τὰ τοῦθλα του. Ἐπειτα παίρνει δυὸ τοῦθλα μαζί του καὶ τραβάει στὸ παλάτι τοῦ Βασιλιά.

—Βρὲ καλῶς τον, βρὲ τί μοῦ κάνεις!

—Καλά, εὐχαριστῶ, Βασιλιά μου, καὶ πολλὰ τὰ ἔτη σου... Σοῦ χρωστῶ σαράντα χιλιάδες δραχμές, Βασιλιά μου, καὶ λοιπὸν πᾶρε τώρα αὐτὰ τὰ δυὸ τοῦθλα νὰ ξωφλήσουμε...

Τὰ πήρε ὁ Βασιλιάς χαμογελώντας καὶ τὸν εὐχαρίστησε. «Μωρὲ πολὺ χαῖδος εἶναι», σκέφτηκε. «Φυσικά! Γιὰ νὰ καταπτήσῃ νὰ πουλήθῃ μυαλό!...».

Εἶπαν μὲ τὸ Βασιλιά κάμποσα ἀνέμια καὶ σηκώθηκε νὰ φύγῃ. Αὐτὸς ἔφρευγε ἀπ' τὴν πόρτα κι' ὁ Βασιλιάς πετοῦσε ἀπ' τὸ παρὰθύρο στὸν κῆπο τὰ δυὸ τοῦθλα.

Ἐγινε δὲν ἔγινε αὐτό, ὁμοῦν οἱ σκοποὶ
στὸ δικαίτιο τοῦ Βασιλιᾶ κρατώντας στὰ
χέρια τους τὰ κομμάτια ἀπὸ τὰ τοῦβλα...

—Τὸ καὶ τό, Βασιλιά μας! Πλημμύρι-
σαν τὸν κῆρω τοῦτα τὰ διαμάντια μὲ τὶς
ἀστροποβολές τους!... Κίτταξέ τα κι' ἦ
ἀφεντιὰ σου!

Κιττάει ὁ Βασιλιάς:

—Τὶ θάμα, τὶ θάμα! Διαμάντια ἴσα
μὲ καρίδι... Πάει καλά!

Σὲ διώ—τρεις μέρες ὁ ἄνθρωπος μὲ
τὰ τοῦβλα τραβάει τοὺς ἔμπορους, στὸ δι-
καστήριον.

—Ἐ! πόσο κάμουν τὰ χίλια τοῦβλα
σου; τὸν φρωτοῦν οἱ ἔμποροι. Νὰ σὲ πληρώ-
σοιμε! Ὁ τάδε τὰ ποιλάει τόσο, ἔμεῖς δι-
πλά σὲ πληρώσοιμε...

(Χί! Χί!Χί!).

—Ἄς πᾶμε πρῶτα στὴν ἀποθήκη μου

νὰ δοῦμε τί τοῦβλα εἶναι τὰ δικαίμου καὶ
μετὰ λογαριαζόμεστε! τοὺς λέει.

Πᾶνε στὴν ἀποθήκη του, ἔμποροι—δι-
καστές, σπάνουν ἓνα τοῦβο, διαμάντια μέ-
σα. Σπάνουν ἄλλο, πάλι διαμάντια—καὶ τὶ
διαμάντια; Εἶπαμε!

Σπάνουν ἓνα ἀπὸ τὴ μέση τοῦ σωροῦ,
ἄλλο ἀπὸ τὴν ἄκρη, ἄλλο ἀπὸ πάνω, ἄλλο
ἀπὸ τὸ πλάϊ, ὅλα ἦτανε γιομᾶτα διαμάντια.

—Βαῖ, τί πῶθαμε! ἔσκουζαν οἱ ἔμπο-
ροι. Πάει, χάσαμε τὰ μαγαζιά μας καὶ τὰ
σπίτια μας, καὶ τὸ ἔχει μας!

—Σιγᾶστε τοὺς λέει. Τίποτα δὲ σᾶς
παίρνω. Σᾶς τὰ χαρίζω. Μόνο τί; Ἐνο-
θὰ σᾶς παρακαλέσω νὰ θυμᾶστε: Ποτέ
σας νὰ μὴ περῶτε τὸν ἄλλονε γιὰ μου-
λό! Κι' ἂν κανέναν ποιλάει μυαλό κομμιά
φορὰ—δῶστε μὰ δεκαρίτσα κι' ἀγορᾶστε.
Ἴσως σᾶς βγῆ σὲ καλό...

Ἄμετε!

ΟΙ ΑΜΑΡΤΙΪΣ ('Ανέκδοτο)

Τζιομπάνους γέροντας ποὺ πέρασιν
δλ' σ' ζουή τ' στὰ β'νά κι' στὰ πρόβατα,
κατέβ'κιν σ' ἓνα χοιργιὸ κάτουντι.

Ἐλαχιν τότε νᾶνι Κυργιακή. Βλέπ'
τοὺν κόσμου μὲ τὰ καλά τ' ροῖχα κι' μ' ἔ-
να σαμάρ' σ' τ' πλάτ' νὰ τραβάη, νὰ πααίν'
σουβαρός... Παράξινου τοὺν φάν'κιν! Τὶ
σαμαροφουρέδ'κιν μ' κροῖ—τρανοί;

Δὲ θέλ'σιν νὰ σταματήσ' κᾶναν κι' νὰ
ρουτήσ'. Μπορεῖ νάταν κάπου τοῦ ρώτ'μα
τ' γιὰ τοὺν ἄλλον. Σκέφ'κιν:

—Ἄς βάλου κι' ἰγὼ ἓνα σαμάρ' κι' ἄς
τραβήξου ποῦ πααίνουν, νὰ γιδῶ!

Ἐφαξιν ἰδῶ, ἔφαξιν ἰκεῖ, δὲν ἴβρισκιν
σαμάρ'. Νὰ χ'πῆσ' πόρτα κι' νὰ ζητήσ';
Νᾶχιν αὐτὸς νὰ δῶσ', μ' δλ' τὴν καρδιά
τ' δμοῖς νὰ γίν' φόρτομα; ὄχ', ἀδιρφέ!
Θὰ ψάξ' κι' ἄλλου...

Ψάχνουντας, ψάχνουντας βοῆκιν στρο-
νὰ πίσω ἀπὸ ἓναν πλακὸ ἓνα σαμάρ' ἔπι-
πατοιμένον.

—Ἀπ' τ' ἰδῶ ποῦ τοῦ παίρνου, ἰδῶ
πάλι θὰ τ' ἀφῆκου—τοῦ φουράει σ'ν
πλάτ'.

Κινάει, δὲ βλέπ' κᾶναν στὶς στροάτις.
Ποῦ χάθ'κιν τόσοις κόσμοις;

Μὲ τοῦ σαμάρ' σ'ν πλάτ' ἴφριν τοῦ

χοιργιὸ σιατάν' — σιακάτ'. Φτάν' σ'ν ἰκ-
κλῆσιᾶ, ἀκοίει ψαλμοιδιές.

Ρουκῶνιτι μέσα! Βρόντ'σιν μὲ τοῦ σο-
μάρ' ἔν πόρτα, τὰ στασιδία, τὰ μανοάλια
ἔκαμιν τρανὸν σαματάν... Ἄμαθους σο-
μαρομῆνοις!

Γυρνάει οἱ κόσμοις, τοὺν βλέπ' πα-
σαλῶν' στὰ γέλοια.

Δὲ θίμοιουν. Μπορεῖ νάχαν δίκηνου...

Ρώτ'σιν: Πέμ'πτι, ἀδέρφια, γιὰτί γ-
λάτι, μπέλκιμ γιλᾶσου κι' ἐγῶ...:

—Μὲ τοῦ σαμάρ' ἦρθις σ'ν ἰκκλῆσιᾶ;

—Ἄχαχοῖουα! Κὲ χά, χά! Κὲ μπορεῖ
χου!

Ἄξου! Ἄξου! Θὰ μᾶς χαλά'ης σ-
μωρα ἔν ἰκκλῆσιᾶ!

Ἄμ' τότε, πᾶ νὰ πῆ, δὲν ἦξιριν τὰ σ-
νήφεια!

Ἄπομωγιέτι:

—Ἰπειδὴς εἶμι ξένος δὲν πρέτ' νᾶρθε
κι' ἰγὼ μὲ σαμάρ' σ'ν ἰκκλῆσιᾶ;

—Ξένους κι' ντάτιους μὲ σαμάρ' κᾶν
δὲν ἔρ'ιτι σ'ν ἰκκλῆσιᾶ!

—Τότι, ὄλ' ἰσεις, γιὰτί ἔχ'τι στρο-
πλά' ἀτόνα σαμάρ' κι' οὐ παπᾶς διώ;

Κᾶνας δὲν κατάλαβιν.

Οὐ πατὰς κατάλαβιν! ("Αἶ, αἶ παπα—
Πέτρον!...). Λέει :

—'Αδικοί, οἱ Θεὸς νὰ μᾶς σ'χουρέσ'!
Βλέπ' τ'ς ἁμαρτίες μας γιὰ σαμάρια...

ΠΩΣ ΝΑ ΖΑΗ ('Ανέκδοτο)

Ἐνας ἅγιος βγήκιν νὰ γυρίσ' τὰ χουρ-
γιὰ νὰ ξιτάσ' πῶς ζάει οὐ κόσμους κὶ νὰ
τοὺν οἰσηνέψ' στοῦ καλό.

"Αἶντι—αἶντι, ἔφτασιν σιγρὰ σ' ἕνα
κουτσοχώρ'. Τοὺς μαζεὺ' ὄλνους, τοὺς
ρουτάει :

—Εἴσασι ὄλ' ἰδῶ;

—"Οχ', λείπ' ἕνας τζιουμπάνους.

—Πάντι νὰ τοὺν φουνάξει...

—'Αχοῦουου! εἶνι ἀλάργα, "Αγιῖ,
ψ'λὰ ἰκεῖ στὰ κατσάβραχα...

—Θὰ πάου ἰγῶ τότε νὰ τοὺν βρῶ.

—Νὰ σὶ πᾶμι, γιὰτὶ θὰ νυχτώ'ης στοῦ
δρόμου.

Καβάλλα στὰ μ'λάγια, φτάνουν ξημι-
ρώματα. Φουναῖζουν τοῦ τζιουμπάνου ἀπὸ
μιά ράχ' :

—"Εεεε! 'Αντρέα! Ζᾶς; Πέθανις; "Ε-
λα κατ' ἰδῶ, σὶ θέλ' οἱ "Αγιους.

—"Εεεε'ουμι.

—Πάει τοὺν ρουτάει, τοὺν ξιτάζ' οὐ
"Αγιους, βλέπ' πουλλὰ τοὺν λείπουν ἰού-
των τοῦ τζιουμπάνου!

'Αρχίζ': ἰκείνου θὰ κάμ'ς, τ' ἄλλου, τοῦ
παράλλου, ἕνα σουρὸ καλὰ κὶ θιουτ'κὰ
πράγματα.

—Σίμφουν'! λέει οἱ τζιουμπάνους.

—"Αἶντι τώρα, σὶ δίνου τὴν ἰρκὴ μ'
ἰκὶ σ' ἀφήνου, πιδί μ'.

—"Ωρα σ' καλή, στοῦ καλό, κὶ πουλὺ
σ' ἀγάπ'σα!

Φείγοντας οὐ "Αγιους, βάν' μι τοῦ νοῦ
τ' οὐ τζιουμπάνους τὶς παραγγελιές.

'Αχοῦουου! Τ' ἀστόησιν τὰ πλειότερα!

Τ'ν ἄλλ' τ' μέρα δὲ θ'μοῦνταν ντιπ
κάν—κάννα...

'Αφήν' τὰ πρόβατα μόναχα μι τὰ
σκ'λια, κατιβαίν' τρέχοντας στοῦ χουρ-
γιό.

Ποῦ εἶν' οὐ "Αγιους;

—"Εφυγιν, πάει στοῦν τάδι χουργιό!

Κὶ ἰκεῖ δὲν τοὺν πρόκανε, κὶ παραπέ-
ρα τὰ ἴδια, νέϊσι, τοὺν ἔφτασιν σπ' θάλασ-
σα, ἀπάν' στοῦ καράβ' πῶφουβγιν. Δὲ χάν'
κιρὸ, ρίχν' τὴν κάπα τ' στοῦ νιρὸ, σαλ-
τέρον' μιὰ, κἀν' τ'ν κλίπσα τ' κουτί, κὶ βί-
ρα κὶ χάϊντι ἔφτασιν τοῦ καράβ'...

—"Εεεε! "Αγιῖ... "Εεεε! "Αγιῖ...
χίρσιν νὰ σκούζ'.

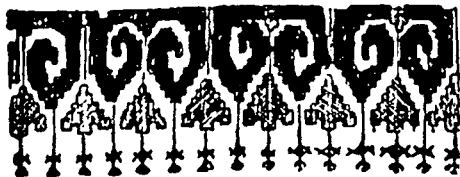
'Ακούει οὐ "Αγιους κὶ παρουσιάζιτι.

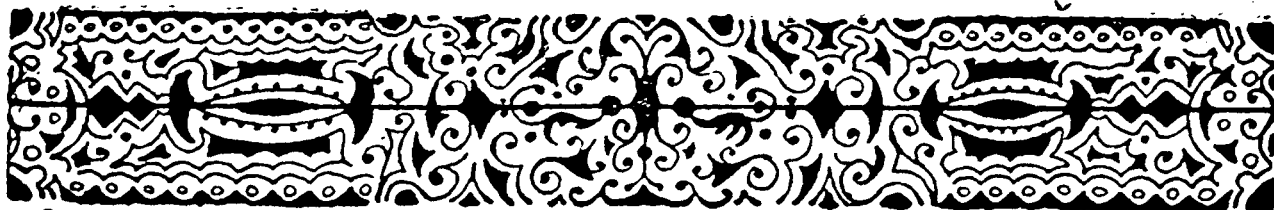
—Τὶ θέλ'ς; τοὺν ρουτάει ψ'λὰ ἀπ' τοῦ
καράβ' κὶ θιαμιένιτι πῶς στέν' ἰτούτους οὐ
τζιουμπάνους σπὴν κάπα τ' δίχους νὰ βου-
λιάξ'.

—Θέλου νὰ μι πῆς πάλι τὶ μ' εἰπισ τὶς
προάλλις, γιὰτὶ ἰγῶ ὄλα τ' ἀστόησαι!

Τότε οὐ "Αγιους τοὺν βλουγάει κὶ τοὺν
λέγει:

—Σύρι, πιδί μ', στὰ πρόβατα σ' κὶ
ζῆσι κατὰ πῶς ζοῦσις ὡς τώρα. Σὶ φτάν'
ἡ καρδιά πῶχ'ς νὰ τηρί'ης Θεοῦ πρόσου-
που!

ΠΑΝΟΥ ΓΡΙΣΠΟΥ

Η ΤΟΠΩΝΥΜΙΑ "ΣΤΑΓΟΙ," ΜΑΡΓΑΡΙΤΙΟΥ

Ὁ συνεργάτης τῆς «Ἡλ. Ἑστίας» κ. Μουσελίμης στὴν ἱστορικὴ πραγματεία του γιὰ «τὸ Μαργαρίτι», πού δημοσιεύεται στὸ προηγουμένον τεύχος τῆς «Ἡ.Ἑ.» (τ. 99—100 σελ. 595—600) μᾶς μεταδίδει μίαν ἀξιόλογη πληροφορία. Ὅτι κοντὰ στὸ χωριὸ Κορωῆνι, «τρεις ὥρες ἀλάργα ἀπὸ τὸ Μαργαρίτι» ὑπάρχει πλατύντομο βάρανθο πού ἔχει τὴν ὀνομασία σταγί.

Γράφω «σταγί», μὲ γιώτα, γιατί δὲν ξέρω πῶς νὰ τὸ γράψω. Ὁ κ. Μ. δὲν μᾶς δίνει, στὴν πάσα πάνω πραγματεία του, καὶ τὸ ἄρθρο μὲ τὸ ὁποῖο ἐκφέρεται ἡ τοπωνυμία. Ὅπως ὁμοίως τὸ γράφει, «σταγί», φαίνεται ὡς νὰ ἐκφέρεται σὲ πληθυντικὸ ἀριθμὸ, πράγμα γιὰ τὸ ὁποῖο πολὺ ἀμφιβάλλω. Οἱ κάτοικοι δηλ. πρέπει νὰ λένε «ταίε στοὺς σταγούς» προκειμένου νὰ δηλώσουν κίνηση πρὸς τὸ βάρανθο. Ἀμφιβάλλω ἂν συμβαίνει πραγματικὰ κάτι τέτοιο καὶ γι' αὐτὸ εἶναι ἐνδιαφέρον νὰ ξέρομε ἂν ἡ τοπωνυμία εἶναι οἱ σταγί, ἢ ἡ σταγή, ἢ τὸ σταγί. Κι' αὐτὴ ἡ ἀρθροθέτηση τοῦ ὀνόματος ἔχει σημασία γιὰ τὴν ἐρμηνεία του. Ὁ κ. Μ. θέλοντας νὰ ἐρμηνεύσῃ τὸ τοπωνύμιον, τὸ συσχετίζει μὲ τὴν ἀρχαία Στύγα καὶ φέρνει ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸν Ὅμηρον σὲ πρωτότυπο καὶ μετάφραση. Ὅμως, ὅπως ἔχει ἀποδείξει ἡ μελέτη τοῦ τοπωνύμιου αὐτοῦ, τὸ σταγί, δὲν ἔχει καμμιὰ σχέση μὲ τὴ Στύγα, γιατί εἶναι ἡ σλανική λέξις σταγία πού σημαίνει ἀκριβῶς τρίτα, κοῖλωμα, βάρανθο, κελί, δωμάτιο. Κατὰ συνέπεια δὲν χρονολογεῖται ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ Ὁμήρου, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν Ζ' μ.Χ. αἰ. γιατί τότε ἔγιναν οἱ μεγάλες ἐπιδρομὲς τῶν Σλάβων στὸ Βυζαντινὸ Κράτος, πού ἄφησαν τὰ τοπωνυμικὰ ἴχνη τους, ἴσαμε τὸ Ταίναρο.

Ἔτσι καὶ τὸ τοπωνύμιον σταγί ἐκόλλησε καὶ στοὺς βράχους τῶν Μετεώρων Καλαμπάκας, γιατί οἱ βράχοι εἶναι γεμάτοι τρύπες, σπήλαια ἢ κοιλώματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα πολλὰ μετετρότηξαν σὲ ναῖδρια καὶ σὲ μονήδρια καὶ σὲ σπήτες, κελιά καὶ δωμάτια, ὅπου κατοίκησαν οἱ μοναχοὶ Μετεωρίτες. Αὐτὰ εἶναι τὰ στάγια τῶν Μετεώρων, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ὠνεμάσθησε καὶ ὁ συνοικισμὸς πού βρισκόνταν ἢ ξαναγίνηκε, στοὺς πρόποδες τῶν βράχων, Σταγοὶ (οἱ) κατὰ βυζαντινὸν ἑξελθηνισμὸν. Πρόκειται δηλ. γιὰ τὸ βυζαντινὸ ὄνομα τῆς σημερινῆς Καλαμπάκας, πού ἀντικατέστησε τὸ ἀρχαῖον Αἰγίνιον, πού εἶχε καταστραφεῖ ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους στὰ 167 π.Χ.

Ἔτσι τὸ τοπωνύμιον Σταγοί, μὲ τὸ νὲ ἀποδίδεται σὲ μιὰ ἱστορικὴ τοποθεσία καὶ νὰ παίρνει σημαντικὴ θέση στὴν ἱστορίαν τῶν Μετεώρων ἔγινε ἀντικείμενον φιλολογικῆς ἔρευνας, πού ἐξέτασε ὅλες τὶς ἐκδοχὰς σχετικὰ μὲ τὴν καταγωγή του.

Πρῶτος ἀσχολήθη μετ' αὐτὸ ὁ Πονκεβίλ(1) ὁ ὁποῖος ὑποστηρίζει, ὅτι παρήχθη ἀπὸ κοῤῃσιν τῶν λέξεων εἰς τοὺς ἀγίους = στοὺς ἀγίους = σταγούς. Ἀγίους, ὠνόμαξε ὁ λαὸς τοὺς ὁσσητῆς τῶν Μετεώρων, κατὰ Πονκεβίλ τὴν ἐρμηνεία αὐτὴ παρεδέχθη καὶ ὁ δικός μας σοφὸς Βυζαντινολόγος Νικ. Βένης(2) παραδόξως, διότι ἡ κοῤῃσις αὐτὴ φθογγολογικὰ δὲν στέκει καὶ ἡ ἐρμηνεία, κατὰ συνέπεια, πέφτει.

Μιὰ περὶ ἄλλο ἐπίσης ἐρμηνεία, πρότερον ἔνε ὁ Ἰωάν. Βογιατζίδης(3) ὑποστηρίζει

1. *Voyage dan la Grece* iii κσφ. 111 σελ. 338.
2. Ν. Βένης *Byz Neugr. Jahr.* III, 367.
3. Ἰ. Βογιατζίδης. Ἐπετ. Βυζ. Σπουδῶν Β. 1911 σ. 162.

τας ότι ή λέξη είναι ελληνική, άπαντά σημερον στην Εύβοια και σημαίνει σιταγωγός. Άλλοι πάλιν έπσχείρησαν να συσχετίσουν τὸ τοπωνύμιο με τούς αρχαίους Ταγούς τών Θεσσαλών, τέλος δ Ν. Ι. Γιαννόπουλος, στην μελέτη του «Τά Μετέωρα»(4) έδωσε την σωστή έρμηνεία, από τὸ σλαβικό στάγια, όπως είπαμε. Η πληροφορία λοιπόν, του κ. Μουσελίμη, είναι κατά τούτο σημαντική. Προῶτον διότι μάς δείχνει την γεωγραφική εξάπλωση του τοπωνύμιου έξω και πέραν από την περιοχή τών Μετεώρων, αν και υπάρχουν μέσα στη Θεσσαλική περιοχή, παρόμοια τοπωνύμια, όπως Σταγιαδες, μοναστήρι στην περιοχή Καλαμπάκας και Σταγιατες χωριό στο Δ. Πήλιο, κοντά στην Ποταριά. Και άπειτα, διότι έδω τὸ τοπωνύμιο

αναφέρεται απ' ευθείας σε ένα βάρσθρο, ενώ σε όλες τις πιο πάνω περιπτώσεις ή τοπωνυμία, κατ' επέκταση από τὰ γύρω σπήλαια ή βάρσθρα, αποδίδεται σε συνοικισμούς ή άλλα κατοικημένα σημεία. Ο κ. Μουσελίμης θά προσφέρει σημαντικήν εισφοράν στην έρευνα του τοπωνυμίου αν συμπληρώσει τις πληροφορίες του, όπως υποδείχνω σχετικά με τὸ άρθρο, που πρέπει άπαραιτήτως να συνοδεύει κάθε τοπωνύμιο, όπως διδάσκει δ Κυριακίδης(5). Υποθέτω δέ ακόμα, ότι αν επιμείνη ρωτώντας τούς γερνότερους θά άνεύρη και τή σπανιότερα άκουόμενη μορφή του «στάγια» και, πάντως, να δικαιολογήση αυτόν τὸν πληθυντικό σταγοί, αφού πρόκειται άπλώς για ένα βάρσθρο και μόνο.

4. Ν. Ι. Γιαννοπούλου «Τά Μετέωρα» Βόλος 1926 σ. 19.

5. Στίλ. Κυριακίδη «Ελληνική Λαογραφία» Α. θήναι 1922 Μέρος Α' σελ. 390.

ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΣ ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΗΣΙΣ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΕΞΑΡΧΟΥ

Υπευθύνου Έκτελ. Έπιτρ. Προγρ. Αναπτ. Ήπειρου

ΚΑΤΑΤΟΠΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΕΠΙ ΤΗΣ ΠΟΡΕΙΑΣ ΤΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ: Πρὸς ἐνημέρωσιν ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου πρὸς ἐκτίμησιν τῆς πορείας τῶν ἔργων τοῦ Προγράμματος Ἀναπτύξεως Ἁπείρου, ὡς ἔχει αὐτὴ κατὰ τὸ τέλος τῆς θερινῆς περιόδου τοῦ 1960, παρετίθεται ἡ κατωτέρω εἰδικὴ ταύτη μελέτη τοῦ κ. Γ. Ἐξάρχου.

Ἦδη ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ συνετάγι η̄ πρώτη Ἐκθεσις τοῦ κ. Λομούρ κατὰ τὴν ἀνοιξιν τοῦ 1957, ἐπροτάθη ὑπὸ τοῦ λίαν πεπειραμένου τούτου ἐμπειρογνώμονος ἡ ἐκλογὴ μιᾶς μικρᾶς σχετικῶς Ἁπειρωτικῆς περιοχῆς, ἡ ὁποία ἔπρεπε νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς Ζώνη Πειραματισμοῦ καὶ Ἐπιδείξεως καὶ εἰς τὴν ὁποίαν θὰ ἤρχιζον ἀμέσως αἱ ἐργασίαι ἐφαρμογῆς ἐνὸς ἐντατικοῦ προγράμματος, σκοπὸς τοῦ ὁποίου θὰ ἦτο ἡ ἄμεσος καὶ ταχεῖα αὐξήσις τοῦ εἰσοδήματος τῆς περιοχῆς καὶ πρὸς τοῦτο θὰ ἔπρεπε νὰ ἀρχίσῃ ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ ἐντατικὸν πρόγραμμα ἐκπαιδεύσεως τοῦ πληθυσμοῦ πρὸς ἐκλαίκευσιν τῶν σημερινῶν τεχνικῶν βελτιώσεων καὶ σύγχρονον ἐφαρμογὴν βελτιωμένων μεθόδων παραγωγῆς, ἐπεξεργασίας καὶ ἐμπορίας τῶν προϊόντων.

Κατὰ τὸν τρόπον αὐτόν, ἡ προσκτωμένη πεῖρα εἰς τὴν Ζώνην ἐπὶ τῶν δυσχερειῶν τῆς ἐφαρμογῆς ἐν τῇ πράξει τῶν διαφόρων βελτιώσεων, θὰ ἀποτελέσῃ πολύτιμον ἀπόκτημα διὰ τὴν ἐν-μεγάλῃ ἐφαρμογὴν τῶν βελτιωτικῶν μεθόδων καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τῆς Ἁπείρου.

Μετὰ λεπτομερῆ μελέτην τοῦ προβλήματος, ἐπροτάθη καὶ ἐγένετο ἀποδεκτὴ ἡ πρότασις ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν, ὅπως, ὡς Ζώνη Πειραματισμοῦ καὶ Ἐπιδείξεως, χρησιμοποιηθῆ ἡ περιοχὴ Κονίτσης—Ζαγορίου καὶ Παρακαλάμου.

Ἡ πρόκρισις τῶν ὡς ἄνω περιοχῶν ὡς Ζώνης ἐγένετο:

1ον) Διότι ἀποτελοῦν τὰ τμήματα ταῦτα ἀντιπροσωπευτικὸν τύπον τῶν μέσων Ἁπειρωτικῶν συνθηκῶν ἀπὸ ἀπόψεως συγχρόνου οἰκονομίας (πεδινὰ ὑψίπεδα δυνάμενα νὰ ἀρδευθοῦν, ὄρειναι καὶ ἀλπικαὶ ξηρὶκαὶ περιοχαί), ἀξιοποιούμενα διὰ πρωτογόνου γεωργικῆς, κτηνοτροφικῆς καὶ δασικῆς ἐκμεταλλεύσεως.

2ον) Ἐνέχουν δυνατότητας τουριστικῆς ἀξιοποιήσεως καὶ

3ον) Διότι ἀπετέλουν ἐπιμεθορίους καὶ παραμεθορίους περιοχάς, αἱ ὁποιαὶ ἐπλήγησαν σκληρὰ κατὰ τὴν τελευταίαν 20ετίαν, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν παντελῆ σχεδὸν ἐξάρθρωσιν τῆς οἰκονομίας τῶν.

Τὰ προβλήματα τῆς Ζώνης Πειραματισμοῦ καὶ Ἐπιδείξεως ἐμελετήθησαν κατὰ τὸ 1958 κατὰ Κοινότητα ὑπὸ εἰδικῶν συνεργειῶν ἐρεῦνης καὶ ἐν συνεχείᾳ τὴν ἀνοιξιν τοῦ 1958 συνετάγι ὑπὸ τῆς Ἐκτελεστικῆς καὶ Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς Ἁπείρου ἔκθεσις ἐπὶ τῆς Ἰδρύσεως Ζώνης Πειραματισμοῦ Ἐπιδείξεως εἰς τὴν περιοχὴν Κονίτσης—Ζαγορίου—Παρακαλάμου:

Εἰς τὴν ἔκθεσιν ταύτην δίδεται βετὲς ἢ ἔξαετὲς πρόγραμμα ἀναπτύξεως τῆς

περιοχής της Ζώνης, καλύπτουν τους τομείς της υποδομής, της γεωργίας, της δασοπονίας, της οικόπεχνης, του τουρισμού, της Δημοσίας υγείας και την μορφωτική και κοινωνική δράσιν.

Τὸ πρόγραμμα τοῦτο, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐπιδιώκει ἐντατικὴν ἐκπαίδευσιν καὶ εἰδίκευσιν τοῦ ἐνεργοῦ ἀγροικοῦ πληθυσμοῦ καὶ κυρίως τῶν νέων εἰς τοὺς διαφόρους τομείς τῆς ἀγροικῆς καὶ χειροτεχνικῆς οἰκονομίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ προβλέπει σειρὰν ἀρκούτως σοβαρῶν ἐπενδύσεων εἰς τὸν τομέα τῆς ὑποδομῆς, τῆς ἐπισχύσεως τῶν ἰδιωτικῶν πρωτοβουλιῶν κλπ.

Διὰ τῶν ἐπιτελουμένων ἔργων σκοπεῖται ἡ διαρρύθμισις καὶ μεγέθυνσις τῶν ἐπιτοπίων παραγωγικῶν πηγῶν, συμπεριλαμβανομένου εἰς αὐτὰς καὶ τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ. Διὰ τὸ τελευταῖον τοῦτο θὰ ἐπιδιωχθῆ ἡ δημιουργία συνθηκῶν πλήρους ἀπασχολήσεως. Κατεβλήθη προσπάθεια τὸ πρόγραμμα νὰ εὑρίσκειται ἐντὸς τῶν πλαισίων τοῦ ὑπὸ κατάρτισιν γενικοῦ προγράμματος Ἡπείρου.

Τέλος ἀναλύονται τὰ ἀπαιτούμενα μέσα, ἐκτίθενται τὰ ἐνδεικνύμενα μέτρα διὰ τὴν ἀναγκαίαν διοικητικὴν ὀργάνωσιν καὶ δίδεται μία ἀρχικὴ ἐκτίμησις τῶν ἀπαιτηθησομένων δαπανῶν. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ὀργάνωσιν σημειοῦται ὅτι ὡς βασικὴ κατεῖθυσις τίθεται ἡ ἀποκέντρωσις καὶ ἡ ἐξασφάλισις τῆς ἐνεργοῦ συμμετοχῆς τοῦ ἐνδιαφερομένου πληθυσμοῦ.

Τὸ πρόγραμμα αὐτὸ ἀναπτύξεως ἀναφέρεται, ὡς ἐλέχθη, εἰς τριετὴν περίοδον. Πρέπει ὅμως νὰ τονισθῆ, ὅτι τὸ διάστημα τοῦτο εἶναι λίαν βραχὺ διὰ νὰ προκύψουν ἔμφανως ἰκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα. Ἐντὸς τῆς πρώτης ταύτης τριετίας θὰ δημιουργηθοῦν αἱ προϋποθέσεις ἀναπτύξεως τῆς περιοχῆς διὰ τῆς κατασκευῆς τῶν βασικῶν ἔργων καὶ τῆς ἐκπαίδευσῆς τοῦ πληθυσμοῦ. Αἱ ἀποδόσεις, ὡς εἶναι φυσικόν, θὰ παρουσιασθοῦν μετὰ τὴν τριετίαν. Ἀπὸ τῆς πλευρᾶς ταύτης λιθανώτερον φαίνεται ὅτι ὁ χρόνος, ὅστις θὰ ἀπαιτηθῆ διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς Ζώνης Πειραματισμοῦ καὶ Ἐπιδείξεως θὰ καλύψῃ μιαν πενταετίαν ἢ ἑξαετίαν.

Εἰς τὸ Πρόγραμμα ἐκπαίδευσῆς τοῦ πληθυσμοῦ ἀποδίδεται βαρύνουσα σημασία, διότι ἀπβλέπει νὰ ἀξιοποιήσῃ τὸν παράγοντα «ἄνθρωπος», ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ τὸ κέντρον, τὴν βάσιν καὶ τὸν μοναδικὸν φορέα πάσης προσπάθειας πρὸς πρόοδον.

Ἐν προκειμένῳ ὅμως ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν, ὅτι διὰ νὰ ἐπιτευχθοῦν σοβαρὰ ἀποτελέσματα, πρέπει ἡ ἐκπαίδευσις τοῦ πληθυσμοῦ νὰ συνδυασθῆ καὶ μὲ τὴν ἐκτέλεσιν σημαντικῶν ἔργων καὶ τὴν συναφῆ αὔξησιν τῆς ἀπασχολήσεως. Τὰ ἔργα ταῦτα ἀπβλέπουν κυρίως:

α) Εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς ὑποδομῆς (δρόμοι, βασικά ὑδραυλικά ἔργα, ἠλεκτρισμός), ἐπὶ τῆς ὁποίας θὰ ἐδραιωθῆ πᾶσα περαιτέρω ἀνάπτυξις.

β) Εἰς τὴν ἀναδιάρθρωσιν καὶ τὴν ἔντασιν τῆς πρωτογενοῦς παραγωγῆς καὶ ἰδίως τῶν κλάδων τῆς κτηνοτροφίας, Δενδροκομίας καὶ Δασοπονίας.

γ) Εἰς τὴν συμπλήρωσιν τῆς ἐπεξεργασίας τῶν προϊόντων (Γεωργικῶν-Κτηνοτροφικῶν-Δασικῶν) τῆς Ζώνης, δι' ἀναπτύξεως μικρῶν γεωργικῶν καὶ δασικῶν βιομηχανιῶν.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν διάθεσιν τοῦ ἠϋξημένου ὄγκου τῶν Κτηνοτροφικῶν καὶ Δασικῶν προϊόντων, δὲν ἀντιμετωπίζονται σοβαραὶ δυσχέρειαι διὰ τῆς ἀπορροφῆσίν των ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς ἀγορᾶς, λόγῳ τῆς παθητικότητος (μὲ σοβαρὰν διαφορὰν) τοῦ ἐμπορικοῦ ἰσζυγίου μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ εἰς τὰ ἀντίστοιχα προϊόντα. Τὸ πλεόνασμα τῶν δενδροκομικῶν προϊόντων προβλέπεται, ὅτι θὰ ἀρχίσῃ νὰ σημειοῦται μετὰ πενταετίαν. Τότε θὰ χρειασθῆ ἡ βιομηχανικὴ ἐπεξεργασία των διὰ τὴν ἐξαγωγήν των εἰς τὸ ἐξωτερικόν.

Διὰ τὴν ὅλην προσπάθειαν, ἐκρίθη ἀναγκαία ἡ συμπαράστασις τοῦ ΕΟΠ ὑπὸ τὴν ἐξῆς ἐπὶ τοῦ παρόντος μορφῆν.

α) αποστολή ενός Συμβούλου του σχεδίου της Ζώνης Πειραματισμού και 'Επιδείξεως έδρεύοντος εις 'Ηπειρον.

β) αποστολή ενός έμπειρογνώμονος δια την κατάρτισιν του γενικού προγράμματος αναπτύξεως της 'Ηπείρου.

γ) αποστολή ειδικού δια την τεχνικήν της άρδεύσεως, την στερέωσιν έδαφών, την κατασκευήν μικρών τεχνητών λιμνών και δια τα λοιπά έργα όρεινών περιοχών.

δ) αποστολή ειδικού δια την δασικήν εκμετάλλευσιν και την ταξινόμησιν των γαιών.

ε) όργάνωσις και κάλυψις των δαπανών δια την αποστολήν ομάδος 'Ελλήνων άρμοδίων εις Σαρδηνίαν, ώς και την αποστολήν του 'Ελληνοσ βοηθού Διευθυντου σχεδίου εις Σαρδηνίαν και Νότιον Γαλλίαν

στ) όργάνωσις και κάλυψις των δαπανών δια την αποστολήν εις Σαρδηνίαν νέων 'Ελλήνων γεωπόνων, δασοόγων, μηχανικών κλπ. εκ των ασχολουμένων ήδη εις την 'Ηπειρον και

ζ) όμοίως ομάδαs έξ ενός δασολόγου και τριών τεχνιτών εις Μεσευρώπην προς παρακολούθησιν της λειτουργίας πριστηρίων και ξηραντηρίων ξυλείας.

Είναι φυσικόν, ότι κατά την διάρκειαν εκτελέσεως του προγράμματος θα χρειασθῆ να ζητηθῆ και άλλη πέραν της σήμερα προβλεπομένης τεχνική βοήθεια.

Ός κύριος αντικειμενικός σκοπός του προγράμματος ανάπτυξεως της Ζώνης Πειραματισμού και 'Επιδείξεως, τίθεται ή δημιουργία συνθηκών μονίμου αύξησεως του εισοδήματος κατά κεφαλήν και κατά οικογένειαν.

Έντός της τριετίας εφαρμογής του προγράμματος προβλέπεται ή συμπτωματική αύξησις των εισοδημάτων κατά 60οο περίπου, εκ του ποσοστού εκείνου των δαπανών των εκτελεσθησομένων έργων, του αντιστοιχοῦντος εις άμοιβήν της προσφερομένης εργασίας εκ του τοπικού πληθυσμού. Της αύτης τάξεως εκτιμάται ότι θα είναι ή μόνιμος αύξησις του σημερινού εισοδήματος, ή όποια άποτελεῖ και τον αντικειμενικόν σκοπόν της προσπάθειας, όστις ώς έλέχθη, θα καταστῆ δυνατόν να προσεγγισθῆ έντός πενταετίας ή εξαετίας από της έναρξεως.

Τα τελικά άποτελέσματα του εκπονηθέντος σχεδίου προβλέπουν, ότι τό εισόδημα της περιοχῆς, κατά την πρώτην τριετίαν εφαρμογής του σχεδίου, θα αύξηθῆ κατά 60οο περίπου ανερχόμενον από 2.275 δραχ. κατά κεφαλήν εις 3.575 και κατά οικογένειαν από 9.339 εις 14.639 δραχ. Η αύξησις της πρώτης τριετίας θα προέρχεται κυρίως εκ του έν τη περιοχῆ δημιουργηθησομένου εισοδήματος εκ της εκτελέσεως έργων δαπάνης 321 εκατομμυρίων, έξ ών 145 εκατομμύρια θα παραμείνουν έν τη περιοχῆ ώς άμοιβή κυρίως εργασίας εις επιτόπιον εργατικόν προσωπικόν.

Η μόνιμος βελτίωσις των οικονομικών μεγεθών θα άρχισῆ μέν έντός τριετίας, αλλά θα ολοκληρωθῆ εις τό τέλος της εξαετίας. Ούτω ένώ ή πρωτογενής παραγωγή εις την έναρξιν του Προγράμματος υπελογίσθη εις ακαθάριστον μέν αξίαν 114 εκατομ. και εις εισόδημα 68,4 εκατομ, μετά εξαετίαν προβλέπεται ή μέν ακαθάριστος αξία εις 210 εκατομ. τό δέ εισόδημα εις 116 εκατομ. και έπομένως αύξησις εισοδήματος κατά 70οο. Εις τό τέλος της εξαετίας προβλέπεται αύξησις της σημερινῆς άπασχολήσεως κατά 525.000 άκέραια ήμερομίσθια.

Τό πρόγραμμα τούτο ήρξάτο εφαρμοζόμενον κατά τον 'Οκτώβριον του 1959. Κατά την τριμηνίαν 'Οκτωβρίου—Δεκεμβρίου του έτους τούτου ενεργήθη ή πρόσληψις τεχνικού προσωπικού, ή εκπαίδευσις επί ένα μήνα των προσληφθέντων νεαρών υπαλλήλων επί των προβλημάτων της ζώνης, ή τοποθέτησις αύτων εις τάς Κοινότητας της Ζώνης, ή έναρξις παροχῆς τεχνικής βοήθειας και εκπαίδεψεως του πληθυσμού και ή έναρξις συντάξεως οικονομοτεχνικών μελετών επί των προβλε-

φθέντων πρὸς ἐκτέλεσιν ἔργων. Διὰ τὴν τριμηνίαν τοῦ ἔτους τούτου ἔδαπανήθησαν ἐν συνόλῳ πιστώσεις δραχμῶν 3.000.000 περίπου.

Κατὰ τὰ ἔτη 1959—60, ἡ κυρία προσπάθεια τῶν Ὑπηρεσιῶν τῆς Ζώνης ἐστράφη εἰς τὴν ἐντατικὴν παροχὴν τεχνικῆς βιηθείας καὶ ἐκπαίδευσιν τῶν ἀγροτῶν, ἀγροτισσῶν καὶ ἀγροτοπαίδων τῆς Ζώνης, διὰ τῶν ὑπηρετούντων ἐν τῇ Ζώνῃ ὑπαλλήλων τοῦ Προγράμματος, διὰ τῶν λειτουργούντων ἐν Ἠλείῳ γεωργικῶν σχολείων τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας καὶ διὰ τοῦ προσωπικοῦ τῆς Ἰταλικῆς Τεχνικῆς Βοηθείας.

Ἐλειτούργησαν πλεῖστα σχολεῖα βραχείας διαρκείας, ἐγένοντο πολλὰ συγκεντρώσεις ἡγετικῶν στελεχῶν, ὁργανώθησαν ἐκπαιδευτικαὶ ἐκδρομαὶ ἐν Ἠλείῳ καὶ ἔξω ταύτης καὶ παρείχετο καθημερινὴ τεχνικὴ βοήθεια εἰς τοὺς ἀγρούς τῆς Ζώνης παρὰ τῶν γεωπόνων—κτηνιάτρων ὑπαλλήλων ἀγροτικῆς οἰκοκυρικῆς καὶ δασολόγων τοῦ Προγράμματος.

Πέραν τούτων, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῶν ἐκπαιδευτικῶν Ὑπηρεσιῶν τῆς Ζώνης, ἐλειτούργησαν καὶ 22 Κέντρα Ἐπιμορφώσεως ἐνηλίκων ἐν τῇ Ζώνῃ.

Παράλληλως ἐσυνεχίσθη ἡ κατὰ τὰς μηνιαίας συσκέψεις ἐν Ἰωαννίνοις συμπλήρωσις τῆς ἐκπαίδευσως τοῦ προσληφθέντος ὑπὸ τοῦ Προγράμματος προσωπικοῦ ἐκ νεορῶν ἰδίᾳ τεχνικῶν, ἀναπτυσσομένων εἰς τούτους συνεχῶς, τόσον τῶν γενικῶν τάσεων τοῦ Προγράμματος, ὅσον καὶ τῶν ἐπὶ μέρους εἰδικῶν προβλημάτων, ὑπὸ διαφόρων εἰδικῶν τῆς Ἐπιθεωρήσεως Γεωργίας καὶ τῶν μελῶν τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς.

Εὐγενῆ φροντίδι καὶ δαπάναις τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Ὄργανισμοῦ Παραγωγικότητος, μέλη τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς καὶ ὑπάλληλοι τῆς Ζώνης ἐπεσκέφθησαν ὑπὸ ἀνάπτυξιν περιοχὰς τῆς Νοτίου Γαλλίας καὶ Ἰταλίας, προσκλήσαντες πολύτιμον πείραν ἐκ τῶν ἐπισκέψεων τούτων.

Ἡ ἐκπαίδευσις τῶν ἀγροτῶν ὑπεβηθεῖτο διὰ τῶν τρισεβδομαδιαίων ραδιοφωνικῶν ὁμιλιῶν τῶν ὑπαλλήλων τοῦ Προγράμματος ἐπὶ ἐπικαίρων ἐκάστοτε θεμάτων, διὰ τῶν προβλῶν τοῦ κινηματογραφικοῦ συγκροτήματος πεντάκις καθ' ἑβδομάδα, διὰ τοῦ κανονικῶς κυκλοφοροῦντος μηνιαίου δελτίου πληροφοριῶν τοῦ Προγράμματος καὶ δι' ἄρθρων καὶ μελετῶν δημοσιευθειῶν εἰς τὸν ἡμερήσιον καὶ περιοδικὸν τύπον Ἰωαννίνων.

Πέραν τῶν ὡς ἄνω ἐκπαιδευτικῶν δραστηριοτήτων, αἱ Ὑπηρεσίαι τῆς Ζώνης ἐπεράτωσαν ἀπάσας σχεδὸν τὰς προβλεφθείσας εἰς τοὺς ἐγκριθέντας προϋπολογισμὸς ἐργασίας, κατασκευὰς καὶ μελέτας ἐκ τῶν δημοσίων ἐπενδύσεων.

Οὕτω ἐπερατώθη ἡ κατασκευὴ τοῦ Κτηνιατρικοῦ Παρακαλάμου, τῶν βελτιώσεων τῶν ἐγκαταστάσεων τοῦ Ἀναγνωστοπουλείου Γεωργικοῦ Σχολείου καὶ τοῦ Προτύπου Κτήματος Κονίτης, ἐνεργήθη ἡ συστηματοποίησης ἐπὶ 1.000 περίπου στρεμμάτων πεδινῶν ἔδαφῶν ὑπὸ τῆς Ἰταλικῆς Τεχνικῆς Βοηθείας, ἐγένετο ἡ ἐκχέρωσις καὶ ἀναβαθμίδωσις ἐπὶ ἐκτάσεως 600 στρεμμάτων τῆς Κοινότητος Σιταριάς καὶ 80 στρεμμάτων τοῦ Ἀναγνωστοπουλείου Σχολείου, ἐφυτεύθησαν 3.000 δενδρύλλια ροδακινίας, ἐπερατώθησαν σχεδὸν τὰ ἀρδευτικὰ ἔργα τῶν Κοινοτήτων Καστανίας καὶ Πηγῆς, διετέθησαν ταυρίδια καὶ χοῖσι εὐγενῶν φυλῶν, ὁργανώθη εἰδικὴ Ὑπηρεσία ἐλέγχου γαλακτοπαραγωγῆς ἐν Κονίτῃ καὶ Παρακαλάμῳ, λειτουργεῖ συνεργεῖον τεχνητῆς γονιμοποιήσεως ἀγελάδων, παρεσχέθη κτηνιατρικὴ περίθαλψις νοσούντων ζώων καὶ ἐγένοντο ἐκτεταμένοι προληπτικοὶ ἐμβολιασμοὶ ζώων. Ἐγένοντο ἀναδασώσεις ἐπὶ ἐκτάσεως 600 ἑκταρίων μὲ λίαν ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα καὶ ἐδημιουργήθησαν 3 δασικὰ φυτώρια ἐκτάσεως 100 στρεμμάτων, περατοῦται ἤδη ἡ κατασκευὴ δύο δασοφυλακίων καὶ ἐπερατώθησαν ἐπίσης αἱ προβλεφθεῖσαι κατασκευαὶ τῶν ὀρεινῶν ὑδρονομικῶν ἔργων, διὰ δαπάνης 7,0 ἑκατομμυρίων δραχμῶν. Πέραν τούτων, ἤρξατο ἤδη ἀπὸ τὴν ἀρμοδίαν Ὑπηρεσίαν Υ.Ε.Β.

ή εκτέλεσις τοῦ σημαντικωτέρου ἐγγειοβελτιωτικοῦ ἔργου τῆς Ζώνης, τοῦ ἔργου Βελλᾶς—Παρακαλάμου, δι' ὃ εἶχεν ἐκπονηθῆ μελέτη ὑπὸ τῆς Ὑπηρεσίας Ἐγγείων Βελτιώσεων. Ἐπίσης ὑπὸ τῆς ΜΟΜΑ Ἡλείου ἤρξατο ἡ κατασκευὴ τῶν ὁδῶν 1) Χάνι Δολιανῶν—Παρακάλαμος—Κουκλιοί, καὶ 2) Γέφυραι Λασκαρίδου—Πυρσόγιαννη—Πλαγιά καὶ Πυρσόγιαννη—Πληκάτη.

Εἰς τὸν τομέα τῆς ἐνισχύσεως τῶν ἰδιωτικῶν ἐκμεταλλεύσεων διὰ παροχῆς ἀτόκων δανείων, αἱ Ὑπηρεσίαι τῆς Ζώνης κατώρθωσαν νὰ διαθέσουν τὰ προβλεφθέντα ποσά. Ἀπερροφήθησαν ἀπασαὶ αἱ πιστώσεις διὰ τὴν κατασκευὴν ἀποθηκῶν καὶ σταύλων, προμήθειαν εὐγενῶν ἀγελάδων, τὴν ἀνάπτυξιν τῆς δενδροκομίας καὶ τὴν ἀγορὰν γεωργικῶν μηχανημάτων, ἐγκατάστασιν λειμώνων κ.λ.π.

Σοβαρὰ προσπάθεια κατεβλήθη τὸ 1959 καὶ 1960 διὰ τὴν ἐκπόνησιν μελετῶν καὶ προγραμμάτων ἐπὶ διαφόρων ζητημάτων τῆς Ζώνης ὑπὸ ξένων καὶ Ἑλλήνων ἐμπειρογνομόνων. Οὕτω:

1) Ὑπεβλήθη καὶ μετεφράσθη ἡ μελέτη τοῦ Κοινωνιολόγου τῆς ΟΥΝΕΣΚΟ κ. Μεντζᾶς ἐπὶ τῆς κοινωνικῆς συνθέσεως 3 ὄρεινῶν καὶ 3 πεδινῶν Κοινοτήτων τῆς Κονίτισης.

2) Ὑπεβλήθη, μετεφράσθη καὶ ἐξεφρίσθη καὶ ἐξετυπώθη ἡ μελέτη τοῦ Ἰταλοῦ Δενδροκόμου κ. Λαλάτα ἐπὶ τῆς δενδροκομικῆς ἀναπτύξεως τῆς Κονίτισης καὶ τοῦ Παρακαλάμου. Ἐπὶ τῆς μελέτης τοῦ ἰδίου ἀντικειμένου ἐπεσκέφθη τὴν Ζώνην καὶ ὁ καθηγητῆς τῆς Δενδροκομίας τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Ρυτόπουλος, ὅστις ἀναμένεται νὰ ὑποβάλλῃ σχετικὴν ἔκθεσιν.

3) Ὑπεβλήθη ἤδη ἡ ἔκθεσις τοῦ Ἑλβετοῦ Δασολόγου κ. Βοντόζ διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς βιομηχανίας τοῦ ξύλου ἐν τῇ Ζώνῃ.

4) Ἐν συνεργασίᾳ τοῦ ἐμπειρογνομόνου τῆς ΟΥΝΕΣΚΟ κ. Φουρρέ καὶ τῶν ἀρμοδίων Ὑπηρεσιῶν Ὑπ. Παιδείας ἐλειτούργησαν 22 κέντρα Ἐπιμορφώσεως Ἑνηλίκων, εἰς ἃ, παραλλήλως πρὸς τοὺς δημοδιδασκάλους, ἐδίδαξε τὸ ἐν τῇ Ζώνῃ ὑπηρετοῦν προσωπικὸν τεχνικῶν τῆς Ζώνης. Ὑπὸ τῶν Ὑπηρεσιῶν τοῦ Προγράμματος ἐξετυπώθη βιβλίον διὰ τὴν ἀγελαδοτροφίαν διὰ τὰ σχολεῖα ταῦτα.

5) Ἐνεργεῖαι τῶν Ὑπηρεσιῶν τοῦ Προγράμματος ἐξεπονήθη ὑπὸ τοῦ Ιατροῦ κ. Κατσίλα καὶ τοῦ Νομίστρου Ἰωαννίνων μελέτη παροχῆς ὑγειονομικῆς περιθάλψεως τῶν κατοίκων τῆς Ζώνης. Βάσει τῶν μελετῶν τούτων ἐξεπονήθη ὑπὸ τοῦ κ. Μαντέλλου ἔκθεσις ὀριστικῆς ὑγειονομικῆς ὁργανώσεως, ἥτις καὶ ὑπεβλήθη πρὸς ἀρμόδιον Ὑπουργεῖον πρὸς ἔγκρισιν καὶ ἐφαρμογὴν.

6) Ὑπεβλήθησαν οἱ Ἑλληνες εἰδικοὶ ἐπὶ τῶν προβλημάτων τουρισμοῦ, ἀλιείας γλυκέων ὑδάτων, Ὑπηρεσίας Κοινωνικῶν Βοηθῶν, διὰ τὴν ἐκπόνησιν μελετῶν ἀφορώσων τὴν Ζώνην.

7) Ἐξεπονήθησαν ὀριστικαὶ μελέται διὰ τὴν κατασκευὴν ὁδῶν 1) Γέφυραι Λασκαρίδου—Πυρσόγιαννη—Πλαγιά καὶ Χάνι Δολιανῶν—Παρακάλαμος—Κουκλιοί, αἵτινες ἤρξαντο ἤδη κατασκευαζόμεναι καὶ ἐνεργήθησαν προμύεται ἐπὶ τοῦ ὁδικοῦ δικτύου Ζαγορίου καὶ Κονίτισης, ὡς καὶ ἐτεκτάσεως τῆς ὁδοῦ Κουκλιῶν πρὸς γέφυραν Σουλοπούλου, ἐπερατώθη ἡ σύνταξις μελετῶν ἐπὶ 38 ἔργων ἀρδεύσεως ἐκτάσεων ὄρεινῶν Κοινοτήτων καὶ διησφαλίσθη ἡ συμμετοχὴ τῶν Κοινοτήτων διὰ ποσοστοῦ 25—50% ἐπὶ τῆς δαπάνης τῶν ἔργων. Τὰ ἔργα ταῦτα δημοπρατηθέντα ἤρξαντο ἤδη ἐκτελούμενα, ἐνῶ παραλλήλως συντάσσονται μελέται διὰ 25 ἔργα ὄρεινῶν Κοινοτήτων.

8) Δαπάναις τοῦ Προγράμματος Ἡλείου, ἐξεπονήθη καὶ ἐξετυπώθη ὑπὸ τοῦ Ἰνστιτούτου Δασικῶν Ἐρευνῶν καὶ βάσει ἀεροφωτογραφικῶν χάρτης καλύψεως ἔδαφῶν ὁλοκλήρου τῆς περιοχῆς τῆς Ζώνης.

9) Ὑπὸ τῶν Ὑπηρεσιῶν τοῦ Προγράμματος Ζώνης ἐξεπονήθησαν μελέται ταξινομήσεως ἔδαφῶν ἐπὶ 16 Κοινοτήτων τῶν περιοχῶν Κονίτισης καὶ Ζαγορίου.

καί συνεχίζεται διά τοῦ προϋπολογισμοῦ 1960 ἡ διάθεσις πιστώσεων πρὸς ἐφαρμογὴν τῶν πορισμάτων τῶν μελετῶν τούτων.

10) Μετὰ μηνιαίαν σχεδὸν παραμονὴν ἐν τῇ Ζώνῃ τοῦ εἰδικοῦ τῆς ΟΥΝΕ-ΣΚΟ ἐπὶ τῶν προβλημάτων Κοινοτικῆς ἀναπτύξεως κ. Βέντερ Πλάς, κατηρίσθη ὑπὸ τούτου καὶ ὑπεβλήθη «Ἐκθέσις ἐπὶ ἀποστολῆς εἰς Ἑπειρον ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου Συντονισμοῦ κατὰ τὴν περίοδον ἀπὸ 9—28 Ὀκτωβρίου 1959» *REPORTION A MISSION TO EPIRUS FOR THE MINISTRY OF COORDINATION FROM OCTOBER 9TH TO 28TH, 1959.*

11) Ἐνεργήθη μελέτη συνθηκῶν ἰδιοκτησίας ἐπὶ 3 ὄρεινῶν Κοινοτήτων τῆς Ζώνης καὶ ἤρξατο ἡ διερεύνησις πρὸς οὐθμισιν τοῦ προβλήματος τῶν σχολαζουσῶν περιουσιῶν εἰς τὴν ὄρεινὴν περιοχὴν τῆς Ζώνης.

Ἐξετέθησαν ἀνωτέρω τὰ πεπραγμένα τοῦ Προγράμματος διὰ τὴν Ἑπειρον καὶ τὴν Ζώνην κατὰ τὸ 1958—1959 καὶ 1960.

Κατὰ τὸ 1959 διετέθησαν ἐκ τῶν Κρατικῶν ἐπενδύσεων διὰ τὸ Πρόγραμμα δραχμαὶ 12.350 000, αἵτινες καὶ ἀπερροφήθησαν. Κατὰ δὲ τὸ 1960 διετέθησαν 49 800.000 δραχμαί, αἵτινες καὶ ἐλπίζεται νὰ ἀπορροφηθοῦν μέχρι τέλους τοῦ τρέχοντος ἔτους.

Ἐκ τῆς κατὰ τὰ ἔτη ταῦτα προσκτηθείσης πείρας ἐδείχθη, ὅτι ἵνα αἱ Ὑπηρεσίαι τοῦ Προγράμματος καταστοῦν ἀποδοτικώτεραι, δεόν νὰ ἀπελευθερωθοῦν ἐκ τῶν συνήθων γραφειοκρατικῶν διατυπώσεων ἐκ τακτικῶν Δημ. Ὑπηρεσιῶν καὶ ἀνεξαρτητοποιηθοῦν ὑπὸ μορφήν Ὄργανισμοῦ Δημοσίου Δικαίου, εἰς ὃν θὰ παρασχεθῇ ἡ εὐχέρεια λειτουργίας ὡς ἀνεξαρτήτου ἐπιχειρήσεως.

Πέραν τούτων, διὰ τὴν ἔντασιν τῆς δραστηριότητος τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ζώνης, δεόν νὰ ἐκτελεσθοῦν μὲ ταχὺν ρυθμὸν τὰ ἔργα τῆς ὑποδομῆς ἐν τῇ Ζώνῃ. Εἶναι ἀπαραίτητον ὅπως ἐπιδειχθῇ μέγιστος καὶ ἐμπροίμματος κρατικὸν ἐνδιαφέρον ἐν τῇ περιοχῇ διὰ νὰ ἀκολουθήσῃ ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία. Ἡ ἰδιωτικὴ οἰκονομία τῆς Ζώνης ἔχει ἐπανειλημμένως πληγῇ σκληρῶς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη καὶ νοσεῖ. Μόνον ἡ ἀναζωογόνησις ταύτης διὰ δραστηρικῶν Κρατικῶν παρεμβάσεων εὐρείας μορφῆς θὰ παρακαλέσῃ τὴν ἀναγέννησίν της καὶ θὰ καταστήσῃ δυνατὴν τὴν διέγερσιν τοῦ ἰδιωτικοῦ ἐνδιαφέροντος δι' ἐπενδύσεις. Ἀπαιτεῖται ἡ ἐκτέλεσις σοβαρῶν ἔργων ἐν τῇ περιοχῇ διὰ νὰ ἐδραιωθῇ τὸ αἶσθημα ἀσφαλείας τῶν κατοίκων καὶ ἡ πίστις ἐπὶ τοῦ Κρατικοῦ ἐνδιαφέροντος, διὰ νὰ δημιουργηθῇ αἰσιοδοξία καὶ πίστις ἐπὶ τῆς δυνατότητος τοῦ χώρου τούτου. Πλέον τούτων θὰ ἀπαιτηθῇ ὑπὸ τῶν Ὑπηρεσιῶν τοῦ Προγράμματος καταβολὴ σοβαρᾶς προσπάθειας πρὸς διαφώτισιν τοῦ πληθυσμοῦ ἐπὶ τῆς ἀποδοτικότητος τῆς γεωργικῆς καὶ κτηνοτροφικῆς ἐκμεταλλεύσεως ἐν τῇ Ζώνῃ, ἐφ' ὅσον οἱ κλάδοι οὗτοι διενεργοῦνται κατὰ τὰς συγχρόνους τεχνικὰς ἀντιλήψεις.

Διερευνῶντες εἰδικώτερον τὰς σημειωθείσας ἀντιδράσεις τοῦ ἐμπύχου ὕλικου τῆς Ζώνης κατὰ τὸ διάστημα τῆς διεύσεως ἐφαρμογῆς τοῦ Προγράμματος τῆς Ζώνης παρατηροῦμεν τὰ κάτωθι:

Κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τοῦ 1958 καὶ 1959 τόσον οἱ κάτοικοι ὅσον καὶ τὰ Συλλογικὰ ὄργανα τῶν κατοίκων τῆς περιοχῆς (Κοινότητες—Λῆμοι—Συνεταιρισμοὶ) παρεσύρθησαν εἰς ὑπερραϊσιοδόξους προβλέψεις καὶ ἐκῆτον τὴν ἐκτέλεσιν πληθῶς ἔργων παντελῶς ἀντικοινωνικῶν καὶ ἀνευ οὐδεμιᾶς συμμετοχῆς τῶν ἐκ τῶν ἔργων τούτων ὠφελουμένων. Ἀπρητήθη ἡ καταβολὴ σοβαρᾶς διαφωτιστικῆς ἐργασίας τόσον τῶν ἐν τόπῳ ὑπηρετούντων τεχνικῶν ὑπαλλήλων τῆς Ζώνης ὅσον καὶ τῶν μελῶν τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς, ἵνα πειθοῦν οἱ παραγωγοὶ τῆς Ζώνης, ὅτι τὰ αἰτούμενα τεχνικὰ ἔργα, δεόν νὰ ἐδράζωνται ἐπὶ παραγωγικῆς βάσεως καὶ ὅτι ἡ ἐκτέλεσις τούτων θὰ γίνεται πάντοτε μὲ συμμετοχὴν τῶν ἐνδιαφερο-

μενων καὶ ὠφελουμένων.

Κατὰ τὸ 1959, ἵνα καταστῇ δυνατὴ ἡ κατὰ 250)ο συμμετοχὴ τῶν κατοίκων

των Κοινοτήτων Καστανέας και Πηγής εις τὸ μελετηθὲν ἄρδευτικὸν ἔργον τῶν Κοινοτήτων τούτων ἀπρητήθη ἡ μετάβασις τοῦ Δ)ντοῦ Γεωργίας καὶ τοῦ ὑποφαινομένου 3 φορές, ἡ μετάβασις τοῦ κ. Νομάρχου Ἰωαννίνων δις καὶ ἀκόμη ἡ εἰς τὴν Κοινότητα Καστανέας μετάβασις τοῦ Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ Διοικήσεως κ. Βασιλειάδη ἀπαξ.

Μόνον δὲ ἡ τελευταία ὁμαδικὴ ἐπίσκεψις τοῦ κ. Γενικοῦ, τοῦ κ. Νομάρχου, τοῦ Δ)ντοῦ Γεωργίας καὶ ἡμῶν ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν λήψιν ἀποφάσεως τοῦ Κοινοτικοῦ Συμβουλίου Καστανέας, ἵνα δεχθῶν νὰ λάβουν ἄτοκον δεκαετὲς δάνειον διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου τούτου.

Τὸ αὐτὸ παρατηρήθη καὶ εἰς τὴν λήψιν ἀτόκων δανείων πρὸς τόκωσιν καὶ ἀναδιάρθρωσιν τῆς ἰδιωτικῆς τῶν Οἰκομονίας. Ἐκ τῶν τεθεισῶν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Προγράμματος πιστώσεων ἀτόκων δανείων ὕψους 15.000.000 δραχμῶν τὸ 1959 ἀπερροφήθησαν μόνον τὰ 5000. Τὸ 1960 τὰ διατεθέντα καὶ πάλιν 15.000.000 δραχμῶν ἀπερροφήθησαν ἤδη κατὰ τὴν 1ην ἑξαμηνίαν καὶ ἐξητήθη ἐπαύξησης τοῦτων κατὰ τὴν δευτέραν ἑξαμηνίαν.

Σήμερον ὁ πληθυσμὸς τῆς ζώνης ἔχει πλέον συνειδητοποιήσει, ὅτι τὸ Πρόγραμμα τῆς Ζώνης δὲν ἐκτελεῖ ἔργα διὰ λογαριασμὸν τῶν καὶ ἄνευ τῆς συμμετοχῆς τῶν, ἀλλὰ ὑποβοηθεῖ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἀποδοτικῶν ἔργων, τὰ ὁποῖα οἱ ἴδιοι ἐκτελοῦν διὰ λογαριασμὸν τῶν καὶ ἡ συμμετοχὴ τῶν ἐνδ' ἀφερομένων κυμαίνεται ἀπὸ 25 διὰ τὰς πτωχὰς εἰς 5000 διὰ τὰς εὐπόρους Κοινότητας.

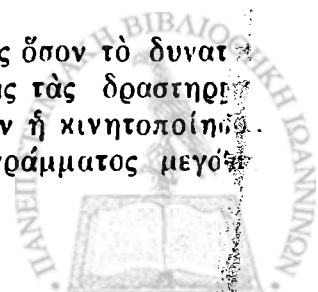
Πλέον τούτων παρακολουθοῦν οἱ ἴδιοι τὴν πορείαν τῆς ἐκτελέσεως τῶν ἔργων ἐπιστατοῦντες ἐπὶ τῆς καλῆς κατασκευῆς τούτων καὶ συχνὰ ὑποδεικνύουν τροποποιήσεις τῶν μελετῶν ἢ καὶ ἐπισημαίνουν κακοτεχνίας τῶν ἐργολάβων αἰτοῦντες τὴν ἄμεσον βελτίωσιν.

Ὅμοίως οἱ παραγωγοὶ τῆς Ζώνης ἤρχισαν αἰτοῦντες δάνεια διὰ τὴν ἐκτέλεσιν κτιριακῶν βελτιώσεων, προμήθειαν εὐγενῶν ζώων ἀναπαραγωγῆς, δένδρων κλπ. εἰς ρυθμὸν λίαν ἱκανοποιητικόν. Διετέθησαν ἤδη 200 καθαρόαιμοι ἀγεῖς λάδες φυλῆς Σβίτς εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Ζώνης καὶ ὑπάρχει πληθὺς ἀνικανοποίητων αἰτήσεων διὰ βελτιωμένα ζῶα, αἵτινες ἐλπίζεται νὰ ἱκανοποιηθῶν τὸ 1961.

Κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1959 ὁ κ. Βαντεροπλὰς μετὰ μηνιαίαν μελέτην τῶν προβλημάτων τῆς Ζώνης ἔγραψεν ἐν σχετικῇ ἐκθέσει: «Ἐχω τὴν ἐντύπωσιν ὅτι τὸ Πρόγραμμα τῆς Ζώνης ἀρχίζει νὰ συναρπάξῃ τὴν φαντασίαν πολλῶν Κοινοτήτων καὶ κατοίκων». Φαίνεται, ὅτι εἰς τὸν τομέα τοῦτον τὸ ἐν ὑπαίθρῳ προσωπικὸν ἔφαργὼν τῆς Ζώνης ἐπετέλεσε πλήρως τὸ καθήκον του. Ἐνεψύχωσε τοὺς κατοίκους ἐπὶ τῶν δυνατοτήτων τοῦ χώρου τῆς πατρίδος τῶν, ἐτόνωσε τὸ αἶσθημα ἀσφαλείας εἰς τὴν ἀκριτικὴν ταύτην περιοχὴν καὶ διησφάλισεν οὐ μόνον τὴν συμμετοχὴν τῶν ἐνδιαφερομένων εἰς τὰ ἐκτελούμενα ἔργα κοινῆς ὠφελείας, ἀλλὰ ἐξώθησε τοὺς τοὺς καὶ εἰς τὴν τοποθέτησιν σοβαρῶν ἐπενδύσεων εἰς τὰς ἀτομικὰς τῶν ἐκμεταλλεύσεις, γεγονός, ὅπερ ἐπιφέρει μοιραίως αὐξήσιν τοῦ εἰσοδήματός τῶν καὶ βελτίωσιν τῶν ὄρων διαβιώσεώς τῶν.

Βεβαίως, ὁ διανυθεὶς δρόμος εἶναι εἰσέτι βραχύς, ἐλπίζομεν ὅμως βασιμῶς στηριζόμενοι εἰς τὰ μέχρι σήμερον ἀποτελέσματα καὶ τὴν προσκτηθεῖσαν πείρα ὅτι ἡ περιοχὴ τῆς Ζώνης, ὠφελουμένη καὶ ἐκ τῶν ἐκτελουμένων σοβαρῶν ἔργων ἀναδέυσεως τῆς μεγαλυτέρας πεδιάδος τῆς Ζώνης τῆς πεδιάδος Παρακαλάμου, θὰ ἀνελιχθῆ ταχέως εἰς περιοχὴν ἀξίαν τοῦ ὀνόματός της ὡς Ζώνης Πειραματισμοῦ καὶ Ἐπιδείξεως.

Τοῦτο βεβαίως θὰ ἐπιτευχθῆ ἐφ' ὅσον ἐφαρμόζονται εἰς ὅσον τὸ δυνατόν μεγαλύτερον βαθμὸν αἱ ἀρχαὶ τῆς κοινοτικῆς ἀναπτύξεως εἰς ὅλας τὰς δραστηριότητας. Ἐφ' ὅσον δηλαδὴ διασφαλισθῆ κατὰ τὸ μέγιστον δυνατόν ἡ κινητοποίησις τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ζώνης, ὥστε τὰ ἐπιτελούμενα ὑπὸ τοῦ Προγράμματος μεγάλως

και μικρά έργα αξιοποιηθούν κατά τόν καλλίτερον τρόπον υπό του πληθυσμού.

Χαρακτηρίσθησαν παλαιότερα οί 'Ηπειρώται «πρώτοι σι' ἄρματα, σιὰ γρόσια και σιὰ γράμματα». Τήν ἀξία τους σι' ἄρματα οί κάτοικοι τῆς Ζώνης τήν ἐπέδειξαν πλειστάκις τήν τελευταίω 20ετία. Τήν ἱκανότητά τους για τὰ γρόσια τὰ προσκτώμενα στήν ξενητεία ἐπίσης τήν ἀπέδειξαν κατά τὰ 300 χρόνια τῆς ἐντατικῆς μεταναστεύσεως τῶν ὄρεινῶν κατοίκων τῆς Ζώνης σιὸ ἐξωτερικόν και τήν Ἑλλάδα. Ἦδη ἡ μετανάστευσις διὰ τὸ ἐξωτερικὸ εἶναι λίαν δυσχερῆς και αἱ δυνατότες τῶν Ἑλληνικῶν ἀστικῶν κέντρων λίαν περιορισμένοι. Εἶναι ἀπαραίτητον οί κάτοικοι τῆς Ζώνης νὰ ἀποδυθούν και εἰς τὸν εἰρηνικὸν ἀγῶνα ἀξιοποιήσεως τῆς περιοχῆς των. Τὸ Κράτος παρέχει πρὸς τοῦτο πᾶσαν δυνατὴν διευκόλυνσιν. Ἐναπόκειται εἰς ἡμᾶς τοῦς ὑπηρετοῦντας τοῦς κατοίκους τῆς Ζώνης ὑπαλλήλους νὰ μεβιάσωμεν τήν πίστιν μας και τὸν ἐνθουσιασμόν μας εἰς τοῦς κατοίκους τῆς Ζώνης ἐπὶ τῶν μεγάλων δυνατοτήτων τῆς πατριῶας γῆς και νὰ ἀρχίσωμεν ὅλοι μαζί τὸν εἰρηνικὸν ἀγῶνα βελτιώσεως τοῦ βιοτικῆς ἐπιπέδου. Τὸ ξεκίνημα τῶν 20 πρώτων μηνῶν ὑπῆρξε λίαν ἐλπιδοφόρον. Πιστεύομεν ὅτι τὰ μελλοντικὰ ἀποτελέσματα θὰ εἶναι ταχέα και ἀποδοτικά.

Καθῆκον τῶν ἐντεταλμένων ὑπαλλήλων και τῶν ἡγετικῶν στελεχῶν ἐκάστης Κοινότητος δέον νὰ εἶναι ἡ ἐφαρμογὴ ἐν τῇ πράξει τῶν δεδομένων τῆς κοινοτικῆς ἀναπτύξεως: «Ἡ καλλιέργεια πνεύματος συνειδητῆς πρωτοβουλίας, δράσεως και συνεργασίας μεταξύ τῶν μελῶν τῆς Κοινότητος διὰ τὴν μεγίστην δυνατὴν ἀξιοποίησιν τῶν ἀνθρωπίνων και φυσικῶν δυνατοτήτων ἐκάστης Κοινότητος πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν ἀναγκῶν τῆς και ἀνύψωσιν τοῦ ἐκπολιτιστικῆς ἐπιπέδου».

Πιστεύω ὅτι ἡ δημοκρατικὴ αὐτὴ βᾶσις ἀποτελεῖ τὴν ἀσφαλεστέρην ὁδὸν πρὸς τὴν εὐημερίαν.

F. LALATTA

Ἐποδ)ντοῦ τοῦ Πειραματικῆς Σταθμοῦ Ὀπωροκηπευτικῶν τοῦ Μιλάνου

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ ΤΗΣ ΚΑΛΙΕΡΓΕΙΑΣ ΡΟΔΑΚΙΝΩΝ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΚΑΡΠΩΝ ΕΙΣ ΠΕΡΙΟΧΗΝ ΚΟΝΙΤΣΗΣ

Τὰ δεδομένα εἰς ἃ κατελήξαμεν κατά τὴν πρώτην μελέτην ἐν τῇ Ζώνῃ Πειραματισμοῦ και Ἐπιδείξεως (περιοχαὶ Κονίτσης—Ζαγορίου—Παρακαλάμου) εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

Ἡ πλέον ἐνδεδειγμένη περιοχή διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ροδακινέας εἶναι πρὸ πάσης ἄλλης ἡ πεδιάς τῆς Κονίτσης. Θὰ ἐπανέλθωμεν κατόπιν εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν δένδροκομικῶν δυνατοτήτων τῆς περιοχῆς Παρακαλάμου και ἐν τῇ ὄρεινῇ περιοχῇ τὸ βορείως τῆς Κονίτσης τμήμα και τῆς περιοχῆς Ζαγορίου.

ΠΕΔΙΑΣ ΚΟΝΙΤΣΗΣ

Α) ΚΛΙΜΑ

1. Ἐλάχισται θερμοκρασίαι

Ἐν σχέσει μετὰ τὰς ἐλάχιστας θερμοκρασίας ἃς ἡ ροδακινέα ἀνέχεται ἄνευ ζημίας κατά τὴν περίοδον τοῦ ληθάργου (δηλαδή περίπου ἀπὸ ἀρχῆς Δεκεμβρίου, μέχρι μέσων Μαρτίου) δύναται νὰ διαπιστωθῇ ὅτι δὲν ὑπάρχουν κίνδυνοι διὰ

τὰς ροδακινέας κατὰ τὴν περίοδο ταύτην εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Κονίτισης ὅπου ἡ θερμοκρασία σπανίως κατέρχεται κάτω τῶν 100 K.

Ὑπὸ τὰς συνθήκας ταύτας δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ὅτι καὶ τὰ λοιπὰ καρποφόρα δένδρα (Μηλέαι, ἀχλαδέαι, βερυκοκέαι, δαμιασκηνέαι, φουντουκέαι κλπ.) δὲν θὰ ὑποστοῦν ζημίας λόγῳ πτώσεως τῆς θερμοκρασίας κατὰ τὴν περίοδον ληθάργου.

2. Αἱ ἀνάγκαι εἰς χειμερινὸν ψύχος.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ ροδακινέα (καὶ ἰδίᾳ ὠρισμένα ποικίλια ταύτης) ἀπαιτεῖ κατὰ τὸν χειμῶνα μίαν περίοδον 60-65 ἡμερῶν κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ μέση θερμοκρασία δέον νὰ μὴ ὑπερβαίῃ τοὺς 70 K. Ἐὰν αἱ συνθήκαι αὗται δὲν πληροῦνται, θὰ ἔχουν ὡς ἀποτέλεσμα ἀνωμαλίας καὶ ζημίας κατὰ τὴν ἔκπτυξιν τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τὴν ἀνθῆσιν. Ἐν τῇ πεδιάδι τῆς Κονίτισης αἱ συνθήκαι αὗται φαίνεται ὅτι πληροῦνται. Τοῦναντίον μία ἄλλη ὄψις τοῦ προβλήματος, ἣτις δέον νὰ διερευνηθῇ μετὰ προσοχῆς εἶναι ἡ ἀκόλουθος: Εἰς μίαν αὔξητιν τῆς θερμοκρασίας ἀπὸ τῶν μέσων Ἰανουαρίου μέχρι τῶν μέσων Φεβρουαρίου δύναται νὰ ἀκολουθήσῃ περίοδος μερκῶν ἡμερῶν χαμηλῆς θερμοκρασίας, ἣτις προκαλεῖ τὴν πώσιν τῶν ἀνθοφόρων ὀφθαλμῶν πρὸ τῆς ἀνθήσεως. Τὸ ποσοστὸν τῶν πιπτόνων ὀφθαλμῶν εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι λίαν σημαντικόν, γεγονός δὲ προκαλεῖ μείωσιν τῆς παραγωγῆς.

Ἐξάγεται ἐκ τῶν ἀνωτέρω ὅτι δέον νὰ προβλέπεται ποιά τις τοιαύτη διακύμανσις τῆς θερμοκρασίας ἐν τῇ πεδιάδι τῆς Κονίτισης. Ἡ ἔλλειψις ὀμίχλης κατὰ τοὺς μῆνας Ἰανουάριον καὶ Φεβρουάριον εἶναι ὁμοίως δυσμενῆς παράγων, ὁ ὅτι ἡ ὀμίχλη μειώνει τὴν θερμότητα τὴν ὁποίαν δέχονται οἱ κλαδίσκοι καὶ ἐπομένως τὴν δυσμενῆ ἐπίδρασιν τῶν διαφορῶν τῆς θερμοκρασίας.

Ἐν ὅψει τῶν ἀνωτέρω διαπιστώσεων, εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ἐπιλεγῶν μετ' ἐπιμελείας ποικίλια, δίδοντες προτίμησιν εἰς ἐκείνας αἵτινες ὑπόκεινται ὀλιγώτερον εἰς τὴν ἀπόρριψιν τῶν ἀνθοφόρων ὀφθαλμῶν ἐκ λόγων διαφοροποιήσεως τῆς θερμοκρασίας.

Ἐν τῇ ἀπαριθμῆσει τῶν συνιστωμένων ποικιλιῶν, ἐλάβομεν ὑπ' ὄψιν τὰς ὡς ἂνω διαπιστώσεις.

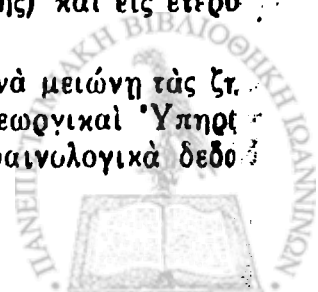
3. Θερμοκρασία Ἀνοίξεως

Αἱ πτώσεις θερμοκρασίας αἱ παρατηρούμεναι εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς ἀνοίξεως ἐν τῇ ζώνῃ Κονίτισης καὶ Παρακαλάμου καὶ αἵτινες συχνὰ ἀποτελοῦν αἰτίαν ζημιῶν τῶν ἀμυγδαλῶν τῆς περιοχῆς, τῶν ὁποίων ἡ ἀνθῆσις εἶναι πρῶτος, δέον γενικῶς νὰ χαρακτηρισθῶσιν ὡς ἀκίνδυνοι διὰ τὰς ροδακινέας τῶν ὁποίων ἡ ἀνθοφορία εἶναι σημαντικῶς ὀψιμώτερα.

Κατὰ τὸν Ἀπρίλιον δὲν παρατηροῦνται συχνὰ παγετοί.

Εἶναι γεγονός ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης ὅτι τὸ μικροκλίμα διαδραματίζει ἕνα σημαντικὸν ρόλον, διότι προκαλοῦνται ἐκ τούτου αἰσθηταὶ διαφοραὶ ἐν σχέσει μετὰ τὸ ὕψος (ἀκόμη καὶ δι' ὀλίγα μέτρα ἢ δεκάδας μέτρων ὑψομετρικῆς διαφορᾶς) τὸν προσανατολισμὸν, τὴν δυνατότητα ἀναστροφῆς τῶν ρευμάτων τοῦ ἀέρος κ.λπ. Λόγῳ τούτου, θὰ πρέπει νὰ ἐγκατασταθῇ, κατὰ τὴν ἀποψίν μας, εἰς μετεωρολογικὸς σταθμὸς εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Κονίτισης (ἐπὶ πλέον τοῦ λειτουργοῦντος σήμερον εἰς τὰ κεντρικὰ κτίρια τῆς Ἀναγνωστοπουλείου Γεωργικῆς Σχολῆς) καὶ εἰς ἕτερον εἰς τὴν πεδιάδα Παρακαλάμου.

Μία ἐλαφρὰ κλίσις τῶν ἐκτάσεων εἶναι λίαν εὐνοϊκὴ διὰ νὰ μειώνη τὰς ζημίας τῶν παγετῶν τῆς Ἀνοίξεως. Δέον ἐπίσης, ἀπὸ τοῦδε, αἱ Γεωργικαὶ Ὑπηρεσίαι καὶ οἱ Σταθμοὶ Παρατηρήσεων νὰ συγκεντρώσουν ὅλα τὰ φαινολογικὰ δεδο-

μένα (ημερομηνίας έκπτυξεως ὀφθαλμῶν, ἀνθήσεως, ὠριμάνσεως καρπῶν) δι' ὅλα τὰ εἶδη καὶ τὰς ποικιλίας.

4. Θερμοκρασία θέρους

Διδομένων τῶν θερινῶν θερμοκρασιῶν, δύναται πάντοτε νὰ ἐλπίζεται μία καλὴ ὠρίμανσις τῶν ροδακίνων κατὰ τὴν κανονικὴν τῶν ἐποχῆν.

Παρατηρεῖται μία συχνὴ νέφωσις ἀλλὰ ἐξ ἄλλου ἢ διαύγεια τοῦ ἀέρος κατὰ τὴν περίοδον ὠριμάνσεως ὑποβοηθεῖ μίαν ἐξαίρετον φυτοσύνησιν καὶ μίαν ἀξιόλογον διαθερμικὴν ἀγωγὴν. Πάντως δὲν θὰ καταστῇ δυνατὴ ἡ παραγωγή πρωτίλων (πρωτίμων πλέον θερμῶν).

Λόγῳ τούτου, ἐπιλέγοντες ποικιλίας δεόν νὰ ἀποκλείσωμεν τὰς λίαν πρωίμους (τῶν ὁποίων οἱ καρποὶ ἐξ ἄλλου εἶναι κατωτέρας ποιότητος) καὶ νὰ ἐπιλέξωμεν τοιαύτας μέσης πρωιμότητος καὶ τοιαύτας μεσαίως ὀψίμους.

Τὸ κλίμα τῆς περιοχῆς κατὰ τὸ θέρος (καὶ ἰδίᾳ ἡ μεγάλη διαφορὰ μεταξύ θερμοκρασίας ἡμέρας καὶ νυκτός) καὶ ἡ καθαρότης τῆς ἀτμοσφαιράς, εἶναι παράγοντες οἵτινες θὰ διασφαλίσουν ἓνα καλὸν χρωματισμὸν τῶν καρπῶν, γεγονόςς ὅπερ εἶναι λίαν σημαντικὸν ἀπὸ ἀπόψεως ἐμπορίας οὐτῶν.

Β. ΟΓΚΟΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΑΤΜΟΣΦΑΙΡΙΚΩΝ ΚΑΤΑΚΡΗΜΝΙΣΜΑΤΩΝ

Τὰ κατακρημνίσματα εἶναι ἄφθονα μὲ ἐξαίρεσιν τῶν θερινῶν μηνῶν. Ἐκ τούτου ἐποντο αἱ κάτωθι διαπιστώσεις.

1) Θεωρεῖται ἀπαραίτητος ἡ βελτίωσις τῆς ταχείας ἀποχετεύσεως τοῦ ὕδατος, ἵνα προστατευθοῦν κατὰ τὴν πολυόμβρον χειμερινὴν περίοδον αἱ ρίζαι τῶν φυτῶν ἀπὸ τὰ λιμνάζοντα ἐπὶ μακρὸν ὕδατα.

2) Ἡ μεγάλῃ βροχόπτωσις κατὰ τοὺς μῆνας Μάρτιον καὶ Ἀπρίλιον εἶναι δυνατὸν νὰ προκαλέσῃ ἓνα σοβαρὸν ἐμπόδιον εἰς τὴν γονιμοποίησιν τῶν ἀνθῶν, εἴτε λόγῳ φυσιολογικῶν λόγων, εἴτε λόγῳ παρεμποδισμοῦ πτήσεως τῶν ἐντόμων, ἅτινα ὑποβοηθοῦν τὴν γονιμοποίησιν. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον δύνανται νὰ προταθοῦν δύο σοβαρὰ μετρα:

α) Φύτευσις πολλῶν ποικιλιῶν πρὸς διευκόλυνσιν τῆς σταυρογονιμοποιήσεως (καὶ τοῦτο ἀκόμη καὶ ὅταν ὅλαι αἱ ποικιλίαι τῆς ροδακινέας εἶναι αὐτογονιμοποιούμεναι.)

β) Ἐκτροφή μελισσῶν εἰς τὰ δενδροκομεῖα, ἵνα ἐντατικοποιήσωμεν τὴν γονιμοποίησιν κατὰ τὰς ὥρας τῆς καλοκαιρίας. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον δεόν νὰ ἀποφεύγωμεν ἀπολύτως τὴν διενέργειαν ψεκασμῶν διὰ δραστικῶν ἐντομοκτόνων κατὰ τὴν ἀνθοφορίαν, πρὸς προστασίαν τῶν μελισσῶν.

Ὁ πολὺς ὄμβρος τοῦ Φθι. ὁπώρου καὶ τῆς Ἀνοιξέως εἶναι παράγων εὐνοϊκὸς διὰ τὴν ἀνάπτυξιν πλῆθυσος κρυπτογαμικῶν ἀσθενειῶν. Θὰ ἀπαιτηθῇ ἐπομένως νὰ ληφθῇ μία ἐντατικὴ πρόνοια φυτοϋγιεινῆς καὶ πρὸς τοῦτο θὰ ἐπανέλθωμεν ἐν συνεχείᾳ κατωτέρω.

3) Ἡ σπάνις τῶν καιακρημνισμάτων κατὰ τοὺς μῆνας Ἰούνιον, Ἰούλιον καὶ Αὐγουστον μᾶς ὑποχρεῶναι νὰ προσφύγωμεν εἰς τὴν ἄρδευσιν. Δέον ἐπομένως νὰ ἀποκλεισθῶν τῆς καλλιέργειας ροδακινέας αἱ ξηρικοὶ ἐκτάσεις. Ἐν συσχετισμῷ μὲ τὸν τύπον ἔδαφῶν τῆς πεδιάδος τῆς Κονίτσης (ὡς θὰ ἴδωμεν ἐν συνεχείᾳ) αἱ ἄρδεύσεις θὰ ἔχουν μόνον βοηθητικὸν χαρακτῆρα.

Γ. ΑΝΕΜΟΙ

Ἡ πεδιάς τῆς Κονίτσης ὑπόκειται εἰς ἀνέμους ἀρκούντως δυνατοὺς νοτίους

καὶ νοτιοανατολικούς. Δέον ἐπομένως νὰ διερευνηθῇ ἡ δυνατότης δημιουργίας ἀνεμοφρακτῶν ἐκ δένδρων εἰς καταλλήλους θέσεις. Πλέον τούτων τὰ νεαρὰ φυτὰ ἐν ἀναπτύξει δέον νὰ ὑποστηρίζωνται ἐπὶ ἐνὸς ἰσχυροῦ πασσάλου.

Δ. Χ Α Λ Α Ζ Α

Ἐκ τῶν μέχρι σήμερον ληφθέντων στοιχείων φαίνεται ὅτι ἡ πεδιάς τῆς Κονίτισης εὐρίσκεται ὑπὸ εὐνοϊκᾶς συνθήκας μὴ ὑποκειμένη εἰς συχνὴν πτώσιν χαλάζης. Πρόκειται περὶ στοιχείου λίαν εὐνοϊκοῦ.

Ε. Τ Ο Ε Δ Α Φ Ο Σ

Δεδομένου ὅτι διὰ τὴν δειροκομικὴν ἐμετάλλευσιν γενικῶς καὶ ὅλως ἰδιαιτέρως διὰ τὴν καλλιέργειαν τῆς ροδακινέας, ἔχει μεγάλην σημασίαν ἡ φυσικὴ ἰδιοσυστασία τοῦ ἐδάφους, τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν βαθυτέρων ἐδαφικῶν στρωμάτων καὶ τῆς ἀρίστης ἀποστραγγίσεως (ταχέα στραγγίσις τῶν ὑδάτων), ἀπεδώσαμεν εἰδικὴν σημασίαν εἰς τὸ πρόβλημα τοῦτο καὶ διενεργήσαμεν περισσοτέρας βαθείας δειγματοληψίας ἐδάφους τὸσον εἰς τὴν πεδιάδα Κονίτισης ὅσον καὶ εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Παρακαλάμου. Εἰς τὸ πεδινὸν τμήμα τῆς Κονίτισης δυνάμεθα νὰ σημειώσωμεν τὰ κάτωθι:

1) Τὰ ἀλλούβια ἐδάφη τῆς πεδιάδος τὰ προελθόντα ἐκ τοῦ ποταμοῦ Ἀώου ἔχουν ἓνα βάθος κυμαινόμενον, πλὴν ὅμως γενικῶς ἀξιοσημάντου κοὶ πάντοτε ἀρκετοῦ διὰ μίαν καλὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ριζικοῦ συστήματος.

2) Ἔχουν μίαν ὁμοιογενῆ κατατομὴν (πρὸ πάσης ἐγκαταστάσεως ροδακινέων δέον νὰ διενεργῆται εἰς ἕκαστον ἀγρὸν τοιαύτη ἐξέτασις). Δηλαδή δὲν ἐμφανίζονται στῶματα ἐδάφους ἐπιζήμια διὰ τὴν καλλιέργειαν.

3) Εἶναι μέσης συνθέσεως. Συχνότερα τὰ ἐδάφη εἶναι χαλικοαργιλλικά καὶ μόνον ἐνίοτε συμταγῇ ἀργιλλώδη. Τὸ βάθος των στηρίζεται σχεδὸν πάντοτε ἐπὶ ἐνὸς στρώματος χονδροκόκκου ἄμμου, λίαν εὐνοϊκῆς διὰ τὴν στραγγίσιν.

4) Δὲν ἔχουν ὑπέρμετρον περιεκτικότητι εἰς ἄσβεστον (εἶναι γνωστὸν ὅτι ἐδάφη πλούσια εἰς τὴν Ζώνην ἀναπτύξεως τῶν ριζῶν προκαλοῦν τὴν γλώρωσιν τῆς ροδακινέας). Εἰς μερικὰς ἀναλύσεις ἃς ἐνήργησεν ὁ κ. Δριγκόπουλος κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν δειγματοληψιῶν εἰς Κόνιτσαν, Μελισσόπετραν καὶ Ἀηδονοχώριον, ἡ περιεκτικότης εἰς ἄσβεστον δὲν προεκάλεσε σβαρὸς ἀνησυχίας, διότι εὐρέθη ὅτι αὕτη εἶναι μεγαλυτέρα εἰς τὴν ἐπιφάνειαν καὶ μικροτέρα εἰς τὸ βάθος. Ἡ ἀντίδρασις τοῦ ἐδάφους κυμαίνεται ἀπὸ 6,6 μέχρις 7,8, δηλαδή εἶναι οὐδετέρα ἢ ἐλαφρῶς ἀλκαλική. Πάντως ἐνδείκνυται ἡ διενέργεια πολλῶν εἰσέτι ἀναλύσεων ἄσβεστου εἰς διάφορα βάθη τοῦλάχιστον μέχρις 1—1,2 μ.). Αἱ ἀναφερόμεναι ἀνωτέρω φυσικαὶ συνθήκαι εἶναι κατὰ ταῦτα λίαν εὐνοϊκαὶ διὰ τὴν καλλιέργειαν τῆς ροδακινέας. Παρὰ ταῦτα ὑφίστανται ἐπίσης συνθήκαι δυσμενεῖς ἀναφερόμεναι κατωτέρω, αἵτινες ὅμως εἶναι δυνατόν νὰ ἀρθῶσι διὰ καταλλήλων ἐνεργειῶν.

1. Ἀνεπαρκῆς συστηματοποίησις καὶ ἰσοπέδωσις τῶν ἀγρῶν

Ἡ ὑδραυλικὴ διαρροῦθμησις τῆς πεδιάδος τῆς Κονίτισης εἶναι ἀρκούντως ἰκανοποιητικὴ, πάντοτε ὅμως ἑλλείπουν αἱ ἐργασίαι βελτιώσεως δι' ἰσοπεδώσεως τῶν ἐπιφανειῶν πρὸς δημιουργίαν εὐνοϊκῶν συνθηκῶν ταχείας ροῆς τῶν ὑδάτων ἰδίᾳ κατὰ τὴν πολυόμβρον περίοδον. Τὸ μειονέκτημα τοῦτο καθίσταται ἔτι σοβαρότερον λόγῳ τῆς μὴ ἐκτελέσεως ἔργων ἀνασχέσεως τῆς ροῆς τῶν ὑδάτων καὶ συγκρατήσεως τῶν ἐδαφῶν ἐπὶ τῶν παρακειμένων λόφων. Ἡ ἀνύψωσις τῆς ὑδατικῆς στάθμης (ὑδατικοῦ ὀρίζοντος) κατὰ ὠρισμένας ἐποχὰς τοῦ ἔτους, δύναται νὰ προκλήσῃ καταστροφὴν τοῦ ριζικοῦ συστήματος τοῦ ἀναπτυχθέντος κατὰ τὸ θέρος καὶ νὰ θέσῃ οὕτω ἐν μερικῇ ἢ ὀλίκῃ κινδύνῳ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς καλλιέργειας. Ἐπομέ-

ως καθίσταται απαραίτητος ή διενέργεια δειγματοληψιών κατὰ τὴν πολυέμβρον.

2. *Ἀνεπαρκῆς ἰσοπέδωσις διὰ μίαν λελογισμένην ἄρδευσιν*

Τὸ μειονέκτημα τοῦτο εἶναι ἴσως ὀλιγώτερον δυσμενές τοῦ προηγουμένου, διότι ἡ λύσις του εἶναι σχετικῶς πλέον εὐχερής. Ἐπ' ἐσχάτων, δεδομένου ὅτι ἀμφότερα τὰ ὡς ἄνω προβλήματα ἀλληλοσυνδέονται, εἰς τὴν ζώνην ἤρχισαν νὰ λαμβάνωνται τὰ κατάλληλα μέτρα διὰ τὴν ριζικὴν ἐπίλυσιν αὐτῶν.

3) *Πενία εἰς χουμάδα*

Ἡ ροδακινέα ἔχει μεγάλην ἀνάγκην ἀζώτου, στοιχείου ὅπερ συνδέεται μὲ τὸν ὑπάρχοντα σήμερον χοῦμον εἰς τοὺς ἄγρους καὶ τὸ ὁποῖον ἄλλωστε διαδραματίζει καὶ ἄλλους ρόλους ἀληθῶς σημαντικούς. Ἡ πενία εἰς χοῦμον εἶναι ἀποτέλεσμα τοῦ εἴδους τῆς ἀσκουμένης σήμερον ἐκμεταλλεύσεως καὶ τῆς ἀνεπαρκοῦς ποσότητος διατιθεμένων ζωϊκῶν λιπασμάτων ἐν συσχετισμῶ μὲ τὴν μορφήν τῆς ἀσκουμένης σήμερον κτηνοτροφικῆς ἐκμεταλλεύσεως. Ὅταν ὀμιλῶμεν περὶ τῆς τεχνικῆς τῆς καλλιεργείας, μνημονεύομεν τὰ πλέον κατάλληλα μέσα διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς καταστάσεως.

ΣΤ. ΥΦΗ ΤΩΝ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΩΝ

Ἡ μεγάλη κατάτμησις τῆς ἰδιοκτησίας ἀποτελεῖ μέγα ἐμπόδιον εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς δένδροκαλλιεργείας εἰς τὴν Ζώνην. Πρόκειται πράγματι περὶ ἐνὸς ἀληθῶς παθολογικοῦ φαινομένου καὶ δέον τὸ ταχύτερον νὰ γίνουιν αἱ σχετικαὶ βελτιωτικαὶ τῶν συνθηκῶν ἐνέργειαι (ἀναδασμὸς τῶν κλήρων).

Ἡ πρακτικὴ ἐξάσκησις μιᾶς ἐμπορικῆς φρουτοπαραγωγῆς δὲν δύναται νὰ ἐνασκηθῆ ἐπὶ ἐπιφανειῶν ἡσσοντος ἐκτάσεως 1—2 ἑκταρίων. Ἐξ ἄλλου ἐπὶ τοῦ παρόντος οἱ ἰδιοκτῆται δὲν δύναται νὰ διαθέσουν διὰ φρουτοπαραγωγὴν ἀπάσας τὰς γαίας τῆς ἰδιοκτησίας των (ἐξ ὧν πρὸ τῆς παρόδου πενταετίας δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀναμένεται οὐδὲν ἔσοδον) διότι ὀφείλουιν ἐν τῷ μεταξύ νὰ ἱκανοποιῶν τὰς σημερινὰς τῶν ἀνάγκας.

Ἐπομένως, ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἐμπορικῆς φρουτοπαραγωγῆς δὲν καθίσταται σήμερον ἐφικτὴ παρὰ μόνον ὑπὸ τὴν μορφήν συνεταιρικῶν καλλιεργειῶν ἢ ὑπὸ τὴν μορφήν συνεταιρικῶν καλλιεργειῶν ἢ ὑπὸ τὴν μορφήν συνηνωμένων ἐκμεταλλεύσεων. Πράγματι ὠρισμένοι μορφαὶ ἐγγείου βελτιώσεως δύναται μόνον νὰ ἐκτελεσθοῦν ἐπὶ μεγάλης ἐκτάσεως. Ἡ χρησιμοποίησις μηχανικῶν μέσων εἶναι μόνον δυνατὴ εἰς δένδροκήπους μεγάλης ἐκτάσεως. Ἡ κοπὴ τῶν ὑψικόρμων αὐτοφυῶν δένδρων (ἐνίοτε πολὺ μεγάλου ὕψους) ἄνευ ζημίας τῶν νέων δενδοκομείων δέον νὰ ἐνεργηθῆ κοινῇ συμφωνίᾳ.

Ἄλλο πρόβλημα, λίαν ἐνδιαφέρον, εἶναι ἐκεῖνο τῆς προστασίας κατὰ τῶν φυτονόσων. Ἐὰν οἱ ἰδιοκτῆται μικροτεμαχίων δενδροκομείων εἰς μίαν ὠρισμένην ζώνην δὲν συμφωνήσουν διὰ τὴν ἀπὸ κοινοῦ καταπολέμησιν τῶν ζωϊκῶν καὶ φυτικῶν παρασίτων, ἡ προστασία δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ κατασιῆ ἀποτελεσματικὴ, διότι οἱ πληθυσμοὶ τῶν παρασίτων θὰ προωθῶνται ἀδιακόπως ἀπὸ τοῦ ἐνὸς τεμαχίου εἰς τὸ ἕτερον. Δύναται νὰ ὑπερνικηθῆ τὸ ἐμπόδιον τοῦτο μὲ τὴν ὀργάνωσιν κοινῆς προστασίας κατὰ τῶν ἀσθειῶν. Δέον κατὰ ταῦτα οἱ δένδροκαλλιεργηταὶ μιᾶς καθωρισμένης ζώνης νὰ εἶναι προετοιμασμένοι, ἵνα τὰς καθωρισμένας ἡμέρας παρ' ἐνὸς τεχνικοῦ μὲ μεγάλην πεῖραν παρασκευάζουν τὰ φυτοθεραπευτικὰ ὑγρὰ εἰς κοινόχρηστα δοχεῖα καὶ ἐνεργοῦν αὐθημερὸν τὰς διαβροχάς.

Z. Ο ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ ΠΑΡΑΓΩΝ

Δέον να αναγνωρισθῆ ὅτι σήμερον οἱ γεωργοὶ αὐτῆς τῆς ζώνης (πλὴν ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων) ἔχουν παντελῆ ἔλλειψιν ἐπαγγελματικῆς συνειδήσεως καὶ εἶναι τελείως ἀπαράσκευοι διὰ τὴν ὀργάνωσιν μιᾶς ἐμπορικῆς φρουτοπαραγωγῆς. Πρόκειται, πρὸ παντός, περὶ ἑνὸς προβλήματος ψυχολογικοῦ. Δηλαδή δὲν ἔχουν εἰσέτι διαποτισθῆ ἐκ πίστεως περὶ τῆς σημασίας τῆς δενδροκομίας πρὸς παραγωγὴν φρούτων. Ὁ καλλιεργητῆς δὲν ἔχει εἰσέτι ἰδίᾳ τὰ δένδρα ἐν πλήρει καρποφορίᾳ, δὲν εἶναι εἰς θέσιν να ὑπολογίσῃ τὸ εἰσόδημα ἑνὸς δενδροκήπου, δὲν ἔχει ἐμπιστοσύνην εἰς αὐτοῦ τοῦ εἶδους τὴν ἐπιχείρησιν, καὶ κατὰ συνέπειαν δὲν ἔχει οὐδεμίαν ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν πληθὺν τῶν πολλῶν ἀπαιτήσεων ἃς ἡ καλλιέργεια αὐτοῦ τοῦ εἶδους ἀπαιτεῖ. Εἶναι λίαν ἐνδεδειγμένον να ἐννοήσῃ τὴν σημασίαν ἑνὸς βιομηχανικοῦ δενδροκήπου καὶ να πεισθῆ ὅτι μετὰ μερικὰ ἔτη ἀπὸ τῆς ἐγκαταστάσεως τοῦ δενδροκήπου θὰ πρέπει να θυσιάσῃ τὰς ἐν τῷ δενδροκήπῳ συγκαλλιέργειας, διότι αὐταὶ δέον να θεωρηθῶν ὡς ἀπολύτως δευτερεύουσαι.

Κατὰ δεύτερον λόγον εἶναι λίαν σπάνιοι οἱ καλῶς πεπαιδευμένοι τεχνικοὶ καὶ ἐργάται τῆς δενδροκαλλιέργειας. Τοῦτο εἶναι κυρίως πρόδηλον ἐπὶ τῶν ἀκολουθουμένων μεθόδων σχηματισμοῦ καὶ τῶν ἐφαρμοζομένων περιποιήσεων ἐπὶ τῶν ὑπαρχόντων φυτῶν (διότι εἶναι πολὺ γνωστὸν, ὅτι, ἰδίᾳ προκείμενου περὶ ροδακινεῶν, τὸ κλάδευμα σχηματισμοῦ καὶ καρποφορίας ἐνέχει μίαν σοβαρὰν σημασίαν). Ἀκόμη καὶ ἐκεῖ ἔνθα ὑφίσταται τεχνικὴ διεύθυνσις δύναται να σημειωθῆ ὅτι ἡ τεχνικὴ στηρίζεται ἐπὶ βόσεως τοῦ παρελθόντος. Δέον προδήλως να ἐπισπευσθῆ τὸ ταχύτερον ἢ ἐκπαίδευσιν ἐπὶ τῶν συγχρόνων τεχνικῶν.

ΠΕΔΙΑΣ ΠΑΡΑΚΑΛΑΜΟΥ

Τὸ κλίμα τῆς Ζώνης ταύτης εἶναι περίπου τὸ αὐτὸ μὲ τὸ τῆς Κονίτσης (θερμικὰ χαρακτηριστικά, παγετοὶ ὑγρομετρία κλπ.). Τὸ πρόβλημα τῶν ἀνέμων εἶναι ἥσσονος σημασίας ἐν σχέσει μὲ τὴν Κόνιτσαν. Αἱ πτώσεις χιλιάζης δὲν εἶναι λίαν συχναί. Ἐν τῇ πεδιάδι τοῦ Παρακαλάμου, αἱ ἐδαφικαὶ συνθῆκαι δὲν εἶναι τόσο ἐννοικαὶ ὅσον ἐν Κονίτση. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν διενεργηθεισῶν δειγματοληψιῶν συνητήσαμεν εἰς τὰς πλείστας τῶν περιπτώσεων ὑψηλὴν ὑδατικὴν στάθμην λόγῳ ἀνεπαρκειᾶς στρωγγιστικῶν χανδάκων πρὸς ἀποχέτευσιν τοῦ ὕδατος. Μερικαὶ ἐκτάσεις εἶναι πολὺ ἀργιλλώδεις καὶ ἕτεραι ἔχουν τὸ ὑπέδαφος ἀσβεστοῦδες. Τὰ ἐδάφη ἐν σχέσει μὲ τὸ ΡΗ δύναται να χαρακτηρισθῶν ἑλαφρῶς ἀλκαλικά (αἱ ἀναλύσεις ἀσβεστοῦ καὶ ἀργίλλου ἐγένοντο ὑπὸ τοῦ Γεωπόνου Γεωργικῶν Ἐφαρμογῶν Παρακαλάμου). Ἐνίοτε, ὑπάρχουν ἐπίσης ἐκτάσεις μέσης συστάσεως, οὐχὶ συνεκτικαὶ καὶ οὐχὶ πολὺ ἀσβεστοῦχοι, αἵτινες ἐνδείκνυνται λίαν διὰ ροδακινεῶνες. Δέον να ἐπισημανθῶν ἐπιμελῶς πρὸ τῆς φυτεύσεως τῶν δένδρων αἱ τοιοῦτου εἶδους ἐκτάσεις.

Λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν πάντα τὰ ἀνωτέρω διὰ τὴν ζώνην Παρακαλάμου δέον να προτελώμεν τὴν καλλιέργειαν ἀχ' ἀδείας καὶ δαμασκηνέας, ὡς θὰ δευκρινώσωμεν ἐν συνεχείᾳ.

ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΩΝ ΔΕΝΔΡΟΚΗΠΩΝ

Πρὸς εἰσαγωγὴν μιᾶς μελλοντικῆς ἀναπτύξεως βιομηχανικῆς μορφῆς ροδακίνοκαλλιέργειας ἐν τῇ πεδιάδι τῆς Κονίτσης, εἶναι καλλίτερον να γίνῃ ἔναρξις διὰ δημιουργίας μερικῶν ραδακινεῶνων εἰς διάφορα σημεία, πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως χρησιμοποιηθῶν ὡς προσανατολισταὶ καὶ πρότυπα διὰ τὰς μελλοντικὰς πρωτοβουλίας, πρὸς συγκέντρωσιν ἀποτελεσμάτων τῶν πρώτων πειραματισμῶν τάξεως τεχνικο-καλλιεργητικῆς. Διὰ να εἶναι εἰς θέσιν να δώσουν καλὰς ἀποδείξεις δέον

να επιλεγούν αι θέσεις όπου υφίστανται ευνοϊκά συνθήκαι. Να επιλεγούν αγροί ισοπεδωμένοι ή ελαφρώς επικλινείς, εύκόλως ισοπεδούμενοι, αρδευόμενοι, με άρτιαν στράγγισιν, άνευ περισείας ασβέστου επίσης και εις τὸ υπέδαφος. Δέον κυρίως να επιλεγούν θέσεις εν τῇ πεδιάδι Κονίτσης εις ἄς συναντώνται αι πλέον ευνοϊκαι συνθήκαι. Εις τούτους αγρούς του Προτύπου Κτήματος Κονίτσης υφίσταται ήδη ροδακινεών ηλικίας 4 ἐτών, υπό καλῆς συνθήκας και εις αὐτὸν ἔχουν πρὸς δοκιμὴν ἕνα μέγαλον ἀριθμὸν ποικιλιῶν ροδακινέας. Θὰ εἶναι σκόπιμον να ἀναμῆνται τὰ ἀποτελέσματα αὐτοῦ του ροδακινεῶνος, να ἐνεργηθοῦν εις αὐτὸν ἰσχυρα λιπάνσεις διὰ κόπρου, να βελτιωθοῦν αι μέθοδοι περιποιήσεως και κλαδεύματος, αἵτινες εν τῷ παρόντι ἐνεργοῦνται υπό μορφήν πολὺ ὀλίγον ἔλλογον. Ἡ φυτεία αὕτη δύναται μετ' ὀλίγον να δώσῃ λίαν χρησίμους ἐνδείξεις. Τὸ πρότυπον τοῦτο κτήμα δεόντως ἐξοπλιζόμενον δύναται να ἐξελιχθῆ εις κέντρον γεωργικῶν προειδοποιήσεων διὰ τὸν ἀντιπαρασιτικὸν ἀγῶνα. Οἱ αγρόται οἵτινες θὰ συμμετάσχουν εις τὴν πρωτοβουλίαν ταύτην δέον να τύχουν μιᾶς ἐνδελεχοῦς τεχνικῆς βοήθειας και ἐφ' ὅσον εἶναι δυνατόν και ὑλικῆς ἐνισχύσεως.

ΤΕΧΝΙΚΗ ΚΑΛΙΕΡΓΕΙΑΣ

Ἐφ' ὅσον διησφαλίσθη ἡ στράγγισις και ἡ ἄρδευσις με λίαν ἱκανοποιητικὴν συστηματοποίησιν τῶν ἀγρῶν, δέον να προβῶμεν εις τὴν προπαρασκευὴν του ἑδάφους διὰ τὴν φύτευσιν.

Ἀναμόχλευσις βαθεῖα του ἑδάφους: Εἰς τὰς ἀργιλλώδεις και ἀργιλλοαμμώδεις γαίας καθίσταται ἀναγκαία ἡ ἄρσις τῆς ἑδαφικῆς ἐπιφανείας εις βάθος 0,80 ἕως 1 μέτρον.

Εἰς τὰς περιπτώσεις καθ' ἃς ἡ ὥς ἄνω ἄρσις του ἑδάφους δὲν καθίσταται ἐφικτὴ διὰ μηχανικῶν μέσων, λόγω μικρότητος του γεμαχίου, δέον ἡ σκαφή να ἐνεργηθῆ διὰ χειρός. Εἰς τὰς ἀμμώδεις γαίας θὰ εἶναι ἱκανοποιητικὴ ἡ διάνοιξις λάκκων 1 μέτρον Χ 1 μ. Χ 1 μ. Χ 0,80 μ.

ΣΥΓΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑΙ

Πρόκειται περὶ προβλήματος ὄχι μόνον τεχνικοῦ, ἀλλὰ εν ταῦτῳ οικονομικοῦ, ἀφορῶντος ὅλως ἰδιαιτέρως τὴν Ζώνην. Πρὸ παντός ἐνδείκνυται να μὴν ἐγκαταστήσωμεν ὀπωρῶνας με συγκαλλιεργούμενα διάφορα εἶδη δένδρων (παράδειγμα ροδακινέαν μαζί με μηλέαν) ἀλλὰ τὸνναντίον να καλλιεργῶνται πάντοτε ἕκαστον εἶδος δένδρων χωριστὰ ἀπὸ τὸ ἄλλον. Εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν συγκαλλιέργειαν τῶν δενδροκήπων με ἐτησίαν καλλιέργειαν, εἶναι ἐπιτρεπτὴ ἡ διενέργεια τούτων μέχρι του 3ου ἢ 4ου ἔτους ἀπὸ τῆς φυτεύσεως ἐφ' ὅσον ὅμως πρόκειται περὶ ἐνδεικνυμένης συγκαλλιέργειας. Διεπιστώσαμεν εν Ἡπειρῷ τὴν μεγάλην ἐξάπλωσιν τῆς συγκαλλιέργειας τῶν δενδροκήπων μετὰ μηδικῆς διὰ σανὸν ἢ καρπὸν. Δέον να καταβληθῆ προσπάθεια ἀνακοπῆς τῆς συγκαλλιέργειας ταύτης εις τὰ συστηματικὰ δενδροκομεῖα, διότι ἡ μηδικὴ ἀσκεῖ ἕνα ἐπικίνδυνον ἀνταγωνισμὸν με τὰ δένδρα, διότι ἐξαπολύει τὸ ριζικόν της σύστημα εις βάθος, προκαλοῦσα αἰσθητὴν κατανάλωσιν ὕδατος και θρεπτικῶν στοιχείων.

Καλλιέργειαι ὀλιγώτερον ἐπιβλαβεῖς εἶναι ἡ σίτος και τὰ λοιπὰ σιτηρά, αι καλλιέργειαι λαχανικῶν, αι ἕαρ νοὶ λειμώνες, τὰ σκαλιστικὰ φυτὰ κ.λ.π. Εἰς ἕκαστην περίπτωσιν δέον να ἀφήνεται ἄρκετὸς χῶρος πέριξ του κορμοῦ, ὅστις δέον να εἶναι πάντοτε ἐπιμελῶς καλλιεργούμενος.

ΠΕΡΙΠΟΙΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ

Ὄταν εις τούτους δενδροκήπους δὲν διενεργοῦνται συγκαλλιέργειαι, δέον τὸ ἑδάφος να διατηρῆται καθαρὸν και ἀπηλλαγμένον ζιζανίων, με ἐπιφανειακῶς ἐπιπο-

λαίας ἀρόσεις (οὐδέποτε βαθείας) κατὰ τὴν ἐαρινοθερινὴν περίοδον. Πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ἀρόσεως πλησίον τοῦ κορμοῦ τῶν δένδρων εἴτε δι' ἀρότρου μηχανοκινήτου εἴτε διὰ ζωοκινήτου δέον νὰ εἰσαχθῇ ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ ἐξωτερικοῦ προφυλακτῆρος (πλαγίας προεκτάσεως), ὅστις εἶναι ἄγνωστος εἰσέτι εἰς τὴν περιοχὴν (τύπος ἀμπελοργικοῦ ἀρότρου).

ΓΟΝΙΜΟΤΗΣ—ΛΙΠΑΣΜΑΤΑ

Διὰ μίαν ταχεῖαν αὐξησιν τῶν δένδρων καὶ διὰ τὴν διασφάλισιν τακτικῶν καὶ ἀφθόνων ἐσοδειῶν ὁ ροδακινεὸν ἀπαιτεῖ τὴν παροχὴν σημαντικῶν ποσοτήτων λιπασμάτων. Εἶναι ἀπολύτως ἀπαραίτητον νὰ διασφαλισθοῦν πρὸ παντὸς ὄργανικὰ λιπάσματα (κόπρος ἢ τεχνητὰ) κατὰ τὴν περίοδον ἐγκαταστάσεως τοῦ ὄπωρῶνος.

Τὸ μέγαλον παθητικὸν τῆς ζώνης ὀφείλεται εἰς τὴν ἔλλειψιν λιπασμάτων, ἧτις ὀφείλεται πάλιν εἰς τὸν τρόπον ἐκτροφῆς τῶν ζώων. Πρὸς τὸν σκοπὸν ἐπιτεύξεως μερικῆς λύσεως τῆς ἀδυναμίας ταύτης, δέον νὰ πείσωμεν τοὺς παραγωγοὺς εἰς τὴν καλὴν συντήρησιν, τὴν καλλιτέραν δυνατὴν, τῆς ὑπαρχούσης κόπρου καὶ εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῆς παραγωγῆς τεχνητῆς κόπρου διὰ χρησιμοποίησεως ὄλων τῶν φυτικῶν ἀπορριμμάτων. Τὰ ὄργανικὰ λιπάσματα θὰ πρέπει νὰ συμπληρωθοῦν διὰ χημικῶν λιπασμάτων, (κυρίως ἀζωτούχων καὶ φωσφορικῶν) ἀναλόγως μὲ τὴν φύσιν τοῦ ἐδάφους.

Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἐγκαταστάσεως τοῦ ὄπωρῶνος ὡς πηγαὶ χουμῶδος πλεόν πρόσφοροι καὶ πλεόν οἰκονομικαὶ θὰ εἶναι αἱ χλωρὰ λιπάνσεις διὰ σπορὰς διαφόρων ψυχανθῶν (τριφύλλιον σαρκόχρουν, βίκος, λούπινον κλπ.) ἢ ἀγροστώδη. Ἡ πλεόν κατάλληλος ἐποχὴ διὰ σπορὰν πρὸς χλωρὰν λίπανσιν εἶναι τὸ φθινόπωρον καὶ ἡ ἀναστροφή καὶ πρόσχωσις νὰ γίνεταί τὸν Ἀπρίλιον ἢ Μάϊον.

Ἐπὶ πλεόν εἶναι ἀξιοσύστατος ἡ κάλυψις τοῦ ἐδάφους τοῦ ὄπωρῶνος μὲ ὄργανικὴν ὕλην φυτικῆς προελεύσεως (ἀχυροποίησις καλλιεργείων).

Α Ρ Δ Ε Υ Σ Ι Σ

Δεδομένου τοῦ ἐλαχίστου ὄμβρου κατὰ τοὺς μῆνας Ἰούνιον—Ἰούλιον καὶ Αὐγουστον δηλαδὴ κατὰ τὴν ἐποχὴν ὠριμάνσεως τῶν καρπῶν δέον νὰ ληφθῇ πρόνοια ἀρδεύσεως. Δεδομένου τοῦ μεγάλου συνήθως ὕψους τῆς βροχῆς κατὰ τὴν ἀνοιξιν καὶ τῆς μεγάλης ὑδατοσυγκρατητικότητος τοῦ ἐδάφους εἶναι προφανὲς ὅτι αἱ ἀρδεύσεις ἔχουν βοηθητικὸν χαρακτῆρα. Θὰ εἶναι σκόπιμον νὰ ἐνεργῶνται, ἐφ' ὅσον εἶναι δυνατόν, ἀφθονοὶ καὶ πλούσιοι ἀρδεύσεις, ἀλλὰ ὄχι συχναὶ (ὄχι περισσότεραι τῶν 3—4 κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ θέρους).

Κ Λ Α Δ Ε Υ Μ Α

Συνιστᾶται τὸ κλασικὸν σύστημα τοῦ σχήματος «χαμηλοῦ κυπέλλου» μὲ τρεῖς κυρίους βραχίονας ὕψους 50—60 ἑκατοστῶν, καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πρώτου ἔτους θὰ ἐπιτευχθῇ ὁ σχηματισμὸς τῆς κόμης τοῦ δενδρουλλίου ἐκ τριῶν κλάδων εὐρισκομένων εἰς ἴσην ἀπόστασιν μεταξύ των. Κατὰ τὰ ἐπακολουθοῦντα ἔτη καταβάλλεται προσπάθεια σχηματισμοῦ περισσοτέρων δευτερευόντων βραχιόνων εἰς ἕκαστον τῶν τριῶν κυρίων κλάδων.

Τὸ κλάδευμα καρποφορίας (χλωρὸν καὶ χειμερινὸν) εἶναι λίαν σημαντικὸν διὰ τὴν ροδακινοκαλλιέργειαν. Κατὰ τὰ δύο ἐπόμενα ἔτη τῆς φυτεύσεως εἰς τοὺς ἀποδεικτικὸς ὄπωρῶνας τῶν δενδρουλλίων φρονεῖται ὅτι δέον νὰ ἀποσταλῇ εἰς Ἰταλίαν εἰς τὴν Ζώνην Πειραματισμοῦ ἓνας εἰδικευμένος ἐργάτης διὰ μίαν περίοδον 4—5 ἑβδομάδων. Ὁ ἴδιος τεχνίτης εἶναι ἀπαραίτητος νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐνεργῇ ἐπιδείξει ἐπὶ τοῦ κλαδεύματος τῆς μηλέας καὶ ἀχλαδέας. Σχετικῶς μὲ τὴν ἐποχὴν

κλαδεύματος, ή κτηθείσα έν 'Ιταλίᾳ πείρα συνιστᾷ ἑαρινόν κλάδευμα ἔκτελούμενον κατά τὰς προηγουμένης τῆς ἐκπύξεως τῶν ὀφθαλμῶν ἑβδομάδας.

ΑΡΑΙΩΣΙΣ ΤΩΝ ΚΑΡΠΩΝ

Πόκειται περί ἀπαραιτήτου ἐργασίας ἣτις δέον πάντοτε νά ἐκτελήται. Ἔχει σκοπόν νά ἐπιτύχη προϊόντα μεγαλυτέρας ἐμπορικῆς ἀξίας (καρπούς εὐμεγέθεις, ἄνωτέρας ποιότητος καί χρώματος). Εἰς τὰ φυτὰ εἰς ᾧ παρατηρεῖται ἄφθονος καρποφορία δέον νά ἐνεργῆται κατά μήνα Μάιον ἢ ἀραιώσις τῶν καρπῶν διὰ χειρὸς καί κατά τοιοῦτον τρόπον ὥστε νά ἀφίεται μεταξύ τῶν καρπῶν ἀπόστασις 10 ἑκατ.

ΕΚΛΟΓΗ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΠΟΙΚΙΛΙΩΝ

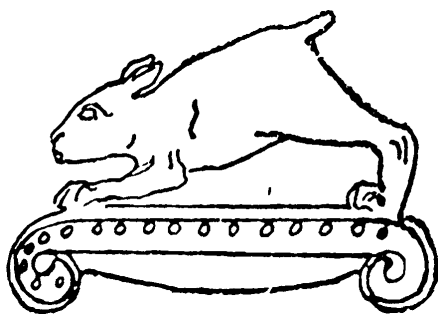
Ἐν συσχετισμῷ μέ τήν φύσιν τοῦ ἐδάφους καί τὰς κλιματικὰς συνθήκας, τὰ πλέον κατάλληλα ὑποκείμενα, εἶναι ἢ ἐκ σπόρου προερχομένη ροδακινέα ἢ φράνκ. Λαμβάνονται τὰ ὑποκείμενα ταῦτα διὰ σπορᾶς πυρήνων ροδακίνων. Ἡ ἐκλογὴ τῶν πλέον καταλλήλων φυτῶν παρὰ τῶν δενδροκόμων εἶναι ἐργασία λίαν σοβαρά.

Οὕτω πρὸς διασφάλισιν μιᾶς ὁμοιογενοῦς φυτείας, ἐπιτυχοῦς εἰς ὅλα τὰ σημεῖα, δέον νά ἐπιλέγωνται εἰς τὰ φυτώρια ὡς ὑποκείμενα, φυτὰ ἐμφανίζοντα χαρακτηρισ καὶ δύναμιν βλαστήσεως ὁμοιογενεῖς.

Αἱ ποικιλίαι ἅς συνιστῶμεν διὰ τοὺς ἀποδεικτικοὺς ροδακινεῶνας εἶναι αἱ ἀκόλουθοι :

		Ῥοίμανσις	
<i>Mme Kira Eureinoff</i>	— λευκόσαρκος	—	Πρῶτον 15θήμερον Ἰουλίου
<i>Aurora</i>	— κιτρινόσαρκος	—	Μέσα Ἰουλίου,
<i>Dixired</i>	— »	—	» »
<i>Giallo di Firenze</i>	— »	—	» »
<i>Rod Haven</i>	— »	—	Δεύτερον 15θήμερον Ἰουλίου.
<i>S. Anna Balducci</i>	— λευκόσαρκος	—	Τελευταῖαι ἡμέραι Ἰουλίου, ἀρχαὶ Αὐγούστου.
<i>Morettini 9)14</i>	— »	—	Πρῶτον 15θήμερον Αὐγούστου
<i>Morettini 9)14</i>	— κιτρινόσαρκος	—	» » »
<i>Hale</i>	— »	—	Δεύτερον » »

(Συνεχίζεται)

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Ι. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

ΓΗ ΜΗΤΗΡ

Προσκυνῶ τὴ σεβάσμιμα μάννα μας Γῆ
ποῦ σιὸ εἶναι μου νοιώθω
τὴν οὐσία τῆς σιτῆν ἀναλλοίωτη.
Στὰ μεγάλα βουνὰ καὶ σιὸς κάμτειους βράχους,
σιὸς ἀπλόχωρους κάμπους
καὶ σιὰ σπήλαια τὰ σκοτεινά,
σιὸ χοριάρι, σιὰ δένδρα, σιὰ ζῆα,
τὴν οὐσία τῆς νοιώθω.
Προσκυνῶ τὸ μεγάλο ἀστέρι τῆς ἡμέρας,
ποῦ πατέρας μεγάλης στοργῆς
τὴ ζωὴ μᾶς χαρίζει.
Μὰ πιδ πάνω ἀπ' ὄλα λαιρεύω τὸ πνεῦμα
τῆς παγκόσμιας δημιουργίας
ποῦ τὴ σπίδα του νοιώθω βαθιά μου
αἰωνία κι' ἀθάνατη...

Εὐμολπίδαι, σᾶς πρόπει μιὰ δόξα μεγάλη, γιατί
τὴν ψυχὴ σας ἐφώτισε φῶς διαισθήσεως,
τὸ μυστήριον νοιώθοντας
τῆς ζωῆς, τοῦ θανάτου,
τῆς φθορᾶς κι' ἀφθαρσίας, τοῦ προσωρινοῦ κι' αἰωνίου...

Εἰσοδῆς ὡς οἱ μύοιαι καιρῶν παλαιῶν
τὸ καλλιχορο φρέαρ με θέρμη ἐφίλησα,
σιὰ ἀγιασμένα λιθάρια τοῦ τελεστηρίου γονάτισα
κι' ἡ ψυχὴ μου σὲ θάμπη μαγείας ἐπέταξε
με μεγάλα φτερά,
γιὰ νὰ νοιώσῃ τὴν θεία πηγὴ τοῦ παντός.
Γῆ μεγάλη προφήτισσα, ἔλη καὶ πνεῦμα μαζί,
τῆς ζωῆς τὸ σκοπὸ, τοῦ θανάτου τὸ σκοπὸς φανέρωσε
σιὸ φτωχὸ σου παιδί, ποῦ σὲ νοιώθω κοντὰ μου,
ὅπως σιὸς παλιός μας προγόνοιο
ἐφανέρωσες πῶς, σιτῆν ἀγία σου μήτρα,
τὴν σπορὰ ν' ἀποθέτουν, γιὰ κάρπιαμα πλούσιο.
Θὰ πλινθῶ σιτῆν προή σου ποῦ δίνει ζωὴ
σιὸ χοριάρι, σιὰ δένδρα, σιὰ ζῆα, σιὸν ἄνθρωπο,
σιὰ μικρά, σιὰ μεγάλα, καθάριος νὰ γίνω.
Ἵσως ἴοιτε νὰ γίνω δεξιὸς πιδ καλά
σιτῆν ἀγκάλῃ σου τὴ στοργικῆ,
Ἵσως ἴοιτε τὸ φῶς σου
νὰ φωτίσῃ τὸ πνεῦμα μου τὸ σκοτεινό,
ὡς ἡ δάδα τοῦ Ἱεροφάντου

τὰ πλουτώνια σκόπη
 Οἱ χαρές μας ἀοήμιαιες εἶναι
 κι' ἡ ἀχόριαγη θλίψη ἰς κλέθει
 ὡς χιτυάει τὸ σήματρο τῆς αἰώνιας ἀλήθειας:
 «ἡ χαρὰ τοῦ θανάτου σὰς κράζει...».

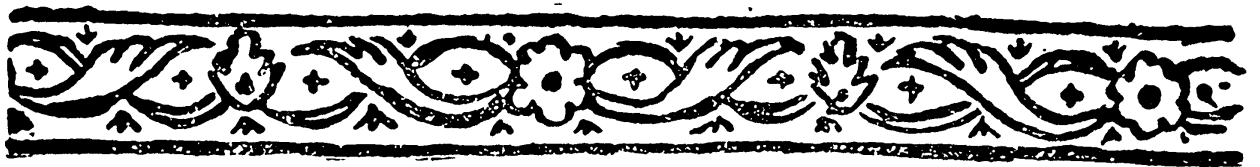
ᾠδή μητέρα γῆ,
 ὁμιλῶ μὲ τὰ πνεύματα τῶν πεθαμένων παιδιῶν σου,
 μὲ τὶς ρόδινες τοῦ παρελθόντος ἀπαύγειες,
 τὴν φωνὴν τοῦ ἀκοῦ νὰ φωνάζῃ (καθὼς ἡ πομπὴ ξαναμμένη
 προχωρεῖ πρὸς τὰ ἄκρῃ, τὴν παράλιο τῆς Ἑλενοῖνος πινυχὴ
 κι' ἀπαλὰ τῆς θαλάσσης ἢ αὔρα δροοῖζει
 τὴν ψυχὴ τους πὸ φλέγεται
 σ' ἠθικὴν ὠριμότητα) τὸ
 καθαριτήριο «Ἄλαδε Μύσαι...»
 π' ἀντηχεῖ μιᾶς ἐλπίδος
 μακρινὴν εὐτυχίαν...

Καθαρός, καθαρός σιῆς θαλάσσης τὸ κύμα,
 κι' οἱ φωνές ἀντηχοῦν σιῆν ψυχὴ τῆς μητέρας μας Γῆς,
 ὡς ζητοῦν νὰ περάσουν τῆς Ἀθανασίας τὴν πύλη...

ᾠδή ἀθάνατο πνεῦμα τῆς γῆς,
 ᾠδή Δημήτηρ, οἱ μύσαι τῶν θεῶν κι' ἀγνῶν μοιτηρίων σου,
 ὅπως τότε σιῆ νύχτα (τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ψυχῆς),
 μὲ βαθεῖα νοσταλγία τὰ χέρια σηκώνουν ψηλά:
 Μιὰ λατρεία σιὰ σκόπη
 τῆς ζωῆς, τοῦ θανάτου, τῆς
 ποθητῆς ψυχικῆς ἀνασιάσεως...
 Ἱεροφάντη προσμένουμε,
 φανερώσου κρατῶντας σιὸ χέρι
 τ' ἀγιασμένον ἀσιάχι...

«Ὅταν σιωπηλὴ
 ἡ Ἀπολύτρωσις θάρσῃ
 καὶ γυρίσουμε πάλιν εἰς τὴν
 αἰωνίαν ἀγίαν πηγὴν,
 θ' ἀντηχήσῃ ἡ φωνὴ τῆς μεγάλης ἀλήθειας:
 «Ἦτο γέννημα Γῆς...».

ΔΗΜ. ΚΟΚΚΙΝΟΥ

ΒΗΜΑΤΑ ΣΤΗ ΒΙΤΡΙΝΑ

(ΔΙΗΓΗΜΑ)

Πάνω στον άντρα έπεφτε μιὰ σιαπή, απ' τον ουρανό. Ξερωσιανός καθώς είταν, την είχε ραγιωμένη στο χαρωμένο του μέτωπο. Μπρός του, κείτονταν μιὰ γαλασμένη στοάτα που είχε πάνω της ένα έρεϊπιο. Κι' είταν όλα σκεπασμένα από κροακίδια και από χοιτάρια.

Ο άντρας κίτταζε κατάμονος αυτή τή σιαπή που έπεφτε άνθια από ροδαμινίες, να γιομίζει τή στοάτα όπως τὸ χιόνι. Είταν ψηλός και είχε χέρια ξερά. Φαίνονταν πως κνηγοῦσεν ένα φεγγάρι που κάθονταν εκεί, στις πέτρες. Θυμήθηκε τή γυναίκα που περίμενε να τήν ιδεί τυλιγμένη στην κίτρινη ζακέττα της. Και ήρθε κείνη τήν ώρα τὸ φθινόπωρο κι' έκατσε παντού.

—Καλύτερα που δέν πήγαμε στην Αυστραλία. Η φτώχεια περπατάει μέσα στις φλέβες μας... Ξεσταχυάσαμε, Μαρία, στο δικό μας τὸ χῶμα... Κατάλαβε;

Η γυναίκα τὸν κίτταζε πίσω απόναν ἴσκιο που κάθονταν άνάερα πάνω στο πρόσωπό της ενώ ένα θολὸ ὄνειρο αναδείχτηκε μέσα στα σπλάχνα της.

—Τώρα... Θα έχουμε και τὸ παιδί...

Απάντησε και φαντάστηκε πως έτρεχε σ' ένα λειβάδι να κνηγάει τὸ ἴδιο της τὸ γέλιο. Ξημάκωναν τὰ πλοῖα που θα πήγαιναν στην Αυστραλία κι' η ζωή κόπηκεν έτσι μέσα στη χούφτα της. Σκάλωνεν ένα φῶς που χίνονταν στα μάγουλά της.

—Πᾶμε, τώρα.

Είπε ὁ άντρας. Κι' έπεφτε πάνω του εκείν' η σιαπή. Τὸ μωρὸ θα κοιμόνταν εὐτυχισμένο καθὼς η γυναίκα σιλλογίζονταν πόσες μέρες θ' αργοῦσε ακόμα για να ξυπνήσει. Τότε, κι' οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι θα περίμεναν αὐτὸ τὸ μωρὸ. Δέν ήξερε να θυμηθεῖ τίποτ' ἄλλο, κείνη τήν ώρα. Παρά

έπιασε τὸν άντρα της απ' τὸ χέρι και πηγαν οἱ δυὸ μαζί μπρός από μιὰ βιτρίνα... Τὶ εὐτυχία να υπάρχουν στις βιτρίνες πεδύλα για τὰ μωρὰ που δέν ήρθαν ακόμα. Κάτι πήγε να πει ὁ άντρας. Και φηνηκε πως λυτήθηκε.

—Ξέρεις...

Ξανακίνησε, και σταμάτησε πάλι.

—Γιὰ τή δουλειά... Αὐτὸ δέν είναι τὸν έσπροωξε η γυναίκα. Κι' είχε μφονή που χαμήλωνε.

—Μ' ἔδιωξαν!...

Πάνω σ' ένα από κείνα τὰ πέδιλα φηνηκε ένα μικρὸ ἄνθος. Σάμπως να εἶτ κομμένο.

Κίτταξαν κατόπιν και εἶ δυὸ μετὸς ἄνθρώπους που περπατοῦσαν πᾶστη στοάτα. Κόκκινα, κίτρινα, γαλάπράσινα χρώματα. Όλα μαζί πετακέστις πόρτες απόνα μανάβιο.

—Μιὰ πολιτεία ὀλόκληρη. Κάπου δουλεύεις.

Απάντησε η γυναίκα. Και σάμπως να μὴν είχαν να ποῦν ἄλλα. Ὁ άντρας έφερεν ένα γύρο τὰ μάτια τ στα τζάμια καιγονταν ακόμα ὁ ήλιος.

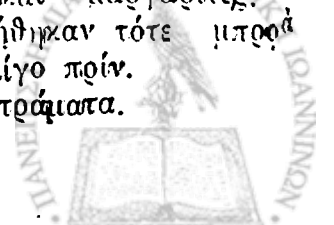
—Τίποτα δέν ὀρίζουμε απ' όλα αὐτά.

Μονολόγησε. Και ἔμοιαζε να μὴν πῆρχε κει μήτε η πολιτεία... Έρημιά. "Αν δέν είταν και κείνο τὸ ἄνθος σταδύλα!

—Θὰ έχουμε και μωρὸ... Πῶς ἔπᾶμε χαμένοι;

Είπε φαναχτὰ τώρα. Μακρὸνὰ φάνηκε κάτι θεόρρατα κίματα που γάθηνφορτωμένα ὄνειρα και μαροαριτές, ἢ τὰ χτίρια ξαναστήθηκαν τότε μπροστού. Είταν καθὼς λίγο πρίν.

—Τὶ ἄχρηστα πράγματα.

Στοχάστηκε για μιὰ στιγμή, ἀπὸ μονάχος.

Φτάνει νὰ τὸ ξέρει κανένας... Νὰ ἐκεῖ πού δὲν τὸ περιμένεις, ἔρχεται ἕνα μωρὸ καὶ τὰ γκρεμίζει ὅλα, μ' ἐκεῖνα τὰ παχουλὰ γεράκια του. Κι' ὁ κόσμος ξαναγίνεται ἀπ' τὴν ἀρχὴ πάλι μαζί του. Καλύτερα πού ὁ Θεὸς ἀρχίζει τὴν πλάση ἀπὸνα μωρὸ.

—...Καλύτερα πού δὲν ξενητευτήκαμε, Μαρία. Νὰ τὸ θυμᾶσαι! Ἔνας μεγάλος δὲν μπορεῖ νὰ χαλάει καὶ νὰ φτιάχνει ἀπ' τὴν ἀρχή.

Ἡ γυναίκα δὲν ἀπάντησε. Κι' ὁ ἄντρας πῆρε τότε ἀπὸ κοντὰ τὰ λόγια του. Ἄμια ξεκινᾷει κανεὶς ἀπὸ ὄνειρα, τότε κι' ὁ κόσμος γίνεται ἀπὸ ὄνειρα, ξανασκέφτηκε ἀπὸ μόνος του. Παρακάτω, τὰ χρώματα ἀπὸ κεῖνο τὸ μανάβιζο εἶταν ἀκόμα πεταμένον στὸ δρόμο. Κι' ὅλα γίνονταν σιγὰ σιγὰ ἀλαργινὰ, ἐκεῖ γύρα.

—Νά, λέγαμε γιὰ τὴ δουλειά. Δὲν ἔχαμε τίποτ' ἄλλο ἐξὸν ἀπ' αὐτή, γιὰ νὰ ζήσουμε.

Ἐίπε ξανά ὁ ἄντρας. Κι' ὁ δρόμος ἀδειάζει καθὼς νύχτωνε ψηλὰ ἀπὸνα βροννὸ πού εἶταν πίσω ἀπ' τὰ χτίρια. Τότε, πάνω ἀπὸνα μεταλλόνι ἀνοιξεν ἕνα γαλάζιο παροῦθιο. Κι' ἡ γυναίκα ἔρριξε κεῖ μέσα λίγα παρατημένα ὄνειρα. Οἱ ἄνθρωποι δμοιαζαν νὰ ἔχουν ἀδειανὰ μάτια, ἔτσι πού τρούμαζαν νὰ περπατήσουν χωρὶς νὰ εἶναι ὁ δρόμος γιομάτος ἐμπόδια.

—Νά, ὅλοι τοῦτοι δῶ εἶναι κι' αὐτοὶ ἀλομόναχοι.

—Πῆγε κανένας; ὀλότελα χαμένος ἀπὸ δουλειά;

Ἀπάντησε ἡ γυναίκα. Κι' ἡ φωνὴ της πᾶθηκε μέσα στὸ χάος. Ὅστερα, ἦρθε ξανά κείνη ἡ σιωπὴ πάνω στὸν ἄντρα ἐνῶ ἕνα μωρὸ φάνταζε κάπου νὰ κουνάει τὰ χέρια του.

—Πῶς τῶρα;...

Ρώτησε ἡ γυναίκα ἀπὸνα βᾶθος μέσα της.

—Ναί... Ὅστερα;

Πῆγε νὰ ρωτήσῃ κι' ὁ ἄντρας. Καὶ ἀνάντησεν ἕναν κάμπο πού εἶταν στρογγυλὸς κατακίτρινα στάχυα. Στὴν ἀκρὴ του καίγονταν ὀκτώμα γάτι πέλωρια σύγγερα πού ἀνοίγαν σιγὰ σιγὰ ἕνα κενὸ μέσα

του. Δὲν ξαναρώτησε τίποτα. Πιάστηκε χέρι χέρι μὲ τὴ γυναίκα γιὰ νὰ φύγουν.

Στὸν ὀρίζοντα λιχνίζονταν κείνη τὴ στιγμή ἢ στάχτη ἀπὸνα τρανὸ ταξίδι κι' ἀπὸνα ὄνειρο. Ὁ ἄντρας ἀπόμεινε δῶθ: ἀπὸ κεῖ. Ὅσπου ἦρθε πίσω τοὺς ἕνα ἦσοχο νύχτωμα κι' ἡ ζωὴ ἔγινε κι' αὐτὴ ἕνα ὄνειρο. Στὶς βιτρίνες; θὰ φυτρωναν κεῖνο τὰ ἀνθάκια πάνω στὰ πεδία... Πῶς εἶναι τὸ φῶς!... Σωροὶ ἀπὸ χρώματα.

—Καλύτερα ξέρεις ἐδῶ. Αὐτὸ τὸ χῶμα εἶναι καὶ στὴν ψυχὴ μας.

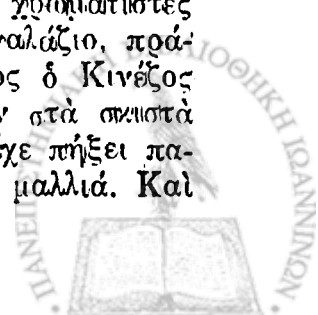
Ἐίπε τώρα ὁ ἄντρας. Κι' ἀναθυμήθηκε μιὰ ζωὴ πού παραχώθηκε μέσα του. Ἐίταν ἔτσι ὅπως μιὰ χῶβολη στὴ γωνιά. Λίγο νὰ τὴν ξεσκάλιζε, θὰ ἔπιανε ἀνοσιμμένα κάουβουνα. Ἐκεῖ ἀπόμειναν τόσοι νεκροὶ. Μῆσα στ' ἀμπέλια, κάποιες ἀνοιξες; πού δὲν ἀνθισαν ποτέ. Καὶ περπάτησε τότε στὴν ψυχὴ του, γιὰ νὰ μαζέψῃ κοιμιάτια κοιμιάτια γάτι ἀπ' αὐτὰ ὅλα.

—Τίποτα δὲν ἀπόμεινε ἀπὸ κείνους τοὺς φόβους!

Μοχολόγησε, γιὰ μιὰ στιγμή. Κι' εἶταν μιὰ σιωπὴ θλιβερὴ ὁ ἴδιος, καθὼς διάβαινε ὅπως ὁ ἴσκιος. «Ποῖος θ' ἀλλάξῃ αὐτὴν τὴ γῆ;!» ρώτησε ξανά μονάχος. Καὶ κόμπισσε στὸ λαμπρὸ του μιὰ πικρὴ σταλαματιά. Τὰ χτίρια δὲν ἔχουν ψυχὴ. Κείνη τὴν ὥρα ἡ γυναίκα του ἀνοιξε τὸ παροῦθιο κι' ἔρριξε πάνω του ἕνα φῶς, ξεφυλλίζοντας ἀνθισμένους ροδακινιές. Οἱ δυὸ ἄνθρωποι φάνηκαν πάνω στὴ στράτα, καθὼς πήγαιναν μαζί.

...—Πονᾶς;

Ὁ ἄντρας προσπάθησε νὰ ξανακούσῃ ἐνῶ χάνονταν μέσα σ' ἕναν φωτεινὸ κίτλο πού σκοτεινιάζε. Ἀνοιξε τὰ μάτια του ἀπὸ ἕνα ὄνειρο κι' εἶδε νὰ τὸν κυττάξῃ ὁ Κινέζος πού κνηγοῦσε νὰ ἰδεῖ στὸν ὕπνο του, λίγο πρὶν. Πιὸ πέρα σηκώνονταν ἡ ἄμμος σύγγερα καὶ κάθονταν σ' ἕναν ὀρίζοντα πού χαμήλωνε ὀλοένα. Σκέφτηκε τὴ στράτα τῆς πολιτείας νὰ εἶναι γιομάτη ἀπὸ παιδάκια πού φοροῦν χροματιστὲς μπλουζές. Κόκκινο, κίτρινο, γαλάζιο, πράσινο, πορτοκαλί. Κι' εἶδε πὸς ὁ Κινέζος εἶχε ἕνα ἴσκιό πού κάθονταν στὰ σκουπὰ μάτια του. Στὸ κεφάλι του εἶχε πῆξει παχὺ αἷμα κολλημένο μέσα στὰ μαλλιά. Καὶ

ντρούπηκε πού είταν ἐχθρός ὁ ἕνας γιὰ τὸν ἄλλον. Παρέκει, ἡ ἄμμοσ σφύριζε καὶ ἀπὸ κείνο τὸν τόπο. Πένθυμα...

—Τὶ κάνουμε δῶ;

Εἶπαν κ' οἱ δυὸ μαζί. Καὶ κίτταξαν ἀντάμα τὸν ὀρίζοντα. Καὶ κορεμάστηκε τότε ἀνάμυσά τους, πίσω ἀπ' τὰ σύγνεφα τῆς ἄμμο. Ὅλα σταμάτησαν. Κι' ἀκούστηκε ὁ χτύπος ἀπ' τὶς καρδιές τους. Εἶταν ὁ ἴδιος σὲ ὅλα τὰ ματωμένα στήθεια, σκέφτηκαν. Καὶ δὲν εἶπαν τίποτα. Μονάχα ὁ Κινέζος γύρισε ἀπότομα τὰ μάτια, γύριψε νὰ κρατηθεῖ ἀπὸ κάπου στὸ κενό, κί' ἔπεσε καταγῆς. Ἡ ἄμμο βάρφηκε ἀπὸ ζεστό κόκκινο αἷμα. Καὶ πικρὸ φύσηξε σὰν ἀναπνοή, πὺδ κεί. Κι' ἔκαψε ἕνας ἴσκιος, μέσα στὴ σιωπή.

Ὁ ἄντρας τότε πέταξε τὰ ὄπλα καὶ φορτώθηκε τὸν Κινέζο. Περιπατοῦσε ἀργά, πάνω στὰ τεῖχη τῆς Ἱερουσαλήμ, ὅπου φαίνονταν τὰ πατήματα τοῦ Χριστοῦ. Ὁμοια μὲ κείνο τὸ αἷμα πάνω στὴν ἄμμο. Καὶ νὰ εἶναι φυτρωμένα ἀπὸ κείνα τὰ ἀνθία πού ἔχουν τὰ πέδιλα γιὰ τὰ μωρὰ, στὴ βιτρίνα. Ὅστερα, ἡ σπράτα πού δὲν κόβονταν ποιθενά, τὰ κίματα πού σηκώνονταν πάνω του... Ἰδρωσε νὰ κρατηθεῖ ἀπὸ κάποια θήμιση, πάσχιζε νὰ φωνάξει, ἔπερτε ἀπὸναν ἄλλο, κληροῦσε νὰ πιάσει στὴν ἄβυσσο καὶ πού ἤξερε ἀπὸ χρόνια, μπλέχτηκε μέσα στὶς ἀχτίνες ἀπὸναν ἥλιο μαζουρό...

—«Εἴπνα!... Εἴπνα! Βάλτε του λίγο αἶθροα... Εἴπνα!...».

Κείνη τὴ στιγμή, ἕνα κίτρινο σίγνεφο διαλίνονταν μέσα στὸ κεφάλι του κί' ὕπερα ἔπερτε λυωμένο μέταλλο μέσα σ' ἕναν ἄκεανό. Ὁ ἄντρας ἀνέβαινε πάνω σὲ μιὰ ξύλινη σκάλα, πολὺ ψηλά. Καὶ ἔσπασε στὰ πόδια του. Ἐσκλησε νὰ ἰδεῖ καὶ τρόμαξε καθὼς ἡ πολιτεία ἔπερτε βαθεῖα σ' ἕνα γὰρ καὶ μικραίνε ἀφάνταστα. Πάσχιζε κί' ἀπλωνε τὰ χέρια του γιὰ νὰ μὴν πέσει κεί μέσα... Τότε, ἀνοιξε τὰ μάτια. Εἶταν παντοῦ μιὰ ἠσυχία πού φόβιζε.

—Ἐίσαι καλά;... Εἴπνα, ὁ γιατρός ἦρθε.

Ὁ ἄντρας κίτταξε νὰ ἰδεῖ, ἕνα γύρο. Καὶ θυμῆθηκε τότε τὸν Κινέζο, ἀρτημένον μέσα στὴν ἄμμο... Στὰ πατήματα τοῦ Χριστοῦ, φήτρωναν τώρα κείνα τὰ λουλού-

δια πού εἶχαν τὰ πέδιλα στὴ βιτρίνα.

—Μουδιάζει τὸ στήθος μου.

Παραπονέθηκε. Κί' ἦρθε στὴν κόμη του ἕνα κλωνάρι ἀπὸ ἀνθισμένη ροδακινιά. Σάμπως νὰ εἶταν ὄνειρο ἢ ζωή. Πουθενὰ δὲν ξεχώριζε τίποτα καθαρό. Ὅλο εἶταν ἀνάκατα μέσα στὸ μυαλό του μ' ἕνο ποτήρι γεμάτο μπογιές καὶ νερό. Κί' ὅσο πάσχιζε νὰ βρεῖ καὶ, οἱ μπογιές ἀνακατῶνταν ἀκόμα πιὸ πολὺ.

Ὅταν ξημέρωσε, ὁ ἄντρας ξανακίτταξε τὸν κόσμο. Θυμῆθηκε τὴ βιτρίνα νὰ ἔχει κείνα τὰ πέδιλα.

—Ἡ ζωὴ εἶναι φτιαγμένη ἀπὸ ὄνειρο

Εἶπε μονολογώντας. Καὶ ξαναγύρισε στὴν ψυχὴ του κείνος ὁ χειμῶνας πο τραυματίστηκε. Τώρα δὲν φαίνονταν «οἷτε μιὰ γρατσουνιά». Ἐτσι τοῦ εἶπαν ἡ γιατροί. Ὁμοίως αὐτὸς ἔννοιασε νὰ ἔρι μέσα του κείνον τὸν χτυπημένο Κινέζο πάνω στὴν ἄμμο. Πόση θλίψη ἀπόμεινε στὸ μέτωπο κείνου τοῦ κίτρινου ἀνθρώπου θυμόνταν. Καὶ παράχωνε αὐτὲς τὶς μὴ μετ' βαθεῖα μέσα του μαζί μὲ κείνες τ' ἀνοιξες πού μαρομαρῶθηκαν ἐδῶ καὶ πολλὰ χρόνια. Κί' αὐτὸς δὲν ὄριζε τίποτ' ἄλλο ἔξόν ἀπ' τὴ δουλειά.

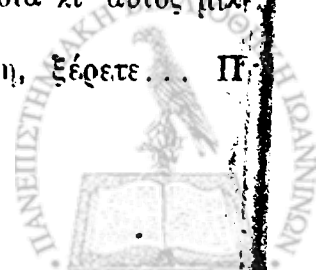
—...Ἐέρεις, δὲν ἰσάροχουν τώρα δουλειές. Τὴν ἀνοιξη καὶ νὰ ἰδοῦμε πάλι. Προστατεύεσαι ἀπ' τὸ Νόμο, ἀλλὰ τί γίνεται;

Λέγοντας αὐτὰ ὁ ἐργολάβος, εἶχε ἐλοῦ τὸ νοῦ του. Δὲν ἔβλεπε τὸν ἄντρα, σάμπως νὰ τὸ ἐνοχλοῦσαν τὰ ἴδια του λόγια. Μέσα στὸ γραφεῖο ἀκούονταν μοιχα οἱ γραφομηχανές ὅμοια πολυβόλα. Διὸ τρεῖς ἀνθρώποι φάνηκαν ἀπ' ὄξω σ' ἕνα τζάμια, νὰ περνοῦν. Κί' ὁ ἐργολάβος κί' κώθηκε μ' ἕνα πλατὺ πρόσωπο πάνω ἕνα μαῖσο παλτό. Στὸ γραφεῖο του ἀμειναν ὁ ἄντρας κί' ἕνα μικρὸ βάζο λουλοῖδια.

—Διὸ λόγια... Σὰς παρακαλῶ, ἰσῶς πῶ καὶ...

Προσπάθησε νὰ πείσει ὁ ἄντρας, ἔπειτα νὰ εἶχε νὰ πεί καὶ ἀκόμα. Ὁ ἐργολάβος δὲν ἔδωκε σημασία κί' αὐτὸς μίσηνε πολὺ.

—...Ἐχω ἀνάγκη, ἔερετε... Πέμνω τώρα καὶ μωρὸ.

Ἄπόσωνε ὁ ἄντρας, καὶ σταμάτησε. Καλύτερα νὰ ἔρχονταν μιὰ νύχτα, σκέφτανταν, ἐκεῖ ἀνάμεσα τους.

—Κι' ἐγὼ θὰ πληρώνω;... Ἄς μὴν τὸ ἔφτιαχνες ἀφοῦ εἶσαι φτωχός. Παιδιά σου λείπονταν;...

Ἀπάντησε ὁ ἐργοάβος, χωρὶς ἀνάσα.

Ὁξω, τὸ φῶς ἀνακατώθηκε στὸν ὄριζοντα. Ὀλοῖθε ἔπεφταν μπογιές ἀνακατωμένες...

—Μά, ... ἡ οἰκογένεια εἶναι ἰσορή, κύριε!

Πρόλαβε νὰ πεῖ κι' ὁ ἄντρας πού ἡ ἀνάσα του γίνονταν καρτερή. Καὶ πρόσθεξε πὺς μονάχα στὸ πρόσωπο τοῦ ἐργολάβου δὲν ἔπεφταν οἱ μπογιές ἐκεῖνες. Τότε, κάτου ἀλούστηκαν τὰ γέλια ἀπὸνα μαρό. Κι' ὅλα μέσα στὸ γραφεῖο ἔγιναν ἀν-

θοπέταλλα πού ἔπαιζαν ἀνεμίζοντας. Ὁ ἐργολάβος δὲν κατάλαβε τίποτα, ἐνῶ κάπου βαθειὰ σηκώθηκε σύγνεφα ἡ ἄμμος πού στοροβολίζονταν ἐκεῖ μέσα σφυρίζοντας κι' ἡ πόρτα γιόμιζε ἀπὸναν ἴσκιω πού βγήκε ἀπ' τὸ στήθος τοῦ ἄντρα. Πρόλαβε ἴσια ἴσια νὰ τὸν ἰδεῖ καθὼς οἱ γραφομηχανές χτύπαγαν, —πολυβόλα.

Ὅταν θὰ γύριζε τὸ βράδι μπρὸς ἀπ' τὴ βιτρίνα θὰ φίλαγε καὶ τούτη τὴ μέρα κλεισμένη μέσα του. Γιὰ νὰ παραχωθεῖ μαζί με τ' ἀναμμένα κάθουνα... Βλέπεις, θὰ ἔρχονταν ἐκεῖνο τὸ μαρό πού περιμέναν γιὰ νὰ φτιάξει ἀπ' τὴν ἀρχὴ τὸν κόμο.

Μιὰ φορὰ τὸ περιμέναν κι' αὐτὸς κι' ἡ γυναίκα του.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΑ

Ὁ α σ η, με λές. —Πηγὴ, νερό σὲ κεφαλίρι,
Σὲ καρτερῶ νὰ ῥθεῖς, με τὸ σταυρί, Ρεβέκκα.
Φάε μου τὴ σάρκα, πιές τὸ γαῖμα μου, Γυναίκα,
Ψυχὴ ἀξεδίπαστη σὴν κάρη τοῦ Ἀλωνάρη.

Τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν. Δὲν ἔχω τίποτ' ἄλλο. Πάσ' τα...
Ἄνάμα οἱ πόθοι μου μὰ ἐσὺ ὄσαι ἡ βρομαμένα.
Παιδί, σὺς λαγκαδιές, με δάσκαλο τὸν Πάνα,
Τραγούδια σου ἴλεκα: ἰ' ἀγιόκλημα, τὰ σπάρια.

Σαββατογέννητος καιρό σὲ καρτεροῦσα.
Νεράιδες χόρευα σουτὸ τὰ ὄνειρά μου.
Κάποτε ὁ πέπλος σου ἔπεσε— κι' ἐγὼ ἀπὸ χάμου
Τὸν σήκωσα, τὸν ἔκρηρα, μικρὴ Ἀνεροῦσα.

Νὰ μὴ λυθοῦν ποτὲ τὰ πού μᾶς δέσαν μάγια.
Πηγαίνω ὅπου με πᾶς, ὃ Βούληση τοῦ Ἀνέμου,
Κι' ἂν εἶναι ἀμαρτωλὴ κι' ἡ ἀγάπη ἐιούτη, Θέ μου,
Ζώνιας δὲν θέλω ἀρμήριες—καὶ νεκρὸς Τοισάγια.

Σὲ καρτερῶ νὰ ῥθεῖς, με τὸ σταυρί, Ρεβέκκα,
Ψυχὴ ἀξεδίπαστη σὴν κάρη τοῦ Ἀλωνάρη.
Ἄλλο δὲν σοῦ ἔχω: μόνο τὴ δικὴ σου χάρη,
Πνεῦμα πού γίνεσαι σὶὰ χέρια μου Γυναίκα...

Q. HORATIUS FLACCUS

ΠΟΙΗΤΙΚΗ ΤΕΧΝΗ*

*Έμμετρη απόδοση Τ. ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟ

185 *Νὰ μὴ σοικιών' ἢ Μήδεια μὲρὸς σιὸ λαὸ τὰ τέκνα
καὶ μήτε σπλάχνα ἀνθρώπινα ὁ ἀνόσιος Ἀιρέας
νὰ ψένη· νὰ μὴ γίνεταί κ' ἢ Πρόκνη κουκουβάγια
φίδι κι' ὁ Κάδμος· Θεάματα μισῶ πὺν δὲν πιστεύω.*

**Ὅχι πιδό λίγο ἢ πιδό πολύ, παρὰ μὲ πέντε πράξεις*
190 *τὸ δράμα, πὺν θὰ τὸ ζηροῦν, γιὰ νὰ τὸ ξανακούσουν,
μήτε νὰ φαίνεται ὁ Θεός, παρ' ὅταν εἶναι ἀνάγκη
κι' ἄς μὴ μοχθήσῃ τέταρτο πρόσωπο νὰ μιλήσῃ(18).*

**Ὑποκριτὴς εἶν' ὁ χορὸς(19), τῆς ἀρετῆς, τοῦ χρέους*

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου σελ. 640.

18. (στ. 192). Τὸ ἀρχαῖο δράμα, ὅπως καὶ τὸ νεώτερο, εἶχε περισσότερα ἀπὸ τρία δρώντα πρόσωπα. Ἀλλὰ στὴ σκηνὴ μόνον τρία πρόσωπα συγχρόνως ἐμφανίζονταν καὶ συζητούσαν, ἐκτὸς τῶν βουβῶν προσώπων. Γιὰ τοῦτο καὶ οἱ σκηνοθέτες ἀνέθεταν μόνον σὲ τρεῖς ἠθοποιούς ὅλους τοὺς ρόλους τῆς ἔργου, φρονίζοντας νὰ μὴ συμπίπτουν οἱ ρόλοι, πὺν ἔπαιρνε κάθε ἕνας ἀπ' αὐτοὺς τοὺς τρεῖς. Ὁ ἀφορισμὸς τοῦ Ὀράτιου δείχνει ὅτι συνειδητὰ οἱ ἀρχαῖοι δὲν προχώρησαν στὸ τέταρτο πρόσωπο γιὰ λόγους αἰσθητικούς. Ὁ Γάλλος ἀκαδημαϊκὸς Αἰμ. Φαγκέ γράφει σχετικὰ: «Χωρὶς νὰ ὠθήσωμε αὐτὴ τὴν πρόνοια ὡς ἕνα εἶδος μανίας, δὲν πρέπει ποτὲ νὰ ξεχνᾶμε, πράγματι, ὅτι τὸ ἀρχαῖο θέατρο ἦταν γλυπτικόν, ὅτι τὰ πρόσωπα σ' αὐτὸ σχημάτιζαν ὁμάδες ἀρμονικῆς, καμωμένες γιὰ νὰ ἱκανοποιοῦν τὰ μάτια τῶν ζηλωτῶν τῆς ὁμορφιάς τῶν γραμμῶν, ὅπως τὸ πνεῦμα ἀγαπάει τὴν ὁμορφίαν τῶν στοχασμῶν· ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν παύουν ποτὲ νὰ εἶναι καλλιτέχνες καὶ ὅτι πρέπει νὰ κάμουν ἐμᾶς τοὺς ἴδιους καλλιτέχνες, γιὰ ν' ἀπολαύσωμε τὸ θέατρό τους, ἂν ὄχι ὅσο τὸ ἀπολαμβάναν, τούλάχιστο κατὰ τρόπο, κατὰ ἕναν ἀπὸ τοὺς τρόπους, καὶ σπουδαῖο, μὲ τοὺς ὁποίους τὸ ἀπολαμβάναν. Μὴν ἀμφιβάλλετε ὅτι ἡ εἰσαγωγή τοῦ τρίτου προσώπου στὴ σκηνὴ ἀπὸ τὸν Σοφοκλῆ κι' ὕστερα ὑπῆρξε σ' αὐτοὺς, μερικὰ τούλάχιστον, ἐμπνευσμένη ἀπὸ μιὰ φροντίδα τοῦ καλλιτεχνικοῦ συνόλου καὶ ὅτι ὁ ἀντίστροφος κανόνας: *ne quarta loqui persona laboret* ὑπῆρξε σ' αὐτοὺς ἐμπνευσμένη ἀπὸ τὴν ἴδια ἀντίληψη. Παρατηρήστε ὅτι στὴν κωμῶδιαν πὺν δὲν ἔχει ἢ δὲν εἶχε τὴ λεπτότητα νὰ ἔχη τὶς ἴδιες καλλιτεχνικὲς προκαταλήψεις, τὸ ἴδιο γλυπτικὸν ἰδεῶδες, εἶναι ἀρκετὰ σπάνιο νὰ εἶναι μπροστὰ στὰ μάτια μας μιὰ ὁμάδα ἀπὸ τρία πρόσωπα, πὺν νὰ ἀπασχολῆ τὸ θέατρο. (*l'art de lire* σελ. 51).

19. (στ. 193). Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη (ποιητικὴ, ΧΥΙΙΙ) ὁ χορὸς παίζει τὸ ρόλο (μέρος — *partes*) ἠθοποιού καὶ εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ πρόσωπα τοῦ ἔργου καὶ ἀποτελεῖ μέρος τοῦ ὅλου. Στὴν περίπτωσιν αὐτὴ λάβαινε μέρος στὸ διάλογο διὰ τοῦ κορυφαίου

συνήγορος· κι' ανάμεου σις πράξεις γὰ μὴ ψάλλῃ
195 πράγματα πού δὲν ὠφελοῦν σιὸ πλέξιμο τοῦ μύθου.

"Ἄς εὐνοῇ τὸν ἀγαθό, τὸ φίλο ἄς συμβουλευῇ,
γὰ γαληνεύῃ τὴν ὄργη καὶ τὸ θυμὸ γὰ σβήνῃ
τὰ λιτὰ δειπνα γὰ ἐπαινῇ καὶ τὴ δικαιοσύνη
τὴ σώτειρα, τοὺς νόμους καὶ τὴν πυλανοίχιτρα εἰρήνη.
200 Στὰ ἐμπιστευμένα φύλακας κι' ἄς εὐχεται γὰ γέρον
ἢ τύχη σιὸς κακόνυχους, γὰ φεύγῃ ἀπὸ τοὺς κούφιους.

Ὁ αὐλὸς μὲ τὸν ὀρειχαλκὸ δὲν ἔσμιγε σὰν τῶρα
τὴ σάλπιγγα γὰ μιμηθῇ, μὰ ἀπλός, μὲ λίγες τρυπες
χρήσιμος ἦταν τῶν χορῶν συνοδευτὴς κι' ἀκόμα
205 δὲ γέμιζε τὸ ὑπέρηκνο τὸ θέατρο μὲ τὸν ἦχο(20),
ὅπου λαὸς ἐνάρετος καὶ λιγομερημένος,
ἀγνὸς καὶ φρόνιμος, ἐκεῖ μαζεύονταν γ' ἀκούση.
Μὰ νικητὴς σὰν ἄρχισε τὶς κινήσεις του γ' ἀπλώνῃ
μὲ τείχος πιὸ πλισιότερο τὴν πόλη γὰ τὴ ζώνῃ,
210 γὰ εὐφραίνεται σὲ ὀλόημες γιορτὲς καὶ σὲ τραπέζια,
ἐλευθερία περισσὴ βρῆκαν ρυθμοὶ καὶ τρόποι.
Τὶ θᾶξαιρεν ὁ ἄμαθος κι' ὁ ἀνεργος, ὁ ἀγροϊκος
πὸν κάθονταν πλάϊ σιὸν ἀσιό, σιὸν ἐντιμο ὁ χυδαῖος;
"Ἔτσι καὶ λούσα καὶ χοροὺς ἐπρόσθεσε κ' εὐθητες
215 σερνάμενες ὁ αὐλητὴς(21)· ἔτσι οἱ αὐσιτηρὲς κινάρες
περίσιες πήρανε φωνὲς καὶ μὲ προπέτεια τόση

Ἐπίσης ὁ χορὸς εἶχε ἔργο γὰ καλύπτῃ τὸ ἐνδιάμεσο μεταξὺ δύο πράξεων μὲ τὸ τραγοῦ-
δι καὶ μὲ τὸ χορὸ. Καὶ κατηγορεῖ ὁ Ἄριστ. τοὺς τραγικούς πού δὲν ἔγραφαν πλέον ἄ-
σματα σχετικὰ μὲ τὴν ὑπόθεση, ἀλλ' ἄσχετα (ἐμβόλιμα ἄδουσιν): «καὶ τὸν χορὸν δὲ ἔνα
ὑπολαβεῖν τῶν ὑποκριτῶν, καὶ μόνιον εἶναι τοῦ ὄλου καὶ συναγωνίζεσθαι μὴ ὡσπερ Εὐ-
ριπίδῃ, ἀλλ' ὡσπερ Σοφοκλεῖ. Τοῖς δὲ λοιποῖς τὰ ἀδόμενα οὐδὲν μᾶλλον τοῦ μύθου ἢ ἄλ-
λης τραγωδίας ἐστί· διὸ ἐμβόλιμα ἄδουσιν πρώτου ἄρξαντος Ἀγάθωνος
τοῦ τοιούτου» κ.λ.π.

20. (στ. 205). Τὰ ὅσα γράφει ἐδῶ ὁ Ὀράτιος δὲν εἶναι γνώμη του αἰσθητικῆ,
ἀλλ' ἱστορικὴ ἀλήθεια. Ἄς προσέχουν οἱ σκηνοθέτες τὴν ἱστορικὴ αὐτὴ ἀλήθεια σχετικὰ
μὲ τὴ μουσικὴ τοῦ ἀρχαίου θεάτρου καὶ ἄς μὴ καλύπτουν τὸν θεατρικὸ χῶρο μὲ τὶς
σάλπιγγες καὶ κάποτε καὶ μὲ τὰ τύμπανα, ὅπως συνέβηκε ἐφέτος στὴ Δωδώνῃ. Καὶ ὅχι
μόνο στὴ Δωδώνῃ. Τὰ παραδείγματα τῆς παρακμῆς τοῦ θεάτρου στὴ Ρώμῃ, δὲν μποροῦν
γὰ θεωρηθοῦν σὰν πρότυπα γὰ μίμηση, ὅταν ξαίρουμε ὅτι ὁ αὐλὸς συνῶδευε τὸ χορὸ καὶ
οὐδὲν ἐκάλυπτε τὸ θέατρο, ὅταν τὸ ἀρχαῖο Ἑλληνικὸ θέατρο βρῖσκονταν στὴν ἀκμὴ του.

21. (στ. 215). Ἐνας ὄχλος ἀπὸ χρεωκοπημένους ἀγρότες εἶχε μαζευτῆ στὴ Ρώ-
μῃ κατὰ τὰ τελευταῖα ἑκατὸ χρόνια τῆς δημοκρατίας, πού γὰ γὰ ζήση πωλοῦσε τὴν ψή-
φο του στοὺς ὑποψηφίους καὶ περνοῦσε τὸν καιρὸ του σὲ θεάματα καὶ σὲ δημόσια συμ-
πόσια, γιὰτὶ ἄλλη δουλειὰ καὶ ἄλλον πόρο ζωῆς δὲν εἶχε. Ὁ ἀνεργος αὐτὸς ὄχλος
πού εἶχε χάσει κάθε συναίσθηση χρέους καὶ εὐθύνης δὲν ἦταν δυνατὸ γὰ παρακολουθη-
σῃ σεμνὰ καὶ ἀνώτερα θεάματα ἀπὸ πνευματικὴ καὶ αἰσθητικὴ ἀποψη. Τότε καὶ ὁ αὐ-
λητὴς, πού ἦταν κρυμμένος πρῖν, ἀνέβηκε στὴ σκηνὴ μὲ τὸν ἀπρεπὸ τρόπον πού περι-
γράφει ἐδῶ ὁ ποιητὴς.

ἡ ρητορεία αὐνήθητο καινούργιο λόγο βροῆκε·
καὶ ξαίροντας τὰ χρήσιμα, σὰ Δελφικῆ πνθία
ἀκόμα καὶ τὰ μέλλοντα μπορεῖ νὰ προφητεύη.

220 Ποιὸς μὲ τραγούδι τραγικὸ βραβεῖο εἶπε νὰ πάρῃ,
σὲ λίγο καὶ τοὺς ἄξειτους ἐγύμνωσε σατύρους
γιὰ λίγο γέλιο, δίχως ἢ βαρειά πνοὴ νὰ λείψῃ,
γιατ' ἔρχονταν ἀπὸ σποινδὲς κ' ἀπὸ κρασιὰ πιωμένος
ὁ θεατῆς —κ' ὀρέγονταν εὐχάριστα καινούργια.

225 Ἀλλὰ τοὺς γελωτοποιούς, τοὺς δηρικκοὺς σατύρους
σὰ δείχνει, καὶ τὸ σοβαρὸ σὰν σμίγει μὲ τ' αἰσιεῖο,
μὴτ' ὀποιοιδήποτε Θεό, μὴτ' ὀποιοιδήποτε ἥρωα,
ποὺ λίγο πρὶν ἐντύθηκε χρυσάφι καὶ πορφύρα,
λόγος φτωχὸς σιὸ καπηλειὸ τὸ οκοτεινὸ νὰ ρίχνῃ.

230 Μήτε ἀποφεύγοντας τῆ γῆ τὰ σύννεφα νὰ πιάνῃ.

Στίχους ἄλαφροὺς νὰ φλυαρῇ σὴν τραγωδία δὲν πάει,
σὰ ντροπιασμενῆ ἀνάμεσα σιὸς ἀναιδεῖς σατύρους
ἀναγκασμένη σιὸς γιορτιῆς δέσποινα νὰ χορεύῃ(22).

Δὲ θ' ἀγαπήσω, Πείσωνες, καὶ πρόσωπα καὶ λόγια
235 χοντρά, ἀπελέκητα, ποιητῆς σατύρων ἂν θὰ γίνω
μῆτε μακρὰ θὰ φύγω ἀπὸ τῆς τραγωδίας τὸ χροῶμα,
ποὺ νὰ μὴν ἔχουν διαφορὰ Νιᾶδος καὶ Πυθιάδα
ἢ τολμηρῆ, ποὺ γέλασε τὸ Σίμωνα καὶ πῆρε
τὸ τάλαντο, ἢ ὁ Σειληνὸς ὁ ἀκόλουθος τοῦ Βάκχου.

240 Θὰ πλάσω τὸ τραγούδι μου μὲ τὰ γνωσιὰ καλοῦπια
καθεῖς «μπορῶ κ' ἐγὼ» θὰ εἶπῃ· θὰ ἰδρῶσῃ σὶα χαμένα
ἂν θὰ τολμήσῃ· νὰ ὁ εἰρμὸς κ' ἡ σύνθεσις τὶ ἀξίζει:
νὰ ὑψῶνῃ αὐτὸ πούναι κοινὸ καὶ νὰ τοῦ δίνῃ ἀξία.

Δὲν συμβουλεύω, βγαίνοντας οἱ Φαῦνοι ἀπὸ τὰ δάση
245 —σὴν πόλῃ ὡς νὰ γεννήθησαν, σιὸς οὐραξες τοῦ δήμου—
ἢ μὲ τραγούδια τριφερὰ πολὺ νὰ παιδιαρίζουν,
ἢ μὲ κουβέντες ἄπρεπες κ' αἰσχρὲς νὰ ρητορεύουν.

Κι' ἂν ὁ χυδαῖος θὰ χαρῇ καὶ θὰ τοὺς στεφανώσῃ,
ποὺ χαίρεται ἀγοράζοντας ρεβίθια καὶ καρύδια(23)

250 ὁ ἱππότης, ὁ συγκλητικὸς, ὁ αἰσιὸς θ' ἀγανακτήσῃ.

22. (στ. 233). Ὑπῆρχε συνήθεια στὴ Ρώμῃ νὰ κατεβαίνουν στὶς δημόσιες πλατεῖες καὶ νὰ χορεύουν οἱ σεμνὲς δέσποινες τῆς Ρώμης, ἀνακατεμένες μὲ τὸν ὄχλο τῶν μεταμφιεσμένων σὲ σατύρους χορευτῶν κατὰ τὴ διάρκεια ὀρισμένων θεησκευτικῶν ἐορτῶν.

23. (στ. 249). Τὸ πλῆθος ποὺ ἀναφέραμε παραπάνω καὶ ποὺ δὲν μποροῦσε νὰ καταλάβῃ ἀπὸ σοβαρὸ θέατρο, ἀγόραζε καὶ μασοῦσε κατὰ τὴ διάρκεια τῶν παραστάσεων ρεβίθια καὶ καρύδια.

Διὸ συλλαβές, βραχεῖα—μακρά, τὸν ἱαμβό(24) σχηματίζουν·
 πόδι γοργό· τὰ ἱαμβικὰ τὰ τρίμετρα γὰ γίνουν
 προστάζει —κι' ὅμως ἀπὸ ἐξ γίνεται ἀκέρηα πόδια(25).
 Ἄπὸ τὸ πρῶτο ὡς τὸ στεγνὸν ὅμοια ἦταν ὡς πρὸ ὀλίγου.

255 Ὅμως οὖν θέλησαν πῶ ἀργὸς καὶ πῶ βαρὺς γὰ γίνῃ
 ἀνέχθηκε οὐ βολικὸς τοὺς σιῶσιμους σποιδείους.
 Παρ' ὅλ' αὐτὰ σιὸ δεύτερο τὸ πόδι δὲν μακραίνει
 μήτε σιὸ τέταρτο, θὰ βρῆς σπάνια τέτοιους στίχους
 σιὰ τρίμετρα τὰ ὀνομασιὰ τοῦ Ἐννίου καὶ τοῦ Ἀκκίου.

260 Στίχος βαλμένος σιὴ σκηρὴ πῶχει μέγαλο βάρος,
 εἴτε τῆς γρήγορης δουλειᾶς τὸ αἶσχος φανερῶνει
 ἢ ἀφρόντισις —ἢ ὁ ποιητὴς δὲν ἤξαιρε τὴν τέχνη.

Τὰ λάθη σιὰ ποιήματα κάθε κριτῆς δὲ βλέπει
 καὶ σιὸς Ρωμαίους ποιητὲς ἄδεια ἴδοθη ἀνάξια·

265 ἰάχα γι' αὐτὸ κι' αἰσιχασία κι' ἀδέσμευτα θὰ γράψω
 ἢ θὰ νομίσω πῶς θὰ ἰδῇ τὰ λάθη ὁ κόσμος ὅλος,
 γιὰ τὴ συγγνώμη βέβαιος; Μὰ ἂν ξέφυγα τὸ παιῶμα,
 δὲν πέτυχα τὸν ἔπαινο. Μὰ ἐσεῖς διαβάστε νύχια
 τὰ Ἑλληνικὰ τὰ πρότυπα, μὰ ἐσεῖς διαβάστε μέρα.

270 Μὰ οἱ πρόγονοί μας παίνεψαν τὰ μέτρα καὶ τ' αἰσιεῖα
 τοῦ Πλαύτου καὶ τὰ θαύμασαν μὲ ὑπομονὴ μεγάλη
 γιὰ τὰ μὴν ἴπῳ «μὲ δίχως νοῦν». Ἄν σεῖς κ' ἐγὼ μπορούμε
 τ' ἀγροῖκο ἀπὸ τὸ εὐγενικὸ γὰ ξεχωρίζωμ' ἕφος,
 ἄς κρίνουν δάχτυλα κι' αὐτιὰ τὸν ἦχο πὸν ταιριάζει.

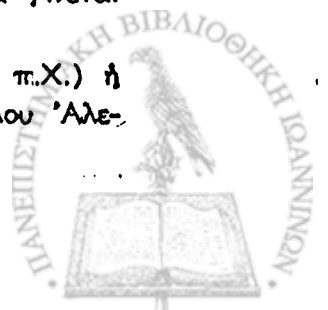
275 Τὴν τραγωδία, καθὼς λέν, πρῶτος τὴν ἠῦρε ὁ Θεόπιδος
 κι' ἔφερε τοὺς ὑποκριτὲς μὲ κάρορα κονδάλωντας
 πὸν θάψελναν τοὺς στίχους του, οὖν ἄλειψαν μὲ μούργα
 Τὰ πρόσωπά τους. Ὑστερα λαμπρὴ σιολὴ καὶ μάσκα
 βάν' ὁ Αἰσχύλος κι' ἔστρωσε σανίδες σιὸ λογεῖο,

280 δίδαξε γὰ μιλοῦν βαρεῖα καὶ γὰ φοροῦν καθόρονους.
 Μὲ τὴ σειρά της ἢ παλῆα φάνηκε κωμωδία
 ὄχι μὲ δίχως ἔπαινο, μὰ ἢ λευτεριά ξεπέφτει
 σὲ λάθος—κι' ἦταν πῶ καιρὸς γὰ δαμασπῆ μὲ νόμο.
 Μὲ νόμο σώπασε ὁ χορὸς καὶ δὲν μπορεῖ γὰ βλάψῃ(26).

24. (στ. 251). Ὁ ἱαμβὸς σχηματίζεται ἀπὸ μιὰ βραχεῖα καὶ μιὰ μακρὰ συλλαβή. Τὸ ἱαμβικὸ τρίμετρο εἶναι ὁ στίχος τῶν διαλογικῶν μερῶν τῆς τραγωδίας καὶ κωμωδίας ἐκτὸς σπανίων ἐξαιρέσεων.

25. (στ. 253). Ἀκόμα σήμερα ἀπαγγέλλουμε τοὺς ἱάμβους κατὰ διποδίες. Ἄς προσέξωμε πῶς ἀπαγγέλλουν στὰ χωρῖα οἱ ἀγράμματοι —καὶ μάλιστα οἱ γυναῖκες—. Ὅστε ἱαμβικὴ ἑξαποδία καὶ ἱαμβικὸ τρίμετρο ἀποτελοῦν ταυτότητα, χωρὶς γὰ γίνεται καμμιά σύγχυσις.

26. (στ. 284). Μὲ τὴν ἐπικράτῳση τῶν 30 τυράννων στὴν Ἀθῆνα (404 π.Χ.) ἢ ἐλευθροστομία τῆς κωμωδίας περικωρίστηκε πολὺ καὶ κατὰ τὰ χρόνια τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἀκόμα περισσότερο...

- 285 Οἱ ποιητές μας θέλησαν νὰ δοκιμάσουν δια
καὶ δόξα πῆραν περισσὴ σὺν τόλμησαν ν' ἀρήσουν
τὰ Ἑλληνικὰ τὰ θέματα καὶ γόπιες νὰ διδάξουν
ὕπνικες ἢ ἄσπικες δικές μας ὑποθέσεις.
"Ὅσο εἶναι τώρα ξακουστὸ γιὰ ἀντιρεία καὶ γιὰ πολέμους,
290 καὶ γιὰ τὴ γλώσσα θάητανε τὸ Δάτιο ξακουσμένο,
ἂν τὸν καθέναν ποιητὴ δὲν κούραζεν ὁ κόπος
κι' ὁ χρόνος τῆς λεπτῆς δουλειᾶς. Σεῖς τοῦ Πομπιλίου αἶμα
τὸ ποίημα μὴ τιμᾶτε, πὺν σθησίματα καὶ χρόνος
δέκα φορές δὲ δούλεψαν ὡς τὸ κομμένο νύχι.
295 Γιατ' εἶπεν ὁ Δημόκριτος πὺς εἶναι τὸ ταλένιο
ἀπὸ τὴν τέχνη πὺν ψηλά—κι' ἀπὸ τὸν Ἑλικῶνα
διώχτει τοὺς σώφρονες ποιητές, πολλοὶ δὲν κόβουν νύχια,
δὲν κόβουν γένεια, ξέχωροι, τὰ μάνια τ' ἀποφεύγουν,
γιατὶ κερδίζει σὲ τιμὴ καὶ ποιητῆς λογίεται,
300 ἂν ἀπ' τὶς τρεῖς Ἀντίκυρες(27) τ' ἀγιάτρευτο κεφάλι
δὲν πῆγε σὲ κουρεῖο ποτε: Τὶ ἀνόητος ἐγώεμαι,
πὺν καθαρίζω τὴ γολιὴ κάθε ἀνοιξή πὺν φιάνει!
Ποιήματα καλύτερα δὲν θάητανε ἄλλος. "Ὅμως
τώρα πὰ τίποτε. Λοιπὸν θὰ πράξω σὺν τ' ἀπὸνι.
305 δίνει κόψη σὲ σίδερο, μ' αὐτὸ δὲν κόβει διόλου.
Τίποτε ἐγὼ μὴ γραφονίας τὴν τέχνη θὰ διδάξω
καὶ τίς πηγές· τὸν ποιητὴ τί τρέφει καὶ μορφώνει,
τί πρέπει, τί ὄχι, τὸ σωστό, τὸ λάθος πὺν τραθᾶνε.
Ἡ σωστὴ γνώση καὶ πηγὴ τῆς συγγραφῆς καὶ νόμος.
310 Οἱ λόγοι τῶν Σωκρατικῶν θὰ σοῦ τὸ φανερώσουν.
Τὰ λόγια φτάνουν μόνα τους, τὸ πρᾶγμα θὲν κατέχης.
"Ὅποιος γνωρίζει τί χρωσιάει σιὸς φίλους, σιὴν πατρίδα
πὺς τὸν πατέρα ν' ἀγαπήη, τὸν ἀδερφό, τὸν ξένο
τὸ ἔργο τοῦ συγγραφέου, τοῦ δικαστῆ ποῖο εἶναι,
315 τοῦ σιρατηγοῦ, σιὸν πόλεμο πὺν κίνησε νὰ πάη,
τὸ ρόλο ξαίρει τὸν σωστὸ νὰ δίγη σιὸν καθένα.

Στὸν γυμνασμένο μιμητὴ θὰ εἰπῶ καὶ νὰ βλέπη
τὰ πρόσωπα τὰ ζωντανὰ —κι' ὁ λόγος τὸν εἶν' ἀλήθεια.
Μῦθος μὲ ὠραία ἀρήγηση σωστὰ ἠθογραφημένος,
320 βάρος ἢ χάρη ἂν τοῦλειψε κι' ἂν τοῦλειψε δὲν ἢ τὴν τέχνη,
τέρπει πάλιν καλύτερα κι' εὐχαριστοῖ τὸ πλῆθος
παρ' ἄδειος ἀπὸ πράγματα μὲ κομπές φλιναρίες.

Ταλένιο ἢ μοῦσα χάρισε σιὸς Ἑλληνες καὶ γλώσσα,
πὺν μοναχὰ τὸν ἔπαινο γυρεύουν μ' ἀπληροῖα.

27. (στ. 300). Ὑπῆρχαν στὴν Ἑλλάδα ἓνα νησάκι καὶ δυὸ πόλεις μὲ τ' ὄνομα Ἀντίκυρα. Ἐβγαίνε ἀπ' αὐτὲς τὸ ἐλλέβωρον, πὺν ἔδιναν στοὺς τρελλοὺς γιὰ θεραπεία. Ὁ λόγος τοῦ ποιητῆ εἶναι ἀρκετὰ καυστικὸς σὲ τὸ σημεῖο αὐτό. Τὰ ἴδια συμβαίνουν σὲ κάθε ἐποχῇ, τὰ ἴδια συμβαίνουν καὶ σήμερα μὲ τοὺς λεγόμενους συρρεαλιστές.

325 Μὰ τῶν Ρωμαίων τὰ παιδιά τ' ἀσσάριο(28) μαθαίνουν
 πῶς νὰ μοιράζον σ' ἕκαστὸ κομμάτι νὰ ρωτήσης
 τὸ γυιὸ τοῦ Ἀλβίνου νὰ σοῦ εἴπῃ τί μένει, ἂν θὰ μᾶς λειπῇ
 ἀπὸ τὶς πέντε οὐγκιές ἢ μιὰ(29);

— Μπορεῖς νὰ εἴπῃς κατ' ἑξῆς.

— Ἔ, θὰ μπορέσης νὰ κρατῆς τὸ βιό σου. Ἄλλ' ἂν θὰ δώσω
 330 μιὰ οὐγκιά, τί γίνεται;

— Μιό.

— Τῆς τοιγγοῦνιᾶς φαριμάκι

ἂν σιάξῃ σὶν ψυχῇ, μὴν ἴπῃς τραγούδια νὰ φυλάξῃς

332 κεδραλειμμένα μέσα σὲ κουτιά κυπαρισσένια(30)

(Συνεχίζεται)

28. (στ. 325). Χάλκινο Ρωμαϊκὸ νόμισμα, τὸ δέκατο τῆς δραχμῆς.

29. (στ. 328). Ἐνα ἀσσάριο (ἢ μιὰ λίβρα) βάρους εἶχε 12 οὐγκιές βάρους. Ἄν ἀφαιρέσωμε ἀπὸ τὶς πέντε μιὰ οὐγκιά, μένουσιν τέσσερες δηλ. τὸ τρίτο τοῦ ἀσσάριου. Καὶ ἂν προσθέσωμε μιὰ οὐγκιά, ἔχομε ἕξ οὐγκιές, δηλ. τὸ μισό. Ἦταν ξεφτέρια στὰ μέτρα τὰ παιδιά τῶν Ρωμαίων, ἀλλὰ δὲν μπορούσαν νὰ καταλάβουν ἀπὸ τέχνη.

30. (στ. 332). Γιὰ νὰ διατηρήσουν τὶς περγαμνές καὶ τοὺς παπύρους οἱ ἀρχαῖοι, ἄλειψαν τὰ φύλλα μὲ λάδι ἀπὸ κέδρο καὶ τὰ τοποθετοῦσαν σὲ κουτιά ἀπὸ κυπαρισσόφυλλον.

ΟΠΩΣ ΚΑΙ ΧΘΕΣ

Καὶ τὸ βράδυ αὐτὸ
 θὰ ποῦμε ὅπως καὶ χθές
 ἴσως νὰ ξημερώσει νέα μέρα
 ἐλπίδες ψεύτικες
 ἴδιο μουντὸς ὁ ἥλιος θ' ἀνατεῖλει.
 Καὶ θάναί ἢ ἴδια μέρα ὅπως καὶ χθές
 πάλι ἢ σιγαλιὰ τῆς νύχτας θ' ἀπλωθεῖ
 τὸ φεγγάρι ἴσως νὰ βγεῖ
 ἴσως καὶ νὰ μὴ βγεῖ
 κι' ὅλα θὰ λέν τῆς μοναξιᾶς τὸ πένθιμο τραγούδι
 κι' ἐμεῖς θὰ περιμένουμε νὰ φέξῃ ὅπως καὶ χθές.

ΣΠΥΡΟΣ ΒΑΚΑΜΗΣ

ΠΕΤΡΟΥ Σ. ΣΠΑΝΔΩΝΙΔΗ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ*

Ο ΘΕΑΤΗΣ ΤΗΣ ΓΗΣ

(Ἡ προσωπικότητα καὶ τὸ ἔργο του)

ΜΕΡΟΣ Β΄

α) Φάσεις στὴν πεζογραφικὴ δημιουργία τοῦ Παπαδιαμάντη.

Ὡς πεζογράφος ὁ Παπαδιαμάντης παρουσιάζει ὠρισμένη εἰδολογικὴ πορεία: στὴν ἀρχὴ ἔγραψε τὰ ἱστορικὰ μυθιστορήματα. «Ἡ μετανάστις» (1879) ποῦ ἔμεινε ἀνέκδοτο· «Οἱ ἔμποροι τῶν Ἐθνῶν» (1882)· «Ἡ γυφτοπούλα» (1884) καὶ «Χρῆστος Μηλιόνης» (1885).

Στοὺς «Ἐμπόρους τῶν Ἐθνῶν» δείχνει μιὰ ἱκανότητα πλοκῆς τοῦ μύθου καὶ δεξιότητα νὰ ἐξάπτει τὴν περιέργεια τοῦ ἀναγνώτη μὲ τὸ πλεῖρι τοῦ μυστηριώδους, τοῦ βίαιου καὶ τοῦ ὑπερβολικοῦ, ὅπως, συνήθιζαν οἱ ξένοι μυθιστοριογράφοι τῆς ἐποχῆς, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους γνωρίζει πολὺ καλά τὸν *Ch. Dickens* καὶ τὸν *W. Scott*. Στὴ «Γυφτοπούλα» κινεῖται πάνω στὰ ἴδια τεχνικὰ μοτίβι, ποῦ ὑπευθυμίζουν τὸ καθαρὸ ρομαντικὸ μυθιστόρημα. Στὸ «Χρῆστο Μηλιώη» ξανοίγει μιὰ περιπέτεια ἀπαγωγῆς, παλληκαριᾶς, ποῦ ἐπανορθώνει τὰ πράγματα καὶ ξαναφέρει τὴν ἠθικὴ τάξη. Τὰ τρία αὐτὰ μυθιστορήματα εἶναι ἐπιφυλλιδιογραφικὰ καὶ δὲ δικαιώνονται ἀπὸ καμμιά οὐσιαστικώτερη ἀναζήτηση. Τὸ μόνο ποῦ ξεχωρίζει σ' αὐτὰ εἶναι ἡ ζωηρότητα καὶ ἐντυπωσιμότητά τοῦ ὕφους καὶ ἡ ἀριστοτεχνικὴ πλοκὴ.

Ὁ Παπαδιαμάντης ἄρχισε σὰν ἓνας ρομαντικὸς μυθιστοριογράφος. Ἀπὸτομα ἔστρεψε τὴν προσοχὴ του στὸν κόσμον ρεαλιστικά, στὸν κόσμον ὅπως εἶναι. Ἐγραψε ἠθογραφικὰ, ρεαλιστικὰ ἀφηγήματα ἢ διηγήματα. Προσέχει καὶ ἀποδίδει ἐκεῖ περιγραφικὰ τὴν πραγματικότητα καὶ ἰδιαίτερα ἀποβαίνει ὁ ζωγράφος τῆς ζωῆς τῶν ταπεινῶν. Ἀνασταίνει τὶς καθημερινές καὶ τὶς ἑορταστικὲς ὥρες τῆς ζωῆς τους. Ἀλλὰ σύγχρονα γράφει μέσ' ἀπὸ κά τοια λυρικὴ συγκίνηση τὶς προσωπικὲς του ἀναμνήσεις, σὲ ἔργα παλμῶδη.

Ἀπὸ τεχνικὴ ἀποψη τὰ διηγήματά του παρουσιάζουν ποικιλία. Πρῶτα γράφει μερικὰ διηγήματα «κλασσικοῦ τύπου», καλὰ «οἰκοδομημένα», στὰ ὁποῖα πάντα κρύβεται μιὰ κάποια ἰδέα, —καὶ δὲν εἶναι τὰ καλύτερά του. Θὰ θυμηθοῦμε τὰ δ. «Ὁ Ἀμερικάνος» (1891), «Ὁ Φτωχὸς Ἅγιος» (1891), «Ὁ βαρδιάνος στὰ σπόρκι» (1893), «Χωρὶς στεφάνι» (1896), «Ἡ σταχομαζώχτρα» (1899), «Ἡ λίρες τοῦ Ζάχου» (1902). Καὶ τέλος τὴ «Φόνισσα» (1902), νουβέλλα, κάτι ἀναπάντεχο, σὰν ἀπότομη κορυφή. Σ' αὐτὰ ὑπάρχει πάντα ἓνα κέντρο.

Τὰ περισσότερα ὅμως διηγήματά του εἶναι «ἀνειμένα», καθὼς παρουσιάζονται χειραφετημένα ἀπὸ τὶς ὑποχρεώσεις τῆς κλασσικῆς ἀνέλιξης τοῦ μύθου. Σ' αὐτὰ ὑπάρχει μιὰ πλοκὴ χαλαρὴ καὶ τὸ διήγημα παρουσιάζεται ὄχι πειὰ σὰν ἀποτέλεσμα σκέψης γιὰ τὴν τεχνικὴ, ἀλλὰ σὰν προῖον αὐθόρμητης διαμόρφωσης, ποῦ μόνη μέσ' ἀπὸ τοὺς ἴδιους τῆς παλμοῦς ἀρχίζει, συνεχίζει καὶ κατακλείει κάπου τὸν ἑαυτὸ τῆς. Τὰ σημαντικώτερο ἀπὸ τὰ διηγήματα αὐτοῦ τοῦ εἴδους, κατὰ τὴν προσωπικὴ μου ἀντίληψη, εἶναι :

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγούμενου σελ. 658.

«Μία ψυχή» (1891) ἔργο, ὅπου ἐμποτιζέται μὲ μυστικὴ λαχτάρα ἡ ἀναμονὴ μιᾶς μητέρας, ποὺ περιμένει τὴν ἐπιστροφὴ τῆς ψυχῆς τοῦ πεθαμένου παιδιοῦ της.

«Ἡ μαυρομαντηλοῦ» (1891) ἱστορία ἐνὸς μαγεμένου σκοπέλου, ποὺ μὲ τὴ μυστικὴ κλήση, τὴν ὁποία ἀσχεῖ, κανονίζει τὴν τύχη τῶν ναυτικῶν.

«Οἱ ἐλαφροήσκιωτοι» (1892): ὄρες μακρὲς ἀναμονῆς μιᾶς γυναίκας, ποὺ περιμένει τὸν ἀργαστόλιστο ἄντρα της. Στὸ βάθος ὁ μυστικὸς φόβος, ἕνας «ἐλαφρὸς ἥσκιος», ποὺ ἀναταράζει τὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων, ἡ βεβαρυμένη συνείδηση ἀπὸ περαστικὲς τύψεις.

«Ὀλόγυρα σιτὴ λίμνη» (1892). Ἀναμνήσεις τῆς παιδικῆς ζωῆς, τὴν ὥρα ποὺ ξυπνάει ὁ ἐρωτικὸς πόθος ἡ αὐθόρμητη γέννηση τῆς ἐρωτικῆς ἀντιζηλίας.

«Ἐρωτας στὰ χιόνια» (1895). Μιὰ ρημαγμένη καρδιά, ἕνα ἀνθρώπινο ναύ-ἀγιο, ποὺ τὰ ὄνειρα καὶ τὶς ἀγάπες του τὸ θάβει τὸ χιόνι.

«Τὸ ἀγνάντεμα» (1899): οἱ ὄρες τῆς σιωπηλῆς ἀναμονῆς τῆς ἐπιστροφῆς τῶν ξενιτεμένων συζύγων· ἀλλοιῶς, ἀγωνία γιὰ τὴν ὀλοκλήρωση τῆς ζωῆς μιᾶς γυναίκας, ποὺ εἶναι σύζυγος.

«Ἡ φωνὴ τοῦ δράκου» (1904): ὁ καημὸς ἐνὸς παιδιοῦ ποὺ ἡ κοινωνία τὸ καταδικάζει, χωρὶς αὐτὸ τὸ ἴδιο νὰ φταίει.

«Ὁ ρεμβασμὸς τοῦ δεκαπεταύγουστου» (1905): μελαγχολικὴ ἀναπόληση τῆς περασμένης ζωῆς ἐνὸς κουρασμένου ἀνθρώπου, ὅπου δυνατὰ προβάλλεται τὸ παράπονο, ποὺ τὴν πλημμυρίζει,

«Τὰ ῥόδιν' ἀκρογιάλια» (1907): ἐμπροσσιονιστικὸ κέντημα, ὅπου ἡ φύση γαληνεύει τὴν ψυχὴ, τὴ φέρνει σὲ ἔκσταση καὶ λήθη ὅπου μιὰ ψυχὴ χάνεται καὶ ξαναβρίσκειτ' ἀνάμεσα στὴ φύση καὶ τὸν ἔρωτα. Εἶναι τὸ μαργαριτάρι αὐτῆς τῆς σειρᾶς.

«Τὸ ἀστεράκι» (1908): ἡ ἔκσταση ἐνὸς ἡλικιωμένου ἀνθρώπου μπροστὰ στὴν ἀστέρινη ἀγνότητα καὶ λάμψη ἐνὸς μικροῦ κοριτσιοῦ.

Τὰ μικρὰ αὐτὰ ἀριστουργήματα εἶναι διηγήματα ψυχολογικά, λυρικό-καὶ συχνὰ αὐτοβιογραφικά, διαποτισμένα συχνὰ ἀπὸ μυστικὰ ῥίγη καὶ στιγμὲς ἐκστασιατικῆς, ἐρωτισμοῦ καὶ φυσιολατρίας. Ἐνα ἰδιαίτερο εἶδος ἀποτελοῦν, ὅσα παρηνσιάζουν ἕνα ἀξεδιάλυτο μείγμα στοιχείων, ὅπου ἐνώνεται, τὸ φυσικό, τὸ ἀνθρώπινο καὶ τὸ θρησκευτικὸ στοιχεῖο σὲ μιὰ ἐνότητα τόπου, ὅπου οἱ τόποι δείχνουν *un état d'âme* καὶ οἱ ἄνθρωποι ἔχουν κάτι ἀπὸ τὴ φυσιογνωμία τοῦ τόπου ὅπου ζοῦν καὶ ἀναπνέουν τὴ θεϊκὴ παρουσία ἔτοιμοι νὰ φωνάξουν, ὅπως ἐκεῖνος ὁ *Jacopone da Todi*: «*Dio mi circonda*». Μερικὰ Πασχαλινὰ διηγήματα καὶ ἄλλα τῆς ὑπαίθριας ζωῆς ἀνήκουν σ' αὐτὴ τὴν κατηγορία.

Στὴν κορυφὴ τῶν ψυχολογικῶν καὶ τοπιολογικῶν διηγημάτων τοῦ Παπαδιαμάντη πρέπει νὰ τοποθετηθοῦν τὰ αὐτοβιογραφικὰ διηγήματα:

«Ἡ νοσταλγὸς» (1891), ἔργο διαποτισμένο ἀπὸ βαθειὰ κλήση ἀνικαναποίητων πόθων, ὅπου συνδυάζεται ἡ ὄνειρῶδες ἐρωτικὴ «φυγὴ» δύο νεαρῶν ὑπάρξεων μὲ τὴ νοσταλγία τῆς πατρίδας, μακριὰ ἀπὸ τὴ βαρεῖα ἀνάσα τοῦ ξενιτεμοῦ.

Τὸ «Ὁνειρο στὸ κῆμα» (1900): τοποθέτηση τοῦ ἐρωτικοῦ ἀντικειμένου ἀνάμεσα στὴν αἴσθησι καὶ τὸ ὄνειρο. Σελίδες, ὅπου καρυφώνεται ἡ ἀσκητικὴ ἔκσταση μπροστὰ στὸ παρθενικὸ σῶμα, τοῦ ὁποίου ἡ θεὰ ἀνατρέπει.

«Ἦν ὑπὸ τὴν βασιλικὴν δρυῖν» (1901), ὅπου περιγράφεται ἡ πρώτη αἰσθησιακὴ ἀνατριχίλα ἐνὸς παιδιοῦ μπροστὰ σὲ μιὰ δρυῖ, τὴν ὁποία αἰσθάνεται σὰν κόρη.

Κοντὰ σὲ ὅσα ἀναφέραμε ψυχολογικὰ καὶ τοπιολογικὰ διηγήματα καὶ σὲ σὲ συνέχεια μὲ τὰ παραπάνω αὐτοβιογραφικὰ, ποὺ βάζουν βασιλικὴ κορῶνα πάνω στὴ διηγηματογραφία του, ὁ Παπαδιαμάντης ἔγραψε ἕνα μεγάλο πλῆθος δευτερώ-τερα, ἀνεκδοτογραφικὰ καὶ ἐθιμογραφικὰ, μὲ κύριο χαρακτηριστικὸ πάντα τὴ διέγερση περιέργειας ποὺ συνοδεύει τὴ ζωντανία τῆς παράστασης καὶ διήγησης, προσώπων καὶ πραγμάτων. Στὰ τελευταῖα τοῦ λογοτεχνικοῦ του σταδίου

καταγίνεται να γράφει αφηγήματα σαν «χρονικά», διηγήσεις, όπου περνάει ή ζωή από ψιλό κόσκινο, όπου ο λόγος σέφνεται όκνηρά, με έξοχα έπιτηδευμένη όκνηρία και μάς κάνει να λησμονούμε, όπως όταν άκοϋμε παραμϋθι, στη μέση του όποιου μπορούμε να κοιμηθοϋμε.

Στά ψυχογραφικά, τοπιογραφικά και αυτοβιογραφικά διηγήματά του ό Παπαδιαμάντης γράφει συνεπαρμένος, ύπακούοντας σε μιá έσωτερική φωνή, ή σωστότερα, σ' έναν έσωτερικό κυματισμό. Το έργο δέν έχει την έπίβλεψη μίας λογικής έπεξεργασίας, αν και κάποτε σημειώνεται κι' αυτή, όπως στη νουβέλλα «Βαρδιάνος στα σπόρκα» και άλλα. Ό Παπαδιαμάντης θέλει μάλλον σ' αυτά να είναι ένας αυθόρμητος διηγηματογράφος. Τόν ενδιαφέρει περισσότερο ή παλμώδης άπεικόνιση της ζωής, της όποίας ό ρυθμός είναι αυτογενής, παρά ή τεχνική μετατροπή φάσεων της ζωής με την έπέμβαση μίας τάξης και μίας λογικής στην παρουσίασή τους.

Αν κριθεί σαν ένας «οικοδόμος» της πεζογραφίας, ό Παπαδιαμάντης, δείχνει συχνά άκατέργαστος, δείχνει ένας άποτυχημένος. Αλλά, καθώς δέν ήταν αυτό δηλ. ή οικοδόμηση της πραγματικότητας με τό μυαλό, πού άποξη οϋσε, μένει σ' αυτόν ή άρετή της άσχημάτιστης γνησιότητας, μίας γνησιότητας βιθειάς στην όποία ή λογική τάξη δέν τολμά να επέμβει. Είναι αλήθεια, ότι σε πολλά ήθογραφικά διηγήματά του φαίνεται να έπιδιώκει τη συνάρτηση του μϋθου σε σχήμα, όπως ακόμα και στη «Φόνισσα», αλλά όπωςδήποτε τό οϋσιαστικό μέρος της προσφορής του δέν είναι ή μορφή, πού θα πάρει τελικά ή ρευστή πραγματικότητα, αλλά ή ίδια πραγματικότητα στη ρευστή ζωντάνια της. Σε τόϋτο τό σημείο ή διηγηματογραφία του Παπαδιαμάντη παρουσιάζει έσωτερικές αναλογίες με τό δημοτικό τραγούδι, τό αυθόρμητο και άκατασκευάστο τεχνικά με τά «Απομνημονεύματα» του Μακρυγιάννη, με τις ζωγραφίες του Θεοφίλου Χατζημιχαήλ. Σε όλες αυτές δηλ. τις περιπτώσεις έχουμε έμφανίσεις «άρχαικές». Ας μη παραγνωρίζουμε αυτή τη βασική θέση και άς μη ζητούμε από τον Παπαδιαμάντη άλλο, παρά την άπλή άπεικόνιση μίας δονημένης ζωής. Ό ίδιος γράφει στο προοίμιο του διηγήματος «Λαμπριάτικος ψάλτης»:

Είς τά διηγήματα, όσα έδημοσίευσα κατά καιρούς... ένεπνεύσθην άπό τάς αναμνήσεις μου και τά αισθήματά μου, τά όποια θέλγουν και συγκινοϋσι έμέ αυτόν. ...Οϋδαμου σχεδόν θα εύρητε, ότι έπεξήτησα βεβιασμένην θέσιν ή πλοκήν, όπως γαλβανίσω την περιέργειαν του άναγνώστου». Με τη φράση «βεβιασμένη πλοκή» έννοει εκείνη, πού δέν είναι αυθόρμητη, εκείνη δηλ. πού ή σειρά της έχει διαμορφωθεί με τη σκέψη, σκέψη πού δίνει στα πράγματα άρχιτεκτονική και σχέδιο. Δέ θέλει, λέει ό ίδιος, να έρεθίσει τεχνητά την περιέργειαν, αλλά έπιζητεί να παρουσιάσει τά ίδια τά πράγματα στη γνησιότητά τους, παλλόμενα από την ίδια τους έγγενή συγκίνηση, και θερμά από την ίδια τους μαγείαν και ζωντάνια.

Από άλλη άποψη, ένω όλοι οι πεζογράφοι μας προσπαθοϋν να «οικοδομήσουν» καλά τό σχέδιο, να καθαρίσουν καλά, γεωμετρικά, την προσφερόμενη εικόνα και να δώσουν μπροστά μας ένα ενδιαφέρον προσώπων και γεγονότων, οι εικόνες του Παπαδιαμάντη είναι συχνά συγκεχυμένες μέσα στη λεπτομέρεια και όμως τόσο ύποβλητικές πάντα! Ό Παπαδιαμάντης κατέχει τη μεγάλη λογοτεχνική ικανότητα να δίνει κάτι πέρ' άπό τη γεωμετρία των πραγμάτων, την έντύπωση άπό αυτά, την άτμόσφαιρά τους, πέρ' άπό κάθε καλά σχεδιασμένη ζωγραφική και άρχιτεκτονική άπόδοση.

Και άκόμη, ό Παπαδιαμάντης, όταν διηγείται με τον ιδιαίζοντα τρόπο του, άφήνει πάντα ένα κατάλοιπο συγκινησιακό κατάλοιπο μαγείας ύποβλητικής νοσταλγικής διάθεσης, έκστατικής έναιτένισης άνυπέροβλητης κι' αυτό πρὸ πάντων όταν άφήνεται στη φυσική συγκινημένη ροή του λόγου. Χωρίς προσπάθεια νοητικής

συγκρότησης τῆς ὕλης. Ὅταν μάλιστα «θυμᾶται», εἶναι ἕνας ἀσκητής, πού ἔχασε τὸν παράδεισο τὸν ὁποῖο νοσταλγεῖ μὲ ὅλη τὴ δύναμη τῆς ψυχῆς του.

Ὁ Παπαδιαμάντης δὲν κατέχεται ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴ «δραματικὴ» ἀνάγκη νὰ αἰσθανθεῖ ὅλες τὶς πιθανὰς μορφὰς τοῦ εἶναι του, νὰ πλάσει αὐτόνομες καὶ ὀλοκληρωμένες μορφές, πού νὰ ἔρχονται σὲ σύγκρουση μὲ ἄλλες· ἐκφράζει καλειδοσκοπικὰ μόνο τὸν ἑαυτὸ του. Τοῦ λείπει ἡ δύναμη τῆς ἀντικειμενικῆς ἀνθρωποποίησης, τὴν ὁποία ἔχουν οἱ μεγάλοι ἐργάτες τοῦ ἀφηγηματικοῦ λόγου: ὅλοι του οἱ ἄνθρωποι, ὡς ἕνα σημεῖο εἶναι προέκταση τοῦ ἑαυτοῦ του: ἄπλοι, ἀδρανεῖς, συρμένοι στὸ ἄρμα τῆς ἴδιας τους μοίρας, ἐνστικτώδεις· μὲ μιὰ λέξη, ὅλοι εἶναι, ὅπως καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος «χωρικοί», χωρὶς βαθιεῖς ἵποδαιρέσεις τῆς κοινωνικῆς καὶ ἀνθρώπινης μοίρας τους. Ὅπως καὶ σὲ κάθε πρωτόγονη κοινωνία, ὅπου ἡ ὁμοιογένεια αἰσθημάτων εἶναι μεγάλη. Στὸ χωριό, τὸ ὁποῖο περιγράφει ὁ Παπαδιαμάντης, δὲ γεννήθηκαν ἀκόμα οἱ ἀτομικοὶ ἄνθρωποι, ὁμαδικὴ εἶναι ἡ παρουσία τῆς ζωῆς τους. Ἄν εἶχε ὁ Παπαδιαμάντης τὴν πρόθεση νὰ περιγράψει ἀστούς, ἡ ἀπαίτησή μας θὰ ἦταν νὰ μᾶς δώσει φυσιογνωμίες ξεχωριστές, γιατί οἱ ἀστοὶ δὲν εἶναι ἄνθρωποι ἀυθόρητοι, ἀλλὰ ἄνθρωποι συνειδητοὶ καὶ ἡ συνείδηση διαφορίζει τοὺς ἀνθρώπους καὶ δημιουργεῖ τὶς προσωπικότητες ἢ τουλάχιστο τοὺς χαρακτήρες τῆς ἠθικῆς τάξης. Αὐτοὶ εἶναι οἱ λόγοι, γιὰ τοὺς ὁποίους δὲ μπορούμε νὰ ζητοῦμε ἀπὸ τὸν Παπαδιαμάντη τὴ σμίλευση προσωπικότητων ἢ χαρακτήρων καὶ μᾶς εἶναι ἀρκετό, ὅτι μᾶς προβάλλει πολύχρωμες εἰκόνες «τύπων», πού στὸ βάθος ὅλους τοὺς ἐνώνει τὸ κοινὸ χαρακτηριστικόν: ἡ αυθόρησία καὶ εἶναι ὅλοι, ὅπως τοὺς διαμόρφωσε ἡ φύση. Ἀνάμεσα στοὺς ἄνδρες του θὰ διακρίνουμε τὸν ἀργοστόλιστο, τὸν καχύποπτο, τὸν ἀρχοντικό, τὸν εἴρωνα, τὸν ἀφελῆ μέχρι πρωτογωνισμοῦ κ.λ.π. καὶ πάλι ἀνάμεσα στὶς γυναῖκες τὴν ἐγκαρτεροῦσα, τὴν πολυλογοῦ, τὴν ἀχολῆ οὐτὴ πού ἐνεδρεῦει τὶς κινήσεις τῆς γειτόνισσας κ.λ.π.

Ὁ Παπαδιαμάντης σταματᾷ τὸ κεντρικώτερο ἐνδιαφέρον του στὴν προβολὴ καταστάσεων τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς τὶς ὁποῖες ἐννοεῖ λυρικά, ἐνῶ τὶς ἐμβαπτίζει πάντα στὴ συγκίνηση, τὶς ἐννοεῖ λυρικά: ἡ νοσταλγία, ἡ καυτερὴ ἀναμονή, τὸ ξύπνημα τοῦ ἐρωτικοῦ πόθου στὸ ἀγῶρι, ἡ σωματικὴ φθορά, πού ἔρειπώνει τὸν ἄνθρωπο, τὸ ἀγνάντεμα, ἡ ἐρωτικὴ ἔκσταση, ἡ αἴσθησις μειοψηφίας τοῦ ἀπόβλητου μέσ' ἀπὸ τὸ κοινωνικὸ σύνολο, ἡ μελαγχολικὴ ἀναπόληση τῶν περασμένων, ἡ ἔκσταση καὶ ἡ λήθη τοῦ ἑαυτοῦ μας μέσα στὴ φύση, ἡ ἔκσταση μπροστὰ στὴν ἀγνότητα, τὸ σιγανὸ μουρμουρίσμα σὰν παράπονο τῆς ζωῆς, εἶναι, ὅλες αὐτὲς οἱ καταστάσεις, στιγμὲς μιᾶς ἐξοχῆς εὐαισθησίας πού συνοδεύουν τὶς ποικίλες μεταπτώσεις τῆς ζωῆς μας. Ἐδῶ βρίσκεται ὁ κεντρικὸς Παπαδιαμάντης.

Ἄν κοντὰ σ' αὐτὲς τὶς ἐμπροσσιονιστικὰ δομένες συγκινήσεις προσθέσουμε καὶ τὶς ἔξοχες εἰκόνες ἐνὸς τοπιογραφικοῦ παγανισμοῦ, ἔχουμε ὀλόκληρο τὸν Παπαδιαμάντη. Ναι, θὰ ἦταν ὀλόκληρος, ἀν ξαφνικὰ, ἀναπάντεχα δὲν ἔπρεπε νὰ συμπληρώσουμε τὸ λογοτεχνικὸ του πρόσωπο μ' ἕνα ἔργο εἰρύτερης πνοῆς καὶ κάποιας φιλοσοφίας πάνω στὴν ἀνθρώπινη ζωὴ: εἶναι ἡ νουβέλλα «Ἡ φόνισσα» (1902), σύνθεση πεζογραφικὴ φιλοσοφημένη, ἀν καὶ ἰδρυμένη σὲ λαϊκὰ θεμέλια πάντα, πλημμυρισμένη ἀπὸ τὸ ρίγος τῆς ἐνοχῆς καὶ ἀπὸ τὴν ἀντίφαση, πού διασείει τὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, ὅταν αὐτὸς κάνει τὸ κακὸ χάριν ἐνὸς ἀγαθοῦ μεγαλύτερου. Ἄν ἡ ἀπεικόνισσις ψυχικῶν καταστάσεων δίνει τὸν κεντρικώτερο Παπαδιαμάντη, καὶ ἡ προβολὴ τοπογραφικῶν «ἀνθρωποεικόνων» τὸ ζωτικώτερον ἀν ἀκόμα στὰ καθαρὰ ἐθιμογραφικά του ἀφηγήματα ὁ Παπαδιαμάντης δείχνει κατώτερος μὲ τὴν ἀνάγκη νὰ διεγείρει ἀπλῶς τὴν περιέργειά μας, στὴν περίπτωσι τῆς «Φόνισσας» ἔδωκε ἕνα δείγμα τῶν πνευματικώτερων δυνατοτήτων του.

‘Αλλά τί είναι ἡ «Φόνισσα; Ἀκοῦμε: αὐτὸς ὁ κόσμος εἶναι μιὰ ἀνείπωτη μουσικὴ ἀπὸ φωνῆς πόνου. Ὁ μακρυνὸς ὀρίζων δὲν ἀφήνει ν’ ἀκούονται εὐκολα οἱ φωνῆς αὐτές, ὅμως οἱ ἐκλεκτοὶ τὶς ἀκοῦνε. Ἡ πονεμένη ἀνθρωπότητα ὅμως εἶναι ἀνάγκη νὰ νοηθεῖ σὰν ἕνα ἀπειρομέτρητο ἄθροισμα. Κάθε ἀνθρώπος φέρει μέσα του τὴν ἀνθρωπότητα, ὅπως καὶ κάθε βρέφος τὸν ἀνθρώπο. Ἐνα βρέφος κλαίει. Κλαίει ὁ ἀνθρώπος, πονεὶ ὀλόκληρη ἡ ἀνθρωπότης α. Πῶς νὰ γίνει; Ἡ Χαδούλα ἡ Φραγκογιαννοῦ, μάμμη τοῦ βρέφους καὶ μάμμη ὀλόκληρης τῆς ἀνθρωπότητας, ἀκοίει, καὶ κάθε ἀκουσμα παραπόνου παίρνει μέσα της ἕνα βάθος ἀπροσμέτρητο, μιὰ σημασία ἀπόλυτη. Ἄς βοηθήσει ἡ Φραγκογιαννοῦ τὸν ἀνθρώπο, πού κλαίει πρῶιμα μὲ τὰ δάκρυα αὐτοῦ τοῦ βρέφους. Πῶς νὰ γίνει; Ὅταν τὰ δάκρυα στερέψουν, τότε πόνος δὲν θ’ ἀκούεται πιά οὐ ε παραπόνου. Ἀλλὰ ὁ θάνατος εἶναι ὁ μεγάλος παραμυθητὴς καὶ ὁ ὀριστικός. Θάνατος λοιπὸν στὸ βρέφος, θάνατος στὸν ἀνθρώπο, ἂν θέλει νὰ σβήσει τελικὰ κάθε αἰφνίδια ἐπάνοδος τοῦ πόνου. Καὶ ἡ Φραγκογιαννοῦ σκοτώνει αὐτὸ τὸ βρέφος, τὸν κλαυθμηρισμὸ καὶ τὸ παράπονό του, μὲ τὴν ἤρεμη καὶ εὐτυχισμένη πεποίθηση, ὅτι σκότωσε ὀριστικὰ τὸν πόνου μέσα στὴν ψυχὴ τῆς ἀνθρωπότητας! Καὶ δημιουργώντας μέσα της τὴν πεποίθηση μιᾶς ἱερῆς ἀποστολῆς, δευτερώνει καὶ τριτώνει τοὺς θανάτους βρεφῶν καὶ παιδιῶν μὲ τὸ δάκτυλα, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ πνεῦμα καὶ μὲ τὸ στοχασμὸ ἀκόμα. Αὐτὴν περίμενε ὁ κόσμος γιὰ νὰ λυτρωθεῖ!

‘Αλλὰ μέσα ἀπὸ τὴν τραγικὴ αὐτὴ βεβαιότητα ἀναπηδᾷ ἕνας ἄγριος σαρκασμός. Τὸ βρέφος, πού σκότωσε, ἦταν ἕνα βρέφος συγκεκριμένο καὶ αὐτὴ πῆγαινε μὲ τὴν ἰδέα, ὅτι πλησιάζει νὰ σώσει ὀλόκληρη τὴν ἀνθρωπότητα! Ἀλλὰ ἡ ἀνθρωπότητα εἶναι κάτι ἄπιαστο, ἀσύλληπτο καὶ σὲ τε’ευταία ἀνάλυση ἀνύπαρκτο. Ἡ ἀνθρωπότητα δὲ σκοτώνεται. Τὸ βρέφος ἐκεῖνο εἶχε πεθάνει στραγγαλισμένο, ἀλλὰ ἡ ἀνθρωπότητα, ἣ ὅποιος σκέφτεται ἀπὸ τὴ γωνιά της, σαρκάζει στὴ μάταιη καὶ παράλογη προσπάθεια. Ἡ φόνισσα ἡ Φραγκογιαννοῦ ἔχει παραλογίσει! Ἐχει ψηλώσει ὁ νοῦς της! Παραπαλεῖ ἀνάμεσα σὲ δυὸ κόσμους τὸν ἀτομικὸ καὶ τὸν γενικὸ, τὸ συγκεκριμένο καὶ τὸν ἀφηρημένο.

Ἡ Φραγκογιαννοῦ εἶναι λοιπὸν μιὰ τρελλή; Ὁχι, γιὰ τὴ Φραγκογιαννοῦ δὲν μπορεῖ νὰ κριθεῖ μὲ τὰ μέτρα, πού διαθέτει ὁ ἀνθρώπος τῆς πεζῆς ζωῆς, ἐκεῖνος πού ὁ Θεορβάντες τὸν ἔβαλε νὰ περπατᾷ μὲ τὸ στερεὸ βίδισμα καὶ τὴ φρονιμάδα τοῦ γαιθάρου πάνω στὴ γῆ. Ἡ Φραγκογιαννοῦ ἀνήκει σὶς μορφῆς ἐκεῖνες, πού ἔχουν ἄλλου εἶδους στερεότητα: ἡ ὑπαρξὴ της παλινδρομεῖ ἀνάμεσα σὸ πραγματικὸ καὶ τὸ φανταστικὸ. Εἶναι φανταστικὴ μὲ φωνὴ ἀνθρώπινη καὶ εἶναι ἀνθρώπινη ὡς τὸ ἔσχατο ὄριο, πού μπορεῖ νὰ φτάσει ἡ ἀνθρώπινη ὑπαρξη δηλ. νὰ γίνει φανταστικὴ. Ἡ Φραγκογιαννοῦ εἶναι σύμβολο μαζί καὶ πορτραῖτο. Ἐνα σύνθεμα, πού ὑπάρχει περισσότερο μὲ τὴν ἀνυπαρξία της, παρὰ μὲ τὴν πεζὴ πειστικότητά της. Ζῆ, ἐνεργεῖ καὶ δρα κατὰ ἕναν τρόπο μαγικὸ, σὰ μιὰ ὑπόσταση ἀσύλληπτων ὀρίων, σύγχρονα ἀθέρις τῆς σκέψης καὶ βιρεια καὶ ὀγκώδης χωράτισσα. Ἡ Φραγκογιαννοῦ εἶναι ἕνα λογοτεχνικὸ πρόσωπο καὶ ἔχει δικαίωμα νὰ ὑπάρχει γιὰ τὴ ζωὴ τόσο, ὅσο καὶ νὰ εἶναι ἀνύπαρκτη. Νὰ εἶναι τρελλή, ὅσο καὶ σύμφωνη μὲ τὴν ἐσώτερη, καὶ συμβολικὴ της ἀποστολή.

‘Αλλ’ ἄς τὴν παρακολουθήσωμε στὴν παράτολμη πορεία της. Σκότωσε, σκότωσε, σκότωσε. Καὶ φεύγει, φεύγει. Γιατί; Πρέπει τάχα νὰ φεύγει. Δὲν πρέπει νὰ εἶναι σύμφωνη μὲ τὸν ἑαυτὸ της καὶ νὰ σταματήσει μὲ θάρρος τὸν ἀνθρώπο, πού δὲν τὴν καταλαβαίνει; Τί ἔκανες; Ἐκεῖνο πού ἔπρεπε!

Καὶ ὅπως ἡ Φραγκογιαννοῦ ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή αἰσθάνεται σαρκασμὸν καὶ αὐτὴ τὴ βεβαιότητα, πού αἰσθάνθηκε ἀρχικὰ, ὅταν ξεκίνησε σὰν ὀρμὴ βολίδας πρὸς τὴν καλωσύνη καὶ τὴ σωτηρία: παρκαλεῖ τὴν Παναγιά νὰ τὴ συχωρέσει γι’ αὐτὸ πού ἔκαμε! Ἀλλὰ πῶς νὰ φαντασθεῖ, ὅτι αὐτὸ, πού κάθε φορὰ ἔπραττε γιὰ καλὸ, ἦταν κάτι τὸ ἀνεπίτρεπτο, ἦταν μιὰ πράξη ἀπαγορευμένη, ἕνα ἔγκλημα.

μα; Καὶ ὅμως ζῆ μέσα της αὐτὴ τὴν τραγικὴ ἀντίφασιν. Καὶ ἐνῶ πάει νὰ βοηθήσει τὸ ἔργο τῶν ἀγγέλων καὶ σκοτῶνει μὲ τὴν ἡρεμία ἐκείνη τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ πρόκειται νὰ ἐκτελέσει ἕνα καθῆκον, βρίσκει αἰχμάλωτη ἑνὸς ἄλλου ἑαυτοῦ της, ποὺ ἀπὸ μέσα αὐτὸ τὰ βάρη της ἀντηχεῖ σαρκαστικά: φόνισσα! Εἶναι λοιπὸν μὰ φόνισσα; Καὶ στὸ φωτιστέφανο τῆς ἀγιωσύνης της ἀρχίζουν νὰ διαφαίνονται πλόκαμοι ξανθοί, κοστανά, μαῖτρα, κατάμαυρα φίδια, εἶναι μιὰ ἐρινύα! Εἶχε πιστέψει, ὅτι ἀπὸ μέσα της βγαίνει ἡ λυτρωτικὴ πνοὴ τοῦ παραδείσου, καὶ ὅμως ἀποκαλύπτει, ὅτι ἐντὸς της ἐλίμναζε ἡ δυσωδία τῆς κόλασης. Πῶς εἶχε ξεκινήσει! Σχεδὸν συμπαθούσαμε στὴν ἀρχὴ τὸ χέρι ἐκεῖνο, ποὺ ἀταλὰ γαργάλιζε τὸ λαιμὸ τοῦ βρέφους, γιὰ νὰ τὸ γλυτώσει ἀπὸ τὸν πόνο, ποὺ εἶναι ἡ ζωὴ. Ἀλλὰ τῶρα τι μεταμόρφωση! Ἐκεῖ ψηλὰ στὴν κορυφὴ τοῦ βουνοῦ, ποὺ ἔχει φτάσει, φαίνεται σὰν ἕνα ἀπίθανο ὑπεργήινο πνεῦμα μὲ κόκκινα βλοσυρὰ μάτια. Ἴδού, ὅτι ἀποκαλύπτεται τὸ ἔσφορικὸ πνεῦμα, ποὺ φωλιάζει μέσα στὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου. Τῶρα; Τῶρα δὲ μένει, παρὰ νὰ γκρεμισθεῖ ἀπὸ τὰ ὕψη, νὰ πέσει, νὰ πνιγεῖ ἀπὸ τὸ ρεῦμα, καὶ νὰ ξηραγνισθεῖ τελικὰ ἐκεῖ, ὄχι μακριά, ἐκεῖ, ὅπου εἶναι ἡ ἐκκλησία, ποὺ σώζει. Μόνον ἡ ἐκκλησία σώζει τὸν ἄνθρωπο, αὐτὸν τὸ δυστυχισμένον ἄνθρωπο, ποὺ πάει νὰ κάνει τὸ καλὸ, ὅμως πάντα, ἀπὸ μιὰ βαθεῖα μοῖρα, ποὺ ἔχει μέσα του, κάνει τὸ κακὸ.

Ὅσο ἡ «Φόνισσα» εἶναι ἡ ἱστορία μιᾶς ψυχῆς, ποὺ τυραννιέται ἀπὸ τὴν ἴδια της εὐεργεσία, ποὺ εἶναι ἀμάρτημα, γιὰτὶ πραγματοποιήθηκε μὲ ἕνα ἐγκλημα πολλαπλασιασμένο. Ὅμως ἡ ἐκεῖ ἀπεικόνιση τῆς ἠθικῆς ἀγωνίας εἶναι κάπως ἐξωτερικὴ. Δὲν πρόκειται στὴ Φραγκογιαννοῦ γιὰ ἱστορία συνείδησης, ὅπως στὸν Ρασκόλνικωφ τοῦ μυθιστορήματος «Ἐγκλημα καὶ τιμωρία» τοῦ Ντοστογιέφσκυ. Ἡ ταραχὴ τῆς ψυχῆς τῆς Φραγκογιαννοῦς ἐκδηλώνεται μὲ ἐξωτερικὰ σημάδια, φυγὴ καὶ κυνήγημα· ὁ Ρασκόλνικωφ κυνηγᾷ τὸν ἑαυτό του. Καὶ ἡ λύτρωση τῆς Φραγκογιαννοῦς εἶναι ἐξωτερικὴ: ὁ πνιγμὸς ἀπὸ τὸ ἀδυσώπητο κυνήγημα τῆς ἐξημμένης φαντασίας της, στὴν ὁποία λείπει ἡ ἀγωνία τῆς συνείδησης, ἐνῶ ἡ λύτρωση τοῦ Ρασκόλνικωφ εἶναι καθαρὰ ἐσωτερικὴ ὑπέσθη.

Δὲν εἶναι, λοιπὸν, παρὰ ἕνα ἀδύνατο ἔργο ἡ «Φόνισσα», σχετικὰ βέβαια μὲ τὴν εὐρύτητα, τὴν ὁποία ἀρχικὰ ἀφήνει νὰ ἐλπίζουμε. Ὁ Παπαδιαμάντης ποτὲ δὲν ὑπῆρξε ἕνας ἀναλυτικὸς ψυχογράφος.

Ἄλλ' ἂν ἡ «Φόνισσα» παρουσιάζει τὸν κλασικίζοντα διηγηματογράφου Παπαδιαμάντη στὴν κορύφωση τῆς ἀντικειμενικῆς διηγηματογραφικῆς του ἱκανότητος, τὰ «Ρόδι» ἀκρογιάλια μᾶς δίνουν ὅ,τι ζωντανώτερο καὶ πιὸ αὐθόρμητο θὰ περιμέναμε. Ἐπαναλαμβάνουμε γιὰ τὰ «Ρόδι» ἀκρογιάλια τὸν χαρακτηρισμὸ τοῦ αὐθορμήτου, γιὰ νὰ ξεχωρίσουμε τὸ διήγημα οὐτὸ σύγχρονα σὰν ἀντιπροσωπευτικὸ ἀνάμεσα στὰ διηγήματα ἀνάλογου εἴδους καὶ νὰ τὸ διαστρίψουμε ἀπὸ τὰ τρία ἄλλα διηγήματα, ποὺ ξεχωρίσαμε ἤδη, τὴ «Νοσιολογία», τὸ «Ὀνειρο στὸ κῆμα» καὶ τὸ «Ὑπὸ τὴν βασιλικὴν δρυῖν», συνθέσεις, ὅπου συναιρεῖται ἡ κλασικὴ ὁργάνωση τῆς ὕλης μὲ τὸ φυσικὸ παλμὸ, ἀπὸ τὸν ὁποῖο δονοῦνται ἐκεῖ τὰ πράγματα.

Τὰ «Ρόδι» ἀκρογιάλια εἶναι μιὰ ἱστορία δραπέτευσης καὶ ἱστορία μιᾶς ψυχῆς ποὺ ζῆ τὴν ἔκστασή της. Ἡ ψυχὴ στὰ ἑλληνικὰ ἀκρογιάλια, τὰ ρόδινα, ξεγελιέται καὶ λησμοναίει τὸν ἑαυτό της. Τὴν ξεγελάει ἡ θάλασσα, γίνεται ἕνα μὲ τὸ ὑγρὸ τοιχεῖο· τὴν ξεγελάει ἡ γαλήνη τῆς ἀκρογιαλιάς, ὅπου τὰ παραμύθια νιουρίζουν τὸν καμὸ τῆς ζωῆς. Τίποτε Παπαδιαμαντικώτερο ἀπὸ τὰ αἰσθήματα αὐτά, ὅπου ἡ ἑλληνικὴ εἶναι αἴσθημα καὶ ὄχι ἰδέα χωμένη μὲ τὸ ζῶρι καὶ ὅπου ὁ ἄνθρωπος βρίσκει τὴ λύτρωση ἀπὸ τὸν πόνο, ποὺ εἶναι ἡ ζωὴ! Ὁ μεσογειακὸς ἄνθρωπος στὰ «Ρόδι» ἀκρογιάλια ζῆ τὴ λήθη τοῦ ἑαυτοῦ του, λυτρώνεται ἀπὸ κάθε μέριμνα. Στὴν περίπτωσιν αὐτή, ὁ Παπαδιαμάντης θέλησε νὰ δώσει μιὰ ψυχὴ ἀνθρώπινη λυτρωμένη ἀπὸ τὴν ἀγωνία, παραδομένη σὲ κάτι, ποὺ τὴν ξεπερ-

νάει, παραδομένη στη γαλήνη της ακρογιαλιάς, όπου ο Θεός εύχαριστιέται να ζή άόρατος.

Τò διήγημα αυτό μέσ' από τò κατάβαθο του κόσμου του μᾶς ἔλκει καὶ μᾶς ὀδηγεῖ νὰ ριχθοῦμε σὲ μιὰ λυτρωτικὴ ἔξαφάνιση. ἡ ὁποία πέρ' ἀπὸ τὸ νὰ μᾶς γλυτώνει ἀπὸ τὸ ἔρωτικό πάθος, μᾶς ἀπαλλάσσει ἀπὸ κάθε πάθος, ἀπ' αὐτὸ τὸν ἴδιο τὸ μεγάλο καημό, πὸ εἶναι ἡ ζωὴ μας. Ἔτσι μπορούμε νὰ εἴμαστε βέβαιοι μὲ τὸν Παπαδιαμάντη, ὅτι γιὰ τὴ λύτωση δὲ χρειάζεται ἡ ἀνθρώπινη βούληση, πὸ ἀντιτάσσει αὐτὴ τοὺς δικούς της σκοποὺς στοὺς σκοποὺς, πὸν τᾶσσει ἡ ζωὴ, ἀλλὰ ἀρκεῖ τὸ μὴ ἀντιστῆναι, ὁ ἔξαφανισμὸς τῆς ὑπαρξῆς μας μέσα στὴν περιπτυξη, μέσα στὴν ἀπλωσιὰ τῆς Ζωῆς. Θέλω νὰ λυτρωθῶ ἀπὸ τὸ βάσανο τῆς Ζωῆς σημαίνει: ἀφήνω τὸν ἑαυτό μου νὰ ἀπολεσθῇ, νὰ χαθεῖ μέσα στὸ Μηδὲν τῆς γενικῆς Ζωῆς.

β) Ὁ διηγηματικὸς τρόπος τοῦ Παπαδιαμάντη.— Στὴν ἔρευνα τοῦ ὁποίου προχωροῦμε τώρα—παρουσιάζεται σὰν μιὰ ἐλεύθερη, ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν οὐσία τῶν πραγμάτων, σύνθεση. Ἡ ἐλεύθερη αὐτὴ σύνθεση περιέχει διήγηση, περιγραφὲς καὶ διάλογο, ὅπου πρῶτα μιὰ λογικὴ καὶ σπανιότερα διαισθητικὴ αἴσθηση τῶν πραγμάτων.

Ἡ διήγηση σ' ἓνα διήγημα τοῦ Παπαδιαμάντη στηρίζεται στὴ λεπτομέρεια καὶ τίποτε δὲν εἶναι ἄλλο κάτι, παρὰ αὐτὴ ἡ λεπτομέρεια (δὲ μιλοῦμε ἐδῶ γιὰ τὴν κλασσικὰ συναρτημένη διήγηση, πὸν δὲν ἀποτελεῖ τὸ ἰδιάζον διηγηματογραφικὸ στοιχεῖο στὸν Παπαδιαμάντη... Ὀλίγα μόνο διηγήματά του εἶναι κλασσικὰ στὴ συνάρτηση τῆς ὕλης καὶ λυρικά σὰν ἀνάδοση, ὅπως τὸ «Ὀνειρὸ στὸ κῦμα», ἡ «Νοσταλγὸς», «Ὑπὸ τὴν βασιλικὴν δρυὸν» καὶ ὀλίγα ἄλλα: καὶ αὐτὰ ἀκριβῶς εἶναι τὰ σημαντικότερα δείγματα τῆς πεζογραφίας του). Ἡ διήγηση στὰ περισσότερα διηγήματα—πὸν καὶ εἰδικὰ τὸν χαρακτηρίζουν—συναρτᾶται ἀπὸ πλῆθος λεπτομερειῶν, πὸν συνδέονται ἀναμεταξὺ τοὺς χαλαρά. Δὲν εἶναι παράξενο, ὅτι κάποτε ὑπάρχουν καὶ παρεκβάσεις καὶ μάλιστα ἀκόμη καὶ ἄλλη παρέκβαση πάνω σ' ἄλλη. Συχνὰ ὁμως αὐτὴ ἡ σκόνη τῆς λεπτομέρειας καταλήγει σ' ἓνα κατάλοιπο συναισθηματικῆς κατάστασης καὶ τότε ἐννοοῦμε, ὅτι ὁ πεζογράφος αὐτὸς εἶναι λυρικός καὶ ἀπέβλεπε στὴ διέγερση συγκινήσεων.

Οἱ περιγραφὲς προσώπων, πραγμάτων καὶ καταστάσεων στὰ διηγήματα τοῦ Παπαδιαμάντη εἶναι πολὺ συχνές. Ἄλλοτε φτάνουν σὲ μεγάλη ἐνταση καὶ εἶναι σὰν ἓνας αὐτοσκοπός, ἄλλοτε ὑπηρετικὲς σὲ μιὰ λεπτομέρεια.

Ὁ διάλογος στὰ διηγήματά του περιέχει κίνηση, δὲν εἶναι ἀπλὰ συμβατικὸ μέσον, ὅπως συχνὰ συνέβαινε στὰ μυθιστορήματά του, προσθέτει πάντα κάτι, πὸν προωθεί τὴ δράση. Ἰδιάζον στὸν Παπαδιαμάντη εἶναι τὸ εἶδος ἐκεῖνο, πὸν μπορεῖ νὰ ἀποκληθεῖ «μονολογικὸς διάλογος», κατὰ τὸν ὁποῖο ἓνα πρόσωπο κοντὰ σ' ἓνα ἄλλο φαίνεται νὰ συνομιλοῦν, ἐνῶ πραγματικὰ τὸ καθένα συνομιλεῖ μὲ τὸν ἑαυτό του. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον πλέκεται ἓνα παιχνίδι, ὅτου ὅλη ἡ προσπάθεια νὰ γνωρίσει κανεὶς κάτι, καταλήγει στὴν ἄγνοια, ἀπὸ τὴν ὁποία ξεκίνησε. Παραδείγματα: Ὁ Γερασίμου καὶ ὁ Δουκαΐδης φωνασκοῦν καὶ ὁ καθένας μιλώντας ἀκολουθεῖ τὴ σειρά τῶν δικῶν του συλλογισμῶν (Βαρδιάνος στὰ σπόρκα)—Μονολογικός εἶναι ὁ διάλογος ἀνάμεσα στὸν Πανυλάκη καὶ τὸ Δημήτρη φραγκοράφη στὰ «Χριστοῦγεννα τοῦ τεμπέλη».—Καὶ ὁ διάλογος γερο Μαθινοῦ καὶ Σκεῦως στὸ διήγημα («Βαρδιάνος στὰ σπόρκα»)—Καὶ ἀκόμη ἀνάμεσα στὴ λεχῶνα καὶ τὴ Χαδοῦλα, πρόσωπα τῆς «Φόνισσας» δὲν ὑπάρχει ἀκολουθία: τὸ καθένα συνεχίζει τὶς δικές του σκέψεις:

—Καὶ τὸ παιδί κοιμᾶται, βλέπω ἤσυχια...

—Ἡσύχασε τώρα πλειά.

—“Ἦθελα νὰ ἦταν ξυπνητό, νὰ τὸ βύζαινα ..

—“Ἐ, τί νὰ γίνῃ! θὰ βροῦμε κανένα παιδί, εἶπεν ἡ γραῖα.

Σ’ ἄλλο διήγημα, στὰ «Ρόδιν’ ἀκρογᾶλια», ὁ Στάθης δυσκολευόταν νὰ βγάλει ὀρθὸ συμπέρασμα ἢ καὶ νόημα ἄρτιο ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ ἀγροφύλακα.

Ἐξοχία τὰ λόγια τοῦ μικροῦ Ζάχου γιὰ τὸν Παπακυριάκο, ἀπὸ τὰ ὁποῖα μόνον αὐτὸς βγάζει νόημα («Ἐξοχικὴ Λαμπρή») — «Αἴφνης ὁ Γιαννούλης, ὅστις ὀλίγας μόνον ἀκαταλήπτους φράσεις εἶχεν ἀποτείνει εἰς τὸν υἱὸν του, μοῦ εἶπε: «αὐτὸ πού σοῦ εἶπα τὴν ὥραν, πὺν ἦρθες νὰ σὲ πάρουμε μαζὶ καὶ δὲν κατάλαβες: «Ποῦ νὰ καταλάβω’ τωόντι: τὴν ὥραν ἐκείνην εἶχε μουρμουρίσει ὁ μαστρο Γιάννης «σίδερο... βάρκα» («Ρόδιν’ ἀκρογᾶλια») — Κατὰ τὴ συνομιλία Γεωργῆ καὶ Σγουράντσα· οἱ δυὸ τοὺς συνομιλοῦν χωρὶς νὰ συνεννοοῦνται:

— Αὔριο πρῶτ’ ἂν τοὺς κουβαλήσουμε πέρα.

— Ποιανούς θὰ κουβαλήσουμε;

— Δὲν ξέρω, τί ὥρα θὰ ξεπερδέψουμε· μορεῖ νὰ μᾶς σηκώσουν τὸ ταχύ.

— Ποιοὶ εἶναι, πὺν θὰ μᾶς σηκώσουν;

— Τάχατες πὺν ντρέπεται ἡ νύφη.

— Ποιὰ νύφη;

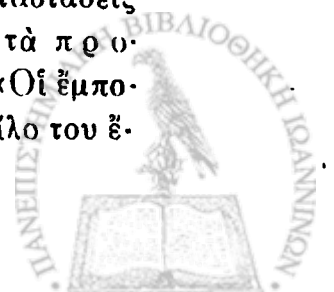
Στὸ διήγημα «Τὰ Χριστούγεννα τοῦ τεμπέλη» διαβάζουμε: «Ἦρξισε συνομιλία, ἡ ὁποία ἦτο μὲν συνέχεια τῶν ἰδίων λογισμῶν του, εἰς δὲ τὸν Παῦλον ἐφάνη ὡς συνηγορία ὑπὲρ τῶν ἰδικῶν του παραπόνων».

Στὸ διήγημα «Βαρδιάνος στὰ σπόκα» σ. 115 συνάπτεται μονολογικὸς διάναμια στὸν Βούντ καὶ τὸ Νικόδημο. Στὸ δ. «Ἐπηρετρα» ὁ μπαρμπα Διόμας μονολογεῖ ἢ τραγουδεῖ σιγανὰ τὸ βάσανό του καὶ στὸ τραγούδι του ἀπαντᾷ σιωπηλὰ ἢ ψυχὴ του. Τέλος στὸ δ. «Το μοιρολόγι τῆς φώκιας» ἡ γραῖα μονολογώντας μοιρολογεῖ τὸ μοιρολόγι τῆς ζωῆς της καὶ τὸ ἀκούει ἡ ἴδια ..

γ) Ἡ λογικὴ καὶ ἡ διαισθητικὴ αἰσθησις τῶν πραγμάτων στὸν Παπαδιαμάντη.

Ἐνα πεζογράφημά του τὸ βροῦκαμε σὰν σύνθεσις στοιχείων, πὺν εἶναι ἡ διήγησις, ἡ περιγραφή καὶ ὁ διάλογος. Ἀλλὰ, συμπληρώνουμε τώρα, τὸ βρίσκουμε νὰ προκύπτει σὰν πλέγμα τόσο μιᾶς ψυχολογίας ὀρθολογισμένης, ὅσο καὶ διαισθητικῆς, ἐξωλογικῆς, μαγικῆς.

Ἐτσι, σὲ πολλὰ πεζογραφήματα βλέπουμε τὸν Παπαδιαμάντη νὰ γράφει σὰν κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίδρασις ἑνὸς ξυπνόνου: στὴν Ἀθήνα, ὅλα του τὰ χρόνια τῆς ἐκεῖ παραμονῆς, ἔζησε τὸ ἀνακαλούμενο ὄραμα τῆς μικρῆς του πατρίδας καὶ μάλιστα τῶν παιδικῶν του χρόνων. Ἐζησε σὰν μέσα σ’ ἕνα ξυπνητὸ ὄνειρο τὴ Σκιαθὶ του καὶ μάλιστα ποτὲ δὲν ἐπέστρεψε ἀπ’ αὐτό. Ἀλλοῦ, νὰ παραδίνεται στὴν ὄνειροπόλησιν τῶν περιπετειῶν, τῆς περασμένης ζωῆς (βλ. δ. «Ὁ ρεμβασμὸς τοῦ δεκαπενταύγουστου»). Ἄλλοτε, στὴν ἐρωτικὴ ἔκστασις (ὅπως στὰ δ. «Ὁνειρο στὸ κῦμα», «Ἐπὸ τὴν βασιλικὴν δροῦν» κ.λ.) ἢ στὸ ἀγνάντεμα (βλ. τὸ δμώνυμο διήγημα), στὴν ἡμισυνειδησία (βλ. τὸ δ. «Τὰ ρόδιν’ ἀκρογᾶλια»), τὴν ἰσχυρὴν ἐκστασι (σὲ πολλὰ διηγήματα), στὴν τηλεπάθειαν, (ὅπου συμβαίνει συνεννόησις χωρὶς λόγια ἀνάμεσα σὲ δυὸ ψυχῆς) στὴν κλήσιν ἀνάμεσα σὲ πρᾶγμα καὶ ἄνθρωπο (ὅπως στὸ δ. «Ἡ μαυρομαντηλοῖ»), στὸν ὀπτασιασμὸ βλ. τὸ δ. «Τὰ δαιμόνια στὸ ρέμα»). Ἦ νὰ ὑπόκειται σὲ καταστάσεις παραψυχολογικῆς, ὅπως οἱ παραισθησεις, οἱ ψευδαἰσθησεις, τὰ προαισθηματα, οἱ ἀνεξήγητοι φόβοι: ἔτσι π.χ. στὸ μυθιστόρημα «Οἱ ἔμποροι τῶν ἐθνῶν» ὁ Σκιαχτῆς μεθυσμένος, προκειμένου νὰ σκοτώσῃ τὸ φίλο του ἔχει παραισθησεις καὶ τὸν βλέπει σὰν πνιγμένο, τὸν ὁποῖο ἀναζητοῦν.

δ) Ἡ ῥοπή τοῦ Παπαδιαμάντη στὸ πνευματῶδες.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἰδιάζουσα χρῆση διαισθητικῶν καὶ παραψυχολογικῶν στοιχείων στὴ διήγηση, ὁ Παπαδιαμάντης ἐχωρίζει, γιὰ τὴν παίρνει κάποτε καὶ μάλιστα συχνὰ μιὰ στάση πνευματώδη μέσ' ἀπὸ τὰ πρόσωπα καὶ τὰ περιστατικά, πού μᾶς παρουσιάζει.

Γελά κάποτε ἀπὸ αἰσθητικὴ ἀνάγκη. Ὅταν στὸ δ. «Ἐρως ἦρως» μέσα στὸ ἐρωτικὸ θάμβος παρεμβάλλει τὴν παιδικὴν σκέψιν τοῦ Γιώργου γιὰ τὸ γαμπρό' ὅταν σ' ἴσῃν πένθιμη ἀτμόσφαιρα τοῦ δ. «Μιὰ ψυχὴ» κάνει τὴν γιανὰ τῆς νεκρῆς κωμικὴν στὴν ἀκαιρὴν ἀπαιτήσεις τῆς' ὅταν στὴ δραματικὴ πορεία τοῦ δ. «Βαδύανος στὰ σπύργα» παρεμβάλλει τὸ ἀφελὲς γάχανο τοῦ γιαιτροῦ Βίλδ ἢ στὴν «Ἰ. Πηρέτρα» παραθέτει τὴν κωμικὴ ἐμφάνισιν τοῦ κύου Ἀργύρη' ὅταν μέσα ἀπὸ τὸν ἐρωτικὸ καημὸ τῶν νέων στὴ «Νοσταλγὸ» δίνει τὴν κωμικὴ συγκατάβασιν τοῦ κύου Μοναχάκη ἢ ὅταν στὸ δ. «Τὸ ἀστεράκι» ὁ Κυριάκος σκοντάφτει μεθυσμένος κανονικὰ κάθε Σαββατόβραδο μπροσὰ στὸ σπῆτι τοῦ ὄπου κατοικεῖ ἡ ἀστερίνη κόρη του, ἢ Πούλια' ὅταν στὸ δ. «Ὀλόγυρα στὴ λίμνη» στὴ μαγεμένη ἀπὸ τὴν ἀναμνήσεις λίμνη ἀκούεται ἡ ἀστεία κωμικὴν τοῦ Λούκα: Παντοῦ τὸ κωμικὸ εἶναι μιὰ αἰσθητικὴ θεραπεία τῶν ἔντονων συνκινήσεων, ὄπου τὸ διήγημα πλέει.

Ἄλλοτε ὁ Παπαδιαμάντης γελά ἀπὸ ἀπλή ἀνάγκη νὰ γελάσει. Σὲ πολλὰ διηγήματα καὶ πάντα ὄχι ἀπὸ τὰ καλύτερα, ἀφήνεται σ' αὐτὸ τὸ ἀπ' οἴκου καὶ χασομέρικο γέλοιο (1). Πάνω στὴν ἴδια διάθεσιν, τὴ παιγνιδιάρικη, καταγίνεται νὰ συνθέτῃ παρωδίας τροπαρίων (2) καὶ πολὺ συχνὰ κάνει λογοπαίγνια (3) ἢ παροετυμολογίαις (ὅπως π.χ. καταισχύνη—κατὰ τὰ σκόλια, Πανσέληνος—παντ' ἔς Ἑλληνας («Ἰ. Πηρέτρα») —ἀνηψίος σας —ἀνυψώσας («Στὸ Χρῆστὸ στὸ κάστρο»).

Κάποτε ὡστόσο ἐανοίγεται ἓνα γέλοιο τοῦ κάπως σύνθετο. Τὰ πρόσωπα, πού τὰ σμικρύνει γιὰ νὰ γελάσει, τὰ ἀποκαθιστᾷ ὡστόσο μὲ τὴ συμπάθειά του. Τέτοια παραδείγματα συμπαθητικῆς εἰρωνείας βρίσκουμε π.χ. στὰ διηγήματα «Πάσχα ρωμαϊκὸ», «Ἐρωτας στὰ χιόνια».

Ἄλλοτε, ἀντὶ γιὰ τὴν κωμικοποιούσα σμίχουσιν, μεγεθύνει κατὰ τρόπο χιουμοριστικὰ ἐπικὸ πρόσωπα λαϊκά, πού καθ' ἑαυτὰ δὲν ἔχουν σημασία. Ἔτσι π.χ. ὁ Μπάρμπα—Στέργιος, μισοκοιμισμένο πρόσωπο (στὸ δ. «Πολιτισμὸς εἰς τὸ χωριὸν»), πού θὰ πάει ἐπὶ τέλος νὰ φωνάξῃ τὸ γιαιτρὸ «ἠγέρθη, ἐφόρσε τὴν βράκα του, τὴ τσάκα του, ἐξώσθη τὸ κίτρινον, τὸ πλατὺ καὶ φουντωτὸ ζουνάρι του, ὑπέδησε τὰ πέδιλα εἰς τοὺς πόδας, ἔλαβε τὸ φέσι του τὸ ἔασπισμένο, μὲ τὴν κοντὴ μαδημένην του φοῦνταν, ἐφορτώθη τὴν κάπαν του, ἐπῆρε τὸ φανάρι, ὅπου τοῦ ἠγαπῆεν ἡ γυναῖκα του, καὶ ἐξῆλθε». Ὁ μπάρμπα Στέργιος μεγεθύνεται κωμικὰ μὲ τὴν προσοχή, πού δίνει ἐπίτηδες στὸ ἀνάξιο του πρόσωπο ὁ συγγραφέας. Κατ' αὐτὸ τὸν τρόπο, τὸ κωμικὸ ἐπιτελεῖται μὲ τὴν ἐπικότητα. Συντὰ ὁ Παπαδιαμάντης τοποθετεῖ σ' αὐτὴ τὴν στάσιν τοὺς ἀργαῖκούς, δυσκίνητους, ἀφελεῖς ἀρχοντίσκους. (βλ. π.χ. τὸ δ. «Λαμπριάτικας ψάλτης» κ.λ.π.).

Ἀπὸ τὸ ἀπλοϊκὸ ἢ κάπως σύνθετο γέλοιο ὁ Παπαδιαμάντης προχωρεῖ σ' ἓνα

1. Βλ. τὰ διηγήματα «Καλούμπας», «Ναυαγοσῶσαι», «Ναυαγίων ναυάγια», «Τ'μπούφ τοῦ π'λί», «Ὁ γείτονας μὲ τὸ λαγούτο», «Τὰ Χριστουγεννα τοῦ τεμπέλη», «Τῆς δασκάλικῃ τὰ μάγια», «Μεγαλείων ὄψωνια», «Τῆς κοκκῶνας τὸ σπῆτι», «Σημαδιακός», «Γιὰ τὰ ὀνόματα» κ.λ.π.

2. Βλ. τὰ δ. «Λαμπριάτικος ψάλτης», «Κοκκῶνα θάλασσα», «Καποια ποιήματά του στὸν «Εἰκονογραφημένο Παρνασσό», 14—8—1911.

3. Σὸν εἶσαι ἀββᾶς. βίβια: «Λαμπριάτικος ψάλτης», Ὁ Τριαντάφυλλος, τὸ τριαντάφυλλο: «Μὲ τὸν πεζόβολο»—Τ'Ραγιά, τραγιά—βρὲ Τσοῦνο, μουτσοῦνο: «Τὰ φραγκλίκα»—Κουμπαριές, κουμπαριές: «Μεγαλείων ὄψωνια»—Λαύρα, χιούρα: «Καλόγερος»—Κιθάρια, χιούθαρα: «Δημαρχίνα νύφη»—Μουσιτάκια, σπανάκια—λύρες, λίρας «Ἡ τύχη ἀπ' τὴν Ἀμερική»—Τοῦ κηρίου, τοῦ κυρίου: «Πεποικιλμένη»—Κουτσουβέλι, Καταιβέλι: «Πατέρα στὸ σπῆτι»—Ἰψώματα, ψώματα: «Γιὰ τὰ ὀνόματα».

ἠθικὸ γέλοιο. Δὲ λέμε κοινωνικό. Δὲ μαστιγώνει μὲ τὸ γέλοιο τοῦ τὰ ἐλαττώματα τῆς κοινωνίας, ὅσο ἀπειθύνεται καὶ χτυπᾷ ὀρισμένη κατηγορία ἀνθρώπων (τοὺς ἄρχοντες τῆς πολιτείας καὶ τῆς ἐκκλησίας, τοὺς καθηγητὲς τῆς Θεολογίας, τοὺς δασκάλους) ἢ ὀρισμένες συνήθειες π. χ. τὸ χαρτοπαίγνιο. Τὰ πρόσωπα, τὰ ὁποῖα σατιρίζει, τὰ χρωματίζει μὲ ἓνα χρῶμα πῶς δυνατὸ ἀπὸ τὸ φυσικό· ὡστόσο ἔχουμε τὴν ἐντύπωση πάντα, ὅτι τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς τοὺς εἶδαμε πάντοτε καὶ τοὺς ἀναγνωρίζουμε (1) καὶ σὲ καμμιά περίπτωσιν μὲ τὴν παραμόρφωση καὶ τὴ μεγέθυνση μερικῶν χαρακτηριστικῶν εἰς βάρος ἄλλων δὲ γελοῦμε, ἔχοντας τὴν ἐντύπωση, ὅτι ποτὲ δὲν εἶδαμε τέτοιους τύπους (2).

Τέλος, καὶ αὐτὸ ἐντελῶς σπάνια, τὸ γέλοιο τοῦ Παπαδιαμάντη γίνεται πῶς κρυμμένο, πῶς διανοητικό: Ὁ σαρκασμὸς γιὰ τὴ ματαιότητα τῆς ἀνθρώπινης προσπάθειας στὸν κόσμον αὐτὸν κρύβεται τόσο καλὰ στὸ κατὰ τὰ ἄλλα ὄχι σημαντικὸ διήγημα. «Ἡ τύχη ἀπὸ τὴν Ἀμέρिका».

Γενικά, ἡ κωμικὴ συγκίνηση τοῦ Παπαδιαμάντη εἶναι ἀρκετὰ ἐπιπόλαιη καὶ στέκεται στὸ ἀντίκρουσμα τῶν ἐξωτερικῶν συνδυασμῶν: ἀνάμεσα στὸ μεγάλο, πὺς γίνεται μικρό, στὸ μικρὸ πὺς γίνεται δυσανάλογα μεγάλο, στὸ ζωντανὸ πὺς μηχανοποιεῖται, στὴν ἐπιδιωκόμενη ἀρμονία πὺς τελικὰ ἀποτυχαίνει. Ὑπάρχει ὁμως πέρ' ἀπ' αὐτὴ τὴ στάση, ἐκείνη τοῦ ἀνθρώπου, πὺς σατιρίζει γιὰ νὰ διορθώσει (ἠθικῶς) ἢ τοῦ ἀνθρώπου, πὺς ἀπὸ τὸ ὕψος τῆς σκοπιᾶς τοῦ βλέπει ὅλη τὴ γῆ σὰ μιὰ προσπάθεια μάταιη νὰ φτάσουμε ἐκεῖ, ὅπου δὲ θὰ φτάσουμε ποτέ· νὰ κάνουμε κάτι πὺς δὲ γίνεται· νὰ γνωρίσουμε τὸν διπλανό μας, πρᾶγμα πὺς εἶναι ἀδύνατον τελικὰ· νὰ γνωρίσουμε τὸν ἑαυτό μας, αὐτὸ πὺς εἶναι γιὰ πάντα ἐμποδισμένο· νὰ γευθοῦμε τὴν εὐτυχία, ἐκεῖ, πὺς δὲν παραμονεύει παρὰ ἢ δυστυχία. Τέτοιες καὶ ἀνάλογες στάσεις δὲ δοκίμασε νὰ ἀναλύσει κωμικὰ ποτὲ τὸ πνεῦμα τοῦ Παπαδιαμάντη. Στὴν τραγικὴ αὐτὴ διανοητικὴ κωμικότητα δὲν ἔφτασε ποτὲ ὁ ἀπλὸς Σκιαθίτης.

Μ Ε Ρ Ο Σ Γ'

Στοχασμοὶ πὺς συγκεντρώνουν

Συνοπτικὰ μπορούμε τώρα νὰ δώσουμε χαρακτηριστικὰ τῆς πεζογραφίας τοῦ Παπαδιαμάντη. Πρῶτα, λαμβάνοντας ὑπόψη τὸ οὐσιαστικὸ μέρος τῆς πεζογραφικῆς δημιουργίας του.

Κανένας Νεοέλληνας λογοτέχνης δὲν ἔχει τὸν ἐσωτερικὸ πλοῦτον, πὺς παρουσιάζει ἐκεῖνος, πλοῦτον ἰδιαίτερα ἀναφερόμενον σὲ παρατηρήσεις καὶ ἀντιλήψεις σχετικὰς μὲ τὴ ζωὴ καὶ τὸ θάνατον. Θὰ παραμερίσουμε τὸ πλῆθος τῶν ἀνεκδοτολογικῶν διηγημάτων του καὶ στὰ ἄλλα, τὰ σπουδαιότερα, θὰ βροῦμε, ὅτι μπορεῖ ὁ συγγραφέας αὐτὸς νὰ μὴν εἶναι ἀπόλυτος πρωτότυπος, μπορεῖ νὰ ἔχει τὶς ρίζες του στὴ θρησκευτικὴ παράδοση· ἔτσι συνέβηκε καὶ μὲ τὸν παλαιὸν Αἰσχύλον· ὁμως ἡ πρωτοτυπία βρίσκεται στὴν εἰδικὴ ἱκανότητα ὀρισμένων πνευμάτων νὰ δίνουν, μὲ τὴν προσωπικὴ τους βαθύνοια—νὰ δίνουν βάθος στὶς πῶς ἀπλὰ καὶ κοινόχρηστες ἰδέες: τί ἔκαμε ὁ Αἰσχύλος, τί ὁ Σαίξπηρ, τί ὁ Γκαίτε μὲ τὴν ἐκμετάλλευση παλαιῶν μύθων καὶ ἰδεῶν; ἔδωκαν τὸ προσωπικὸ τους πρωτότυπον στοχαστικὸ βάθος σὲ ὅ,τι ἦταν κοινὰ παραδεγμένο καὶ ἴσως κάποτε τετριμμένο.

Καὶ ὁ Παπαδιαμάντης κάτι ἀνάλογο—ὄχι ὁμοιο, ἀλλὰ ἀνάλογο—ἔκαμε: ἂν δὲν ἔδωκε ἓνα πρωτόφιντον καὶ βαθὺ νόημα σὲ ἀπλὰ καὶ κοινὰ πράγματα, ὅπως καὶ ὁ Θεοβάντης στὸ «Δὸν Κιχώτη», ὁμως φώτισε ἔντονα τὸ χῶρον, πὺς ἐκμετα-

1. Ὅπως στὸν *Zogol*.

2. Ὅπως στὸν *Dickens*.

λεύθηκε, με τὸ προσωπικό του λαμπρὸ φῶς καὶ με χρώμα, ὅπως κανείς ἄλλος πεζογράφος μας. Ἡ βαθύτερη ἀξία του ἔγκειται σ' αὐτὴ τὴν ἔντονη παρουσίαση θαμπῶν ὡς τὴν ὥρα γιὰ τὴ συνείδησή μας στοιχείων, πού τὰ σκόρπισε ἀνάμεσα στοὺς ζωτικὸς ἄρμους τοῦ πεζογραφικοῦ του χώρου, σὰν μιὰ χρυσὴ σκόνη.

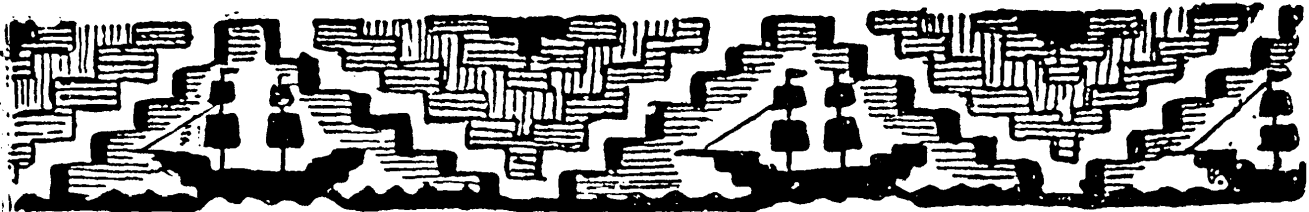
Ἡ μεγάλη λοιπὸν σημασία τοῦ Παπαδιαμάντη θ' ἀναζητηθεῖ σ' αὐτὸ τὸ φῶς καὶ τὸ χρώμα, πού ἔδωκε στὰ πράγματα, πού τὰ προβάλλει σημασιοδοτημένα, ἐνῶ σύγχρονα κρατεῖ ἀδιάφθορη τὴ στίλβη τῆς ἐξωτερικῆς τους ἐπιφάνειας. Ἐγκείται ἀκόμη στὴν ἐντύπωση ἐσωτερικῆς εἰλικρινείας, πού ἀφήνεται ἀπὸ τὴν ἀδιάπτωτη συμφωνία ἀνάμεσα στὸν ἑαυτό του καὶ τὰ πράγματα. Δημιουργεῖ ἔτσι τὸ ἔργο του ἓνα κλίμα ἰδιαίτερο, μιὰ ἱκανοποίησι βραδεία, ὅτι στὴν περίπτωσή του ἂν δὲν λάμπει ἡ παρουσία μιᾶς μεγάλης προσωπικότητας, ὑπάρχει ὅμως ἡ ἀνήσυχη ὠραία ψυχὴ, ἀφοῦ αὐτὴ πιστεύει καὶ ἀγαπᾷ καὶ ἐννοεῖ ζωτικὰ καὶ ἐσώψυχα κάτι.

Κατὰ δεύτερο λόγο θ' ἀναφερθοῦμε στὴν τέχνη τοῦ λόγου. Ὑπάρχει στὸ ἔργο τοῦ Παπαδιαμάντη πολὺ, ἀφθονο, χυμῶδες αἶσθημα ζωῆς, ζωῆς ὅμως ἀνακαλούμενης, ὄχι ἄμεσης, ἰδωμένης ἀπὸ τὴν ἀπόσταση. Καὶ λιγώτερη προσφορὰ «πραγμάτων» πὺ ἀμεσῶν. Τὰ ἀφηγηματικά του προσόντα εἶναι ἐξαιρετικὰ σὰν διήγησι, διάλογος ἢ περιγραφή. Ξεχωριστὴ στὸ συγγραφέα αὐτὸν εἶναι ἡ ἀγάπη τῆς λεπτομέρειας, ἡ παροχὴ «πραγμάτων», σκορπισμένων σὰ χρυσὴ σκόνη—Σπανιώτερα, στὰ κλασσικοῦ τύπου διηγήματά του πρὸ πάντων, διακρίνουμε τὴν τάση γιὰ μιὰ ρητορικὴ πλοκὴ τοῦ λόγου. Καὶ ἐγγύνονται στὶς ἀρθρώσεις τῆς λεπτομέρειας συγκινήσεις ζωηρές, ἀτλές καὶ ἔντονα χρωματισμένες. Ἐχουμε μπροστὰ μας ἓναν Ἕλληνα *A. Dandlet* ἀπὸ τὴ μεριά τῆς ζωντανίας καὶ τοῦ χρώματος τοῦ λόγου, ὁλοτελα μεσογειακῆς λάμψης, ἂν ὄχι καὶ τῆς «τεχνικῆς», γιὰ τὴν ὁποία ὁ Παπαδιαμάντης δὲν ἐνδιαφέρεται εἰδολογικὰ, ἀλλὰ οὐσιαστικὰ· γιὰτὶ μᾶς προσφέρει τὰ πράγματα φυσικὰ, μέσ' ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν παλμό τους.

Εἶναι ἓνας ἐξαίσιος λυρικός πεζογράφος καταστάσεων καὶ εἰκόνων, ἓνας αἰμίμητος ἐμπρεσιονιστὴς συγκινήσεων, τὶς ὁποῖες δίνει ἡ φτωχὴ ζωὴ τῶν προσώπων τοῦ κόσμου του, πού στὸ βάθος δὲν εἶναι διαφορετικὲς ἀπὸ τὶς συγκινήσεις τῆς προσωπικῆς του ψυχῆς. Συχνὰ τρυπᾷ τὸ φλοιὸ τῶν πραγμάτων καὶ εἰσέρχεται στὴν οὐσία τους, καὶ αὐτὸ τὸ μέρος τοῦ ἔργου του εἶναι τὸ σοβαρώτερο. Τὸ φῶς ὅμως μετὸ ὁποῖο φωτίζει συνειδήσεις, δὲν εἶναι πάντοτε νέο καὶ πρωτότυπο, ἂν ἐξαιρέσουμε τὴ «Φόνισσα».

Γλωσσικὰ εἶναι ἓνας ἀμελής, ὑπήκοος τῆς παράδοσης, ἀλλὰ τὸ ὕφος του καὶ ἀμελημένο ἂν εἶναι, μένει πάντα ζωηρὸ καὶ ἐντυπωσιακό: κανένας πεζογράφος μας δὲν κατόρθωσε νὰ φτάσει τὸ μετέωρο λυρισμὸ του, πού δονεῖται ἀνάερα καὶ βάζει σὲ ἀνάλογη κίνησι τὸν ψυχικὸ μας κόσμο. Δὲν ἔχει βέβαια ἡ διηγηματογραφία του «ιδέες» νὰ προβάλλει, δὲ δείχνει ὁ ἴδιος ἓνας γεννημένος *moraliste*· οὔτε θέτει εὐρύτερα προβλήματα. Ὅμως ἡ σκέψη του, ὅπου ὑπάρχει, δὲν ἀπομονώνεται, ὅπως σ' ἓναν «διανοούμενο», ἀλλὰ ἀναδίνεται μαζὶ μετὶς εἰκόνες ζωῆς καὶ μαζὶ μετὶς συγκινήσεις τῆς, μέσ' ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ βομβύκιο τοῦ μύθου. Εἶναι μιὰ ἐμπράγματη σκέψη ἐνὸς ἀνθρώπου, πού θέλει νὰ μείνει καλλιτέχνης.

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Δ. ΠΑΪΣΙΟΥ ἱερέως

ΑΓΙΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΑΓΙΟΓΡΑΦΟΙ ΧΙΟΝΙΑΔΩΝ

ΓΟΙΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΙΣ

Μὴ ὑπαρχούσης οὐδεμιᾶς ἄλλης προγενεστέρας ονοσηματικῆς — οὕτως εἰπεῖν — ἐργασίας ἀφορώσης τὴν ἐπὶ δύο αἰῶνας καὶ πλεόν καλλιεργούμενην ἐν Χιονιάδες λαϊκὴν τέχνην τῆς Ἀγιογραφίας, καὶ διαβλέποντες ὅτι πάντα ἐκεῖνα τὰ μαρτυροῦντα περὶ αὐτῆς στοιχεῖα καὶ λοιπὰ ἄλλα τεκμήρια ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ πανδαμάτορος χρόνου καὶ τῶν ἄλλων δυομετῶν δι' αὐτὰ συνθηκῶν τὸ ἐν κατόπιν τοῦ ἄλλου θὰ ὑποσιῶσι τὴν φθορὰν καὶ βαθμηδὸν θὰ ἐκλείψωσι καὶ θὰ ἀφανισθῶσιν, καὶ σκοποῦντες ὅπως προλάβωμεν πᾶσαν ἄλλην περίπτωσιν δυναμένην νὰ ῥίψῃ ταῦτα εἰς τὴν λήθην, προήλθομεν εἰς τὴν ἀπόφασιν νὰ καταρτίσωμεν τὴν παρούσαν ἐργασίαν, ἵνα δι' αὐτῆς διασωθῶμεν — ἱστορικῶς τοῦλάχιστον — πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν τέχνην αὐτὴν τῆς Ἀγιογραφίας, καὶ τοὺς Ἀγιογράφους Χιονιάδων.

Πρὸς τοῦτο περιήλθομεν ἀπὸ δεκαετηριδῶν διαφόρους Μονὰς καὶ Ἐκκλησίας, καὶ ἀντεγράψαμεν τὰς εἰς τοὺς Ἀγιογράφους Χιονιάδων ἀναφερομένας ἐπιγραφὰς αἱ ὁποῖαι καὶ ἀπετέλεσαν τὴν βᾶσιν τῆς παρούσης ἐργασίας, εἰς τὴν ὁποίαν συμπεριελάβομεν καὶ ἐλάχιστὰ τινὰ συμφωνητικὰ καὶ συμβόλαια Ἀγιογραφικῆς ἐργασίας, ὅσα βέβαια μεχρὶ σήμερον διεσώθησαν.

Κατὰ τὴν σύνταξιν τῆς παρούσης, ἡμεῖς, μὴ ἔχοντες εἰδικότητά τινα περὶ τὰ τοιαῦτα, δὲν ἐπεχειρήσαμεν νὰ ἐπιφέρωμεν κρίσεις ἐπὶ τῶν ἔργων τῶν Χιονιαδιτῶν Ἀγιογράφων. Τοῦτο, εἰς ἄλλους ἐναπόκειται. Ὅσα ἐγράψαμεν καὶ γράφομεν σήμερον περὶ αὐτῶν, ταῦτα ἀναφέρονται εἰς τὸ ἱστορικὸν τῆς Ἀγιογραφίας μέρος, καὶ ἀποβλέπουν εἰς τὴν ἐν μέρει πλήρωσιν ἐνὸς κενοῦ, τὸ ὁποῖον ἐδημιουργήθη ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ἀκόμη τῆς ἐμφανίσεως τῆς τέχνης αὐτῆς εἰς τὸ χωρίον τοῦτο.

Δεδομένου δὲ ὅτι καὶ ἡ τέχνη αὐτὴ τῆς Ἀγιογραφίας ἡ ἑποῖα ὑπῆρξε καὶ τὸ σέμνωμα τῶν Χιονιάδων τείνει νὰ ἐκλείψῃ διὰ παντός, διὰ τοῦτο καὶ ἐκρίναμεν ἀπαραίτητον τόσον διὰ τὴν Ἱστορίαν τῆς Ἀγιογραφίας, ὅσον καὶ διὰ τὴν Ἱστορίαν τοῦ τόπου, ὅπως ἡ ἐργασία αὐτὴ ἴδῃ τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος, καὶ ἀποτελέσῃ τὴν ἀπαρχὴν μιᾶς ἐνδοτέρως καὶ ονοσηματικῆς ἐπὶ τοῦ θέματος τοῦτου ἐργασίας, ἵνα καὶ αὐτὸν τὸν τρόπον διασωθῇ πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν Ἀγιογραφίαν καὶ τοὺς Ἀγιογράφους Χιονιάδων, εἴτε ἀπὸ τῆς Ἱστορικῆς αὐτῶν πλευρᾶς, εἴτε ἀπὸ τῆς καλλιτεχνικῆς τῶν τοιαύτης.

Αὐτοὶ ὑπῆρξαν οἱ λόγοι οἱ ὁποῖοι ὤθησαν ἡμᾶς εἰς τὴν κατάρτισιν τῆς πενήκτας καὶ μηδαμινῆς ταύτης ἐργασίας τῆς ὁποίας τὸ περιεχόμενον ὁμολογοῦμεν ὅτι σφάλματα καὶ ἐλλείψεις σοβαροὶ τὸ διακρίνουσι. Τὸ τοιοῦτον δὲ ἀναγνωρίζοντες ἡμεῖς, παρακαλοῦμεν θερμῶς τοὺς κ.κ. ἀναγνώστας ὅπως κρίνωσιν ἡμᾶς μὲ ἐπιείκειαν, διὰ πᾶν τὸ παρατηρούμενον ἐν αὐτῇ, ἀτελὲς καὶ εὐπρόσβλητον.

Ἐν τέλει δέ, ἀφοῦ πρότιον ἀποκαλυφθῶμεν πρὸ τῆς ἱερᾶς σκιάς καὶ μνήμης τῶν ἀειμνήσιων ἐκείνων ἐργατῶν καὶ Διδασκάλων τῆς Οἰκιακῆς Ἀγιογραφικῆς Σχολῆς τῶν Χιονιάδων, καὶ ἀναπέμψωμεν δόξαν καὶ εὐχαριστίαν τῷ Ὑ-

φίσιω καὶ Παραγάθω Θεῷ, ἄς τὸν παρακαλέσωμεν γὰ συγχωρήσῃ τὰς ἀνθρωπί-
νους ἡμῶν ἀδυναμίας ὑφ' ὧν κατεχόμεθα, καὶ ἄς ἐλπίσωμεν ὅπως τὸ περὶ οὗ ὁ
λόγος θέμα σὺν τῷ χρόνῳ ολοκληρωθῆῃ ὑπὸ τῶν πονούτων καὶ ἐνδιαφερομένων
διὰ τὴν Ἱστορίαν τοῦ τόπου. Καὶ ἐν τοιοῦτον, τὸ εὐχόμεθα καὶ τὸ ἀναμένομεν,
ἐφ' ὅσον θὰ εὐρισκώμεθα ἐν τῇ Προσκαίρῳ ταύτῃ ζωῇ.

Σημείωσις

Ἡ ἐργασία αὕτη φίλοι ἀναγνώσται κατηγορήθη τὸ πρῶτον ὀλίγον πρὸ τοῦ
1940, διεσκευάσθη τὸ 1947 ὅπως παρακατιόντες θὰ ἀναφέρωμεν, καὶ τέλος, με
ἐλαφρὰν εἰς ὠρισμένα σημεῖα τροποποιήσῃν, ἔλαβε τὴν παρούσαν μορφήν, με τὴν
ὁποῖαν σήμερον τὴν παρουσιάζομεν.

Χιονιάδες 1950
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΑΙ-ΣΙΟΣ

Ἱερεὺς

Τὸ ὄνομα τοῦ χωρίου Χιονιάδων εἰς τοὺς παρυσσοτέρους Ἡπειρώτας, καὶ
ἰδίως εἰς τοὺς ἀσχολουμένους με τὰς λαϊκὰς τέχνας τῆς Ἡπείρου, δὲν εἶναι ἐντε-
λῶς ἀγνωστον. Τὴν αἰτίαν δὲ καὶ ἀφορμὴν πρὸς τοῦτο παρέσχε ἡ Ἀγιογραφία ἢ
ὁποῖα καλλιεργεῖται ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ συνεχῶς ἐπὶ αἰῶνας ὁλοκλήρου.

Τοῦτο μαρτυροῦσιν ἐπιγραφαὶ εἰς πολλὰ Μοναστήρια, Ἑκκλησίας, καὶ εἰκό-
νας Τέμπλων ἀνά τὴν Ἡπειρον καὶ ἀλλαχοῦ. Ὡς δὲ ἐκ τῆς αἰτίας ταύτης τὸ χω-
ρίον τοῦτο κατέστη γνωστὸν τοῖς πᾶσι καὶ συνεδέθη ἀρρήτως με τὴν ἀγιογραφίαν
τῆς Ἡπείρου.

Ἐκ τοῦ λόγου τούτου, ὅταν κανεὶς σὲ ἐρωτᾷ «ποῦθε εἶσαι;» καὶ τοῦ ἀπαν-
τᾷς «ἀπὸ τῆς Χιονιάδες», ἐπαναλαμβάνεται πάντοτε ἡ στερεότητος ἐκείνη φράσις
«Ἄ! εἶσαι ἀπὸ τὸ χωριὸ πού βγαίνουσι οἱ ζωγράφοι».

Ἐπαναλαμβάνομεν καὶ πάλιν ὅτι τὸ χωρίον Χιονιάδες εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὁ-
ποῖον ἐγαλούρησε καὶ ἀνέθρεψε εἰς τοὺς κόλπους τοῦ ἀναρθημένου τεχνίτου ἀγιο-
γράφου (ζωγράφου καλομένου) τοὺς ὁποῖους καὶ ἐξαπέλυε ἀνά πᾶσαν τὴν Ἡ-
πειρον, Στερεὰν Ἑλλάδα, Θεσσαλίαν, Μακεδονίαν, Ἀλβανίαν καὶ ἀλλαχοῦ, ἀπὸ πα-
λαιστᾶτων χρόνων, ὅπου ἐζωγράφιζαν εἰκόνας Τέμπλων καὶ ἰδιωτικῶν, ἔχοντες
πρὸς τοῦτο ὁδηγὸν τὴν καλουμένην «Ἐρμηνείαν τῶν ζωγράφων», εἰς τὴν ὁποῖαν
ἐρμηνεύονται αἱ μέθοδοι τῆς παρασκευῆς τῶν χρωμάτων, τοῦ βερνικίου, τοῦ γύψου
κ.λ., ὡς καὶ ὁ τρόπος τῆς παρασκευῆς τῆς μορφῆς τῶν ἁγίων, καὶ τῶν διαφόρων
ἄλλων σκημῶν ἐκ τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης.

Ἐπίσης ἐζωγράφιζαν καὶ διαφόρους τοιχογραφίας εἰς Μοναστήρια καὶ Ἑκ-
κλησίας, αἱ ὁποῖαι καὶ σήμερον ὅσαι ἐν καλῇ καταστάσει διατηροῦνται, μαρτυροῦν
τὴν ἐπιμονὴν καὶ ὑπομονὴν μετὰ τῶν ὁποῖων ἐργάζοντο, τριβόντες τὰ συμπλαγῆ
καὶ σκληρὰ χρώματα ἐπάνω εἰς μαρμαρίνην πλάκα «προβεῖδι», καὶ μεταχειριζόμε-
νοι κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν χρωμάτων αὐτῶν τὸ αὐγὸ καὶ τὸ γάλα τῆς σικκῆς,
πρᾶγμα πολὺ δύσκολον εἰς τὴν λεπτότητα τῆς τέχνης των. Καὶ ὅμως τὰ διατηρού-
μενα εἰσέτι ἔργα των, θαυμάζονται σήμερον ὑπὸ τῶν εἰδικῶν, τόσον διὰ τὴν λεπτό-
τητα τῆς τέχνης των, ὅσον καὶ διὰ τὴν ἀναλογίαν.

Εἰς τὰς τοιχογραφίας ἰδίως ἐργάζοντο με νεροχρώματα εἰς νεοσοβατισμέ-
νον τοῖχον με μεγάλῃ ταχύτητα, καὶ τοῦτο; ἵνα ἀφ' ἐνὸς μὲν ἀπορροφᾷ τὸ νεπὸν
τοῦτο μέρος τοῦ τοῖχου τὰ χρώματα, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅπως τοιουτοτρόπως καταστῆ ἡ
ἐργασία αὕτη στερεὰ καὶ ἀνεξίτηλος. Ἐν ἐναντία δὲ περιπτώσει καὶ τὸ μέρος ἐ-
κεῖνο ἐξηραίνεται, ἦτο ἀδύνατον πλέον νὰ διατηρηθῶσι τὰ νεροχρώματα. Διὰ τοῦτου
πρωτίστως ἐνανόνιζαν καὶ ἔχρισον ὠρισμένα πρὸς τοῦτο ταμάχια διὰ ἀμμοκονίαμα-

τος μετ' ἀσθένειαν, οὕτως ὥστε νὰ προσκίμουν νὰ ζωγραφίσουν αὐτὰ εἰς ὠριαμένην ὥραν. Τὴν ἐφ' ὑγρῷ δὲ μέθοδον τῆς ἐργασίας τὴν ἀπεκαλοῦν «στοὺς χλωροὺς», ἢ «στοὺς φρέσκους», ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἄλλην μέθοδον τὴν ὁποίαν μετεχειρίζοντο ἐπὶ τῶν σανίδων, καὶ τὴν ἀπεκαλοῦν «τοῦ αὐγοῦ». Σημειωτέον ὅτι ἡ τοιαύτη ἐργασία μὲ νεοχρώματα, μόνον ἐφ' ὑγρῷ εἰς τὰς τοιχογραφίας ἐγένετο, οὐδέποτε δὲ καὶ ἐπὶ σανίδων. Σήμερον δὲ εἶναι περιττὸν καὶ νὰ εἴπωμεν ὅτι εἰς ὅλας ἐν γένει τὰς ἐργασίας τῶν μεταχειρίζονται τὸ λινέλαιον.

Ἡ τακτικὴ ὁμοίως τὴν ὁποίαν μετεχειρίζοντο καὶ ἠκολούθουν οἱ παλαιότεροι αὐτοὶ ἀγιογράφοι τῶν Χιονιάδων μὴ ἀναγράφοντες εἰς τὰς ἐργασίας τῶν καὶ ἰδίας εἰς τὰς ἱστορήσεις τῶν διαφόρων Μονῶν καὶ Ἐκκλησιῶν τὸν τύπον τῆς καταγωγῆς, ἢ τοῦλάχιστον τὰ ἐπίθετα αὐτῶν, δὲν διέσωσε μέχρις ἡμῶν χρονολογίαν τινὰ προσεγγίζουσαν τὴν ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἤρχισε νὰ καλλιουργῆται ἡ τέχνη αὕτη ἐν Χιονιάδῃ.

Οὐδὲ καὶ ἐπὶ τῶν νῦν σωζομένων νεωτέρων ἐπιγραφῶν δυνάμεθα νὰ σπυριχθῶμεν.

Θὰ ἀδικήσωμεν κατὰ πολὺ τὴν Ἱστορίαν ἂν ἡμεῖς σήμερον τοιμήσωμεν νὰ ὀρίσωμεν τοιαύτην τινὰ χρονολογίαν ἐκ τῶν ὑπαρχουσῶν σήμερον βασικῶν ἐπιγραφῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἀποδεικνύεται ὅτι πρὸ δύο αἰώνων καὶ πλέον τὸ χωρίον Χιονιάδες ἐγελοῖχει εἰς τοὺς κόλπους τοῦ καὶ ἐξέτρεφε ἀνελλιπῶς ἀρετὸν ἀριθμὸν ἀγιογράφων.

Εἶναι ὁμοίως βέβαιον ὅτι ἡ μακροχρόνιος αὕτη σειρά τῆς Οἰκιακῆς Ἀγιογραφικῆς Σχολῆς τῶν Χιονιάδων ἐπὶ δύο καὶ πλέον αἰῶνας, ὑπερέβησε τὰς ἄλλας Σχολὰς τῶν Μπτογάδων τοῦ Καππεσόβου, τῶν Σαμαριναίων, καὶ τῶν μεμονομένων ἀλλοῦ τῆς Ἡπείρου ἀγιογράφων κατὰ τὸν χρόνον καὶ τὸν ἀριθμὸν, καὶ προἰπτεύει τὴν προὔπαρξιν αὐτῶν μὲ τὸ αὐστηρὸν πάντοτε σύστημα τῆς μεταδόσεως τῆς τέχνης ἀπὸ τὸν πατέρα εἰς τὸν υἱόν, καὶ ἀπὸ τὸν υἱόν εἰς τὸν ἕγγονον, καθὼς καὶ εἰς ἄλλους συγγενεῖς αὐτῶν καὶ ξένους.

Τοῦτο μαρτυρεῖ τὸ γεγονός, ὅτι οὐδεμίαι ἄλλη Σχολὴ τοιαύτη ἐν Ἡπείρῳ διατήρησε ἐπὶ τόσους αἰῶνας ἢ διατηρεῖ εἰσέτι τὴν τέχνην ταύτην, ἐκτὸς ἢ τῶν Χιονιάδων.

Εἶναι ἐπίσης ἀποδεδειγμένον καὶ βέβαιον ὅτι πάντες οἱ νεώτεροι ἀγιογράφοι τῶν Χιονιάδων κατὰ κανόνα ἀπαιράβατον, μετέβαινον καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος πρὸς τελειοποίησιν τῆς τέχνης τῶν παραλαμβάνοντες μαζί των καὶ τοὺς υἱοὺς καὶ συγγενεῖς αὐτῶν διὰ νὰ διδάξωσιν εἰς αὐτοὺς τὴν ἀγιογραφίαν. Οὗτοι μετὰ πᾶνδον ποιήλου δι' ἕκαστον χρονικοῦ διαστήματος, ἐπανήρχοντο καὶ ἐγκαθίσταντο εἰς τὸ χωρίον, διασκορπιζόμενοι κατόπιν ἀνά τὴν Ἡπείρον, καὶ τὰς ἄλλας Ἐπαρχίας.

Ἐντεῦθεν καὶ ἠπαράδοσις τῶν μὲν, ὅτι οἱ πρῶτοι ἀγιογράφοι τῶν Χιονιάδων ὑπῆρξαν μαθηταὶ τοῦ Μανουὴλ Πανσελίνου, ὁ ὁποῖος ἤρχισεν κατὰ τὸν ΓΣΓ' αἰῶνα.

Εἰς τὴν περίπτωσιν ὁμοίως αὐτὴν περισσότερον δυνάμεθα νὰ πιστεῖσωμεν εἰς ἕτερον παράδοσιν ὅτι ἡ τέχνη αὕτη προήλθεν ἐξ Ἰταλίας. Κτηνοτρόφοι ἐκ Δενταίου ἐγκατασταθέντες μετὰ τῶν οἰκογενειῶν τῶν εἰς τὸ χωρίον Χιονιάδες(1)

(1). Ὡς τοιαῦται ἐκ Δενταίου οἰκογένειαι φέρονται ἢ τῶν Πασχαλάδων τῶν ὁποίων οἱ ἄρρες ἀργότερον ἐπεδόθησαν εἰς τὴν ζωγραφικὴν, οἱ δὲ Λιατσαῖοι οἱ ὁποῖοι εἶναι τῆς αὐτῆς γενεᾶς μετὰ τῶν Πασχαλάδων, εἰς τὴν χρυσοχοίαν ἐπ' ὀλίγον(α).

(α). Ἐκτὸς τῆς παραδόσεως ταύτης, ἀλλὰ καὶ καλούπια χρυσοχῶν εὐρέθησαν εἰς

Εικόνα 1.

τοῦ παλαιῆν ἐποχὴν καὶ ὑπὸ βωρέος τινὸς χειμῶνος ἀπωλέσαντες ἐν Θεσ-
 ῶνθα παρεχίμαζαν τὰ ποιμνία αὐτῶν, μετέβησαν εἰς Ἰταλίαν, ἐσποῖδασαν
 ἔχνην τῆς ζωγραφικῆς, καὶ ἐπανῆρθον εἰς τὸ χωρίον ὅπου μετήρχοντο τὴν

πτῆλια (= τὸ κενὸν μεταξύ τοῖχου καὶ σκεπῆς) τῆς παλαιᾶς οἰκίας τῶν Λιατσαίων
 ὅτο μοι ἐδήλωσεν ὁ κατὰ τὸ ἔτος 1947 90) τοῦτης γέρον Νικ. Λιάτσης.

τέχνην τῆς ἀγιογραφίας. Τοιοῦτο πρόβλημα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δέχεται ἡ κοινὴ γνώμη τὴν προσέλευσιν τῆς Ἀγιογραφίας τῶν Χιονιάδων.

Ἄν δὲ στηριχθῶμεν εἰς τὴν ἀνωτέρω παράδοσιν ὅτι κτηνοτρόφοι ἐσπούδασαν τὴν ζωγραφικὴν, δεόν να παραδεχθῶμεν ὅτι υἱοὶ μᾶλλον πλουσίων καὶ εὐγενῶν κτηνοτρόφων ἀπεστάλησαν εἰς Ἰταλίαν πρὸς ἐκμάθησιν τῆς ζωγραφικῆς, καὶ οἱ ὅποιοι ἐπαυθόντες εἰς τὸ χωρίον ἐπεδόθησαν εἰς τὴν ἀγιογραφίαν καὶ ἐδίδαξαν τὴν τέχνην των καὶ εἰς τοὺς ἄλλους. Ἄλλως, δὲν εἶναι δυνατόν να κοινηθῇ ὅτι κτηνοτρόφοι ἢ μᾶλλον ποιμένες ἀδαεῖς καὶ μεσήλικες ζήσαντες τὸ πλεῖστον τοῦ βίου των εἰς τὰ ὄρη, ἦτο δυνατόν να μεταβῶσιν εἰς Ἰταλίαν καὶ ἐκμάθωσι τὴν τέχνην τῆς ζωγραφικῆς.

Ἀναγκαζόμεθα τέλος πάντων να ἐγκολποθῶμεν καὶ να ζυγίσωμεν τὰς παραδόσεις ταύτας, καὶ να πλῆνωμεν οἱ μὲν πρὸς τὴν μίαν, οἱ δὲ πρὸς τὴν ἄλλην παράδοσιν, ἀφοῦ ἄλλην παράδοσιν ἢ παλαιότεραν τιᾶ ἐπιγραφὴν ἢ χρονολογίαν σχετικῶς περὶ τῆς τέχνης αὐτῆς δὲν ἔχομε δυστυχῶς να παρουσιάσωμεν. Ἐπιαναλαμβάνομεν καὶ πάλιν ὅτι ἡ ταπεινὴ τὴν ὁποίαν μετήρχοντο καὶ ἠκολούθουν οἱ παλαιοὶ ἐκεῖνοι ἀγιογράφοι, δυσχεραίνει τὰς προσπάθειάς μας εἰς τὴν ἐξεύρεσιν ἀκριβοῦς πρὸς τοῦτο χρονολογίας.

Ἡ πρώτη τέλος πάντων παλαιότερα ἐπιγραφὴ καὶ χρονολογία ἐξ ἧσων μέχρι σήμερον ἠδυνήθημεν να περιουσιλέξωμεν, εἶναι ἡ ἐν τῇ εἰκόνι Ἀγ. Γεωργίου ἐν τῷ Τεμπλίῳ τοῦ Κεντρικοῦ Ναοῦ «Κοιμήσεως Θεοτόκου» τοῦ χωρίου Βουρμπιάνης, φέρουσα χρονολογίαν τὸ ἔτος 1747, καὶ τόπον καταγωγῆς τοῦ ἱσταρήσαντος ταύτης ἀγιογράφου τὸ χωρίον Χιονιάδες(2).

Ἐν τῷ Ναῷ Ἀγ. Ἀθανασίου τοῦ χωρίου Χιονιάδες, εὐρίσκειται ἐν τῷ Προσκυνηταρίῳ εἰκὼν ἀχρονολόγητος (Βλέπε τὴν ὑπ' ἀρ. 1 εἰκόνα) ἡ ὁποία ὡς ἐκ τῆς τεχνοτροπίας τῆς φαίνεται ὅτι εἶναι ἔργον —πιθανῶς— τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Παρομοίᾳ τοιαύτη σχεδὸν εἰκὼν —δι' ἄλλης φαίνεται χειρὸς— εὐρίσκειτο καὶ ἐν τῷ Παρεκκλησίῳ Ἀγ. Νικολάου τῆν ὁποίαν ἡμεῖς μετεφέραμεν ἐν τῷ Ναῷ Ἀγ. Ἀθανασίου. Δυστυχῶς καὶ αὕτη, εἰς τὸ μέρος ἔνθα ἔφερε τὴν ἐπιγραφὴν, ἴσως καὶ τὴν χρονολογίαν, εἶναι κατὰ πολὺ ἐφθαρμένη καὶ μόλις αἱ λέξεις «Δέησις τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ» σώζονται (εἰκὼν ὑπ' ἀριθμ. 2).

Ἐπίσης ἐν τῷ Ναῷ Ἀγ. Ἀθανασίου (παλαιοῦ) τῆς συνοικίας Μποτσιφάρι (νῦν Μοναστηρίου) Μολίστης, εὐρίσκειται ἐν τῷ Προσκυνηταρίῳ καὶ ἄλλη εἰκὼν Ἀγ. Ἀθανασίου τῆς αὐτῆς καὶ ἀπαραιρέτου τεχνοτροπίας, φέρουσα καὶ τὴν χρονολογίαν ἀπὸ πίσεως κόσμου, ζογ' ἦτοι τὸ σωτήριο ἔτος 1595.

Ἐκ τῆς εἰκόνης ταύτης, καὶ ὡς ἐκ τῆς ὁμοιότητος αὐτῆς πρὸς τὴν ἐν τῷ Προσκυνηταρίῳ τοῦ χωρίου Χιονιάδων τοιαύτης, συμπεραίνομεν ὅτι αἱ εἰκόνες αὗται εἶναι σύγχρονοι, ἦτοι ἔργα τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, καὶ μάλιστα ὑπὸ μᾶς καὶ τῆς αὐτῆς χειρὸς.

Ἄν καὶ αἱ εἰκόνες αὗται δὲν μᾶς παρέχουσιν οὐδαμίαν πληροφορίαν περὶ τοῦ ἱσταρήσαντος ταύτας ἀγιογράφου, ἐν τούτοις, δὲν ἀποκλείεται να εἶναι καὶ ἔργα Χιονιαδῶν ἀγιογράφων, διότι ὡς ἀνωτέρω ἐξεθέσαμεν, ἡ ἀγιογραφία ἐν Χιονιάδες προῦπήρχε πολὺ πρὸ τοῦ 1700, καὶ ἴσως οἱ πρῶτοι ἀγιογράφοι τῶν Χιονιάδων, να ὑπῆρξαν πράγματι μαθηταὶ τοῦ Πανσελήνου.

Τοῦτο δέ, εἶναι δυνατόν να πιστευθῇ καὶ ἐκ τῶν κάτωθι ἀναφερομένων, διότι οἱ Χιονιαδίται ἀνέκαθεν ἐταξιδεύοντο εἰς διάφορα μέρη ὡς τεχνῖται, μετερχόμε-

(2). δέση τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ μηχάλη ἀποστῶλη—δηὰ κηρὸς Κῶστα ἀπὸ χωρίου Χιονιάδες 1747».

ἔγγλημα τοῦ ξιλόουρου μετὰ τοῦ ὁποίου ἦτο κατὰ τὰ παλαιότερα ἔτη συν-
 ζαί τὸ τοῦ διακοσμητοῦ. Καὶ ἐπειδὴ ὑπῆρξε μία τοιαύτη συνήθεια εἰς
 χωρία —ιδίως τῆς Ἐπαρχίας Κορινθίας— Γροσιένια, Μπασιμάσι, Μτο-
 χοβα, Πηγάδες κ.λ. ἐπιζητήσασα μέρη πρὸ τινος, μεταβαίνοισι —δη-
 τεχνῆται κάτοικοι αὐτῶν ὅπως εἰργασθῶσιν καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, π-
 ῶρισιμένοι νέοι Χιονιαδίται ταξιδευθέντες ἐκεῖ, ἔχοντες δὲ καὶ ἕμψυτον
 πρὸς τὴν ζωγραφικὴν τὰ σχέδια καὶ τὰς φωτοστιάσεις, πιδανὸν —λέγω—
 εἶναι εἰς Ἅγιον Ὄρος, καὶ νὰ ἐπεδόθησιν εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῆς Ἁ-

Εἰκὼν 2.

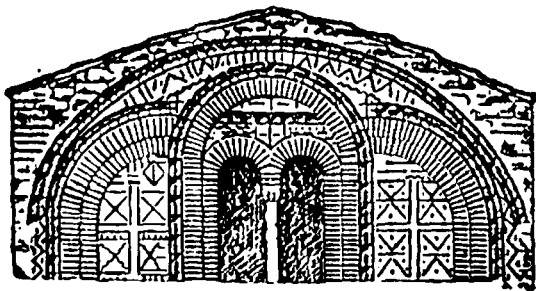
γιογραφίας. Ούτοι αργότερον επανελλόντες εις τὸ χωρίον, ἱδρυσαν τὴν Οἰκιακὴν Ἁγιογραφικὴν Σχολήν, τὸ σέμναμα τοῦτο τῶν Χιονιάδων. Ἄλλως ποῦ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐξηγηθῇ ἡ Παράδοσις τῶν μὲν, ὅτι οἱ πρῶτοι ἁγιογράφοι τῶν Χιονιάδων ὑπῆρξαν μαθηταὶ τοῦ Πανασιώτου. Τὴν παράδοσιν ταύτην μόνον ὁ ἐξ Ἀσιγμοχωρίου Ἀνάστης Γιαννοῦλης διετύπωσεν εἰς τὴν ἐν Κορίθῳ ἐκδοθεμένην Ἐφημερίδα «Ἀφῶς» κατ' Ἰουλίον τοῦ 1930, ἐξ αἰτίας τοῦ θανάτου τοῦ ἀειμνήστου ἁγιογράφου Θεωμᾶ Ἀν. Μαρινᾶ, καὶ οὐδεὶς ἄλλος. Τοῦτου ὁ πατήρ, ὁ ἀειμνήστος Παῦλος Γιαννοῦλης ὑπῆρξε μαθητὴς Χιονιαδιτῶν ἁγιογράφων.

Ἡμεῖς γράφοντες ταῦτα, οὐδένα τίτλον ἐπιδιώκομεν. Οὐδὲ καὶ εἰδικότητά τινα περὶ τὴν ἁγιογραφίαν ἔχαμεν. Κύριος σκοπὸς τῆς παρουσίας ἐργασίας εἶναι ὅπως, ἀπ' ἐξ ὧν μὲν συγκεντρώσωμεν καὶ ἀποταμιεύσωμεν ἐδῶ ὅλας τὰς παραδόσεις καὶ λοιπὰ ἄλλα ἀποδεικτικὰ καὶ στοιχεῖα περὶ τῶν ἁγιογράφων καὶ τῆς τέχνης αὐτῶν, ἀπ' ἑτέρου δὲ ὅπως καταρτίσωμεν πίνακα πάντων τῶν ἐκ Χιονιάδων παλαιότερων ἁγιογράφων τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα ἀνευρίσκωμεν εἰς τὰς διαφόρους εἰκόνας καὶ ἀλλαγῶν, ἐπισυνάψωμεν δὲ ἐν αὐτῷ τὰ ὀνόματα τῶν νεωτέρων, καὶ ἐν τέλει τῶν συγχρόνων μας ἁγιογράφων, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς περιορίσθη εἰς ἓνα καὶ μόνον.

Δυστυχῶς, ἡ τέχνη αὕτη τῆς ἁγιογραφίας Χιονιάδων δὲν ἔτυχε τῆς ἀπαιτουμένης ὑποστηρίξεως τῆς ὁποίας ἔπρεπε νὰ τύχῃ. Ἐκ τῆς αἰτίας δὲ ταύτης προῆλθεν σήμερον ἡ ἐλάττωσις αὕτη τῶν ἁγιογράφων, χωρὶς βέβαια νὰ ἔχωμε καὶ τὴν παρήγαρον ἐλπίδα ὅτι αὐτοὶ ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν θὰ αὐξηθῇ. Ἀλλὰ τοῦκαιπὶον σὺν τῷ χρόνῳ θὰ ἐκλείψωσι πάντες, καὶ σὺν αὐτοῖς, θὰ ἐκλείψῃ καὶ ἡ Οἰκιακὴ Ἁγιογραφικὴ Σχολή, τὸ σέμναμα τοῦτο τῶν Χιονιάδων.

Προβαίνοντες ὅθεν ἡμεῖς σήμερον εἰς τὸν καταρτισμὸν τοῦ Καταλόγου τῶν ἁγιογράφων τούτων ὡς κατωτέρω ἐμφαίνηται, ἐπισυνάπτωμεν καὶ τὰς ἐν διαφόροις Μοναῖς, Ναοῖς, καὶ βιβλίοις ἀπαντωμένας ἐπιγραφὰς καὶ ἐνθυμήσεις, τὰς ὁποίας μέχρι σήμερον ἠδυνήθημεν νὰ περισυλλέξωμεν, καθὼς καὶ τὰς διαφόρους γνώμας ἐπισήμων τε καὶ μὴ, τὰς ὁποίας διετύπωσαν ἐν Περιοδικοῖς Ἐφημερίσοι καὶ ἀλλαγῶν, σχετικῶς μὲ τοὺς ἐκ Χιονιάδων ἁγιογράφους. Ἡ κατάλογος οὗτος σύμφωνα μὲ τὰς κατωτέρω δι' ἓνα ἕκαστον ἐπιγραφὰς, ἔχει ὡς ἑξῆς:

(Συνεχίζεται)

Η ΟΛΥΜΠΙΑΔΑ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ

Οι ολυμπιακοί αγώνες έληξαν με άποτε-
λέσματα, παρά τη προολυμπιακή μας κα-
ταβάλλευση, με έλπίδες στείρες, εκ των
προτέρων γνωστά. Η αθλητική ομάδα
μιάς χώρας, που δίνει πάντα στον παγκό-
σμιο στίβο την Ίερη Φλόγα, ή ομάδα που
παρελαίνει πρώτη στα στάδια, γυρίζει στον
τόπο της με άδειανά τα χέρια. Δεν υπάρχει
πιο μάταιη ένασχόληση από την θεωρητι-
κή αναζήτηση ευθυνών εκ των υστέρων,
ούτε πιο άνοητη από την παράταξη φαι-
δρών δικαιολογιών, που με μαθηματική α-
κρίβεια επαναλαμβάνονται στο τέλος κάθε
Όλυμπιάδος.

Ας μείνουν λοιπόν κατά μέρος, μαζί
με τις άσκοπες αιτιάσεις, οι πυρετοί, τα
στρομβοπονήσιμα, ο καύσων, το τραζ, ή
βαρεία ιταλική κουζίνα και όλη ή άνοστη
γαρνιτούρα, που με αυτήν μάζ αερίσουν
την πικρή ταπεινώση. Έξ άλλου ούτε βγαί-
νει τίποτα από όλα αυτά. Καλύτερα ας
κοιτάξουμε από τώρα το μέλλον, ας δοίμε
σοβαρά τι φταίει, κι' ας προσπαθήσουμε
να ετοιμάσουμε για την χώρα μια θέση
στην προσεχή Όλυμπιάδα που να ταιριά-
ζει στην αγωνιστική της ιστορία.

Ο συντάκτης του σημειώματος αυτού,
παλαιός και σκληροτράχηλος φιλάθλος, ά-
πό την εποχή άκόμη της Όλυμπιάδος του
Βερολίνου, είχε έπισημάνει τους κινδύνους
που απειλούν τον ελληνικό αθλητισμό και
είχε προσπαθήσει να υποδείξει φάρμακα.
Και τελευταία, στην «Έστια», έν ό-
ψει της Όλυμπιάδος της Ρώμης, ξαναγύ-
ρισε στο θέμα με κουραστική έπιμονή.
Ποιός όμως διαβάσει τέτοια πράγματα;
και πρό πάντων ποιός αρμόδιος, ποιός ύ-
πεύθυνος, ποιός από όλους εκείνους που
ζούν, ζινούν, προάγονται, επάνω στον
αθλητικό χώρο; Ίσως μόνον μερικοί ά-
γνοι και άφελεις φιλάθλοι και κάποιοι
πραγματικοί και φωτισμένοι άνθρωποι,

που ξέρουν πόσο ο γνήσιος αθλητισμός
προάγει την ήθικη και σωματική υγεία
του λαού, ποιά είναι ή οικονομική του και
τουριστική σημασία και τι τεράστιο όργανο
διεθνούς προβολής και γοήτρου είναι
για την χώρα που τον καλλιεργεί. Οι άλ-
λοι προτιμούν το «λάθε βιώσας». Έν πά-
ση παριστώσει ας μάζ επιπροπούν άκόμη
μια φορά, μερικές υποδείξεις προς συζή-
τησιν.

Πιστεύουμε ότι:

α) οι προετοιμασίες για την Όλυμπιά-
δα του Τόκιο πρέπει να αρχίσουν άπ ό-
τώρα

β) πρέπει να ανατεθ ή οργάνωση της
συμμετοχής μας σ' αυτήν σε ένα πρό-
σωπο, αδιάβλητο, δραστήριο και ικα-
νό, για να αντικατασταθ ή σύλογική ευ-
θύνη, θάλασσα όπου ουσιαστικά ή ευθύνη
καταποντίζεται, από την άτομική
ευθύνη

γ) μόνον με την τέλεση αγώνων και
στις όρεινές, τις άκραίες περιφέρειες της
χώρας, έστω χωρίς χρονόμετρα και μετρο-
ταινίες, θα είναι δυνατόν να ανανεωθ ή
αθλητικό δυναμικό της χώρας.

δ) πρέπει να συγχρονίζεται συνεχώς ή
μέθοδος προπονήσεως και να αναγνωρισθ
πιά ή ανάγκη του να λυθ ή με γενναία
κρατική οικονομική άρωγή το πρόβλημα
των μη επαγγελματιών αθλητών, γιατί εί-
ναι και «δύω δήλον» ότι δεν μπορεί κανείς
να πουλή κουλούρια την ήμέρα και να
προπονηται στα 5.000 μέτρα το άπόγευμα

ε) πρέπει να τεθούν άμέσως στο πε-
ριθώριο, σε μια έντιμη δηλαδή άποστρα-
τεία, όσοι παλαιοί άθληται δεν μπορούν να
άποδώσουν πιά τίποτα σε διεθνές επίπεδο.
Είναι ανάγκη να ανανεωθ ή ανθρώπινο
ύλικό των στίβων μας με το τρόπο που ή
ποδεικνύουμε στην παράγραφο (γ)

Στ) πρέπει να προσεχθ ή ο γυναικείο

αθλητισμός. "Όσον καιρό ή 'Ελληνίδα έμνε σπό στίτι της και ήσχαλείτο μέ τόν νοικουριό, τόν άργαλειό και την ρόκα, δέν είχαμε βέβαια από αυτήν μεγάλες αξιώσεις. Τώρα όμως πού φτιάνει μινυλόν τά μαλλιά της, βράφει τά νύχια τών ποδιών της, πίνει γουίσκυ, και φοράει ψαράδουκα, θά θέλαμε νά σπρώξη τόν μοντερισμό σέ σιμείο πού νά προσφέρη μιá έθνική ύπηρεσία, έκπροσωπώντας τή χώρα μέ κάποια σοβαρότητα στα διεθνή στάδια.

ζ) Οί άθλητικές έφημερίδες πρόπει νά μὴν έξάπτουν τήν οίηση τών πολυ μέτρικων, διωπιτυχώς, άθλητῶν μας —αυτό ίσχύει άπολύτως και για τόν ποδόσφαιρο—, μέ άνηδαφικές θριαμβολογίες εκ τών προτέρων και νά πάψουν νά έξαίρουν κάτω από τίτλους τών δέκα πόντων τούς «ήρωες», τούς «καδάμασπους», τούς «γίγαντες», τούς «μοναδικούς», και νά δημιουργοῦν ύψηλές φήμες, πού ξεφουσκώνουν στήν πρώτη έπαφή μέ τήν στυγνή πραγματικότητα. Τύπος είναι και οί άθλητικές έφημερίδες, και έχουν όλες τις ήθικες ευθύνες τού Τύπου, απέναντι τού ελληνικού λαού.

η) Η άθλητική ήγεσία τού τόπου έχει τήν υποχρέωση νά ενημερώση τούς Έλληνες φιλάθλους, σχετικά μέ τά αίτια τής ύστρης μας άποτυχίας στή Ρώμη, μέ ειμυρίνεια και σαφήνεια. Καί, εάν οί ευθύνες βαρύνουν αυτήν τήν ίδια, νά παραχωρήση σέ άλλους τή θέση της.

θ) Η τεχνική άθλητική ήγεσία πρόπει νά κάμη τόν ίδιο και ή ν' αλλάξη μεθόδους, νά συγχρονισθῆ και νά αποδώση, ή νά παραιτηθῆ τού έργου. Γιατί άν ό κ. Σίμπεκ, έμεινε ικανοποιημένος από τις έποχές τών άθλητῶν μας στήν Ρώμη, είμαστε βέβαιοι ότι κανένας άλλος φιλάθλος εν σιμμερίζεται τήν ικανοποίησή του. "Όσον μνηνίζονται οί μαθηταί, δέν μπορούμε νά καταλάβουμε πώς μπορεί νά είναι ικανοποιημένος ό δάσκαλος. "Όποτε, ή μεθοδος τής ικανοποίησεως από τήν ήττα, ί μπορεί νά ίσχύση και στις προσεχείς Ολυμπιάδες, πράγμα τελείως άπαραδέεκτο.

Αυτές είναι οί άπόψεις ενός άπλου φίλου, πού τις σιμμερίζονται, είμαστε από βέβαιοι, πολλές χιλιάδες Έλληνων. Καί γι' αυτό πιστεύουμε ότι ή Κυ-

βέρνησις τής χώρας πού ξέρει άσφαλώς δτι στις μεγάλες άθλητικές συναντήσεις παίξεται τόν γόητρο τού Έθνους, θά επιβάλη ή ίδια και εκ τών άνω τόν καθαρό, άν αυτός δέν βγῆ από τά ίδια τά σπλάχνα τής άθλητικής οικογένειας.

Άφήσαμε για τελευταίο τόν μόνο παρήγορο τόν μόνο ευφρόσυνο σιμείο, μέσα στήν άθλιότητα πού χαρακτηρίσε τήν εμφάνισή μας στήν Όλυμπιάδα τής Ρώμης: είναι ή ώραία νίκη τού Διαδόχου Κωνσταντίνου, πού ικανοποίησε όλόνληρο τόν Έλληνικό λαό. "Ο Διαδόχος απέδειξε ότι είναι διαποτισμένος μέ γνήσιο άθλητικό πνεῦμα, ότι έχει προσόντα άληθινού άθλητῶν και ότι ξέρει νά έτοιμάση τή νίκη μέ έπιμονή και μεθοδικότητα. Αυτά του τά προσόντα τόν έκαμαν ικανό νά ανασήρη τήν Ελλάδα από τήν άμαρφη μάζα τών άβαθυλόγητων και νά τής χαρίση μιá μοναδική έσπω, σιμμαντική όμως διάκριση. Εάν τώρα τά προσόντα του αυτά θελήση νά τά χρησιμοποιήση, μέ τόν κύρος πού διαθέτει και ως Διαδόχος και ως Όλυμπιονίκης, για τήν τακτοποίηση τής άθλιότητος πού βασιλεύει στήν άθλητική πολιτεία, ίσως νά είναι καλύτερη ή τύχη μας στήν Όλυμπιάδα τού Τόκιο.

"Ο μικρός μας λαός δέν έχει άσφαλώς τήν αξίωση νά σιμβαδίξη ή έθνική του ομάδα, ως πρὸς τήν βαθμολογία, μέ τις ομάδες μεγάλων και πλούσιων χωρῶν. Έπειδή όμως ή ιστορική του μοίρα τού έδωσε τόν τυπικό προβάδισμα στήν διεθνή άθλητική εκδήλωση τών Όλυμπιάδων, δέν μπορεί νά άνεχθῆ νά κατατάσσεται σχεδόν πάντα στήν ευρά τής διαβαθμίσεως και νά έξευτελίξεται έτσι ή λαμπρότη του άθλητική παραδόση. Γι' αυτό άπαιτεί έργασια συστηματική και σκληρή από τήν άθλητική του ήγεσία, θά κρίνη μέ σκληρότητα τήν μοιρολατρεία της και θά τής ζητήση κάποτε ούσιαστικές ευθύνες και για τις δικές της αδυναμίες και για τήν άσυνγώρητη έπιείκειά της απέναντι ώρισμένων άθλητῶν, πού νομίζουν ότι οί Όλυμπιακοί άγῶνες είναι μιá ειςκαιρία για ταξίδια αναφυχῆς, όπου επιτρέπονται όλες οί άθλιότητες και όλες οί παρεπροσές.

Α. Γ.

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ Η ΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

ΠΡΟΣΟΧΗ ΣΤΗΝ ΥΠΑΙΘΡΟ

Τὰ Γιάννινα καὶ ἡ περιοχή τους παρουσιάζουν μιὰ ἀντινομία συνθέσεως. Ἐξω ἀπ' αὐτὰ ὁ οἰκονομικὸς χώρος εἶναι ὑποανάπτυκτος καὶ χρειάστηκε νὰ ἐφαρμοσθῆ ἓνα πρόγραμμα γιὰ νὰ ὀργανωθῆ ἓνα ἐπίπεδο ζωῆς μὲ βάση τις δυνατότητες ἀξιοποιήσεως τοῦ πλούτου ποὺ ὑπάρχει ἢ μπορεῖ νὰ δημιουργηθῆ μὲ τὴν ἀλλαγὴ μέσων καὶ μεθόδων ἐργασίας καὶ ἐκμεταλλεύσεως τῶν συνθηκῶν. Ἐντὸς τοῦ περιγράμματος ἡ οἰκονομικὴ ζωὴ τῆς πόλεως φαίνεται νὰ συνθέτῃ μιὰ πληθωρικὴ ἔκφραση ποὺ σπάνια συναντᾶς σ' ἄλλες ἐπαρχιακὰς πόλεις. Ἡ ἴδια ἀντιστοιχία ὑπάρχει καὶ στοὺς πνευματικοὺς τομεῖς τῆς ζωῆς. Ἡ ὑπαίθρος κινδυνεύει νὰ ἀποξενωθῆ ἀκόμα καὶ ἀπὸ τὰ κατ' ὀλίγον μιᾶς Παραδόσεως πνευματικῆς, ποὺ ἀποτελοῦσε τὴν ἀρχοντιά της καὶ τὴν περηφάνια της, ἰδιαιτέρα σὲ ὀρισμένες περιοχάς, ὅπως τὸ Ζαγόρι, τὸ Πωγῶνι καὶ τὴν Κόνιτσα. Πέρα ἀπὸ τὴ φωτισμένη ἀκτινοβολία μερικῶν ἐκπαιδευτικῶν, τὰ ἐνδιαφέροντα τῶν κατοίκων ποὺ ἀπόμειναν, ἀντλοῦν ὑπόσταση μονάχα ἀπὸ τις ἀνάγκες, γιὰ τὴν ἐξασφάλιση στοιχειωδῶν ὄρων ὑπάρξεως. Ἄλλο τίποτε δὲν ὑπάρχει κι' αὐτὸ εἶναι ἓνα φαινόμενο ποὺ δημιουργεῖ ἐκτεταμένες ἀνησυχίες. Ἀντίθετα ἡ πόλις μὲ τὴν πνευματικὴ της ὀργάνωση, ποὺ ἐκδηλώνεται ζωντανὴ σὲ πολυπόικλους τομεῖς, διεκδικεῖ ὄχι μονάχα γιὰ τὴν Ἡπειρο, ἀλλὰ καὶ γιὰ πολλὰς ἄλλες περιοχάς, τὰ πρωτεῖα τῆς διακρίσεως. Ἡ τόσο δμως εὐχάριστη αὐτῇ διαπίστωση πρέπει νὰ ἀντιμετωπισθῆ καὶ μὲ τὴν προσοπτικὴ μιᾶς ἄλλης σκοπιάς. Αὐτῇ ἡ οἰκονομικὴ καὶ πνευματικὴ δραστηριότης τῆς πόλεως ἀποτελεῖ ἓνα ἐλκτικὸ πυρῆμα μεγίστης δυνάμεως ποὺ τείνει νὰ ἀπογυμνώσῃ τὴν ὑπαίθρο καὶ ἀπὸ τοὺς ἐλάχιστους ἀπομένοντας ζωντανοὺς ἀνθρώπους της.

Αὐτὸ λοιπὸν τὸ ἐπικίνδυνον χάσμα ποὺ ἀνοίξε μεταξὺ τῆς πόλεως καὶ τῆς ἐπαρχίας πρέπει νὰ καλυφθῆ. Τὰ Γιάννινα —κι' ὡς περιορισθούμε στὸν πνευματικὸ τομέα, γιατί γιὰ τὸν οἰκονομικὸ ὑπάρχει, ὅπως εἶπαμε τὸ πρόγραμμα ὑποανάπτυκτων— εἶναι ἀνάγκη νὰ πάθουν νὰ συγκροτοῦν μιὰ κεντρομόλο ἐστία, ἀλλὰ νὰ διοχετεύουν ἓνα σημαντικό μέρος ἀπὸ τὴν πνευματικὴ τους ἔκφραση καὶ στὰ ἄγωνα ἐδάφη τῆς ἐπαρχίας ποὺ μποροῦν νὰ γονιμοποιήσουν τὰ σπέρματα γιατί ἔχουν τὴν ἀγαθὴ καταβολὴ τῆς παραδόσεως. Πῶς θὰ λάβῃ τὴν ὀργανωτικὴ της μορφή ὅλη αὐτὴ ἡ προσπάθεια εἶναι ἓνα θέμα ποὺ πρέπει νὰ ἀπασχολήσῃ σοβαρὰ ὄλους ὅσους ἔχουν τὴν ὑπευθυνότητα τῆς πνευματικῆς παρουσίας. Ἐνὰς λόγος ἀκόμη νὰ ἐνισχυθοῦν οἱ φορεῖς τῶν πνευματικῶν ἐκδηλώσεων καὶ ἠθικῶς καὶ ὕλικῶς ἀπὸ ὄλους τοὺς φύσει καὶ θέσει παράγοντες τῆς κοινωνικῆς ζωῆς τῆς πόλεως. (Τάχα δὲν θὰ ἦταν φρόνιμο νὰ περὶληφθῆ καὶ αὐτὴ ἡ μέριμνα μέσα στὰ πλαίσια τῶν ἐπιδιώξεων τοῦ Προγράμματος Ἀναπτύξεως Ἡπείρου;). Μόνον ἔτσι θὰ δοθῆ ἡ δυνατότητα στοὺς πρώτους νὰ διαδραματίσουν τὸ ρόλο ποὺ ἐπιβάλλει ἡ ἀναγκαιότητα τῶν πραγμάτων.

Ι. Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

Η ΑΡΧΑΙΟΚΑΠΗΛΙΑ

Ἐχουν πληθυνθῆ τώρα τελευταία τὰ κρούσματα τῆς ἀρχαιοκαπηλείας εἰς ὅλοκληρη τὴν Ἑλλάδα. Οἱ ἀρχαιοκάπηλοι μὲ τὴν μανία τοῦ παρανόμου κέρδους ἔχουν ἀυξηθῆ, περιφέρουν

ται στὶς πόλεις καὶ στὰ χωριά τῆς ὑπαίθρου καὶ ξεγυμνῶνουν τὰ σπίτια, τις ἐκκλησίες, Μοναστήρια, τοὺς ἀρχαιολογικοὺς χώρους πρὸ τὰ ὑπολειφθέντα ἀρχαιολογικὰ κειμήλια. Ὑπάρχουν οἱ πληροφορίες ὅτι πολλὰς φο

γανωτήδες, γυρολόγοι, μικροπωληταί, παράλληλα μὲ τὸ κύριο ἐπάγγελμά των, μετέρχονται καὶ τὸ παράνομο ἐπάγγελμα τοῦ ἀρχαιοκαπηλίου. Ἀντὶ εὐτελοῦς ἀμοιβῆς ἀγοράζουν ἀπὸ τοῦ ἀνίδεους χωρικοῦ εἰκόνες, σκεύη, νομίσματα καὶ τὰ μεταπωλοῦν εἰς ὀργανωμένες ἀγοραῖς, ποὺ τὸ διοχετεύουν ὕστερα στὴν «ἀγορά» τῶν Ἀθημῶν καὶ φυγαδεύονται ἀκριβοπληρωμένα στὸ Ἐξωτερικόν. Λέγεται ὅτι καὶ μερικοὶ ἔμποροι ἔργων λαϊκῆς τέχνης δὲν φαίνονται ἀμέτοχοι στὴν λεηλασία αὐτῆ τῶν ἀρχαιολογικῶν μας κειμηλίων. Πληροφορούμεθα ἐπίσης ὅτι οἱ ἐπιδέξιοι αὐτοὶ μεταπράττει τῶν κειμηλίων κατορθώνουν νὰ πείσουν ἀφελεῖς νὰ ανταλλάξουν τίς «παλαιῆς καὶ ἀχρηστες εἰκόνες των» μὲ «καινούργιες καὶ πιὸ ὡραῖες» καὶ οὕτως ὁ τόπος ξεγυμνῶνεται σιγά—σιγά ἀπὸ κάθε γνήσιο ἔργο τέχνης.

Οἱ προσπάθειες ὁμοῦ τῶν ἀρχαιοκαπηλίων πρέφονται κυριώτατα κατὰ τῶν Μοναστηριῶν καὶ ἐκκλησιῶν, ποὺ κατὰ τὴν προπολεμικὴ περίοδον εἶχαν λεηλατηθῆ μὲ τὸν τρόπο αὐτόν.

Σημαντικὸ ρόλο στὴν ἐξαφάνιση τῶν ἀρχαιολογικῶν μας θησαυρῶν παίζει ἡ ἀγνοία καὶ τὴν ἀξία των. Ἐπανελημμένως ἤλθαν στὸ φῶς τάφοι, ἀρχαῖα εὐρήματα, οἰκοδομήματα ἀπὸ τυχαῖα ἐργαζόμενους στοὺς ἀγρούς των ἀπὸ τεχνικὲς ἐταιρεῖες κατὰ τὴν διάνοιξη τῶν ὁδῶν καὶ κατεστράφηκαν εἴτε ἀπὸ ἀγνοία ἢ ἀπὸ φόβο, μήπως παρακωλυθῶν οἱ ἐργασίαι των.

Εἶναι καιρὸς ὅλες αὐτὲς οἱ καταστρεπτικὲς γιὰ τίς ἀρχαιότητες ἐνέργειες νὰ ἀνασχεθῶν μὲ τὴν λήψη καταλλήλων μέτρων προστασίας. Καὶ πρῶτα μία διαφώτιση ἐκ μέρους τῶν ἀρμοδίων, τῆς Νομαρχίας, τῶν Ἱ. Μητροπολιτικῶν, τῆς Ἐφορείας Ἀρχαιοτήτων γιὰ τὴν ἀσφάλεια τῶν θησαυρῶν τούτων. Γιατὶ οἱ πολλοὶ δὲν ξέρουν ὅτι θὰ ἀμειφθοῦν ἀπὸ τὸ Κράτος πλουσιώτερα, ἂν παραδώσουν τὸ εὐρηματὰ Μουσεία, παρὰ ἂν τὸ διαπραγματευθοῦν τοὺς ἀρχαιοκαπηλοὺς. Διαφώτιση ἀκόμα καὶ τὴν ἐθνικὴν ζήμιαν ποὺ παρέχουν καὶ γιὰ ποινικὲς εὐθύνες ποὺ ὑπέχουν.

Παράλληλα πρέπει νὰ καταγραφοῦν ὅλα κειμήλια τῶν Μοναστηριῶν καὶ τῶν ἐκκλησιῶν, καὶ νὰ ἀνατεθῆ ἡ ὑπεύθυνη φύλαξί των ἐν ἐκκλησιαστικῆς ἐπιτροπῆς. Ἐπιβάλλεται ἐπίσης ἡ κοινοτοποίηση τῶν ἀστυνομικῶν Στα-

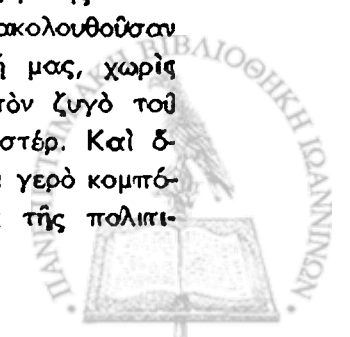
θμῶν, τῶν Ἀγροφυλάκων, τῶν Διδασκάλων, τῶν Κοινοτικῶν Συμβουλίων καὶ ἡ ἐπαγροποίηση ὅλων αὐτῶν τῶν πολυτίμων στοιχείων, ποὺ θὰ ἐνδιαφερθοῦν γιὰ τὴν φύλαξιν, τὴν πρόληψιν ζημιῶν, τὴν παρακολούθησιν καὶ τὴν καταγγελίαν παντὸς ὑπόπτου.

Μὲ αὐτὰ καὶ ἄλλα μέτρα, ποὺ οἱ ἀρμοδιοὶ θὰ ἔκριναν ἀναγκαῖα, θὰ ἦταν δυνατὸν νὰ περισταλοῦν ἡ λυμαινόμενη τοὺς ἀρχαιολογικοὺς θησαυροὺς ἀρχαιοκαπηλεία καὶ ἡ ἐξ ἀγνοίας καταστροφή ἢ βλάβη τῶν μνημείων τοῦ ἔθνους.

✽

ΝΕΟΙ ΚΑΙΡΟΙ

Τὴν ἐποχὴ μας δὲν τὴν χαρακτηρίζει μισονεῖσμός· κάθε ἄλλο. Ὁλος ὁ κόσμος παρακολουθεῖ μὲ κάποια ἀγωνία βέβαια, σύμμεκτη ὁμοῦ μὲ μεγάλες ἐλπίδες καὶ μιὰ δίκαιη ὑπερηφάνεια γιὰ τὰ ἐπιτεύγματα τοῦ ἀνθρώπου, τὴν πρόοδο τῆς Ἐπιστήμης. Καὶ σ' αὐτὸ ἡ ἐποχὴ μας θυμίζει Ἀναγέννησιν καὶ ὄχι, ὅπως διαλαλοῦν πολλὲς ἱστοριοδιφούσες Κασσάνδρες, Μέσον-Αἰῶνα. Ἄν ἡ Ἱστορία ἐπαναλαμβάνεται, τὸ κάνει αὐτὸ μὲ δικούς της ρυθμούς, μὲ δικὸ τῆς κέφι, ἀνάλογα μὲ τὰ μέσα ποὺ βάζει στὰ χεῖρα τῆς ὁ ἀνθρώπος—καὶ τὸ βασικώτερο ἀπὸ τὰ μέσα αὐτὰ εἶναι σήμερα ἡ εὐγλωττὴ γλῶσσα τῶν ἀριθμῶν—, καὶ ὄχι ὅπως τὸ θέλουν τὰ ἀναιμικὰ ἄγχη τῆς ἠττοπάθειας. Μὲ πίστη λοιπὸν παρακολουθεῖ τὸ πολὺ κοινὸ τὸ μεγάλο ἀνθρώπινο ἔργο, ὅσο κι' ἂν τρομάζει καμμιά φορά, ὅπως ὁ μαθητευόμενος μάγος. Δὲν συνέβαινε ὁμοῦ πάντα τὸ ἴδιο. Ἐδῶ καὶ διακόσια χρόνια ὁ κόσμος ζητοῦσε περισσότερο σημεῖα παρὰ σοφίαν, καὶ σ' αὐτὸ δὲν ὕστερούσαν οὔτε πολὺ σημαίνοντο πρόσωπα τῆς ἐποχῆς, ποὺ δέχονταν πάντα τὸ νέο μὲ καχυποψία καὶ ἐπιφυλάξεις. Ὀντότητες βγαλμένες ἀπὸ μυθοπλαστικὰ ἐργαστήρια: τὸ Φλογιστικόν, ἡ αἰτία ὅλων τῶν ὀξειδώσεων, τὸ Κοντάγκκιουμ, ἡ αἰτία τῶν μολυσματικῶν νόσων, τὸ ἀβαρὲς ρευστόν, πρωτεργάτης ὅλων τῶν χημικῶν ἀντιδράσεων, θὰ ἐξακολουθοῦσαν νὰ βασιλεύουν ἀκόμη στὴν ἐποχὴ μας, χωρὶς τίς νέες ἐπιστημονικὲς θεωρίαι, τὸν ζυγὸ τοῦ Λαβουαζιέ, τὸ σοφὸ μάτι τοῦ Παστέρ. Καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ Τσιμποῦ τὰ εἶχαν δέσει γερὸ κομποδέμα σημαντικὲς προσωπικότητες τῆς πολιτι-

κῆς, τῶν γραμμάτων καὶ τῆς ἐπιστήμης καὶ ὄχι μόνον ἢ μάζα. Ἀντίθετα ἀπὸ ὅτι συμβαίνει σήμερα, ἀντικρούουν ὅλοι τὸ νέο μὲ καχυποψία καὶ ἀπέχθεια. Δὲν πᾶνε ἑκατὸ χρόνια ἀπὸ τότε πού, ὅταν ὁ ἐφευρέτης τοῦ γραμμοφώνου ἐπεδείκνυε τὴν πρώτη του συσκευή στὴν Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν στὸ Παρίσι, κάποιος σύνεδρος τοῦ φώναξε: Τσαρλατάνε, λές πῶς δὲν καταλάβαμε ὅτι εἶσαι ἐγγαστρίμιθος; Νὰ τώρα κι' ἓνα παράδειγμα νόστιμο, χαρακτηριστικὸ τοῦ μισονεῖσμου ἑνὸς μεγάλου ἀνθρώπου: τοῦ Ναπολέοντα. Τὸ διηγῆθηκε στὸν Μπίσμαρη ὁ γέρος Μέττερνιχ. Μετὰ τὸ Ἀούστερλιτς ὁ Βοναπάρτης, πού ἐτοίμαζε τὴν ἀπόβαση στὴν Ἀγγλία, εἶχε ἐγκατασταθῆ στὴ Βιέννη, στὸ Χόφμπουργκ. Καὶ κάποια μέρα κάλεσε τὸν Μέττερνιχ. Ὁ Καγκελλάριος ἔτρεξε, περίμενε ὅμως πολλὴν ὥρα στὸν προθάλαμο. Ξαφνικὰ ἀνοιξε ἀπότομα ἢ θύρα τοῦ αὐτοκρατορικοῦ γραφείου καὶ ἓνας νέος ξανθὰς καὶ ἀσουλούπωτος ἔφυγε, σχεδὸν τρέχοντας, ἐνῶ ὁ Ναπολέων ἀπὸ μέσα τὸν κυνηγοῦσε μὲ τίς χειρότερες βρисиές. Ὑστερα ὁ Αὐτοκράτορας κάλεσε τὸν Μέττερνιχ. «Μὲ συγχωρεῖς, τοῦ εἶπε, πού σ' ἔκαμα νὰ περιμένης; μὰ κείνος ὁ ἠλίθιος, ὁ πρεσβευτὴς τῆς Ἀμερικῆς στὸ Παρίσι, μοῦστειλε αὐτὸν τὸν τρελλό, πού τί μούλεγε. νομίζεις; Ὅτι μπορῶ νὰ περάσω τὴν Μάγχη μὲ τὴ μεγαλύτερη εὐκολία, χωρὶς νὰ λογαριάζω κύματα καὶ ἀνέμους, καὶ πῶς τὸν τρόπο τὸν ξέρει αὐτός. Καὶ ποιὸς εἶναι αὐτὸς ὁ τρόπος; Τὸ βραστὸ νερό, κύριε Καγκελλάριε, τὸ βραστὸ νερό! Θέλει ἢ δὲ θέλει κρέμασμα;». Ὁ ξανθὰς τρελλὸς ἦταν ὁ Φοῦλτον, ὁ ἐφευρέτης τοῦ ἀτμοπλοίου.

Πῶς νὰ μὴ μᾶς κυριεύει σήμερα μιὰ εὐφρόσυνη αἰσιοδοξία, ὅταν βλέπουμε, ὄχι Ἀκαδημαϊκοὺς, ὄχι Αὐτοκράτορες, μὰ ἀνθρώπους πού περπατοῦν μὲ χαλασμένα παπούτσια, σὲ χαλασμένους δρόμους, τὸν φτωχὸ καὶ τὸν ἀγράμματο μὲ τὴν νηπιῶδη σκέψη, νὰ παρακολουθοῦν τὰ καταπληκτικὰ ἐπιτεύγματα μιᾶς ἐπιστήμης ἀπρόσιτης σ' αὐτούς, σημεῖα δεινὰ, πλάσματα ὁμῶς τῆς ἀνθρώπινης σοφίας, μὲ τέτοια θαυμαστὴ καὶ περήφανη δεκτικότητα;

Α. Γ.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Δημητρίου Γ. Σερεμέτη: «Ἡ Δικαιοσύνη ἐπὶ Καποδίστρια». Α' Πρώτη Περίοδος 1829—1829 (Μετ' ἀνεκδότων ἐγγράφων) 1959 σελ. α+ι+1—484.

Ἡ νομοθετικὴ προσπάθεια τοῦ Κυβερνήτου χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν πρόθεσιν ἀνασυνδέσεως τῆς παρούσης πραγματικότητος μετὰ τῆς διακοπείσης κατὰ τὴν ἄλυσιν ἐθνικῆς νομικῆς παραδόσεως καὶ ἡ ἀναπροσαρμογὴ τῆς παραδόσεως ταύτης πρὸς τὰς τότε διαμορφωθείσας νέας κοινωνικὰς συνθήκας. Ἡ προσφυγὴ λοιπὸν εἰς τὸ προϊσχύον Ἑλληνικὸν δικαιογραφικὸν καὶ ἄγραφον καὶ ὁ παραμερισμὸς τῶν ξένων δικαίων, ἅτινα εἶχον εἰσχωρήσει διαφοροτρόπως εἰς τὴν νομικὴν ἡμῶν ζωὴν, ἐκρίθη ὑπὸ τοῦ Καποδίστρια ἀναγκαῖα προϋπόθεσις τῆς ἀναδημιουργίας ἐν Ἑλλάδι τῆς νομικῆς ἐπιστήμης.

Ἡ ὡραία αὕτη προσπάθεια τοῦ πρώτου Ἑλλῆνος Κυβερνήτου, ἣν ὁ πρόωρος βίαιος θάνατός του ἐματαίωσε, μέχρι τοῦδε δὲν ἦν ἐντελῶς γνωστὴ. Ὀλίγαι καὶ οὐχὶ ὀλοκληρωμέναι ἐργασίαι δὲν κατ' ὠρθωσαν νὰ παρουσιάσωσι ἐναργῆ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπιτελεσθέντος πράγματι ἐθνικοῦ ἔργου. Τὸ ὅλον νομοθετικὸν ἔργον τοῦ Κυβερνήτου μελετᾷ ὁ ἀνωτέρω συγγραφεὺς καὶ παρέχει ἡμῖν πολὺτιμα στοιχεῖα τῆς νομικῆς ζωῆς τῆς πατρίδος μας κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, ἐποχὴν κατ' ἐξοχὴν δημοσιογικὴν.

Ἡ ἐν προκειμένῳ μελέτη ἀποτελεῖται ἀπὸ τέσσαρα (4) Μέρη. Εἰς τὸ Α' μέρος ὁ συγγραφεὺς ἐρευνᾷ ὡς εἰσαγωγὴν εἰς τὸ κυρίως θέμα του, τὸ κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν καὶ τὴν ἐπανάστασιν δικαιοκὸν καθεστὼς τῆς Ἑλλάδος.

Εἰς τὸ Β' μέρος, ἐρευνᾷ τὸ ἐπὶ Καποδίστρια δικαιοκὸν καθεστὼς τῆς πρώτης περιόδου διακυβερνήσεώς του (1828—1829). Ἡ ἐρευνα τοῦ συγγραφέως εἶναι λίαν λαμπρῆς. Ἀρχεται ἀπὸ τῆς περιὶ διοργανισμοῦ τῶν δικαστηρίων Νομοθεσίας καὶ ἐξετάζει λεπτομερῶς τὰς ἀφορώσας τὴν ἴδρυσιν καὶ λειτουργίαν ἐκάστου δικαστηρίου διατάξεις. Ἐρευνᾷ ἀπολύτως τὰς ἀναφερομένας εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ ποινικὴν δικαιοσύνην διατάξεις καὶ παρασιάζει ἄγνωστα μέχρι τῆς στιγμῆς στοιχεῖα

της νομικής ζωής του τόπου κατά την εποχήν αὐτήν, ἥτις λόγῳ τῆς μὴ ὑπάρξεως προγενεστεροῦ ισχύοντος δικαίου εἶναι τὰ μάλιστα γόνιμος. Εἰς τὸ αὐτὸ μέρος ἐρευνᾷ τὴν λοιπὴν νομοθεσίαν ὡς καὶ τὴν ἀπευθυνομένην εἰς τὰ δικαστικὰ πρόσωπα τοιαύτην.

Εἰς τὸ Γ' μέρος προβαίνει εἰς κριτικὴν καὶ παράθεσιν τῶν συμπερασμάτων του. Μὲ καθαρῶς αὐστηρὸν ἐπιστημονικὸν ὕψος καὶ λακωνικότητα ἐκθέτει τὰ μεστὰ νομικῆς σκέψεως πορίσματα του, ἀπαραίτητα βεβαίως διὰ τὴν πληρότητα τοῦ ἔργου.

Τὸ πλέον διαφωτιστικὸν μέρος τῆς μελέτης εἶναι τὸ Δ' (σελ. 283—448) εἰς ὃ ὁ συγγραφεὺς δημοσιεύει 121 ἀνέκδοτα ἔγγραφα ἀπορριμμένα εἰς τὰ Γενικὰ Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους, ἃ ὧν στηρίζει τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς ἐργασίας του. Οἷοσδήποτε ἔπαινος θὰ ἦτο μικρὸς εἰς τὴν καλύψην καὶ δικαίωσιν τὴν ἐπίμονον ἐργασίαν τῆς ἀνευρέσεως, ἐπιλογῆς καὶ ἐπεξεργασίας τῶν ἐγγράφων τούτων.

Τὸ ὅλον ἔργον, ὅπερ εἶναι λίαν ἐπιμεμημένον, ἄρτιον καὶ καλαισθητὸν εἰς ἐμφάνισιν ὑμπληροῖ ἢ πλουσία βιβλιογραφία ἅψ' ἐνὸς αἰ' ἅψ' ἐτέρου ἢ παράθεσις λεπτομεροῦς Γερμανοῦ Εὐρητηρίου.

—Δὲν προτιθέμεθα ἐνταῦθα νὰ κρίνωμεν τὸν συγγραφέα, τοῦ ὁποίου τὴν ἐργασίαν ἐδικαίωσεν ἢ ὡς διδακτορικῆς διατριβῆς τῆς ἔργου ὑπὸ τῆς Σχολῆς Νομικῶν καὶ Οἰκονομικῶν Ἐπιστημῶν τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, ἀλλ' ἀπλῶς παρουσιάζομεν τὸ ἔργον του. Ὁ συγγραφεὺς δὲν εἰργάσθη διὰ νὰ ἀπολαύσῃ τὰ ἀγαθὰ τῆς εὐμενοῦς μὴ κριτικῆς, ἀλλ' ἀσφαλῶς, ὡς ἀπλοῦς ἐργασίας τῆς δικαιοκτικῆς ἐπιστήμης ἠνάλωσε μέρος τῆς ζωῆς του εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ ἰδανικοῦ σκοποῦ τῆς πνευματικῆς προσφορᾶς. Καὶ τὴν προσπάθειάν του ἐπέτυχεν πλήρως, διότι εἰς τὰς γλαφυράς τού σελίδας τέσσεται ὁ ἀπλοῦς ἀναγνώστης, ἀναμνησκόμενος τῆς αἰτίας προσπάθειας τοῦ Κυβερνήτου πρὸς τὴν ἀναστροφὴν καὶ διαιώνισιν τῶν στοιχείων τοῦ ἑθνικοῦ μας πολιτισμοῦ, ὃ δὲ νομικὸς αἰσθάνεσθαι ἵκανὸν ὑπερήφανος, διότι εἰς τοὺς κόλπους οὐκ ὑπάρχουσιν ἀνιδιοτελεῖς ἐπιστήμονες οὐχὶ τῶν ἐτοιμῶν ἐργαζόμενοι.

Εἰς τὸν φίλον συγγραφέα ἀπὸ τῆς θέσεως τῆς ἐπιτροπῆς εὐχόμεθα, νὰ δυηθῇ τὸ ταχύτερον νὰ

παρουσιάσῃ καὶ τὸ Β' τμήμα τοῦ ἔργου του (1830—1831), ὡς ἐν σελ. 16 ὑπόσχεται, ἅψ' ἐνὸς μὲν διὰ νὰ ὁλοκληρώσῃ τὴν ἰδικὴν του προσπάθειαν καὶ ἅψ' ἐτέρου διὰ νὰ παρουσιάσῃ εἰς τὸν ἐπιστημονικὸν κόσμον ὁλόκληρος καὶ ἡ ἐθνικὴ τοῦ Κυβερνήτου προσπάθεια, προσπάθεια ἥτις ὑπὸ τοῦ μετέπειτα πολιτικοῦ καὶ νομικοῦ μας κόσμου ἐπροδόθη διὰ τῆς εἰσαγωγῆς ἐν Ἑλλάδι ξένου καὶ μόνου δικαίου καὶ τοῦ παραγκωνισμοῦ παντὸς στοιχείου τοῦ προϊσχύσαντος Ἑλληνικοῦ δικαίου.

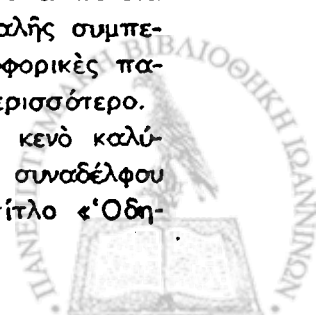
Σ. Ι. ΠΑΠΑΔΑΤΟΣ

✱

Μιχαήλ Π. Ἀβραμοπούλου: «Ὁδηγὸς καλῆς συμπεριφορᾶς τῶν παιδιῶν». (1959).

Βιβλία καλῆς συμπεριφορᾶς γιὰ ἡλικιωμένα ἄτομα ἔχουμε δὴ ὡς τώρα πολλὰ φορὰς. Εἶναι οἱ γνωστοὶ μὲ τὸ ὄνομα ὁδηγοῦ τοῦ «Σαβουάρ Βίβρ». Γιὰ νὰ γίνῃ ὁμοίως κανένας ἐνήλικος ἱκανὸς νὰ ἐφαρμόσῃ μέσα σπὴν κοινωνικῆ ζωῆ τούτους κανόνες τῆς καλῆς συμπεριφορᾶς ἀπαραίτητό εἶναι νὰ συνηθίσῃ ἀπὸ μικρὸς νὰ ἐφαρμόζῃ κανόνες συμπεριφορᾶς ποὺ ταιριάζουσιν σπὴν ἡλικία του. Εἶναι γνωστὸ πὼς ἡμεῖς οἱ δάσκαλοι στὸ σχολεῖο, παράλληλα μὲ τὴν μετάδοσιν τῶν γνώσεων στὰ παιδιά φροντίζομε νὰ προτρέπομε αὐτὰ καὶ νὰ τὰ καθοδηγοῦμε καὶ σπὴν καλῆ συμπεριφορᾶ, τὴν ὁποία πολλὰ φορὰς τὴ χαρακτηρίζομε μὲ τὸν ὄρο «διαγωγή». Τὰ ἀποτελέσματα ὁμοίως ἀπὸ τὴν προσπάθειά μας αὐτὴ γιὰ κακὴ τύχη δὲν παρουσιάζονται πάντοτε ἱκανοποιητικὰ καὶ καρποφόρα. Ἀπόδειξις τούτου εἶναι τὰ συχνὰ ἀναμεταξύ μας παράπονα, ὅτι οἱ μαθητὲς μας τούτα τὰ μεταπολεμικὰ τὰ χρόνια παρουσιάζονται ἀτίθασοι, ἄτακτοι, ἀνάγωγοι κλπ. Φαίνεται πὼς οἱ προσωπικὲς μας συστάσεις στὸ ζήτημα αὐτὸ δὲν γίνονται μὲ καθὼς πρέπει τρόπο καὶ γι' αὐτὸ πολλὰ φορὰς αὐτὰς ἐπιδρῶν στὸ χαρακτῆρα τῶν παιδιῶν πολὺ λίγο. Καὶ ἐπειδὴ κατὰ ἓνα μεγάλο ποσοστὸ δὲν δημιουργοῦμε πάντοτε τὴν ἀνάλογη σχολικὴν ζωῆ, ὥστε νὰ γίνουσιν βιώματα στὰ παιδιά μας οἱ ἀπαραίτητοι κανόνες τῆς καλῆς συμπεριφορᾶς, οἱ συστάσεις μας οἱ προφορικὲς παραμένουσιν μόνο λόγια καὶ τίποτε περισσότερο.

Στὸ ζήτημα αὐτὸ ἓνα μεγάλο κενὸ καλύπτει μιὰ πρωτότυπη ἐργασία τοῦ συναδέλφου μας κ. Μιχ. Ἀβραμοπούλου μὲ τίτλο «Ὁδη-

γός καλής συμπεριφοράς τῶν παιδιῶν» πού τώρα τελευταία κυκλοφόρησε. Μέσα στό κομψό αυτό βιβλιαράκι ὁ συγγραφέας βαθύς μελετητής καί γνώστης τῶν προβλημάτων τῆς σύγχρονης παιδαγωγικῆς καί γενικώτερα τῆς ἀγωγῆς τῶν παιδιῶν ἔχει περιλάβει κάθε ζήτημα πού ἔχει σχέση μέ τή ζωή τῶν παιδιῶν μέσα στό κοινωνικό σύνολο. Ἀπευθύνεται στό παιδιά. Μιλεῖ σ' αὐτά μέ ἀπλά μὰ πειστικά λόγια, μέ γλώσσα κατανοητή σ' αὐτά. Πλησιάζει τή ψυχὴ τους. Τοὺς δίνει τοὺς κανόνες τῆς καλῆς τῶν συμπεριφοράς πρῶτα μέσα στό σπίτι, ἀπέναντι στό μέλη τῆς οἰκογένειας τῶν. Παρέχει ὁδηγίες γιά τὸ ντύσιμο, γιά τὸ περπάτημα. Κατόπι πρὶν θῆναι ἡ συμπεριφορά τους στό σχολεῖα, μέ τὰ ἄλλα παιδιά, μέ τοὺς δασκάλους, μέ τὰ ἄλλα πρόσωπα. Ποιὰ τὰ καθήκοντά τῶν σὰν μαθητές. Ποιὰ ἡ στάση καί συμπεριφορά τῶν στὴν ἐκκλησία, στὸν περπάτο, στό θέατρο, στὴ συναναστροφή κλπ.

Εἶναι τόσο ὁμορφο τὸ βιβλιαράκι αὐτὸ καί μέ τέτοιο τρόπο γραμμένο, ὥστε μπορεῖ νὰ πῆ κανένας, ὅτι ἅμα αὐτὸ πέση στό χέρι τῶν παιδιῶν κυριολεκτικὰ ρουφιέται ἀπ' αὐτά. Ἐκεῖνο πού δὲν μπορούμε νὰ πετύχουμε μέ τις ἀτέλειωτες καί τόσο ἐπίμονες συστάσεις καί ἀπαγορεύσεις μας, τὸ πετυχαίνουν τὰ παιδιά μόνον τους διαβάζοντας.

Τὸ βιβλιαράκι αὐτό, μέ 65 σελίδες μικροῦ σχήματος, περιλαμβάνει καί ἀνάλογη εἰκονογράφηση, καθὼς καί παραδείγματα διαφωτιστικά, ὅπου ἡ ἀνάγκη τὸ ἐπιβάλλει.

Κάθε γονεὺς ἂς δώσῃ αὐτὸ στό χέρι τῶν παιδιῶν του. Θὰ διαπιστώσῃ σὲ λίγο χρονικὸ διάστημα πόση εὐεργετικὴ ἐπίδραση θάξῃ στὴ συμπεριφορὰ τῶν παιδιῶν. Ποιὸς δὲν θέλει νάναί τὸ παιδί του εὐγενικὸ στοὺς τρόπους του, νὰ προκόβῃ στό μαθήματα καί νὰ βελτιώνη μέρα μέ τὴν ἡμέρα τὸ χαρακτήρα του; Ὁ «καλὸς ὁδηγὸς συμπεριφοράς τῶν παιδιῶν» μπορούμε νὰ πούμε, ὅτι ἀποτελεῖ τὸ κλειδί γιά τὴν ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ.

ΚΩΣΤΑΣ Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

✱

Κ ω ν σ τ. Π ε τ ρ ο π ο ὕ λ ο υ : «Σκηνὲς μεγαλείου ἀπὸ τις πολιορκίες καί τὴν ἔξοδο τοῦ Μεσολογγίου». — Ἀθήναι 1959.

Λησμημένες σκηνὲς μεγαλείου ἀπὸ τὴν ἐπιποία τοῦ Μεσολογγίου, πού ὁ μακαρίτης

δάσκαλος τοῦ καιροῦ τοῦ συγγραφέα κι' ἐνθουσιῶδης ραϊκῶδός του, διηγεῖτο τόσο ἐπαγωγὰ κατὰ τις τερπνὲς ὥρες τῆς διδασκαλίας του, μεταφέρει στό μέ τὸν ἐπὶ κεφαλῆς τίτλο βιβλίου του ὁ Κων)νος Πετρόπουλος, δικηγόρος καί τ. βουλευτῆς Αἰτωλοακαρνανίας, ἀκολουθώντας τὴν πατριωτικὴ συμβουλὴ τοῦ δασκάλου του, νὰ μὴν ἄφηναν οἱ τότε μαθητές του νὰ χαθῆ τὸ πολύτιμο αὐτὸ ὑλικό. Κι' αὐτὲς ἀκριβῶς οἱ τοπικὲς προτροπές, ἔκαναν τὸ συγγραφέα νὰ ἀποφασίσῃ νὰ τὸ συγκεντρώσῃ στό βιβλίο αὐτό· γιατί, σκόρπιο ὅπως ἦταν στὶ διάφορες πηγές του (ἱστορικὲς συγγραφὲς καί μελέτες, ἀπομνημονεύματα, διαλέξεις, λόγοι, δημῶδη ποίηση, παράδοση κ.λ.π.), κενὰ δυσκολοεῦρητο εἶναι γιά τὸν μὴ συστηματικὴ τῆς ἱστορίας μελετητή, καί φόβος ὑπάρχει, ὅτι τὰ χρόνια, νὰ πέσῃ στὴ λήθη.

Ἰδιαίτερη, προσθέτει ὁ σ. προσπάθεια τοῦ ἦταν, χρωματίζοντας ἐντονώτερα κάποιου κάπου τὰ ἐπεισόδια (χωρίζοντὰ ξεφεύγοντὰ ἀπὸ τὴν πραγματικότητα) νὰ δώσῃ μιὰν ἀδρότητα εἰκόνα τῆς ἀδολφῆς ψυχῆς τῶν ἀγνῶν καί ἡρωϊκῶν ἀγωνιστῶν, καί πρὸ παντός, τῶν κενῶν ἡρώων, πού κράτησαν, ἀπὸ τις ἀκαταμάχητες ἐπάλξεις τοῦ «ἄσπартου φράχτη», αὐτὸν καταπληκτικὰ ἀνισο ἀγῶνα. Γιατί — συγχίξει ὁ σ. — ἂς ὁμολογηθῆ μέ θάρρος — ἀρκετοὺς ἀπὸ τοὺς ἡγέτας τους, θὰ βρῆ κανένας, πολλὲς φορές, κατώτερες τῶν μεγάλων στιγμῶν πράξεις καί σκέψεις· εἴτε ἀπὸ λησυχία, εἴτε ἀπὸ συμφέρον, εἴτε ἀκόμα ὁ προσωπικὰ ἐλατῆρια... Ὅτι ἐπιτύχαμε ἔθνος, διαπιστώνει ὁ σ., ὀφείλεται μόνον σὲ ἀκατάβλητη θέληση τοῦ λαοῦ, πού προτίμησε τὸ Μεσολόγγι πρῶτα, καί παντοῦ ἄλλου ὕστερα, νὰ θυσιαστῆ μέχρι τοῦ τελευταίου νήματος παρὰ νὰ προσκυνῆση...

Μ' αὐτὰ προλογίζοντας ὁ σ., μᾶς καταπίζει γιά τὸ εἶδος τῆς ἐργασίας του· καί ἔχουμε ἐμεῖς νὰ προσθέσουμε, παρὰ ὅτι μὴ τυχε ὀλοκληρωτικὰ στὶς προθέσεις του, δὲν τὰς μας μιὰ πολὺ ἐνδιαφέροντα ἐργασία παρέχοντας μιὰ σημαντικὴ στὴν ἱστορία τῆς ἰδιαίτερης πατρίδας του ὑπηρεσία.

Δ. ΣΑΛΛΑΜΑΓΚΑΣ

ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ

Η ΕΝΑΡΞΗ ΤΗΣ ΧΡΟΝΙΑΣ

Μέσα στα πλαίσια μιᾶς εὐρύτερης πνευματικῆς ἐξορμήσεως, πὺν ἐπιχειρεῖ τὸν τελευταῖο καιρὸ ἡ «*H. E.*», ἐγκαινιάζει ἀπὸ σήμερα τὴν τακτικὴ αὐτὴ ἐπισκόπηση γιὰ τὴν συστηματικὴ παρακολούθηση τοῦ θεάτρου. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἔργα καὶ τὶς παραστάσεις, πὺν θὰ κρίνῃ ὁ τακτικὸς μας συνεργάτης κ. Τάκης Σωτήρχος, θὰ σχολιάζονται καὶ θὰ κρίνονται ὅλα τὰ θέματα πὺν ἔχουν σχέση καὶ ἀφοροῦν τὸ θέατρο.

«*Ἡ ἐπικίνδυνη στροφή*» τοῦ Τζὼν Πρίσλεϋ — «*Οἱ Δίκαιοι τοῦ Ἀλμπέρ Καμῦ*» — «*Ἡ πλειοψηφία τοῦ... ἐνδὸς*» τοῦ Δέοναντ Σπήγκελγας — «*Διὰ λόγους τιμῆς*» τοῦ Ν. Κατηφόρη.

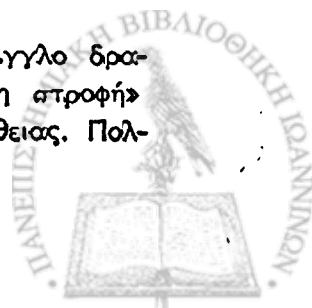
Ἡ στήλη αὐτὴ πὺν ἡ τακτικὴ καθιέρωσις συμπίπτει μὲ τὴν ἑναρξὴ τῆς χειμωνιάτικης θεατρικῆς περιόδου, ἔχει σὰν μόνη καὶ κύρια ἐπιδίωξη νὰ ὑπηρετήσῃ ὅσο μῦορεῖ πιὸ οὐσιαστικὰ τὴν ὑπόθεση τοῦ θεάτρου στὸν τόπο μας. Γι' αὐτὸ κι' ἀρχίζουμε χωρὶς αὐταίτιες καὶ μεροληψίες, μπαίνοντας ἀμέσως ἐνὸ θέμα μας.

Ἡ πρώτη γενικὴ παρατήρησή μας γιὰ τὰ καπέντε περίπτου ἀθηναϊκὰ θέατρα, γιὰ τὸ περτόριο καὶ τὶς παραστάσεις τους, εἶναι ὅτι δὲν βλέπουμε καμμιά βελτίωση, καμμιά στροφή καλυτέρευση στὴ δουλειά τους. Μάλλον κρατηροῦμε μιὰ ὕφεση καὶ μιὰ ἀπροκάλυπτη προφῆ πρὸς τὰ λεγόμενα ἐμπορικὰ ἔργα. Κι' ὅμοια τὴν πρὸς τὸ χειρότερο ἐξέλιξη τοῦ θεατρικοῦ βεντετισμοῦ, πὺν ἔχει καταστήσει σωτὴρ καρκίνωμα γιὰ τὴν Ἑλληνικὴ σκηνή. Γι' αὐτὴν ὅμως τὴν πληγὴ καὶ γι' ἄλλες πολλὰς ἀσχοληθοῦμε μιὰν ἄλλη φορά. Τῶσα ἄς παθούμε μπροστὰ στὴν ἀνοιχτὴ αὐλαία τοῦ χειμῶνος κι' ἄς δοῦμε τί μᾶς προσφέρει τὸ καθένα θέατρο χωριστὰ κατὰ τὴν περὶοδο αὐτή.

Ὁ Τζὼν Πρίσλεϋ δὲν εἶναι ἄγνωστος στὴν Ελλάδα, τόσο σὰν θεατρικὸς συγγραφέας ὡς καὶ σὰν πεζογράφος. Ἔργα του παίχτηκα στὸ παρελθὸν καὶ παλιότερα καὶ πρόσφατα («*Ὁνειρα πὺν σβήσανε*» 1939, «*Καινούρια Πολιτεία*» 1945, «*Ὁ χρόνος κι' ἐμεῖς*» 1946, «*Ὁ ἀνακριτὴς ἔρχεται*» 1958 κ.ἄ.) καὶ

«*Ἡ ἐπικίνδυνη στροφή*» του, πὺν παρουσιάζει τῶρα ὁ θίασος τοῦ θεάτρου «*Διονύσιος*» εἶναι κατὰ βάση ἐπανάληψη. Τὸ ἔργο πρωτοανεβάστηκε ἀπ' τὴν Κατερίνα στὰ 1945. Δὲν ἔτυχε νὰ παρακολουθήσουμε αὐτὴ τὴν παράσταση, γὰ νὰ κάνουμε σύγκριση μὲ τὴν σημερινή, πὺν δὲν μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι μᾶς ἱκανοποίησε ἀπόλυτα. Τὸ ἔργο, φημίζεται καὶ εἶναι πραγματικὰ ἓνα ἀπ' τὰ πιὸ ἀρχιτεκτονημένα καὶ ἄρτια στὸ παγκόσμιο δραματολόγιο. Ὁ ἀπλὸς καὶ στατικὸς ἐξωτερικὰ μῦθος του, ξετυλίγεται στὸ σαλόνι τοῦ Ρόμπερτ Κάπλαν, ἐνὸς πλούσιου βιβλιοεκδότη, ὅπου περνᾶ τὴ βραδιά του μαζί μὲ τοὺς συνεταίρους καὶ τοὺς συνεργάτες του. Μιὰ θεατρικὴ ἐκπομπὴ τοῦ ραδιοφώνου καὶ μιὰ τσιγαροθήκη τοῦ Μάρτιν, νεκροῦ ἀδερφοῦ τοῦ Ρόμπερτ, γίνονται ἀφορμὴ γιὰ τὴν ἀποκάλυψη μιᾶς σειρᾶς ἀνομολόγητων σχέσεων ἀνάμεσα στὰ ἑπτὰ πρόσωπα τῆς συντροφιάς. Ἡ βαθμιαία ἐσωτερικὴ ἔνταση, πὺν προχωρεῖ μὲ πολλὴ δεξιτεχνία, οἱ δραματικὲς συγκρούσεις ὅσο γίνονται οἱ διαφορὲς ἀποκαλύψεις καὶ ἡ τελικὴ σκηνὴ πὺν μᾶς ξαναφέρει στὴν ἐπιφάνεια τῆς συμβατικῆς ζωῆς (κι' ἐκφράζει τὴν προσωπικὴ ἀντίληψη τοῦ Πρίσλεϋ γιὰ τὴν διττὴ ἐκδήλωση τοῦ χρόνου) συνθέτουν τὶς τρεῖς πράξεις τοῦ ἔργου μὲ πλαστικὴ δύναμη καὶ ἀναγλυφικότητα.

Ἐκεῖνο πὺν ἀπασχολεῖ τὸν Ἀγγλο δραματογράφο μέσα στὴν «*Ἐπικίνδυνη στροφή*» εἶναι τὸ αἰώνιο πρόβλημα τῆς ἀλήθειας. Πολ-

λοι και διάσημοι συνάδελφοί του το έχουν αντιμετώπισει ως τώρα, όπως ο Ίψεν στην «Αγριόπατισ» του, ο Άλ. Κασόνα με «τα δέντρα πεθαίνουν ὄρθια», κ.ά. Ποιὰ πρέπει νὰ εἶναι ἡ στάση τοῦ ἀνθρώπου ἀπέναντι στὴν ἀλήθεια; Δὲν ἐκφράζει δογματικὰ τὴν ἀποψή του. Ἀφήνει τὸν θεατὴ νὰ προβληματιστεῖ καὶ νὰ δώσει μόνος του τὴν ἀπάντηση. Μποροῦμε νὰ εἶμαστε εἰλικρινεῖς καὶ ὡς ποῖο σημεῖο; Εἶναι τὸ ἐρώτημα ποῦ βασανίζει ὅλα τὰ πρόσωπα τῆς «Ἐπικίνδυνης στροφῆς», μιᾶς στροφῆς ποῦ τὴν ἐπιχειροῦν ἀπὸ κοινοῦ καὶ γυμνῶνται μπροστὰ στὸ ἀντιλυρικό καὶ σαρκαστικό βλέμμα τοῦ συγγραφέα.

Ὡστε λοιπὸν νὰ λέμε ὅλη τὴν ἀλήθεια, ὅποια κι' ἂν εἶναι αὐτή; Ὁ Πρίσλεϋ ξαναθέτει τὸ θεμελιακὸ αὐτὸ πρόβλημα με τὸλμη κι' ἐπιμονή. Δὲν ἔρχεται νὰ προτείνει λύσεις, ἀλλὰ νὰ ἀναμοχλεύσει καὶ νὰ ἀναπαράξει προβλήματα, ιδέες, συνειδήσεις. Κι' ὅλα αὐτὰ με τρόπο καὶ μέσα θεατρικά. Χωρὶς ρητορείες καὶ ἠθικοπλαστικά κηρύγματα, ἀλλὰ με τέχνη πειστική, αὐθεντική.

Ἔτσι ὁ θεατὴς βγαίνοντας ἐμπλουτισμένος ἀπ' τὸ θέατρο τῆς ὁδοῦ Ἀμερικῆς, νιώθει νὰ τὸν συνοδεύουν τὰ αἰώνια ἐρωτηματικά ποῦ ὀδηγοῦν στὴν ἐσωτερικὴ καλλιέργεια τοῦ ἀνθρώπου. Αἰσθάνεται «καλλίτερος» σύμφωνα με τὴν πραγματικὴ ἐπίδωξη τοῦ θιάσου τῶν «Διονυσίων».

Ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ συγγραφέα, πρέπει νὰ πούμε ὅτι ὁ Πρίσλεϋ πέτυχε τοὺς δραματικούς στόχους του, ἀφοῦ «Ἡ ἐπικίνδυνη στροφή» του, γραμμὴν στὰ 1932, συνεχίζει ἀρυτίδευτη νὰ συγκινεῖ πάντα καὶ νὰ αἰχμαλωτίζει καρδιὰ καὶ νοῦ. Ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς ἐρμηνείας ὁμως; Δυστυχῶς δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιο. Ἡ σκηνοθεσία τοῦ κ. Φαρμάκη, χωρὶς νὰ εἶναι κακὴ, δὲν εἶχε προσωπικότητα. Οἱ φωνὲς ἀπειθάρχητες (ὁ κ. Φέρτης καὶ ἡ κ. Σαββοπούλου δὲν θέλουν νὰ ξεχάσουν τὴν προύπηρεσίαν τους στὸ «θέατρο τέχνης»), πολλὰς κινήσεις μηχανικὲς ἢ καὶ περιττές, οἱ στάσεις τῆς κ. Χρονσιπούλου κ.λπ. Ὅσο γιὰ τὴν προσωπικὴν ἀπόδοση τῶν ἠθοποιῶν πρέπει νὰ πούμε ὅτι μπορούσε νὰ εἶταν καλλίτερη. Κανένας δὲν ξεχώρισε αἰσθητὰ. Ὁ κ. Ληναῖος ἔχει πάντα μεγάλη ἀνεση στὴ σκηνὴ καὶ ἡ κ. Χατζαργύρη δοκιμασμένη πείρα. Περιμέναμε ὁ-

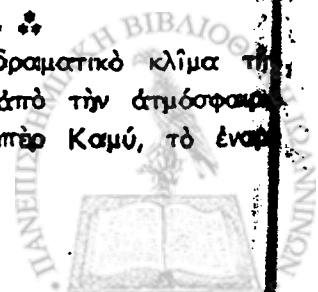
μως περισσότερα. Καθὼς καὶ ἀπὸ τὴν κ. Χρονσιπούλου. Δὲν ἐκμεταλλεύτηκε ὅλες τὶς δυνατότητες τοῦ ρόλου τῆς. Τὸ ἴδιο θὰ λέγαμε καὶ γιὰ τὸν ἀκατέργαστο ἀκόμα κ. Φέρτη, τὴν κ. Σαββοπούλου καὶ τὸν ἴδιο τὸν κ. Φαρμάκη. Προσέχοντας τοὺς ἄλλους δὲν φρόντισε ὅσο ἔπρεπε τὸν δικό του ρόλο.

«Ἡ ἐπικίνδυνη στροφή» ἀνήκει στὴν κατηγορίαν τῶν ἔργων συνόλου, γ' αὐτὸ καὶ κάθε παράλειψη ἢ ὑπερβολὴ στὰ ἐπὶ μέρους, ἀναγκαστικὰ μοιραία σ' ὅλη τὴν παράσταση. Τὸ σκηνοδικεῖο τοῦ κ. Βαγγέλη Ὀλύμπιου μέσα στὸ πνεῦμα τοῦ ἔργου καὶ στοὴν ἡ μετὰφραση τῆς κ. Μαίρης Βεᾶκη.

Τελειώνοντας, πρέπει νὰ χαίρετίζουμε τὴν καλλιτεχνικὴ προσπάθειαν ποῦ ἐπιχειρεῖ ἐφέτος τὸ θέατρο «Διονύσια» καὶ νὰ ἐξάρουμε τὴν τὸλμη τοῦ κ. Μαρουλίδου, νὰ παρουσιάσει ἔργα ποιότητος, ἔργα ποῦ δὲν κολακεύουν τὸ κοινὸ ἀλλὰ τὸ σέβονται καὶ καλλιεργοῦν τὸ γούστο καὶ τὴν πνευματικότητά του. Ἀπ' τὴν ἄλλη μεριὰ ὁμως πρέπει νὰ σημειώσουμε καὶ τὴν θλιβερὴ ἀπροθυμία ποῦ ἔδειξε τὸ κοινὸ αὐτό, σὲ μιὰ τόσο εὐγενική κι' ἀνώτερη προσφορά καλοῦ θεάτρου. Ἴσως κι' αὐτὸς νὰ εἶναι ἕνας λόγος ποῦ ἡ παράσταση δὲν προχώρησε ἄνετα καὶ τὰ πρόσωπα τῶν ἠθοποιῶν ἔδειχναν κουρασμένα καὶ ἄκεφα. Γιατὶ ἐπαιζοῦν κυριολεκτικὰ μπροστὰ σὲ ἄδεια καθίσματα καὶ μόνο οἱ τρεῖς—τέσσερις πρώτες σειρὲς εἶχαν κόσμον.

Εἶναι παράδοξο νὰ ζητοῦμε ἀπ' τοὺς ἐπιχειρηματίες καὶ τοὺς καλλιτέχνες ἔργα καὶ παρουσιάσεις ποιότητος κι' ὅταν μᾶς τὰ προσφέρουν νὰ μὴ τὰ δεχόμεστε. Εἶναι κάτι ποῦ θλίβει, ἀποκαρδιώνει κι' ὀδηγεῖ τελικὰ στὸ φαῦλο κύκλο τοῦ ἐκπτώσεως τοῦ θεατρικοῦ λειτουργήματος. Γι' αὐτό, ἂν θέλομε νὰ ἀποκτήσουμε ἀληθινὸ θέατρο, πρέπει νὰ ἀντιληφθεῖ τὸ κοινὸ, ὅτι δὲν ἔχει μόνο δικαιώματα, ἀλλὰ καὶ ὑποχρεώσεις. Πρέπει νὰ τιμᾶ καὶ νὰ ὑποστηρίζει, ἐκείνους ποῦ τὸ σέβονται καὶ τὸ ὑπηρετοῦν με εἰλικρίνεια, ἐκείνους ποῦ μοχθοῦν γιὰ τὸν πνευματικὸν πολιτισμὸν.

Διαφέρει πολὺ τὸ δραματικὸ κλίμα τῆς «Ἐπικίνδυνης στροφῆς» ἀπὸ τὴν ἀτμόσφαιραν τῶν «Δίκαιων» τοῦ Ἀλμπέρ Καμύ, τὸ ἕναρ-

κτήριο έργο του θιάσου Δ. Μυράτ. Υπάρχει βέβαια και στα δυο η ποιότητα, όχι όμως και η τεχνική άρτιωση. Ο Τζών Πρίσλεϋ ξέδει καλά, απ' το πρώτο κιόλας έργο του, την θεατρική οικονομία. Ο Καμύ θα παλαίψει πολύ για να την αποκτήσει. Η έλλειψη αυτής της ώριμότητας είναι φανερή στον δεύτερο και κοντά στον ιδεολογικό φόρτο και την κάποια έγκεφαλαιότητα στη σύλληψη, γίνεται ακόμα πιο χτυπητή. Ωστόσο δεν πρόκειται για έργο πρωτοβάθμιο. Η ανθρωπιά και η αγάπη διατρέχουν κάθε σκηνή και κάθε πράξη σ' αυτό το δράμα. Απ' την πιο μικρή λεπτομέρεια ως τη βασική σύγκρουση ανάμεσα στον Στεπάν Φεντόροβ και τον Γιάνεκ Καλιάγιεφ ο ύψηλος λόγος του Καμύ σαρά τον θεατή σε μια πνευματική έγρηρση, σ' έναν συνεχή προβληματισμό.

Ο μύθος των «Δίκαιων» στηρίζεται σ' ένα ιστορικό έπεισόδιο, όπως αναφέρει ο συγγραφέας, χωρίς για τούτο να σημαίνει ότι το έργο είναι ιστορικό. «Τον Φεβρουάριο του 1905, γράφει ο δημιουργός της «Πανούκλας», την Μόσχα, μια ομάδα τρομοκρατών του σοσιαλεπαναστατικού κόμματος οργάνωσε μια απόπειρα για να σκοτώσει με βόμβα τον μεγάλο Δούκα Σέργιο, θείο του Τσάρου Νικολάου του Β'. Αυτή η απόπειρα και οι παρόμοιες συνθήκες που προηγήθηκαν και ακολουθήσαν είναι η υπόθεση των «Δίκαιων»...». Η απόπειρα στην αρχή καταλήγει σε αποτυχία γιατί ο ανθρωπιστής επαναστάτης Καλιγιεφ, διστάζει να σκοτώσει, μαζί με τον Δούκα, δυο μικρά ανήλικα του που τον συνοδεύουν μέσα στο άμαξι. Γυρίζει πίσω στους πρόποδες του και διατυπώνει τις αντιρρήσεις του για τον φόνο άθωων και μάλιστα αθώων. Η έντονη αυτή διαμάχη μεταξύ των επαναστατών δίνει την ευκαιρία στον Καμύ να συζητήσει πρισματικά το πρόβλημα της αντιστάσεως, για να συνταχτεί στο τέλος με τις ανθρωπιστικές δυνάμεις, που θέλουν την αντιστάση σαν συγκεκριμένη πραγματικότητα και όχι σαν θεωρητικό φάντασμα, σκέπαστρο μικρά και μεγάλα έγκληματα.

Πολλές οι ιδέες, οι φιλοσοφικές αντιλήψεις που συζητήσκει στους «Δίκαιους». Δεν αποφεύγει όμως και η συγκίνηση. Μπορεί να μη μεταφέρει σε κόσμους μαγικούς. Μας κά-

νει όμως κοινωνούς μιας γνήσιας πνευματικότητας κι' ενός άγρυπνου στοχασμού.

Η μετάφραση και η σκηνοθεσία έγινε απ' τον Δημήτρη Μυράτ, που έρμήνευσε και τον κεντρικό ρόλο του Καλιάγιεφ, με την ίδια και στους τρεις ταμείς επιτυχία. Ίσως θα μπορούσε κανείς να έχει επιφυλάξεις για μερικές λεπτομέρειες, όχι και τόσο σημαντικές. Η κ. Ζουμπουλάκη, δεν έδωσε όλες τις αποχρώσεις της Σόνιας Ντουλέμπωφ. Το πρόσωπο δεν φανέρωνε την έσωτερική δοκιμασία της. Ο κ. Πάλλης έχει αναμφισβήτητο ταλέντο και ξεχώρισε με την έντονη και φανατική έκφραση του αδιάλλακτου επαναστάτη. Πρέπει όμως να προσέξει τα μονότονα ξεφωνητά του. Ο κ. Αργύρης λιτός και συγκρατημένος, έπαιξε με φλεγματικότητα στωϊκού φιλοσόφου, που δεν ταιριάζει στον ρόλο του Μιπόρια Ανένκωφ. Οι κ.κ. Έξαρχος και Ανδρονίδης υστέρησαν φανερά. Ο πρώτος πολύ υποτονικός Άλέξης Βοϊνόφ. Ο δεύτερος δεν έπειθε για αστυνόμος Σκουράτωφ. Κι' όμως πρόκειται για ήθοποιους που έχουν δώσει πολλές υποσχέσεις. Η κ. Παπα στην μοναδική σκηνή της στην τέταρτη πράξη, έμοιαζε περισσότερο με παλιά οικοδέσποινα της Πλάκας, παρά με την χήρα του Μεγάλου Δούκα. Αντίθετα ο κ. Δενδρινός μάς κέρδισε ανεπιφύλακτα με την σύντομη αλλά θαυμάσια εμφάνισή του, σαν κατάδικος Φόκα, κι' έδειξε ότι για τον άληθινό ήθοποιό δεν υπάρχουν μικροί και μεγάλοι ρόλοι. Τα κοστύμια του κ. Τσαρούχη καλλίτερα απ' τις σκηνογραφίες του, που δεν έπειθαν απολύτως ότι βρισκόμαστε στην Μόσχα του 1905.

Καθώς ετοιμαζόμαστε να κλείσουμε αυτές τις γραμμές, μάς έρχεται στο νου το περίφημο εκείνο «Κράτος του Θεού». Το είχε ανεβάσει ο ίδιος θιάσος στα 1958. Η σύγκρισή του με τους «Δίκαιους» δημιουργεί δυσμενείς εντυπώσεις για τους τελευταίους. Ωστόσο αξίζει να παρακολουθήσει κανείς την κοπούργια αυτή δημιουργία του Δημήτρη Μυράτ στο θέατρο «Άλφα», όπου συνεχίζει να υπηρετεί το καλό, το αξίο θέατρο, που τούτη ανάγκη έχει απ' αυτό η Έλληνική σκηνή.

Ο θιάσος της κ. Κατερίνας μάς έχει απογοητεύσει τα τελευταία χρόνια με τα επι-

κόντικα», «ανάλαφρα», «ευχάριστα» και ἀηδιαστικῶς ἐμπορικὰ ἐργάκια τῆς θεατροβιομηχανίας πρὸς τὰ ὅποια εἶναι σταθερὰ προσανατολισμένη. Χειμῶνα—καλοκαίρι προσφέρει στὸ κοινὸ φλυαρίες, ἐξυπνάδες καὶ γαργαλιστικὰ τεχνάσματα τῶν διάφορων ἐπαγγελματικῶν τῆς θεατρικῆς συνταγῆς. Ἡ «Πλειοψηφία τοῦ... ἐνός» μολονότι δὲν εἶναι ἀριστούργημα, οὔτε κἂν γέννημα δημιουργικῆς στιγμῆς, ἔχει μιὰ ζεστὴ ἀνθρωπιά, μιὰν ἀλήθεια συγκινητικὴ. Βρίσκει ἄμεση ἀπήχηση στὴν καρδιά τοῦ θεατῆ καὶ τὸν προτρέπει σὲ αὐθόρμητα χειροκροτήματα. Ἔχει ἓνα μήνυμα ἐπίκαιρο καὶ πανανθρώπινο. Μιὰ φωνὴ ἀγάπης ἀληθινῆς. Συμφιλιῶνει τοὺς πρῶν ἐχθροὺς κι' ἀνοίγει δρόμο ἀνάμεσα στὴν ζούγκλα τοῦ μίσους καὶ τῆς διαίρεσης. Πρόκειται γιὰ δυὸ πληγωμένους ἀνθρώπους. Ἡ καταστροφή τοῦ παλέμου ἀπλώθηκε μέσα στὰ σπιτία τους καὶ στὴν ψυχὴ τους ἀφοῦ σκότωσε τὰ παιδιὰ τους καὶ τοὺς ἔρριξε βορὰ στὴν πιδὸ βαθειὰ κι' ἀσυμβίβαστη ἐχθρότητα. Μιὰ ὠριμὴ χήρα Ἀμερικάνικα κι' ἓνας πλούσιος καὶ μορφωμένος Ἰάπωνας, πού ἔχασε ὅλη του τὴν οἰκογένεια ἐξ αἰτίας τοῦ πολέμου, γνωρίζονται, μιλοῦν ἀπλᾶ κι' ἀνυπόκριτα, γιὰ νὰ προχωρήσουν σ' ἓναν ὁμορφο καὶ συγκινητικὸ ἔρωτα πού γίνεται γεφύρι ἀνάμεσα στοὺς δυὸ πρῶν ἀντίπαλους κόσμους. Τὸ ἔργο αὐτὸ τοῦ Λέοναντ Σπήγκελγκας, γραμμένο στὰ γνωστὰ μέτρα τῆς ἐμπορικότητος, δὲν ἔχει ποιοτικὲς ἀξιώσεις. Τὸ θέμα του ὅμως καὶ ἡ δοκιμασμένη τεχνικὴ πού χρησιμοποιεῖ καταστὰ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ θεατῆ. Ὁ Σπήγκελγκας προσφέρει ἀσφαλῶς περισσότερα ἀπ' ὅσα φιλοδόξησε νὰ δώσει μὲ τὶς τρεῖς πράξεις τοῦ ἔργου του.

Ἡ παράσταση φροντισμένη καὶ ἡ ἐρμηνεία ἱκανοποιητικὴ στὸ σύνολό της, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν κ. Σίλβα, πού δὲν ἔχει βρεῖ ἀκόμα τὸν δρόμο της καὶ πιθικίζει κατὰ τὸν γνωστὸ μπεμπεδίστικο τρόπο νεαρῶν πρωταγωνιστριῶν τοῦ θεάτρου καὶ τοῦ κινηματογράφου. Ξεχωρίζουμε στὸν ρόλο τοῦ Ἰάπωνα βιομηχάνου, τὴν ἀψογὴ ἐρμηνεία τοῦ κ. Κωσταντάρου. Καλὴ ἡ κ. Κατερίνα στὸν ρόλο τῆς χήρας. Ἡ κ. Τσαγιανέα καὶ ὁ κ. Μπάκας ἐκτὸς ρόλου.

Δὲν μπορούμε νὰ ποῦμε γιὰ τὸν κ. Φωτόπουλο καὶ τὸν κ. Ν. Κατηφόρη ὅτι δὲν ξέρουν ἀπὸ θέατρο. Ἔχουν δώσει καὶ οἱ δυὸ δείγματα τῆς δουλειᾶς τους. Δὲν θητεύουν βέβαια στὴν ὑψηλὴ, τὴν μεγάλῃ τέχνη. Ὑπηρετοῦν ὅμως μέσα στὴν πλατεία περιοχὴ τῆς Σκηνῆς. Γι' αὐτὸ μᾶς ἄφησαν κατὰπληκτους καὶ μᾶς ἔδειξαν ὅτι αὐτὴ τῆ φαρὰ ὑπηρετοῦν μονάχα τὸ ταμεῖο τοῦ κ. Μπουρνέλλη. Ἡ ἀνεκδιήγητη, ἡ ἀνυπόφορη ἐκείνη φαρσοκωμῶδιά μὲ τὸν τίτλο «Διὰ λόγους τιμῆς» δὲν ἀντέχει σὲ καμμιά κριτικὴ καὶ σὰν ἔργο καὶ σὰν παράσταση. Ἀπορεῖ κανεὶς μ' ἐκείνο τὸ ἀπίθανο κατασκευάσμα τοῦ κ. Κατηφόρη, πού ξεπερνᾷ κάθε ὄριο ἀνοχῆς καὶ ἀντοχῆς κι' ἀποτελεῖ σωστὴ συγγραφικὴ ἀποτυχία. Μπορεῖ νὰ εἶχε καλὲς σατυρικὲς προθέσεις. Στὴν ἐκτέλεσή τους ὅμως ἀστόχησε οἰκτρά. Τὸ ἔργο ἀρχίζει σὰν ἠθογραφικὸ δρᾶμα, συνεχίζει στὸ ὕφος σατυρικῆς κωμωδίας καὶ καταλήγει μὲ ἀπίθανες φαρσικὲς ἀκροβασίες σὰν ὀπερετικὸ λιμπρέττο τοῦ παλιοῦ καιροῦ. Θυμίζει γερμανικὲς καὶ οὐγγρικὲς φάρσες, μπουφικὰ τεχνάσματα το «γκράν γκινιόλο», «κουτσαβάκια» τοῦ γλυκοῦ νεροῦ καὶ μὲ μιὰ λέξη... λίγο ἀπ' ὅλα.

Δὲν ἀξίζει ν' ἀσχοληθούμε παραπάνω μὲ τὸ «δημιούργημα» τοῦ κ. Κατηφόρη. Καλλίτερα νὰ ἔμενε θαμμένο ἐκεῖ ὅπου βρισκόταν ἀπ' τὸν καιρὸ τῆς κατοχῆς. Δὲν χρειάζεται νὰ ξαναεμφανιστεῖ στὴν σκηνή. Γιὰ ποῖο λόγο λοιπὸν ἔγινε ἡ ἀντιθεατρικὴ αὐτὴ νεκρανάσταση; Μήπως γιὰ τὰ «ἐγκλήματα τιμῆς» πού αὐξάνονται καθημερινὰ εἶναι μιὰ ἐπικαιρότητα πολὺ πρόσφορη γιὰ τὸ θεατρικὸ ἐμπόριο; Ἡ ἀπάντηση εἶναι αὐτόνοητη.

Ὅσο γιὰ τὴν παράσταση, εἶταν ἀντάξια τοῦ ἔργου: θύμιζε μπουλουκὶ ἀπ' αὐτὰ πού λυμαίνονται μονίμως τὴν Ἑλληνικὴ ἐπαρχία. Τὸ παίξιμο τοῦ κ. Φωτόπουλου πάντα τὸ ἴδιο. Ὁ κ. Τσαγιανέας θλιβερὰ ἀγνωρίστο καὶ ἡ κ. Χωραφᾶ, ἀκατάλληλη γιὰ «ἐξέση» καὶ ἀνύριμη γιὰ πρωταγωνίστρια. Συνολικῶς τὸ «Διὰ λόγους τιμῆς» ἀποτελεῖ ἀπὸ καὶ πλευρὰ χτυπητὸ παράδειγμα «πρὸς ἀπογῆν» καὶ φανταζόμαστε ὅτι ὁ θίασος τοῦ θεάτρου «Παισιῶν» θὰ χρειαστεῖ καινούργιο ἔργο πολὺ γρήγορα.

Αὐτὰ εἶναι τὰ τέσσερα ἀπ' τὰ δώδεκα

μαρκτήρια έργα τῆς θεατρικῆς περιόδου 1960 —61. Τίποτα τὸ ἰδιαίτερα ξεχωριστό, τὸ καινούριο, τὸ μεγάλο μέχρι στιγμῆς. Θὰ τὸ συναντήσουμε ἄραγε στὰ ὑπόλοιπα θέατρα; Ποιὸς ξέρει;

Ἄς ἐλπίσουμε ὁμως...

ΤΑΚΗΣ ΣΩΤΗΡΧΟΣ

✽

**ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ
ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ**

Ἱστορ. καὶ Ἐθνολ. Ἐταιρεία τῆς Ἑλλάδος (Δ)ντῆς Ν. Β. Τωμαδάκης): «ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΘΝΟΛΟΓ. ΕΤΑΙΡ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ» —ΤΟΜΟΣ Δέκατος Τέτατος 1960. Σχ. 8ον με. σελ. 654, Ἀθήναι 1960.

Ἐταιρεία Βυζαντινῶν Σπουδῶν (Δ)ντῆς Ν.Β. Τωμαδάκης): «ΕΠΕΤΗΡΙΣ» —ΕΤΟΣ ΚΘ'. Σχ. 8ον μεγ., σελ. 552, Ἀθήναι 1959.

Ανθούλας Α. Ζώλδερ: «ΑΝΑΛΩΣΗ» (ποιήματα). Σχ. 8ον μεγ., σελ. 78, Ἀγρίνιο 1960.

Κ. Λαζαρίδη καὶ Μήτσου Κ. Μακρῆ (Σαμαρινιώτη): «ΣΑΜΑΡΙΝΙΩΤΗΣ ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ ΚΑΠΕΤΑΝ ΑΡΚΟΥΔΑΣ». Σχ. 8ον, σελ. 62, Ἰωάννινα 1960.

Παρασκευᾶ Ι. Μηλιοπούλου: «ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΙ ΥΜΝΟΙ» (ποιήματα). Σχ. 8ον, σελ. 40, Θεσσαλονίκη 1958.

Ἰππρου Χρυσάνθη: «ΕΝΝΙΑ ΠΙΚΡΑ ΚΑΙ ΡΩΜΑΛΕΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ». Σχ. 8ον μεγ., σελ. 36, Λευκωσία 1960.

Ἰππρου Χρυσάνθη: «ΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΤΟΥ ΓΑΛΑΖΙΟΥ ΚΟΡΙΤΣΙΟΥ» (Νουβέλλα). Σχ. 8ον μεγ., σελ. 70, Λευκωσία 1960.

Ἰππρου Χρυσάνθη: «Η ΜΑΧΗ ΤΩΝ ΜΥΛΩΝ» (Θεατρικό). Σχ. 8ον μεγ., σελ. 28, Λευκωσία 1960.

Μήτσου Α. Μακρῆ: «Η ΕΥΛΟΓΛΥΠΤΙΚΗ ΤΟΥ ΠΗΛΙΟΥ». Σχ. 8ον μεγ., σελ. 54, Βόλος 1958.

Κ. Τρουπῆ: «ΛΕΙΨΑ ΟΝΕΙΡΑ» (ποιήματα). Σχ. 8ον, σελ. 56, Ἐλασσώνα 1960.

Κώστα Ἀθ. Μιχαηλίδη: «Η ΠΑΡΓΑ» (Ἱστορία τῆς ἀπ' τὰ παλιὰ χρόνια ὡς τὰ σήμερα). Σχ. 8ον μεγ., σελ. 32, Ἀθήναι 1960.

Ἰππρου Χρυσάνθη: «ΗΤΑΝ ΟΛΟΙ ΤΟΥΣ ΤΑΝΤΡΕΙΟΙ» (Τρίπραχτο θεατρικό). Σχ. 8ον, σελ. 32, Λευκωσία 1960.

Καλλιμάχου (ἀπόδοση Γιάννη Δάλλα): «Ο ΞΥ-

ΛΙΝΟΣ ΝΟΥΣ». Σχ. 8ον, σελ. 32, ἔκδοση «Ἐνδοχώρας» 1960.

Νίκου Καχτίτη: «Η ΟΜΟΡΦΑΣΧΗΜΗ». Σχ. 8ον, σελ. 40, ἔκδοση «Διαγώνιος» — Θεσσαλονίκη 1960.

Κώστα Ζηλαμένου: «Ο ΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΕΝΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΚΑΙ Η ΠΟΙΗΣΗΣ». Σχ. 8ον, σελ. 52, Ἀθήναι 1960.

ΕΦΤΑ ΖΩΓΡΑΦΟΙ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, (Κλειῶ Δημητριάδη — Νάτση — Χρήστος Λεφάκης — Παῦλος Μοσχίδης — Γιώργος Παρραλῆς — Νίκος Γαβριήλ Πεντζίκης — Πολύκλειτος Ρέγκος — Νίκος Σαχίνης), Θεσσαλονίκη 1960.

Βασ. Κ. Χρήστου: «ΝΕΑ ΔΙΑΙΡΕΣΗ ΚΑΙ ΜΕΤΡΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ ΤΩΝ «ΠΑΡΑΓΓΕΛΙΩΝ» ΤΟΥ ΙΠΠΟΚΡΑΤΗ». Σχ. 8ον μεγ. σελ. 24, Ἀθήναι 1960.

Κώστα Ἀγνάντη: «Η ΕΝΑΡΞΗ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ 21 (Μακρυνάρως — Τζουμέρκα)». Σχ. 12ον, σελ. 32, Ἰωάννινα 1960.

Κωνστ. Α. Κωνσταντινίδου: «ΕΡΕΥΝΑ ΕΝ ΤΗ ΑΝΩ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΗΡΑΚΛΕΙΑΣ ΤΩΝ ΛΥΓΚΗΣΤΩΝ». Σχ. 8ον μεγ., σελ. 26, Φλώρινα 1960.

Νικολ. Β. Πατσέλη: «ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΗΡΟΚΛΗΣ ΒΑΣΙΑΔΗΣ» (ὁ Ἱατροφιλόσοφος Δελβιμακιώτης). Σχ. 8ον μεγ., σελ. 64, Ἀθήναι 1960.

Γεωργίου Βηλαρά: «Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΟΥ ΗΠΕΙΡΟΥ». Σχ. 12ον, σελ. 16, Ἀθήναι 1960.

Βασίλη Φράγκου: «ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣ ΣΤΗΝ ΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ Γ. Θ. ΒΑΦΟΠΟΥΛΟΥ». ἔκδοση «Διαγώνιος», Θεσσαλονίκη 1960.

ἔκδοσις: «Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων»: «Γ. ΔΡΟΣΙΝΗΣ» (Ἐισαγωγή καὶ ἐκλογή κειμένων: Φ. Π. Λογοθέτης). Σχ. 8ον, σελ. 232, Ἀθήναι 1960.

Νικ. Λιεσκῶφ (Μετάφρ.: Α.Α. Πάλλης): «ΝΟΥΒΕΛΛΕΣ ΚΑΙ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ», Ἀθήναι 1960.

Κίτσου Α. Μακρῆ: «ΜΙΚΡΑ ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ». Σχ. 8ον, σελ. 96, Βόλος 1960.

Τηλ. Ἀλαβέρα: «ΤΟ ΜΙΣΟ ΤΟΥ ΦΕΓΓΑΡΙΟΥ». Σχ. 8ον, σελ. 94, Θεσσαλονίκη 1960.

Σπυρ. Καλλιᾶφα: «ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΔΗΜΟ-

- ΣΙΕΥΜΑΤΑ, (1915—1960). Σσ. 8ον μεγ. σελ. 52, 'Αθήναι 1960.
- Σπυρ. Καλλιόφα: «ΑΡΜΟΝΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΟΡΜΩΝ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ» 'Αθήναι 1960
- Παναγ. Παπατσώνη (Έκδοσις: Βιβλιοθ. Γεν. 'Αρχείων τού Κράτους— Είσαγωγή και σημειώσεις: Εμ. Γ. Πρωτομάλη): «ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΤΑΤΑ». Σχ. 8ον μεγ., σελ. 140, 'Αθήναι 1960.
- Παναγ. Χρήστου: «ΑΙ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑΙ ΤΩΝ ΕΘΝΙΚΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ». Σχ. 8ον, σελ. 56, Θεσ)νίκη 1960.
- Χρυσάνθης Ζιτσαίας: «ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ, (ποιήματα). Σχ. 8ον μεγ., σελ. 44, Θεσ)νίκη 1960.
- Ντίμη 'Αποστολόπουλου: «ΤΑ ΔΟΚΙΜΙΑ ΤΟΥ 21ου ΕΤΟΥΣ». 'Αθήναι 1960.
- Ντίμη 'Αποστολόπουλου: «ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝ. ΡΑΔΙΟΦΩΝΙΑ», 'Αθήναι 1960.
- Πέτρου Σ. Σπανδωνίδη: «Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΣΑΛΟΝΙΚΗ». Σχ. 8ον, σελ. 48, Θεσ)νίκη 1960.
- Κων. Στράτη: «ΘΕΟΔΩΡΑ (ή Βασίλισσα τού Δεσποτάτου 'Ηπείρου και 'Ακαρνανίας)». Σχ. 8ον, σελ. 42, 'Αρτα 1960.
- Γεν. Δ)νσις Τύπου: «ΔΕΛΤΙΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ — Τ.Σ. (1960)», 'Αθήναι 1960.
- Φωτούλης Κωψαμπέλη: «GREEK WOMAN THROUGHOUT THE AGES». Ποετική, 1958.
- Φωτούλης Κακαμπέλη: «THE EVOLUTION OF THE GREEK LANGUAGE». Ποετική 1958
- Σπύρου Κατσιμή: «ΧΑΜΟΓΕΛΟ» (ποιήματα). Σχ. 8ον, σελ. 30, 'Αθήναι 1959.
- ΑΝΑΤΥΠΑ**
- Σωτ. Ι. Δάκαρη: «ΤΑΦΙΚΟΣ ΠΕΡΙΒΟΛΟΣ ΤΟΥ ΑΝΑΚΤΟΡΙΟΥ» (έκ τής αρχαιολ. έφημερίδος 1955). Σχ. 4ον, 'Αθήναι 1960.
- Σωτ. Ι. Δάκαρη: «ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΑΝ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΗΠΕΙΡΟΥ» (έκ τής αρχαιολ. έφημερίδος 1957). Σχ. 4ον 'Αθήναι 1960.
- Σωτ. Ι, Δάκαρη: «ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ» (Νεκρολογία—έκ τού «Δελτ. Χριστ. αρχαιολ. 'Εταιρείας»). Σχ. 8ον, 'Αθήναι 1960.
- Σωτ. Ι. Δάκαρη: «ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΕΙΣ ΚΑΣΣΟΛΗΝ ΠΡΕΒΕΖΗΣ» (άποσπάσματα έκ τών Πρακτ. τής αρχαιολ. 'Εταιρείας τών έτων 1953, 1954 και 1955). Σχ. 8ον, 'Αθήναι 1956, 1957 και 1959.
- Στερ. Ι. Παπαδοπούλου: «Ο ΦΙΛΙΚΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΙΠΑΤΡΟΣ» (έκ τών «'Ελληνικών» —Τόμ. 16ος). Σχ. 8ον μεγ., Θεσσαλονίκη 1959.
- ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ**
- «ΖΥΓΟΣ» Τ. 56—57 'Αθήναι. «ΚΡΙΤΙΚΗ» Τ. 9—10, Θεσσαλονίκη, «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», Τ. 13—14, 15, 16, 17, 'Αθήναι. «ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ» Τ. 21, 'Αθήναι. «ΕΝΔΟΧΩΡΑ» Τ. 6 'Ιωάννινα. «ΒΙΟΜΗΧ. ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ» Τ. 306, 307, 308, 309, 310, 'Αθήναι. «ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΤΕΧΝΗΣ», Τ. 65—66, 'Αθήναι. «ΣΥΖΗΤΗΣΙΣ», Τ. 8, 9, 10, 'Αθήναι. «ΙΛΙΣΟΣ», Τ. 19, 'Αθήναι. «ΠΥΡΣΟΣ» Τ. 64, Κων)πολις. «ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ» Τ. Η', 7, 8, 'Αθήναι. «ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ», Τ. 55, 'Αθήναι. «ΠΟΝΤΙΑΚΗ ΕΣΤΙΑ», Τ. 127, Θεσ)νίκη. «ΞΕΚΙΝΗΜΑ ΤΩ ΜΙΚΡΩΝ», Τ. 9, 10, Παγγώνιον. «ΤΟΥΡΚΟ-ΣΤΙΚΗ ΚΡΗΤΗ», Τ. 9, 10, 11, 'Αθήναι. «ΔΑΣΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ», Τ. 20—21, 'Αθήναι. «ΚΡΙΚΟΣ», Τ. 114, 115, 116, 117, Λονδίνον. «ΝΕΑ ΠΟΡΕΙΑ», Τ. 63, 64—65, Θεσσαλονίκη. «ΚΡΗΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ», Τ. 97, 99, Χανιά. «Ο ΑΓΩΝ ΜΑΣ», Τ. 11, 12, 'Αθήναι. «Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ», Τ. 100, 101, 102, Θεσ)νίκη. «ΦΙΛΙΑΤΡΑ», Τ. 16, 'Αθήναι. «ΔΕΛΤΙΟΝ ΓΡΟΤΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ», Τ. 115, 'Αθήναι. «Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ», Τ. 59 (9) 1960, 'Αθήναι. «ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ», Τ. 121—122, 'Αθήναι. «ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ», Τ. 20, Φλώρινα. «ΑΙΤΩΛΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ», Τ. 1, 'Αγρίνιον. «ΕΥΒΟΙ-ΚΟΣ ΛΟΓΟΣ», Τ. 29—30, Χαλκίδα. «ΔΑΣΚΑΛΙΚΟΝ ΒΗΜΑ», 436, 437, 438, 432, 440, 441, 'Αθήναι. «ΘΕΟΛΟΓΙΑ», Τ. ΛΑ' 1960, 'Αθήναι. «ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΝ ΒΗΜΑ», Τ. 17, 'Αθήναι. «ΣΚΟΠΙΑ» 11—18) 1960, 'Αθήναι.
- ✽
- ΔΙΟΡΘΩΣΗ**
- Τò ποίημα «Εύχαριστία» πού δημοσιεύεται στή σελ. 755, είναι τού Συμ. Κουρά. Παρακαλούμε γιά τή σχετική διόρθωση.